

А. В. Молдован, С. М. Мельник

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС УКРАЇНИ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Київ
«Центр учбової літератури»
2013

УДК 343.1(477)(075.8)
ББК 67.411(4Укр)я73
М 75

Рецензенти:

Григорій Андрусів – старший слідчий з особливо важливих справ, доцент Інституту післядипломної освіти Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Руслан Кацавець – кандидат юридичних наук, доцент юридичного факультету Київської державної академії водного транспорту імені Гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного.

Молдован А. В. Кримінальний процес України [текст]: Навч. посіб./
М 75 А. В. Молдован, С. М. Мельник – К.: Центр учбової літератури, 2013 – 368 с.

ISBN 978-617-673-109-2

У навчальному посібнику на основі нового КПК України розглядаються питання кримінального процесу, зокрема його завдання, принципи і стадії, процесуальне становище учасників кримінальної процесуальної діяльності, доказове право, порядок провадження слідчих і судових дій.

УДК 343.1(477)(075.8)
ББК 67.411(4Укр)я73

ISBN 978-617-673-109-2

© Молдован А. В., Мельник С. М., 2013.
© «Видавництво «Центр учбової літератури», 2013.

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

Важливу роль у забезпеченні дотримання прав людини відіграє наявність у державі нормального механізму регулювання діяльності правоохоронних органів, покликаних здійснювати розслідування та розгляд кримінальних справ.

Кримінальне законодавство має забезпечувати невідворотність кримінального покарання, гарантувати належне дотримання прав людини, повагу до її особистості, ставлення до неї як до особи, вина якої у вчиненні злочину ще не доведена. Судочинство має забезпечувати об'єктивність судового розслідування та судового розгляду, передбачати існування таких процедур, які надаватимуть рівні процесуальні можливості сторонами, сприятимуть утвердженню змагальності кримінального процесу.

Опорні конспекти спрощують процес підготовки до занять; допомагають швидко зорієнтуватись в тематиці; охопити конкретні питання зоривим сприйняттям та зафіксувати їх у пам'яті. Опорні конспекти — це синтез схем, таблиць, розмежованого тексту, норм права, визначень, що відіграють роль опорного сигналу. Типографські можливості не дозволяють скласти опорні конспекти в кольорі. Не сприйміть це за дитяче завдання, розмалюйте самі! Кольоровий код — один із найефективніших засобів організації запам'ятовування.

Автори висловлюють подяку рецензентам: доцентам Андрусіву Г.В., Кацавцю Р.С. науковому консультанту професору Молдовану В.В., а також слухачу Інституту післядипломної освіти КНУ імені Тараса Шевченка Ігорю Ткаченку за допомогу в розробці схем.

Навчальний посібник буде корисним і практичним для студентів вищих навчальних закладів (особливо заочної форми навчання) і викладачів, а також для всіх, хто прагне дізнатися, що являє собою оновлений КПК України та хто цікавиться сучасною юридичною літературою.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

- ВАСУ** — Вищий спеціалізований суд України
ВГСУ — Вищий господарський суд України
ВССУ — Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ
ВРУ — Верховна Рада України
ВРЮ — Вища рада юстиції України
ВСУ — Верховний Суд України
ГПУ — Генеральна прокуратура України
ГПК — Господарський процесуальний кодекс
ДБР — Державне бюро розслідувань
ДСА — Державна судова адміністрація України
КК — Кримінальний кодекс України
КАС — Кодекс адміністративного судочинства України
КПК — Кримінальний процесуальний кодекс України
КСУ — Конституційний Суд України
МВС — Міністерство внутрішніх справ України
МЮ — Міністерство юстиції України
ЦПК — Цивільний процесуальний кодекс України

Per aspera ad astra!
Автори

А. Олександра Примаченко.

УМОВНО ПРОГРЕСИВНИЙ КОДЕКС (Дзеркало тижня, № 16 за 28.04.2012).

Значення Кримінального процесуального кодексу переоцінити важко. Зокрема тому, що безліч інших питань і проблем миттєво відступають на другий план, коли за спиною грюкнуть двері тюремної камери. Як правило, ті, хто може посприяти ухваленню максимально продуманого, цілісного КПК, не здатні приміряти цю ситуацію на себе, через нинішнє високе суспільне становище. Проте низка статей нового КПК опосередковано підтверджує: повчальні уроки новітньої української історії все-таки в дечому справили позитивний вплив. Епізодично в документі знайшло своє відображення розуміння авторами того, що хоч ким би ти був сьогодні, в наших реаліях ні жєбращької долі, ні арештантської неволі, зарікатись не можна. Однак чіткої системи немає. Сказати, що написали його ретельно, «як для себе», не випадає. Зокрема тому, що цей новий КПК, якого чекали 20 років, з'явився на світ, як завжди, в поспіху — з усіма наслідками, що звідси випливають.

КПК був внесений президентом 13 січня й ухвалений у ніч на п'ятницю 13 квітня у традиційному режимі парламентської вакханалії, про що DT.UA писало в одному з попередніх номерів. Щодо того, як працювали над суттю, також свідчать промовисті, з дозволу сказати, деталі. Наприклад, профільний комітет Верховної Ради планував провести «мозковий штурм» проекту в Харкові, Одесі, Дніпропетровську та низці інших міст, які мають авторитетні юридичні школи. Адже після першого читання було запропоновано 3 700 правок. 181 пропозицію (всі, до речі, досить розумні) передано в комітет за підписом Сергія Ківалова (працювали над ними спеці з Харківської та Одеської юридичних академій). Тобто тривала серйозна робота, як і має бути, коли йдеться про такий значимий документ, як Кримінальний процесуальний кодекс. Але... налетів форс-мажор у вигляді відмашки згори: треба його кінчати! І автоматично «відпала необхідність» у конференціях на місцях. А Сергій Васильович, що до майже половини своїх правок... наполягати перестав, про що повідомив в офіційному листі на сайті Партії регіонів. А також закликав політиків не піаритися на «такій, здавалося б, буденній темі, як внесення правок у той чи інший законопроект», стверджуючи, що подавав свої правки виключно як юрист, і це «суто професійна юридична робота». Подавав, може, й як юрист, але ж зняв — як політик. А так, звісно, яка там політика, саме лише чисте мистецтво... можливого і неможливого.

Так народжуються, без перебільшення, найважливіші документи, що втім, не новина. Але ж для багатьох внесення чи не внесення певних коректив у КПК виявиться не просто доблесним — фатальним.

Що ж до опозиції, то ні на етапі підготовки, ні на етапі ухвалення КПК особливой ролі їй зіграти не вдалося. Та, вочевидь, вона, за поодинокими винятками, не сильно й старалася. Ось, наприклад, як стало відомо DT.UA, уже будучи за ґратами, спробувала внести свою лепту у створення нового КПК Юлія Тимошенко. На листках, написаних розгонистим почерком, —

правки, по-справжньому вистраждані екс-прем'єром. Наприклад що до того, хто може бути захисником підозрюваного та обвинуваченого... Ці пропозиції не знайшли свого відображення в КПК, про що йтиметься нижче. Що ж настане час, і хтось із нинішніх вивчатиме КПК з негідробним особистим інтересом...

А взагалі, цікаво б було б довідатися, скільки народних депутатів прочитали КПК — трос, чи, може, навіть п'ятеро? Зате, як зазначив в інтерв'ю ДТ.УА, яке стосується створення нового КПК, Андрій Портнов, «автором та ідеологом цього документа є президент України В. Янукович». Як усе — таки здорово й корисно для суспільства, коли настільки важливими речами займаються люди, які знаються на них!

Дійсність щодня утврджує нас у думці, що народу від влади нічого доброго від влади очікувати не доводиться. Однак постарасмося розглянути КПК, не виходячи з презумпції винуватості влади, котра якщо й зробить хороше для когось, крім себе, то це виходить зовсім не навмисно, випадково...

Гуманізація принципів застосування такого заходу, як арешт, у контексті економічних злочинів (хоч би кого вони там мали на увазі насамперед) — це, безперечно, плюс. Фактично «економісти», підозрювані у скоєнні злочину, який карається штрафом, що перевищує три тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян, можуть «загриміти» лише в разі, якщо раніше порушували умови іншого запобіжного заходу або не внесли необхідної суми, як застави.

Можливість внесення застави — однозначний позитив. Якщо він не залишиться виключно на папері, що вже траплялося. Питання — як реалізовуватиметься така норма на практиці? Розмір застави повинен максимально надійно гарантувати виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього зобов'язань. Водночас застава не повинна бути непомірною. І тут є широке поле для суддівського розсуду.

Позитивною є можливість **домашнього арешту**, яка полягає в забороні залишати житло цілодобово або в певний період доби. Такий запобіжний захід може бути застосований до особи, підозрюваної чи обвинуваченої в скоєнні злочину, за який передбачено покарання у вигляді позбавлення волі.

Суд отримуватиме право обґрунтовувати свої рішення тільки показаннями, які були отримані безпосередньо в суді (за винятком низки випадків, передбачених КПК) або в присутності судді під час розслідування. А показання, дані слідчому, прокурору, не повинні мати доказової сили для суду.

Що ж до інших пунктів, то більшість із них слід було б віднести до позитивних моментів, але... не в нашому сьогодні.

Скасування додаткового розслідування. Без перебільшення, це «переворот свідомості» вітчизняної правоохоронної системи. Додаткове розслідування, від початку запроваджуване для усунення окремих недоліків слідства, обернулося тотально застосовуваною практикою, яка обумовила місяці і роки перебування за ґратами тих, чия провину не зуміли довести. Навіть для тих, хто залишався на волі, направлення справи на додаткове розслідування перетворювалася на нескінченні муки очікування вироку. Безперечно, цій порочній практиці давно треба було покласти край. І на цей факт ніяк не впливає питання, яке залишається поки що відкритим: до

якої кількості засуджених безпідставно та виправданих настільки ж безпідставно призведе скасування додаткового розслідування? Адже цього нововведення є ще одна грань зумовлена нашою реальністю.

Відомо, що мізерна кількість виправдувальних вироків є наслідком психологічної неготовності суддів їх виносити. Ця неготовність ґрунтується на страху перед прокуратурою яка затвердила обвинувальний висновок і направила його до суду. З огляду на традиційне вже «полювання» прокурорів на суддів і на, м'яко кажучи відчутний вплив прокуратури на діяльність Вищої ради юстиції, цей фактор, із розширенням повноважень прокурора в кримінальному процесі, тільки посилиться. Тому якщо раніше суддя, котрий сумнівається в наявності достатніх підстав для притягнення обвинуваченого до кримінальної відповідальності, мав можливість уникнути необґрунтованого рішення шляхом направлення справи на дорозслідування, то тепер він скоріш буде схильний заплющити очі на недоведеність і засудити особу, вини якої належно не доведено.

Показання з чужих слів. Багатообіцяюча стаття в найгіршому сенсі цього слова. По суті це розповідь в усній, письмовій чи іншій (?) формі про якийсь факт зі слів іншої особи. Причому суд має право визнати такий доказ допустимим незалежно від можливості допитати ту саму іншу особу! На цьому тлі досить слабкою розрадою видається обов'язок суду враховувати «складність спростування показань з чужих слів для сторони, проти якої вони спрямовані», «співвідношення показань з чужих слів з інтересами особи, яка дала ці показання» або те, що «суд може визнати доказами показання з чужих слів, якщо сторони погоджуються визнати їх доказами», — адже суд у нас може практично все. І останнє: «суд має право визнати допустимим доказом показання з чужих слів, якщо підозрюваний, обвинувачений створив або сприяв створенню обставин, за яких особа не може бути допитана». А те, що отримані в такий спосіб докази повинні бути підтверджені іншими, то це в теорії добре, а на практиці самі знаєте, як буває...

Зазначена новела може призводити до випадків обмови особи у скоєнні злочину без можливості перевірити обвинувальні показання — наприклад, першоджерела може давно не бути в живих.

Суд присяжних. Таке словосполучення в новому Кримінальному процесуальному кодексі фігурує. Але ні про плюси, ні про мінуси цього пункту говорити не доводиться, бо насправді суду присяжних КПК не передбачає. Видно, що автори старалися, навіть вивчали іноземний досвід, але, можливо, від великої кількості інформації в результаті все переплутали... Те, що в даному документі названо судом присяжних, — це *триє народних засідателів при суддях*. (До того ж це суд для особливих випадків, який розглядає виключно справи, в яких передбачено довічне позбавлення волі, а не справи про тяжкі та особливо тяжкі злочини).

Водночас суд присяжних (журі) принципово відрізняється від суду з участю народних засідателів. Зокрема, суд присяжних складається з «представників народу», судді відводиться лише роль ведучого процесу. А після розгляду справи виключно присяжні, без участі професійного судді виносять свій вердикт щодо наявності чи відсутності вини підсудного та обставин, що пом'якшують чи посилюють його вину. Справа судді — оформити

вирок юридично, ґрунтуючись на вердикті суду присяжних. Такі суди діють у США, Канаді, Великобританії, Іспанії, Росії.

Автори кодексу стверджують, що запропонована ними «континентальна модель суду присяжних (суд шеффенів) існує в Німеччині, Франції, Греції, Австрії, Швеції».

Що ж, давайте побіжно проаналізуємо цю «континентальну модель».

Німеччина. Посилання на суд шеффенів як на суд присяжних не витримує жодної критики. Суд шеффенів — це «непрофесійні судді», які обіймають суспільно значимі посади і мають під час розгляду справи, при винесенні рішення всі права та обов'язки професійного судді. При розгляді певної категорії справ ці непрофесійні судді представляють зацікавлені групи населення: професійні осередки, роботодавців, профспілки тощо. У Німеччині для виконання ними відповідних зобов'язань устанавлюється строк *чотири* роки. Шеффенів вибирає виборча комісія на підставі кандидатського списку, підготовленого представницьким органом відповідного муніципалітету. Мабуть, не все те, що німцєві добре, прийнятне в наших українських реаліях. Хоча, безперечно, дана модель набагато зручніша для влади, ніж справжній суд присяжних, і, певна річ, дешевша.

Франція. *Трое суддів і дев'ятеро присяжних*, які обираються шляхом жеребкування. Склад суду з 12 осіб спільно проводить засідання і спільно вирішує питання винуватості — невинуватості та покарання. Рішення суд ухвалює більшістю голосів (!). Негативне для обвинуваченого рішення мають прийняти не менш як вісьмома голосами з 12. Вироки такого суду апеляційного оскарження не підлягають і можуть розглядатися лише в касаційному суді Франції. Виправдувальний вирок взагалі не може бути оскаржений! Проте рішення тут приймають судді — професіонали разом із представниками народу, тому навіть це — не суд присяжних по суті.

Такі суди у Франції розглядають кримінальні справи, у яких передбачено покарання від п'яти років позбавлення волі. Крім того, існує спеціальний суд присяжних для неповнолітніх (від 13 до 18 років) громадян, що розглядає тяжкі кримінальні злочини.

Коли говорити про **Австрію**, то тут ідеться саме про засідателів, у тому числі засідателів — спеціалістів у якійсь галузі, залежно від категорії справи, що розглядається, або кількох суддів — не юристів які представляють роботодавців, найманих працівників тощо.

Отже, те, що запропонував український законодавець, не запатентуєш навіть на якусь «українську модель» суду присяжних. Фактично ідеться про народних засідателів, а коло справ, які розглядаються, остаточно зводить цей пункт нанівець. Крім того, нарадою цього своєрідного суду керує головуючий, а всі питання вирішуються простою більшістю голосів.

Взагалі, маючи такого спеціаліста із судових систем країн світу як Віктор Шишкін, нині суддя — Конституційного суду України, не використати його науковий потенціал і так плутатися в поняттях просто соромно...

Застереження щодо того, що держава не має грошей на створення повноцінного суду присяжних, не переконливі, бо цій же державі не бракує грошей на багато чого іншого. А якщо вже, крім як на це «багато чого іншого», ні на що більше грошей не викроїти, то потрібно було передбачити можливість створення повноцінного суду присяжних у майбутньому, а не

його фікції прямо тепер. Ми надто довго його чекали, щоб у результаті отримати такий пшик «континентальної моделі».

Так, інститут суду присяжних у принципі досить не однозначний. Що й казати про нашу країну, в якій голос виборця інколи коштує не дорожче, ніж пакет гречки та пляшка олії, а в кримінальних же справах ставки будуть у багато разів вищі! Однак давним-давно передбачений Конституцією України суд присяжних мав бути, хай як маленька — але для когось остання надія на справедливість...

Початок досудового розслідування. Згідно з новим КПК, слідчий, прокурор негайно після отримання заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним обставин, які можуть свідчити про здійснення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні дані до Єдиного реєстру досудових розслідувань і почати розслідування. Відмова у прийнятті та реєстрації заяви або повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається.

Тобто було в нас одне лихо: заяви громадян міліція і прокуратура дружно ігнорували. Тепер інше лихо спіткало: вони реєструватимуть абсолютно все без мінімальної перевірки суті заяви. Неважно уявити, що буду з нашими правоохоронцями, коли народ дізнається про таку приємну новачку. І піде писати губернія, і все буде безвідмовно прийматися й відразу, як обіцяють, високоякісно розслідуватися. Надходять заяви від пильних сусідів, скривджених родичів, партнерів, які чогось не поділили. Комусь, може, й не хотілося б, та генетична пам'ять примусить, так би мовити — поклик предків, оскільки в наших краях не одне покоління виросло, змагаючись в епістолярному жанрі. Тим більше настрочив заяву — і автоматично (!) отримуєш усі права потерпілого (надати докази, заявляти клопотання, брати участь у слідчих діях, користуватися заходами гарантування безпеки, отримувати копії процесуальних документів, укладати договір про примирення з підозрюваним). До чого все це призведе? Не виключено, що до колапсу правоохоронної діяльності, якщо раптом вони всі ці заяви сприйматимуть всерйоз, що, втім, сумнівно. Зате можна не сумніватися, що тут спрацює принцип вибірковості, побудований на субактивних міркуваннях тих, хто вживатиме заходів кримінального переслідування від імені держави.

З іншого боку, той, про кого «доброзичливіці» настрочили в компетентні органи, може до 12 місяців навіть гатки не мати про своє перебування «під ковпаком»...

Угода про визнання винуватості. Після укладення такої угоди розслідування або судовий розгляд зупиняється. (Прокурор має право відкласти направлення до суду обвинувального акта з підписаною стороною угодою до отримання висновку експерта або завершення інших слідчих дій, необхідних для збору та фіксації доказів, які можуть бути втрачені з часом або яких неможливо буде провести пізніше без істотної шкоди для їх результату, якщо суд відмовить у затвердженні угоди.) І суд негайно розглядає питання про її затвердження.

Плюси. Поширена у світі практика, що дозволяє значно скоротити час досудового слідства та судового розгляду.

Мінуси. Не зовсім зрозуміло, в яких категоріях справ можуть укладатися такі угоди. Критерії їх укладання та обставини, які при цьому бере до

уваги прокурор, забезпечують надзвичайно широкі повноваження прокурора в зазначеному питанні, надаючи йому надто широкі можливості для вирішення питання на власний розсуд.

Виникають небезпідставні підозри на той предмет, чи не стануть такі угоди наслідком улюбленої тактики наших правоохоронців типу «слоник», «ластівка» тощо. Крім того, за умови зловживання положеннями цього інституту з боку слідчого, прокурора або судді він легко може перетворитися на своєрідний шантаж підозрюваного. Чи ж нашим операм і слідчим не знати, як це зробити, та й ще й маючи таку нормативну базу... А в КПК впроваджується нова стаття про відповідальність за невиконання угоди. Ким? Правильно — засудженим...

Спрощене провадження. Якщо під час досудового розслідування підозрюваний (тільки стосовно проступків) беззастережно визнав свою вину і згоден із розглядом обвинувального акта за його відсутності, прокурор має право подати до суду обвинувальний акт із клопотанням про його розгляд у спрощеному порядку, без проведення судового розгляду в судовому засіданні. Слідчий і прокурор зобов'язані переконатися в добровільності згоди підозрюваного і потерпілого на розгляд справи у спрощеному провадженні.

Плюси. Розвантаження місць попереднього тримання (підозрюваних у вчиненні проступків не братимуть під варту) і судів, прискорення процесу судочинства.

Мінуси. Ті самі що і в попередньому пункті.

Угода про примирення між потерпілим та підозрюваним.

Плюси. Забезпечує компенсацію збитку, завданого потерпілому, і дозволяє обвинуваченому впливати на свою подальшу долю.

Ризики. Враховуючи усталену практику, швидше за все обвинуваченому доведеться платити «подвійний тариф», — навряд чи правоохоронці допустять, щоб гроші йшли повз них.

Захисником не може бути адвокат, не внесений до Єдиного реєстру адвокатів і адвокатських об'єднань або виключений із нього.

Плюси. Держава, розчистивши від конкурентів поле для професійних адвокатів — «членів клубу», отримує реальну можливість забезпечувати надання безплатного захисту у передбачених законом випадках, впливати на якість надання послуг, чистоту адвокатських лав. Адже наразі нерідко трапляється, що і те й інше в нас, прямо скажемо, «нижче найнижчої межі». Свій привілей захисник отримує в комплекті з обов'язками й відповідальністю, на відміну від того, що відбувається тепер.

Мінуси. Відчутне подорожчання і так недешевих адвокатських послуг. Очевидно, внаслідок цього чимало тих, хто потребує правової допомоги, не зможуть її отримати. Це також означає, що значна кількість осіб, які притягуються до кримінальної відповідальності, не матимуть змоги частіше бачитися з рідними, які позицінують себе як захисники, хоча й не є такими насправді. Чимало таких захисників згодом настільки набили руку в питаннях юриспруденції, що надавали реальну юридичну допомогу близькій людині.

Якби держава керувалася виключно шляхетними цілями, ґрунтовно «проріджуючи» лави захисників у кримінальному процесі, «мінусів» у цього положення більше, мабуть, не було б. Однак зважаючи на сучасні реалії,

адвокат потрапляє в жорстку залежність від тих, хто вноситиме або викреслюватиме його ім'я з жаданого реєстру. І цей чинник, безперечно, стане безвідмовним важелем, який дозволить вплинути на будь-якого захисника у будь-якій справі, де є державний інтерес або інтерес впливових персон з їхніми партнерами, друзями, друзями друзів та іншою камарильсю. Маючи такий важіль, нічого й розмінюватися на дрібниці з якимись санкціями за зволікання з ознайомленням справи стороною захисту. А єдиного, що могло протистояти цим ризикам, — потужної, авторитетної професійної спільноти, здатної, незважаючи на внутрішньовидову конкуренцію, об'єднатися для лобювання та захисту своїх професійних інтересів, як і самоочищення власних лав, — поки що не спостерігається. Це вам не легендарні адвокати міста Парижа...

І не варто все-таки ігнорувати той факт, що існує рішення Конституційного суду України від 16.11.2000 року № 13-рп/2000 у якому зазначено: захисниками можуть виступати будь-які особи, котрі мають достатній рівень знань у сфері права, а також родичі обвинуваченого за його бажанням.

*****

Насправді новий КПК досить неоднозначний. Але головне, що будь-який, навіть ідеально продуманий кодекс, як та ж сокира чи атомна енергія може, як відомо, застосовуватися з діаметрально протилежними цілями. Тут усе залежить від кадрів, які його втілюватимуть в життя. Візьмемо на себе зухвалість стверджувати: якби в наших судах, правоохоронній системі були люди переважно професійні й совісні, вони б нормально працювали і зі старим кодексом, і з усім нашим, скажемо м'яко, не кодифікованим законодавством. Тим часом наявний сьогодні кадровий склад, отруєний багатолітньою традицією свавільної «правозастосовної практики», не працюватиме інакше, хоч який чудовий кодекс їм запропонує. Отож новий КПК містить одночасно цілу низку безперечно прогресивних положень та статей, що надають величезний простір для творчості правоохоронців, суддів, які на будь-який закон дивляться крізь пальці і читають його «між рядками» у пошуках найзручнішого «обхідного» шляху.

Всупереч обіцянці, даній державою Україна Раді Європи стосовно функцій прокуратури, з прийняттям нового КПК вона лише наростила свою і так чимало могутність. 16 років тому в перехідних положеннях Конституції України зазначалося: прокуратура виконуватиме функцію попереднього слідства до формування системи досудового слідства (передбачалося, що це станеться впродовж кількох років). Однак «перехід» виявився значно тривалішим, а в результаті ще й вийшли зовсім не туди: нинішній КПК функцію досудового розслідування прокуратури продовжив ще на п'ять років, так і не створивши належної системи досудового розслідування.

У підсумку КПК — об'ємний документ, який дає матеріал для невеселих роздумів та багату поживу для небезпідставних недобрих передчуттів щодо того, як на практиці застосовуватимуться деякі новації, лише частину яких згадано вище. Причина того — не фобії, а реальний досвід виживання в нашій державі, традиційно ворожій до своїх громадян.

Б. Микола МЕЛЬНИК,
науковий консультант Центру Разумкова,
доктор юридичних наук, професор.

ОБ'ЄКТИВНУ ОЦІНКУ НОВОМУ КПК ДАСТЬ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ.

Прийняття нового Кримінального процесуального кодексу породило численні його оцінки з боку юристів, політиків, експертів, представників іноземних держав та міжнародних організацій. Це й зрозуміло, оскільки кодекс такого роду за визначенням є епохальним законом, здатним істотно вплинути як на стан правової системи, так і на розвиток України загалом. Спектр оцінок нового КПК надзвичайно широкий — від повного схвалення до повного не прийняття.

Одні вважають, що новий КПК забезпечить неупередженість та об'єктивність досудового розслідування і судового розгляду кримінальних справ, належне дотримання прав людини у кримінальному процесі, дасть більше можливостей для винесення справедливих судових рішень. У їхньому розумінні, новий КПК — це панацея від тих проблем, які сьогодні властиві вітчизняному кримінальному судочинству. На переконання інших, новий КПК, навпаки, руйнує правові засади кримінального процесу, обмежує право на захист, створює передумови для зловживань і безпідставного кримінального переслідування. Вони вбачають у новому КПК загрозу для прав та свобод людини, справедливого правосуддя, правової держави. При цьому категоричні висновки нерідко формулюються на підставі аналізу лише однієї чи кількох новел, що саме собою робить оцінку не повною, не точною і не об'єктивною.

На мій погляд, сьогодні неможливо дати об'єктивну оцінку новому КПК. Для такої оцінки самого «чистого» аналізу юридичного змісту його положень недостатньо. Однозначно відповіді на запитання, що саме отримала Україна в результаті кардинальних змін у сфері кримінального процесу, можна буде хоча б через півроку дії нового КПК. Тоді стануть зрозумілими спрямованість здійснених змін, ефективність запроваджених новел, головні тенденції реформованого кримінального судочинства.

Наразі оцінити можна сам факт ухвалення нового КПК. Адже, коли виходити з того, що суть судочинства становить процес (законодавчо визначена процедура розгляду справ), то давно була очевидна потреба у зміні багатьох положень минулого кримінального процесу. Вона зумовлювалась об'єктивними чинниками — стрімким розвитком суспільного життя, правової системи, кардинальною зміною законодавства, появою нових наукових розробок у сфері кримінального процесу, запровадження міжнародних стандартів кримінального судочинства.

Але зовсім не через абсолютну непридатність чинного КПК (як це багатьма акцентується), що був ухвалений ще за радянських часів і призначався для тоталітарної системи. У день (точніше — ніч) прийняття нового КПК один знайомий суддя апеляційного суду (цивіліст за фахом) наполегливо переконував мене у прогресивності нового КПК, базуючи свою оцінку на неспростованому, як він вважав, аргументі. А саме — на тому, що чинний КПК був прийнятий понад 50 років тому, а отже, непридатний для сучас-

ного застосування. На що в такому ж «аргументованому» дусі я йому заперечив, сказавши, що він теж народжений ще у сталінський період (йому вже за 60), але ж не вважає себе «застарілим і непридатним» для «застосування» в сучасному судочинстві.

Справедливості ради, слід зазначити, що радянські закони, особливо кодекси готувалися дуже ретельно і відзначалися відповідністю певним принципам, ґрунтовністю, системністю, взаємоузгодженням положень, закріпленням (правда, часто декларативним) демократичних інститутів. Загалом вони були якісним «законодавчим продуктом». І, після певного змістового корегування, цілком годилися для застосування у нових суспільних умовах — що підтверджено багатолітньою практикою: ряд відкорегованих кодексів «старого зразка» чинні до сьогодні (той — таки КПК, Кодекс законів про працю, Кодекс про адміністративні правопорушення, Житловий кодекс). Деякі новоприйняті кодекси у своїй основі зберегли концептуальні положення своїх радянських попередників (наприклад, Кримінальний кодекс). І це абсолютно нормально з погляду як забезпечення правової наступності законодавства, так і використання правових положень, що пройшли випробування практикою і відповідають сучасним потребам. До речі, нікого не дивує той факт, що у Франції донедавна діяв наполеонівський Кримінальний кодекс, а положення Цивільного кодексу Наполеона зберігають свою актуальність і нині.

Дію будь-якого закону визначають три головні моменти: його зміст (правова якість); умови застосування (політична, правова, соціальна ситуація в державі); механізм застосування (спосіб реалізації, який використовується правозастосовними органами). Два останні моменти можуть як сприяти правильному застосуванню закону, так і перешкоджати цьому.

Якщо говорити про зміст чинного («старого») КПК то попри певні концептуальні вади, прогалини та недосконалості процедур, його нинішній модернізований варіант (за період незалежності України до його тексту внесено сотні змін) дозволяє здійснювати **ефективне провадження у кримінальних справах, встановлювати істину у справі, виносити законе і справедливе судове рішення**. Усе залежить від того, хто і як використовує його положення. У нинішній ситуації їх можна використати в інтересах правосуддя, а можна — і всупереч їм.

Зміст нового КПК заведено вважати таким, що повною мірою відповідає сучасним вимогам кримінального процесу. За твердженням його авторів, новий КПК приносить у вітчизняний кримінальний процес європейські цінності та принципи, перетворює неухильне дотримання прав людини на ключову ідею всього кримінального процесу, утверджує реальну змагальність процесу, дає змогу віднайти справедливий баланс між інтересами держави та особи, котра притягується до кримінальної відповідальності, оскільки з одного боку, передбачає сучасні інструменти для боротьби зі злочинністю, підвищує оперативність і ефективність кримінального судочинства, а з іншого — сприяє утвердженню гарантій прав людини і надає їй значні можливості для захисту своїх прав, свобод та інтересів. Виходячи з таких оцінок змісту нового КПК, можна вважати, що Україна отримала сучасний, досконалий та ефективний процесуальний інструмент утвердження законності і справедливості.

Однак наявність такого інструменту зовсім не гарантує кардинальних позитивних змін у вітчизняному кримінальному судочинстві. Річ у тому, що існує низка чинників, які стосуються умов і механізму реалізації закону: вони істотно впливатимуть на застосування нового КПК. Ці чинники здатні не лише заблокувати прогресивні новели у сфері кримінального процесу, а й поглибити наявні у ньому проблеми.

Перший і головний — **відсутність в Україні незалежної судової влади**. Такий стан української судової влади — по суті, загальноновизнаний факт, констатований експертами, політиками (в т.ч. навіть самими авторами судової реформи), підтверджений судовою практикою, відзначений міжнародною спільнотою. Так, Парламентська асамблея Ради Європи в січні ц.р. в останній у часі Резолюції стосовно України повторно висловила «своє глибоке занепокоєння через відсутність незалежної судової системи» та «уважила, «що це є основним викликом для системи правосуддя в Україні».

Нинішня залежність судової влади здатна повністю нівелювати найпрогресивніші й найдосконаліші законодавчі положення, у тому числі приписи КПК. Адже залежний суд апіорі не може виступати об'єктивним арбітром. Це унеможливило належний судовий контроль за діяльністю органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування, а отже, в цій сфері залишається широке поле для різного роду зловживань.

Залежність суду породжує його упередженість під час розгляду кримінальних справ. А отже, немає жодних гарантій того, що його рішення за новим КПК в усіх випадках будуть законними (ухваленими згідно з нормами матеріального права з дотриманням вимог щодо кримінального провадження), обґрунтованими (ухваленими на підставі об'єктивно з'ясованих обставин, які підтверджені доказами, дослідженими під час судового розгляду та відповідно оціненими судом) та вмотивованими (аргументованими належними і достатніми мотивами за наявності підстав для їх ухвалення).

Передбачене новим КПК удосконалення процедури судового розгляду з метою перетворення суду на незалежного і об'єктивного учасника кримінального процесу не вирішує проблеми зовнішньої (зокрема, політичної) залежності судової влади (йдеться про політичні моменти у процедурі призначення та обрання суддів, притягнення їх до відповідальності тощо, на чому неодноразово наголошувала Венеціанська комісія).

Безперечно, чим досконаліший закон, тим складніше ним маніпулювати, зловживати його положеннями. Водночас, за упередженого підходу, як свідчить практика, і біле цілком може бути назване чорним. І судові рішення не будуть винятками.

Звести нанівець модернізацію кримінального судочинства може **високий рівень корумпованості вітчизняної влади, в т.ч. судової та правоохоронної систем**. Цей факт також незаперечний — він доведений результатами наукових досліджень, констатований політичним керівництвом держави, відзначений різними міжнародними інституціями, які впродовж останнього десятиліття, за різними критеріями, традиційно зараховують Україну до найбільш корумпованих країн світу. Так, у 2011 р., за індексом сприйняття корупції, що його формує міжнародна антикорупційна органі-

зація *Transparency International*, Україна мала найгірший результат з усіх європейських країн — вона посіла 152-ге місце серед 183 держав світу.

Корупція, в основі якої лежить зловживання посадовцем становищем у корисливих чи інших особистих інтересах, здатна викривити будь-яке процесуальне положення, зруйнувати будь-який принцип кримінального провадження. Під вплив корупції може потрапити будь-який суб'єкт кримінального провадження (оперативний працівник, слідчий, прокурор, суддя) на будь-якому його етапі. «Продуктом» корупції є незаконні оперативно-розшукові заходи, безпідставне кримінальне переслідування, незаконне застосування заходів процесуального примусу (у тому числі затримання та арешт), зрештою — незаконне засудження й покарання. І навпаки — корупція дає можливість уникнути відповідальності небезпечним злочинцям, які мають відповідний майновий або владний статус.

Корупція, особливо таких рівня й характеру, як у нашій державі, здатна вирішити практично будь-яке питання в будь-якій сфері. У тому числі — у сфері кримінального процесу. *У такій ситуації досконалість закону не має вирішального значення.*

Нереформованість вітчизняної правоохоронної сфери. Це ще один чинник, який істотно впливатиме на дію нового КПК. Попри тривалі розмови про необхідність реформування органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність і досудове слідство, їх законодавча й організаційна трансформація відповідно до сучасних вимог не відбулася. Особливо це стосується прокуратури, яку, фактично, оминають будь-які реформи з моменту прийняття Конституції України 1996 р. Це означає збереження спрямованості дій цих органів, принципів та підходів у роботі, кадрового складу і його менталітету. Своєю чергою, це дає підстави сумніватися в тому, що нове кримінально-процесуальне законодавство застосовуватиметься не так, як сьогодні, а *інакше*. Відомо про заявлені владою наміри істотно реформувати правоохоронну сферу, але, по-перше, сьогодні не зрозуміло, якого змісту набере це реформування, по-друге, вже очевидно, що здійснити його до часу набуття чинності новим КПК об'єктивно не вдасться.

На тлі нереформованості системи правоохоронних органів викликає занепокоєння посилення ролі прокурора у кримінальному процесі і зниження процесуального статусу слідчого. Згідно з передбаченою КПК процедурою кримінального провадження, прокурор здійснюватиме процесуальне керівництво розслідуванням, даватиме доручення слідчим, прийматиме або погоджуватиме ключові процесуальні рішення. Такі моделі кримінального розслідування властиві ряду європейських країн, і вони успішно діють. Але потрібно враховувати особливості України.

По-перше, у нас трохи інша правова система, не кажучи про правову ситуацію загалом. У багатьох державах прокуратура належить до системи правосуддя. В Україні, як відомо, вона є абсолютно самостійним державним органом (можна навіть сказати — своєрідною гілкою влади). По-друге, як уже зазначалося, вітчизняна прокуратура залишається найменш трансформованим із радянських часів правоохоронним органом. По-третє, і до прийняття нового КПК прокуратура мала гіпертрофовані (за європейськими мірками) повноваження, поєднуючи в собі функції, які мають належати

різним органам, що дозволяє їй домінувати не лише у правовій, а й у політичній та економічній сферах. До здійснення прокуратурою так званого загального нагляду, проведення досудового слідства (воно залишається у прокуратурі ще щонайменше на п'ять років), нагляду за таким слідством і за здійсненням оперативно-розшукової діяльності відтепер додається ще й керівництво кримінальним розслідуванням. Концентрація таких повноважень у прокурора загрожує його необґрунтованим вивіщенням не лише над іншими правоохоронними органами, слідчими, а й над судом.

Отже, саме собою прийняття якісно нового (а він справді якісно новий) КПК ще не означає реформування кримінального судочинства, яке забезпечить виконання задекларованих для такого реформування цілей та завдань. Їх реалізація стане можливою лише тоді, коли буде створено належні умови й механізми правильного (на засадах верховенства права і законності) застосування нового закону. Очевидно, що створення таких умов потребує набагато більше зусиль, часу та ресурсів, ніж підготовка будь-якого закону, зокрема й такого важливого, складного та об'ємного, як КПК.

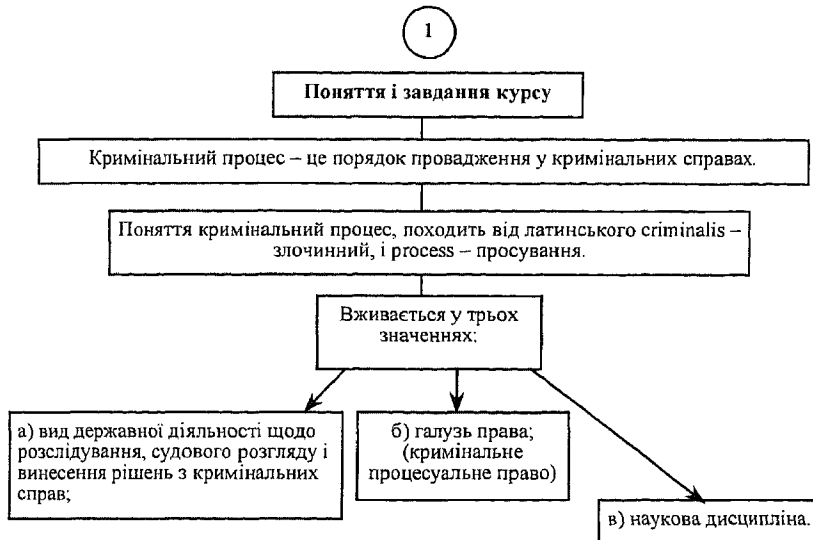

ГЛАВА I

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ УКРАЇНИ

Опорний конспект № 1. Предмет і основні поняття курсу

1. Поняття і завдання кримінального процесу.
2. Історичні форми кримінального процесу.
3. Стадії кримінального процесу.
4. Функції кримінального процесу.
5. Процесуальна форма.
6. Процесуальні відносини.
7. Процесуальні гарантії.
8. Наука кримінального процесуального права.
9. Джерела кримінального процесуального права.
10. Дія кримінального процесуального права в часі, у просторі і за колом осіб.

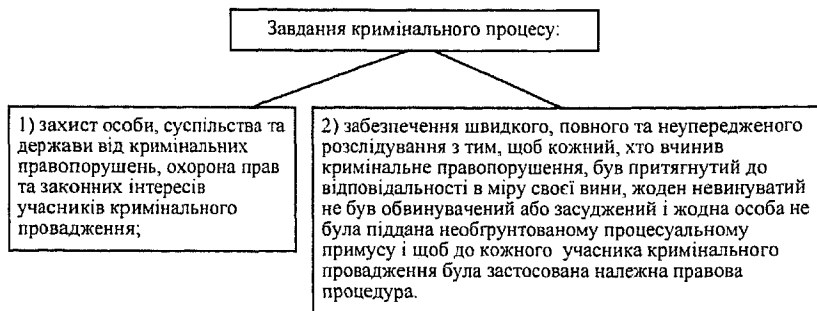

➤ Як вид державної діяльності судова влада здійснюється державними органами, виражає державну волю. Діяльність правоохоронних органів (дільзавача, слідчого, прокурора) з розслідування справ а також судді під час розгляду кримінальних справ має публічно-правовий характер. Держа-

вні органи в межах своєї компетенції зобов'язані вести боротьбу зі злочинністю, розслідувати кримінальну справу в кожному випадку виявлення ознак злочину, а суд зобов'язаний розглянути кримінальну справу. Вжити усіх передбачених законом заходів до встановлення події злочину, осіб, винних у вчиненні злочину і до їх покарання.

➤ **Як галузь права.** Це значення обумовлено тим, що кримінально-процесуальна діяльність, будучи врегульованою правом, має своєю правовою основою кримінальне процесуальне право і як галузь права регулює вказану діяльність. Це специфічна, самостійна галузь, в якій дістає вираження правоохоронна функція держави, яку виконують спеціальні органи держави.

➤ **Як науково дисципліна і правова наука.** Вона розробляє теорію кримінального процесу, вивчає діюче право, практику його застосування органами досудового розслідування, прокуратури і суду, історію кримінального процесу, як у нашій країні, так і в зарубіжних країнах.

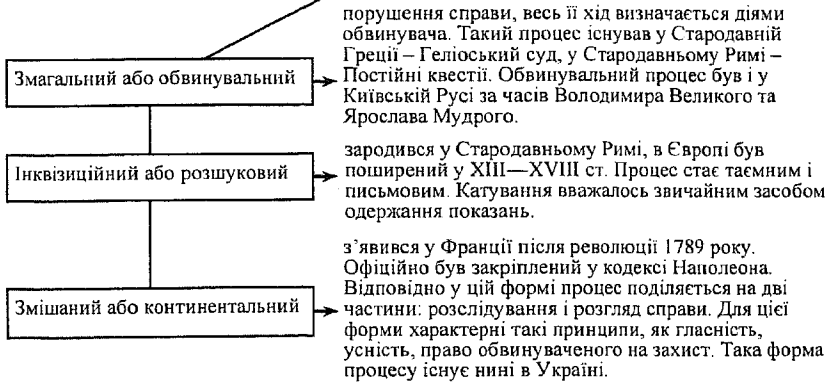

Охорона прав та інтересів фізичних та юридичних осіб, які беруть в ньому участь. Це означає, що держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження й забезпечення прав людини є головним обов'язком держави. Кримінальне судочинство покликане гарантувати всім його учасникам створення належних умов для безперешкодної реалізації їхніх законних прав та інтересів.

Швидке і повне розкриття злочинів, викриття винних та забезпечення правильного застосування Закону, з тим щоб кожний, хто вчинив злочин був притягнутий до відповідальності і жоден невинний не був покараний. Швидкість — це необхідність виконати дії, спрямовані на розкриття злочину у передбаченій законом послідовності, у відповідності з вимогами слідчої та судової практики у чітко визначені строки.

Викриття винних зобов'язує правоохоронні органи забезпечити зібрання і процесуальне оформлення доказів, які доводять винність особи у вчиненні злочину. Гарантією встановлення істини в справі, застосування до винного справедливого впливу і не притягнення до відповідальності невинного є суворе додержання норм КК та КПК України.

Історичні форми кримінального процесу

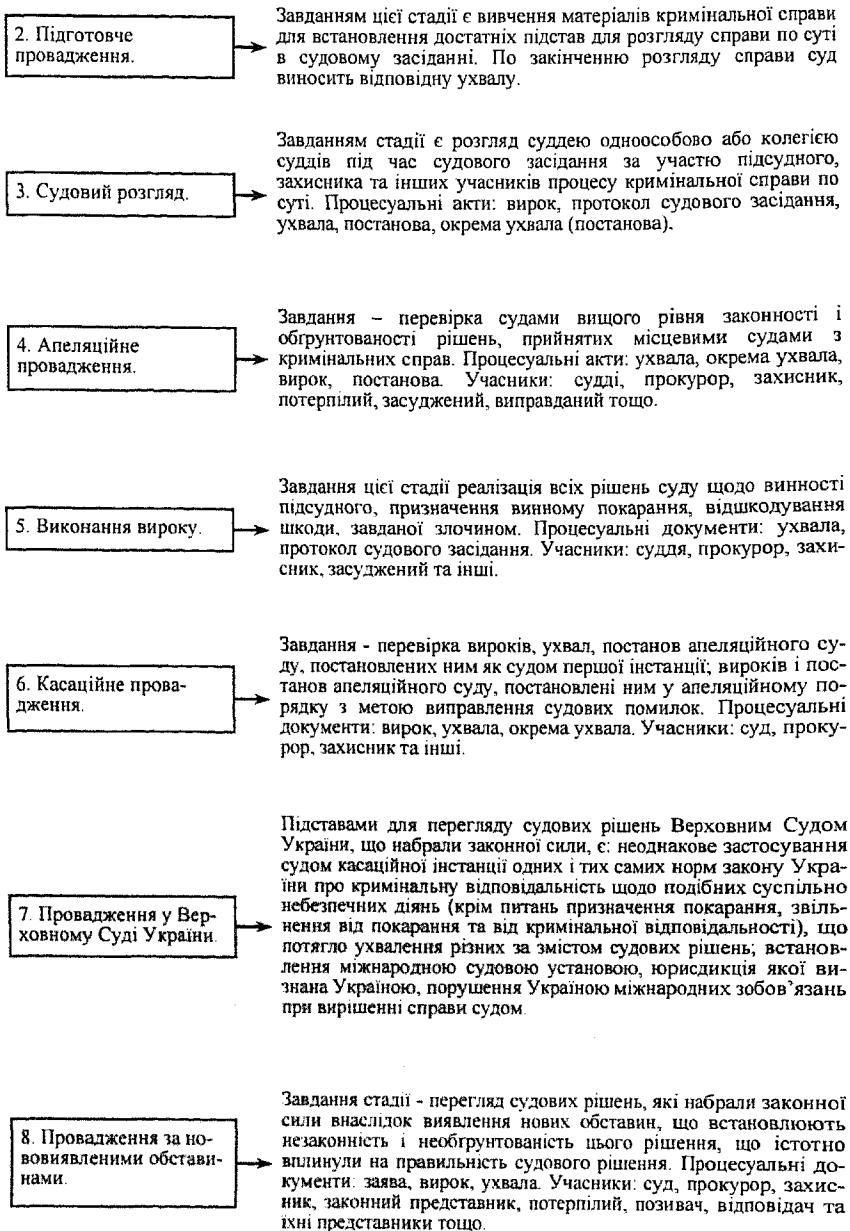
Стадії кримінального процесу

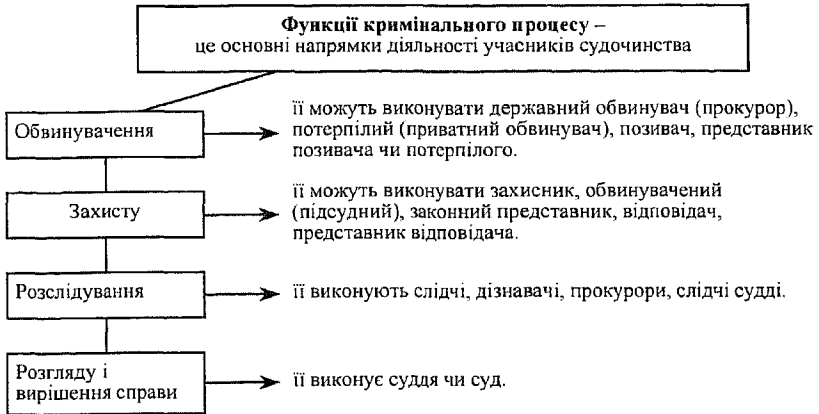
Стадія – це відносно відокремлена частина процесу, яка має свої завдання, процесуальні акти, своїх учасників.

Завданням цієї стадії є здійснення компетентними державними органами процесуальної діяльності з отримання, розгляду і вирішення заяв, що надійшли, повідомлення про вчинені або підготовлені злочини, а також прийняття відповідних процесуальних рішень. Здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом. Огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, яке здійснюється негайно після завершення огляду. Досудове розслідування злочинів відбувається у формі досудового слідства, а кримінальних проступків – у формі дізнання в порядку, передбаченому КПК. Здійнюється комплекс слідчих та інших розшукових дій, спрямованих на всебічне, повне й об'єктивне дослідження обставин вчиненого злочину. Приймаються процесуальні акти: обвинувальний акт, постанова, протокол, окреме доручення тощо. Учасники: органи дізнання, слідчі, начальники слідчих відділів та управлінь, прокурори, слідчі судді.

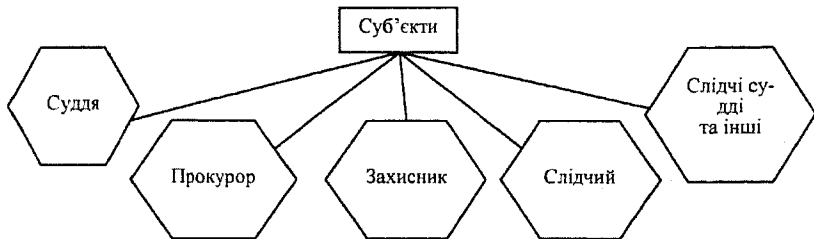
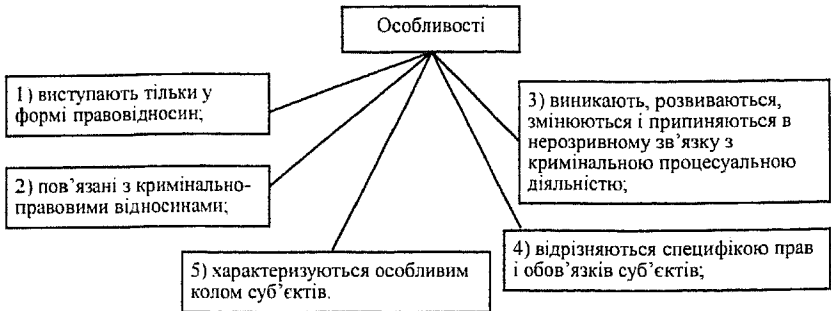
1. Досудове розслідування

* Більш детально див. Мельник С.М. Процесуальна форма у кримінальному судочинстві України. Монографія. — К., 2003 — 145 с.

Процесуальні відносини – це відносини, які регламентуються нормами кримінального процесуального права.

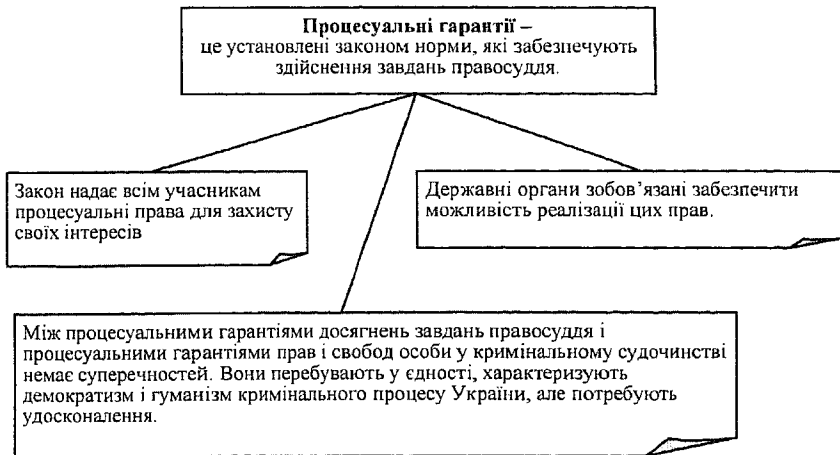

Слідчий, прокурор, суддя наділені правом вимагати від громадян, службових осіб підприємств, установ, організацій відповідної поведінки і вживати заходів кримінального процесуального примусу в разі невиконання цих вимог.

Процесуальні дії та рішення слідчого, прокурора і судді є не тільки засобом виконання їх обов'язків з викриття і розслідування злочинів, викриття винних та їх покарання, а й засобом забезпечення прав і законних інтересів учасників процесу.

Відносини, що встановлюються між учасниками судового розгляду, поза судом і без його участі не мають процесуального значення, вони не набувають відповідної правової форми і тому не є процесуальними.

7

8

Конституція України — Основний Закон Української держави, який закріплює суспільно-політичний і державний устрій, права, свободи та обов'язки громадян України. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції і повинні їй відповідати.

Згідно Конституції України визнається і діє принцип верховенства права. Це означає, що конституційні права та свободи громадян, в тому числі й у сфері кримінально-процесуальної діяльності, є безпосередньо діючими. Вони визначають цілі і зміст кримінального процесуального закону, спрямованість діяльності суду, правоохоронних органів.

Суди при розгляді конкретних справ мають оцінювати зміст будь-якого закону з точки зору його відповідності Конституції і в усіх необхідних випадках застосовувати Конституцію як акт прямої дії. Судові рішення мають ґрунтуватися на Конституції, а також на чинному законодавстві, яке не суперечить їй.

Міжнародні договори, конвенції, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства нашої держави. Міжнародні договори, конвенції: Загальна декларація прав людини; Європейська конвенція про видачу правопорушників; Конвенція про передачу засуджених осіб та інші.

Двосторонні договори України про надання правової допомоги з кримінальних справ ратифіковані Верховною Радою з Польщею, Молдовою, Грузією, Монголією, Канадою, Латвійською, Литовською, Естонською республіками... У цих договорах визначається порядок надання правової допомоги у кримінальних справах — провадження слідчих дій, порядок видачі осіб, що вчинили злочин та інші питання.

Кримінальний процесуальний кодекс України ухвалений ВРУ і підписаний Президентом України 13.05.2012 року. КПК містить 614 статей і складається з 46 глав, об'єднаних в XI розділів: 1. Загальні положення. 2. Заходи забезпечення кримінального провадження. 3. Досудове розслідування. 4. Судове провадження у першій інстанції. 5. Судове провадження з перегляду судових рішень. 6. Особливі порядки кримінального провадження. 7. Відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження. 8. Виконання судових рішень. 9. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження. 10. Прикінцеві положення. 11. Перехідні положення. Набирає чинності 19 листопада 2012 р.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» — 2010 р. Містить 154 статті і має XIII розділів: 1. Засади організації судової влади. 2. Суди загальної юрисдикції. 3. Професійні судді, народні засідателі та присяжні. 4. Порядок зайняття посади судді суду загальної юрисдикції. 5. Забезпечення належного кваліфікаційного рівня судді. 6. Дисциплінарна відповідальність судді. 7. Звільнення судді суду загальної юрисдикції з посади. 8. Суддівське самоврядування. 9. Забезпечення судді. 10. Статус судді у відставці. 11. Організаційне забезпечення діяльності судді. 12. Прикінцеві положення. 13. Перехідні положення.

Закон України «Про прокуратуру» — 1991 р. Визначає завдання, порядок організації, компетенцію і принципи діяльності прокурорських органів і, зокрема, в сфері кримінального процесу. Містить 56 статей, об'єднаних у 5 розділах: I. Загальні положення. II. Система, структура і організація діяльності органів прокуратури. III. Прокурорський нагляд (має 4 глави). IV. Кадри органів прокуратури. V. Інші питання організації і діяльності органів прокуратури (науково-навчальні установи, фінансування і матеріально-технічне забезпечення та ін.).

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» — 2012 р. Містить 61 статтю, у яких розкриваються завдання, принципи, організаційні форми та види діяльності; професійні права, обов'язки та гарантії адвокатської діяльності; кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури та їх повноваження; адвокатська таємниця та відносини з місцевими органами державного управління; спілки та асоціації адвокатів.

Інші закони України: «Про міжнародні договори України» — 2004 р., «Про міліцію» — 1990 р., «Про оперативно-розшукову діяльність» — 1992 р., «Про Службу безпеки України» — 1992 р., «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» — 1993 р., «Про попереднє ув'язнення» — 1993 р., «Про судову експертизу» — 1994 р. тощо.

Чинність кримінального процесуального закону в просторі, часі та за колом осіб
(ст. 4-6 КПК України)

Дія Кодексу у просторі	Дія Кодексу в часі	Дія Кодексу за колом осіб
<ul style="list-style-type: none"> ✓ на території України незалежно від місця вчинення правопорушення; ✓ на території дипломатичного представництва чи консульської установи України за кордоном; ✓ на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під її прапором; ✓ якщо міжнародними договорами передбачено поширення юрисдикції України на особовий склад Збройних Сил України, який перебуває на території іншої Держави; ✓ при виконавці на території України окремих процесуальних дій за дорученням компетентних органів іноземних держав. 	<p>Процесуальна дія проводиться, а процесуальне рішення приймається згідно з положеннями КПК, чинними на момент початку виконання такої дії або прийняття такого рішення.</p> <p><i>Допустимість доказів визначається положеннями КПК, які були чинними на час їх отримання.</i></p>	<p>о щодо будь-якої особи, незалежно від її громадянства, статі, майнового стану, посади та інших обставин;</p> <p>о щодо особи, яка користується дипломатичним імунітетом, може здійснюватися за правилами КПК.</p> <p><i>(лише за згодою такої особи або за згодою компетентного органу держави (міжнародної організації), яку представляє така особа, у порядку, передбаченому законодавством України та міжнародними договорами України).</i></p> <p>Особливості кримінального провадження щодо окремої категорії осіб визначаються Гл. 37 КПК</p>

Опорний конспект № 2. Принципи кримінального процесу

11. *Поняття і значення принципів.*
12. *Принцип верховенства права.*
13. *Здійснення правосуддя виключно судом.*
14. *Участь народу у здійсненні правосуддя.*
15. *Незалежність суддів і підкорення їх лише закону.*
16. *Одноособовий і колегіальний розгляд справи.*
17. *Принцип законності.*
18. *Рівність всіх учасників перед законом та судом.*
19. *Забезпечення доведеності вини.*
20. *Змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості.*
21. *Підтримання державного обвинувачення в суді прокурором.*
22. *Забезпечення обвинуваченому права на захист.*
23. *Гласність судового процесу та його повне фі-*

ксування технічними засобами.

24. Забезпечення апеляційного і касаційного оскарження рішень суду.
 25. Обов'язковість рішень суду.
 26. Презумпція невинуватості.
 27. Виборність і призначуваність суддів.
 28. Принцип державної мови судочинства.
 29. Повага до гідності особи, невтручання в її особисте і сімейне життя.
 30. Право на свободу та особисту недоторканність.
 31. Недоторканність житла.
 32. Таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції.
 33. Недоторканність права власності.
 34. Свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї.
 35. Заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення.
 36. Доступ до правосуддя.
 37. Безпосередність дослідження показань, речей і документів.
 38. Публічність.
 39. Диспозитивність.
 40. Розумність строків.

11

Поняття і значення принципів

Принципи – це основні засади, які закріплені в законі і виражають суть кримінального процесу.

Значення принципів:
 > Вони забезпечують однакове розуміння і застосування законів.
 > Принципи слугують своєрідним орієнтиром в діяльності юристів.

Принципи кримінального процесу: є основою формування всієї системи кримінального процесуального права; закріплені в чинному законодавстві у вигляді правових засад; найбільш повно виражають зміст кримінального процесуального законодавства; поширюють свою дію на всі стадії кримінального процесу; тісно взаємопов'язані з державною політикою в сфері кримінального судочинства, з урахуванням положень міжнародних актів; здійснюють охоронну та регулятивну дію щодо всіх кримінальних процесуальних норм.

Значення принципів як норм вищого ступеня нормативності полягає перш за все у тому, що кожне рішення правозастосувальника, яке приймається з порушенням їх вимог, підлягає скасуванню, а одержана інформація не має доказового значення. Знання принципів сприяє правильному розу-

мінню змісту звичайних правових норм. Нерідко доцільність і порядок їх практичного застосування визначається через норму — принцип. У подібних випадках принцип виступає як оціночний критерій правильності реалізації правових норм і засіб для застереження від механічного застосування того чи іншого правового положення.

Значення принципів полягає також у тій ролі, яку вони відіграють у ході подолання прогалин у законодавстві. Будучи своєрідними ціннісними орієнтирами, принципи використовуються у разі правозастосування за аналогією (більш детально див. Кримінальний процес України, за редакцією проф. Ю.М. Грошевого та В.М. Хотенця, — Харків, — 2000р. — 496 с.).

А. Конституційні принципи

12

Принцип верховенства права
ст. 8

В Україні визнається і діє принцип верховенства права.

Кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

Принцип верховенства права у кримінальному провадженні застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

13

**Здійснення правосуддя
виключно судами**
ст. 124, 125.

Правосуддя в Україні здійснюють: місцеві, апеляційні, касаційні, вищі спеціалізовані суди, Верховний Суд України, Конституційний Суд України.

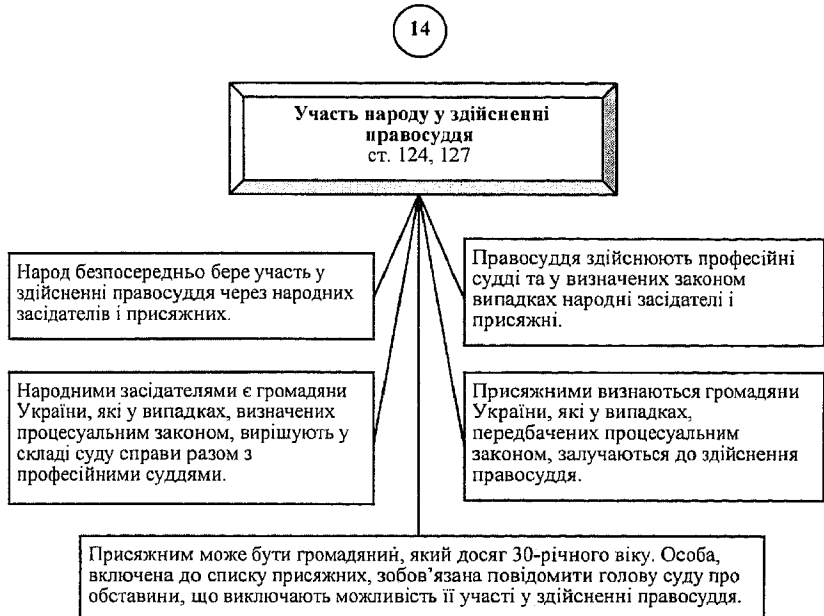
Система судів загальної юрисдикції в Україні будується за принципами територіальності і спеціалізації.

Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускається.

Створення надзвичайних та особливих судів не допускається.

Лише суд, а не будь-який правоохоронний чи інший орган, може після дотриманої встановленої законом судової процедури, дослідження і оцінки доказів, визнати особу винною у вчиненні злочину і призначити їй кримінальне покарання або визнати її невинною. Прийняті судові рішення після набрання ними законної сили є обов'язковими до виконання всіма, кого вони стосуються. Змінити або відмінити судові рішення вправі лише суди вищої інстанції, причому — з дотриманням законом встановлених процесуальних правил і гарантій.

Принцип здійснення правосуддя лише судом був закріплений в ході реалізації судово-правової реформи на початку 60-х років. Підставою для цього стало викриття масових репресій, які мали місце до 50-х років нашого століття. В основному репресивні заходи кримінального характеру застосовувались не в судовому порядку з дотриманням процесуального порядку і гарантій, а позасудовими органами: ЧК («чрезвычайная комиссия»), «особыми совещаниями», «тройками», ГПУ («государственное политическое управление»).

Багатий і різноманітний життєвий і професійний досвід народних засідателів, представників підприємств, установ і організацій, свіжість сприйняття, активна участь у судовому розгляді сприяють: повному всебічному й об'єктивному дослідженню обставин справи; прийняттю законних, обґрунтованих і справедливих рішень суду; охороні прав і законних інтересів громадян та організацій; виявленню та вжиттю заходів до усунення причин

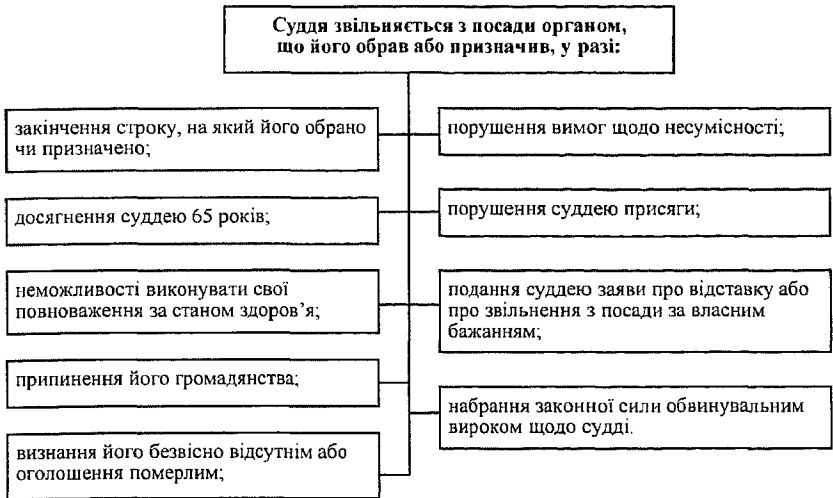
та умов вчинення злочину; розширенню гласності, підвищенню авторитету суду і виховного впливу судових процесів. Бажано було б, щоб суди, які постановили вирок чи ухвалу, повідомляли народним засідателям про скасування чи зміну судового рішення, постановленого за їх участю, інформували колективи трудящих і органи, які обрали засідателів, про виконання ними своїх обов'язків у суді (більш детально див. М.М.Михеєнко, В.Т.Нор, В.П.Шибіко. Кримінальний процес України. — К., 1992. — 431 с.).

15

Закон передбачає кримінальну відповідальність за вчинення тиску на суд у будь-якій формі з метою перешкодити всебічному, повному і об'єктивному розгляду конкретної справи. Передбачено також адміністративну відповідальність за прояв неповаги до суду, перешкоду явці до суду народному засідателю, незастосування заходів з окремої ухвали.

Скасовуючи вирок і направляючи справу на новий судовий розгляд, суд вищої інстанції не має права вирішувати наперед питання про оцінку доказів і висновки суду; незалежний суд і від висновків органів досудового слідства і прокуратури, а також від висновків і поглядів учасників судового засідання. Незалежність усередині самої судової колегії, зокрема народних засідателів від суддів, суддів, які входять до складу суду від головуючого, тобто можливість кожного із суддів і народних засідателів брати участь в дослідженні доказів, в обговоренні прийнятті рішень за своїм внутрішнім переконанням. Незалежність суддів і народних засідателів усередині колегії забезпечується тим, що всі вони мають рівні права; головуючий голосує останнім, і суддя, який залишився у меншості, має право висловити письмово свою окрему думку.

16

**Одноособовий і колегіальний розгляд справ
ч. 2, ст. 129**

Судочинство провадиться суддею одноособово, колегією суддів чи судом присяжних.

У кримінальному провадженні правосуддя здійснюється лише судом !!!

СКЛАД СУДУ			
У суді першої інстанції:	в апеляційному порядку	в касаційному порядку	у Верховному Суді України
<ul style="list-style-type: none"> ✓ одноособово (завжди, крім випадків, передбачених КПК); ✓ у складі трьох професійних суддів (щодо злочинів, за вчинення яких передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк більше десяти років) 	у складі не менш як три професійних судді, при цьому кількість суддів повинна бути непарною	не менш як три професійних судді, при цьому кількість суддів повинна бути непарною	Колегіально за участю не менше 2/3 суддів від складу Судової палати або 2/3 від складу ВСУ

✓ у складі трьох професійних суддів, а за клопотанням обвинуваченого – судом присяжних у складі двох професійних суддів та трьох присяжних. Кримінальне провадження стосовно кількох обвинувачених розглядається судом присяжних стосовно всіх обвинувачених, якщо хоча б один з них заявив клопотання про такий розгляд.

У ВСУ справа про перегляд судового рішення розглядається на засіданні Судової палати у кримінальних справах ВСУ. Засідання є правомочним за умови присутності на ньому 2/3 суддів від складу судової палати або не менше 2/3 суддів від складу ВСУ (ст. 453 КПК).

Кримінальне провадження стосовно службових осіб, які займають особливо відповідальне становище відповідно до частини першої статті 9 Закону України «Про державну службу», та осіб, посади яких віднесено до першої категорії посад державних службовців, здійснюється:

1) в суді першої інстанції – колегіально судом у складі **трьох професійних суддів**, які мають стаж роботи на посаді судді не менше п'яти років, а у разі здійснення кримінального провадження щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, за клопотанням обвинуваченого – судом присяжних у складі двох професійних суддів, які мають стаж роботи на посаді судді не менше п'яти років, та трьох присяжних;

2) в апеляційному порядку – колегіально судом у складі **п'яти професійних суддів**, які мають стаж роботи на посаді судді не менше семи років;

3) в касаційному порядку – колегіально судом у складі **семи професійних суддів**, які мають стаж роботи на посаді судді не менше десяти років.

У разі якщо в суді, який згідно з правилами підсудності має здійснювати кримінальне провадження, неможливо утворити склад суду, передбачений цією частиною, кримінальне провадження здійснює найбільш територіально наближений суд, в якому можливо утворити такий склад суду.

Кримінальне провадження щодо розгляду стосовно неповнолітньої особи обвинувального акта, клопотань про звільнення від кримінальної відповідальності, застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру, їх продовження, зміну чи припинення, а також кримінальне провадження в апеляційному, касаційному порядку щодо перегляду прийнятих із зазначених питань судових рішень здійснюються суддею, уповноваженим згідно із Законом України «Про судоустрій і статус суддів» на здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх.

У разі якщо таке кримінальне провадження має здійснюватися судом колегіально, головуючим під час судового розгляду може бути лише суддя, уповноважений згідно з Законом України «Про судоустрій і статус суддів» на здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх.

Принцип законності
ст. 8, 129

Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.

Основною засадою судочинства є законність.

Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується.

Принцип законності можна визначити як вимогу нормативного характеру, що зобов'язує суддю, прокурора, слідчого, дізнавача, а також всіх осіб, які беруть участь у справі, застосовувати, виконувати норми Конституції, кримінального та кримінального процесуального законодавства. Міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана ВРУ.

Законність стосується всіх стадій та інститутів кримінального процесу, всіх його суб'єктів, поширюється на всі дії і процесуальні рішення, характеризує всі грані процесуальної діяльності і процесуальних відносин, пронизує всі інші принципи, сприяє їх фактичній реалізації. Законність посідає особливе місце серед принципів кримінального процесу, які розкривають і конкретизують її. Законність — загальний, універсальний принцип, який знаходить вияв у всіх засадах і нормах кримінального процесуального права.

Під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані неухильно додержуватися вимог Конституції України, цього Кодексу, міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, вимог інших актів законодавства.

Прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий зобов'язані всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень.

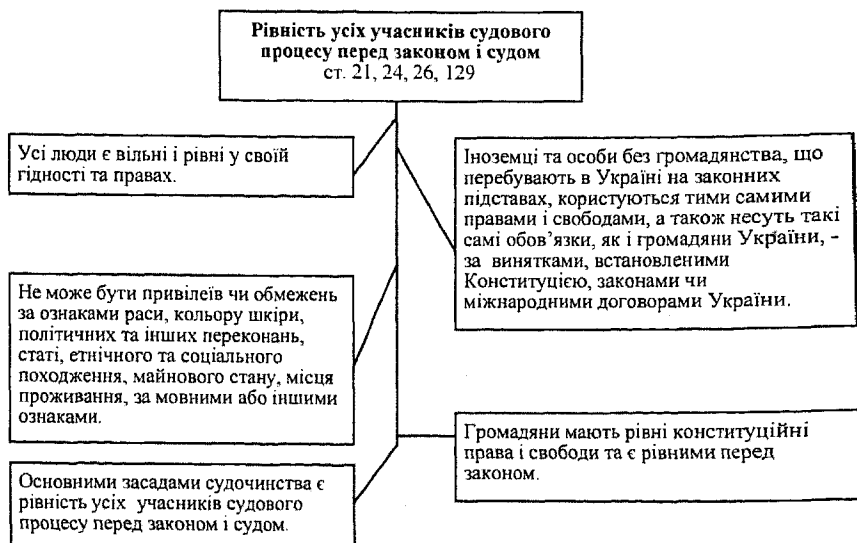
Закони та інші нормативно-правові акти України, положення яких стосуються кримінального провадження, повинні відповідати КПК. При здійсненні кримінального провадження не може застосовуватися закон, який суперечить КПК.

У разі якщо норми КПК суперечать міжнародному договору України, згода на обов'язковість якого надана ВРУ, застосовуються положення відповідного міжнародного договору.

Кримінальне процесуальне законодавство застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

У випадках, коли положення КПК не регулюють або неоднозначно регулюють питання кримінального провадження, застосовуються загальні засади кримінального провадження.

18

Під рівністю громадян перед судом слід розуміти те, що всі вони несуть відповідальність перед судами, які входять до єдиної судової системи, не маючи при цьому ніяких переваг і не піддаючись ніяким обмеженням. Наявність правил про підсудність кримінальних справ не суперечить цьому принципу, бо громадяни не одержують ніяких привілеїв. Як виняток з принципу рівності громадян перед законом можна розглядати правила про недоторканність Президента і кандидатів у Президенти України, депутатів, кандидатів у депутати, суддів Конституційного Суду України, Верховного Суду України, господарських, обласних, міських і районних судів. Такий виняток необхідний для забезпечення успішного виконання вказаними особами їх обов'язків незалежно від сторонніх незаконних впливів.

Забезпечення доведеності вини
п.3, ч. 3 ст. 129

Основною засадою судочинства є забезпечення доведеності вини.

Суд, слідчий суддя, прокурор, начальник органу досудового розслідування, слідчий зобов'язані всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень.

Прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення (за виключенням випадків, коли кримінальне провадження може бути розпочате лише на підставі заяви потерпілого) або в разі надходження заяви про вчинення кримінального правопорушення, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила.

Обов'язок розпочати досудове розслідування за наявності вказаних умов пов'язується з обов'язком прокурора, слідчого, дізнавача, вжити всіх передбачених кримінально-процесуальним законом заходів для встановлення:

- **події злочину, що означає необхідність:** максимально повної реконструкції події, що послужили підставою для досудового розслідування; оцінки встановлених ознак події з точки зору їх відповідності ознакам конкретного складу злочину; встановлення відповідності норми КК, яка закріплює склад злочину, ознакам діяння, з приводу якого розслідується кримінальна справа. Це тягне за собою необхідність встановлення ряду характеристик вказаної норми: чи діяла вона в момент вчинення події, чи були з того часу до неї внесені зміни, чи не втратила вона чинності;

- **осіб, винних у вчиненні злочину:** осіб, які вчинили діяння, що містить ознаки конкретного злочину, передбаченого КК, і стало підставою для розслідування кримінальної справи; чи може підозрювана особа бути суб'єктом даного злочину, тобто чи відповідають ознаки її діяння ознакам суб'єкта і суб'єктивної сторони діяння, що входять до складу певного злочину.

Всебічність дослідження означає висунення і перевірку всіх можливих версій загального характеру щодо події злочину, окремих версій щодо особи винного, мотиву і мети вчинення злочину, а також однаково ретельне виявлення обставин, що підтверджують вину підозрюваного або спростовують її, а так само обставин, що пом'якшують або обтяжують покарання.

Під повнотою дослідження слід розуміти правильне визначення предмета доказування, з'ясування всіх обставин, які підлягають доказуванню у

кримінальній справі, системну оцінку всіх допустимих і належних доказів у сукупності, що є основою прийняття законного і обґрунтованого рішення у справі.

Об'єктивність дослідження полягає у ретельному аналізі всіх обставин кримінальної справи в цілому у відповідності з встановленими фактами, у співставленні різних точок зору і припущень, у прагненні збирання, перевірки і оцінки доказів неупереджено, з однаковою ставлення до всіх учасників процесу та інших осіб, що беруть участь у справі, з уникненням обвинувального або виправдувального ухилів.

20

Змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості
ст. 129

Основними засадами судочинства є змагальність сторін та свобода в наданні ними своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості.

Кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав і законних інтересів засобами, передбаченими КПК.

Сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду клопотань, скарг, речей, документів, інших доказів, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених КПК.

Під час кримінального провадження функції обвинувачення, захисту та судового розгляду не можуть покладатися на один і той же орган чи службову особу.

Повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, звернення з обвинувальним актом та підтримання державного обвинувачення у суді здійснюється прокурором. У випадках, передбачених КПК, повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення може здійснюватися слідчим за погодженням із прокурором, а обвинувачення може підтримуватися потерпілим, його представником.

Захист здійснюється підозрюваним або обвинуваченим, його захисником або законним представником.

Суд, зберігаючи об'єктивність та неупередженість, створює необхідні умови для реалізації сторонами їхніх процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків.

У Конституції, а також у КПК чітко встановлено зміст і механізми здійснення змагальності, яка гарантується конкретними визначеннями і приписами, серед яких слід відзначити: однозначно розмежовуються функції обвинувачення, захисту і вирішення справи; дослідження доказів здійснюється двома протилежними сторонами обвинувачення і захисту; сторони в процесі рівні в правах; суд не є стороною у справі і на основі незалежності від сторін, об'єктивності та неупередженості вирішує справу; суд забезпечує повноцінну змагальність сторін створенням необхідних умов для виконання ними їх процесуальних обов'язків і наданих їм прав.

Підтримання державного обвинувачення в суді прокурором
п. 5, ч. 3, ст. 129

Основною засадою судочинства є підтримання державного обвинувачення в суді прокурором.

Участь прокурора в суді є обов'язковою, крім випадків: 1) спрощеного провадження щодо кримінальних проступків; 2) коли він відмовився від підтримання державного обвинувачення.

Прокурор уповноважений:

- *звертатися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування заходів медичного характеру, клопотанням про застосування заходів виховного характеру чи клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності;*

- *підтримувати державне обвинувачення в суді, відмовитися від обвинувачення, змінити його або висунути додаткове обвинувачення у порядку, встановленому КПК;*

- *погоджувати запити (клопотання, доручення тощо), самостійно звертатися з ними, а також доручати виконання запитів (клопотань, доручень тощо), здійснювати інші повноваження в рамках міжнародного співробітництва під час кримінального провадження;*

- *оскаржувати судові рішення в порядку, встановленому КПК.*

Забезпечення обвинуваченому права на захист
ст. 59, 62, 63, 64, 129

Кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав.

Обвинувачення не може ґрунтуватись на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях.

У разі скасування вироку суду як неправосудного держава відшкодовує матеріальну і моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням.

Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура.

Підозрюваний, обвинувачений, виправданий, засуджений має право на захист, яке полягає у наданні йому можливості надати усні або письмові

пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні, а також користуватися правовою допомогою захисника, а також реалізовувати інші процесуальні права, передбачені КПК.

Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд, зобов'язані роз'яснити підозрюваному, обвинуваченому його права та забезпечити право на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного ним або призначеного захисника.

У випадках, передбачених КПК, підозрюваному, обвинуваченому правова допомога надається безоплатно за рахунок держави.

Участь у кримінальному провадженні захисника підозрюваного, обвинуваченого, представника потерпілого не звужує процесуальних прав підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого.

Обов'язкова участь захисника

1. Участь захисника є обов'язковою у кримінальному провадженні щодо особливо тяжких злочинів. У цьому випадку участь захисника забезпечується з моменту набуття особою статусу підозрюваного.

2. В інших випадках обов'язкова участь захисника забезпечується у кримінальному провадженні:

1) щодо осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення у віці до 18 років, — з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою;

2) щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів виховного характеру, — з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою;

3) щодо осіб, які внаслідок психічних чи фізичних вад (німі, глухі, сліпі тощо) не здатні повною мірою реалізувати свої права, — з моменту встановлення цих вад;

4) щодо осіб, які не володіють мовою, якою ведеться кримінальне провадження, — з моменту встановлення цього факту;

5) щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішується питання про їх застосування, — з моменту встановлення факту наявності у особи психічного захворювання або інших відомостей, які викликають сумнів щодо її осудності;

6) щодо реабілітації померлої особи — з моменту виникнення права на реабілітацію померлої особи.

Учасники судового провадження, а також особи, які не брали участі у кримінальному провадженні, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси чи обов'язки, не можуть бути обмежені у праві на отримання в суді як усної, так і письмової інформації щодо результатів судового розгляду та у праві на ознайомлення з процесуальними рішеннями й отримання їх копій. Ніхто не може бути обмежений у праві на отримання в суді інформації про дату, час і місце судового розгляду та про ухвалені в ньому судові рішення, крім випадків, установлених законом.

Кримінальне провадження в судах усіх інстанцій здійснюється відкрито. Слідчий суддя, суд може прийняти рішення про здійснення кримінального провадження у **закритому судовому засіданні** впродовж усього судового провадження або його окремої частини лише у випадках:

- ✓ якщо обвинуваченим є **неповнолітній**;
- ✓ розгляду справи про злочин проти **статевої свободи** та **статевої недоторканості особи**;
- ✓ **необхідності** запобігти розголошенню **відомостей про особисте та сімейне життя** чи обставин, які **принижують гідність особи**;
- ✓ якщо здійснення провадження у відкритому судовому засіданні може призвести до розголошення **таємниці, що охороняється законом**;
- ✓ **необхідності забезпечення безпеки осіб**, які беруть участь у кримінальному провадженні.

Особисті записи, листи, зміст особистих телефонних розмов, телеграфних та інших повідомлень можуть бути оголошені у відкритому судовому засіданні, якщо слідчий суддя, суд не прийме рішення про їх дослідження у закритому судовому засіданні.

Кримінальне провадження у закритому судовому засіданні суд здійснює з додержанням правил судочинства, передбачених КПК. На судовому розгляді в закритому судовому засіданні можуть бути присутні лише сторони та інші учасники кримінального провадження.

Під час судового розгляду забезпечується **повне фіксування** судового засідання за допомогою звукозаписувального технічного засобу. Офіційним записом судового засідання є лише технічний запис, здійснений судом у порядку, передбаченому КПК.

Відповідно до ст. 27 КПК кожен, хто присутній в залі судового засідання, **може вести стенограму**, робити нотатки, використовувати портативні аудіозаписуючі пристрої. Проведення в залі судового засідання фотозйомки, відеозапису, транслявання судового засідання по радіо і телебаченню, а також проведення звукозапису із застосуванням стаціонарної апаратури допускаються на підставі ухвали суду, що приймається з урахуванням думки сторін та можливості проведення таких дій без шкоди для судового розгляду.

Судове рішення, ухвалене у відкритому судовому засіданні, проголошується прилюдно. Якщо судовий розгляд відбувався у закритому судовому засіданні, судове рішення проголошується прилюдно з пропуском інформації, для дослідження якої проводилося закрите судове засідання та яка на момент проголошення судового рішення підлягає подальшому захисту від розголошення.

**Забезпечення апеляційного та касаційного
оскарження рішень суду**
ст. 125, 129

Основними засадами судочинства є забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішень суду, крім випадків, встановлених законом.

Відповідно до закону діють апеляційні та місцеві суди.

Кожному гарантується право на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності суду, слідчого судді, прокурора, слідчого в порядку, передбаченому КПК.

Гарантується право на перегляд вироку, ухвали суду, що стосується прав, свобод чи інтересів особи, судом вищого рівня в порядку, передбаченому КПК, незалежно від того, чи брала така особа участь у судовому розгляді.

У апеляційному порядку можуть бути оскаржені судові рішення, які були ухвалені судами першої інстанції і не набрали законної сили, а саме:

- вироки, крім випадків, передбачених ст. 394 КПК;
- ухвали про застосування чи незастосування примусових заходів виховного або медичного характеру;
- інші ухвали у випадках, передбачених КПК.

Ухвали, постановлені під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судових рішень, передбачених законодавством, окремому оскарженню не підлягають, за винятком випадків, визначених КПК. Заперечення проти таких ухвал можуть бути включені до апеляційної скарги на судові рішення. У апеляційному порядку також можуть бути оскаржені ухвали слідчого судді.

За наслідками апеляційного розгляду за скаргою на вирок або ухвалу суду першої інстанції суд апеляційної інстанції має право:

- 1) залишити вирок або ухвалу без змін;
- 2) змінити вирок або ухвалу;
- 3) скасувати вирок повністю чи частково та ухвалити новий вирок;
- 4) скасувати ухвалу повністю чи частково та ухвалити нову ухвалу;
- 5) скасувати вирок або ухвалу і закрити кримінальне провадження;
- 6) скасувати вирок або ухвалу і призначити новий розгляд у суді першої інстанції.

У касаційному порядку можуть бути оскаржені вироки та ухвали про застосування або відмову у застосуванні примусових заходів виховного чи медичного характеру суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також судові рішення суду апеляційної інстанції, постановлені щодо зазначених судових рішень суду першої інстанції.

Ухвали суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також ухвали суду апеляційної інстанції можуть бути оскаржені в касаційному порядку, якщо вони перешкоджають подальшому кримінально-

му провадженню. Заперечення проти інших ухвал можуть бути включені до касаційної скарги на судові рішення, ухвалені за наслідками апеляційного провадження.

Вирок суду першої інстанції на підставі угоди після його перегляду в апеляційному порядку, а також судові рішення суду апеляційної інстанції за результатами розгляду апеляційної скарги на такий вирок можуть бути оскаржені в касаційному порядку:

- засудженим, його захисником, законним представником виключно з підстав: призначення судом покарання, суворішого ніж узгоджене сторонами угоди; ухвалення вироку без згоди засудженого на призначення покарання; невиконання судом необхідних вимог, в тому числі не роз'яснення засудженому наслідків укладення угоди;

- потерпілим, його представником, законним представником виключно з підстав: призначення судом покарання менш суворого ніж узгоджене сторонами угоди; ухвалення вироку без згоди потерпілого на призначення покарання; невиконання судом необхідних вимог; не роз'яснення потерпілому наслідків укладення угоди;

- прокурором виключно з підстав: призначення судом покарання менш суворого ніж узгоджене сторонами угоди; затвердження судом угоди у провадженні, в якому угода не може бути укладена.

Суд касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги має право:

- 1) залишити судові рішення без зміни, а касаційну скаргу — без задоволення;

- 2) скасувати судові рішення і призначити новий розгляд у суді першої чи апеляційної інстанції;

- 3) скасувати судові рішення і закрити кримінальне провадження;

- 4) змінити судові рішення.

25

Обов'язковість рішень суду
ст. 124, 129

Основною засадою судочинства є обов'язковість рішень суду.

Судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території України.

Вирок або ухвала суду, які набрали законної сили, обов'язкові для осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, а також для усіх фізичних та юридичних осіб, органів державної влади та місцевого самоврядування, їх службових осіб, і підлягають виконанню на всій території України.

Обов'язковість виконання судових рішень забезпечується державою. За умисне невиконання судового рішення службовою особою встановлена кримінальна відповідальність. Засуджений зобов'язаний відбутися призначене йому вироком покарання, відшкодувати заподіяні його діями збитки, виконати рішення суду і з інших питань, що його стосуються. За ухилення

засудженого від відбування покарання настає кримінальна відповідальність.

Судові рішення, що набрали законної сили, обов'язкові для іншого суду, що розглядає кримінальну справу. Інший суд не може розглядати справу щодо особи, на яку є вирок за цим же обвинуваченням, що набрав законної сили, або ухвала чи постанова суду про закриття справи з цієї ж підстави. Вирок суду у кримінальній справі, що набрав законної сили, обов'язковий для суду, що розглядає справу про цивільно-правові наслідки дій особи, щодо якої винесено вирок суду, при вирішенні питань, чи мали місце ці дії і чи вчинені вони даною особою.

Питання про виконання рішень українських судів щодо засуджених, які знаходяться на території іншої держави, вирішується відповідно до договору про правову допомогу, укладеного з цією державою. Обов'язковість виконання на території України рішень судів іноземних держав, визначається міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана ВРУ.

26

Презумпція невинуватості
ст. 62

Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вина не буде доведена в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину

Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях.

Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь.

У разі скасування вироку суду як неправосудного, держава відшкодовує матеріальну і моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням.

Юридичний зміст цієї засади становлять:

а) обов'язок доказування винуватості особи покладено на слідчого, прокурора;

б) ніхто не зобов'язаний доказувати свою невинуватість у вчиненні кримінального правопорушення і має бути виправданим, якщо сторона обвинувачення не доведе винуватість особи поза розумним сумнівом;

г) заборонено перекладати обов'язок доказування на обвинуваченого, домагатися його показань шляхом насильства, погроз та інших незаконних заходів;

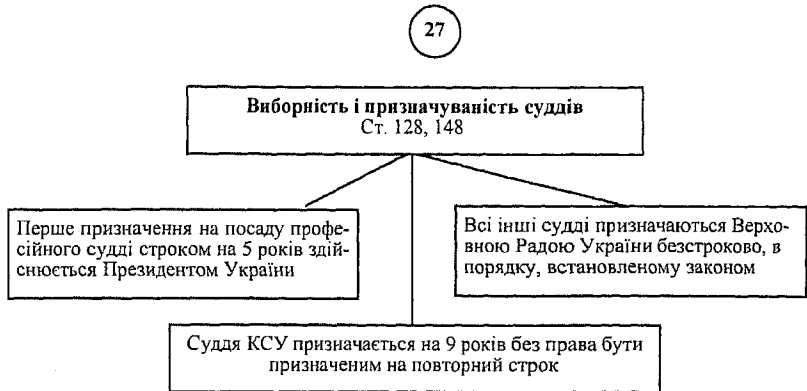
д) підозра, обвинувачення не може ґрунтуватися на припущеннях, а також доказах, одержаних незаконним шляхом;

ж) усі сумніви щодо доведеності вини особи суд повинен тлумачити на користь такої особи;

з) недоведеність участі обвинуваченого у вчиненні злочину в юридичному відношенні означає його невинуватість і тягне за собою закриття кримінальної справи на досудовому провадженні і постановлення виправдувального вироку в стадії судового розгляду;

е) факт притягнення особи до участі у справі як підозрюваної, обвинуваченої, обрання щодо неї запобіжного заходу не повинні розцінюватись як доказ її винуватості, як покарання винуватого;

і) поведження з особою, вина якої у вчиненні кримінального правопорушення не встановлена обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили, має відповідати поведженню з невинуватою особою.

Судді, які обрані ВРУ (крім суддів Конституційного Суду), перебувають на посаді до досягнення 65 років, інші судді — до закінчення строку, на який вони обрані чи призначені.

Дострокове звільнення судді з посади допускається лише у разі неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я; порушення суддею присяги або вимог щодо несумісності; набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього; припиненням його громадянства; визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим; подання суддею заяви про відставку або звільнення з посади за власним бажанням.

Суддя не може бути переведений на іншу посаду або в інший суд без його згоди. За згодою судді він може бути переведений з одного суду до іншого того самого рівня і спеціалізації у порядку, передбаченому законом. Звільнення судді з адміністративної посади в суді не припиняє його повноваження судді.

Принцип державної мови судочинства
ст. 10

Державною мовою в Україні є українська мова.

Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України.

В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України.

Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом.

Кримінальне провадження здійснюється державною мовою. Сторона обвинувачення, слідчий суддя та суд складають процесуальні документи державною мовою.

Особа повідомляється про підозру у вчиненні кримінального правопорушення державною мовою або будь-якою іншою мовою, якою вона достатньо володіє для розуміння суті підозри у вчиненні кримінального правопорушення.

Слідчий суддя, суд, прокурор, слідчий забезпечують учасникам кримінального провадження, які не володіють чи недостатньо володіють державною мовою, право давати показання, заявляти клопотання і подавати скарги, виступати в суд рідною або іншою мовою, якою вони володіють, користуючись при цьому в разі необхідності послугами перекладача в порядку, передбаченому КПК.

Судові рішення, якими суд закінчує судовий розгляд по суті, надаються сторонам кримінального провадження або особі, стосовно якої вирішено питання щодо застосування примусових заходів виховного або медичного характеру, у перекладі на їх рідну або іншу мову, якою вони володіють. Переклад інших процесуальних документів кримінального провадження, надання копій яких передбачено КПК, здійснюється лише за клопотанням зазначених осіб. Переклад судових рішень та інших процесуальних документів кримінального провадження засвідчується підписом перекладача.

Посадові особи суду, прокуратури, правоохоронних органів повинні володіти українською мовою, а в разі необхідності — й іншою національною мовою в обсязі, необхідному для виконання службових обов'язків. Інакше вони не мають права виконувати свої службові обов'язки і здійснювати правосуддя. До таких осіб слід віднести суддю присяжного засідателя, народного засідателя, секретаря судового засідання, прокурора, слідчого і дізнавача.

Особам, що мають право користуватися послугами перекладача в порядку, встановленому КПК є підозрюваний, обвинувачений, підсудний, його законний представник, захисник, потерпілий, цивільний позивач, ци-

вільний відповідач, їх представники, спеціалісти, експерти, якщо вони не володіють мовою, якою провадиться судочинство.

Гарантіями дотримання цього принципу кримінального процесу є: обов'язкова участь захисника з моменту затримання особи чи пред'явлення їй обвинувачення, якщо вона не володіє мовою, якою ведеться судочинство; зачитування перекладачем вироку підсудному його рідною мовою або іншою мовою, якою він володіє, зразу ж після проголошення вироку; можливість відводу перекладача, кримінальна відповідальність за завідомо неправильний переклад.

29

Повага до гідності особи, невтручання в її особисте і сімейне життя
ст. 28, 32

Кожен має право на повагу до його гідності.

Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню.

Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншими досліддам.

Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Кожний громадянин має право знайомитися в органах місцевого самоврядування, установах і організаціях з відомостями про себе, які не є державною або іншою захищеною законом таємницею.

Під час кримінального провадження повинна бути забезпечена повага до людської гідності, прав і свобод кожної особи. Забороняється під час кримінального провадження піддавати особу катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню, вдаватися до погроз застосування такого поводження, утримувати особу у принизливих умовах, примушувати до дій, що принижують її гідність.

Кожному гарантується судовий захист права спростувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також права на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням недостовірної інформації.

Кожен має право захищати усіма засобами, що не заборонені законом, свою людську гідність, права, свободи та інтереси, порушені під час здійснення кримінального провадження.

Право на свободу та особисту недоторканність
ст. 29

Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність.

У разі нагальної необхідності запобігти злочинові чи його перепинити уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом 72 годин має бути перевірена судом. Затримана особа негайно звільняється, якщо протягом 72 годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою.

Кожний затриманий має право в будь-який час оскаржити в суді своє затримання.

Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше, як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку встановлених законом.

Кожному заарештованому чи затриманому має бути невідкладно повідомлено про мотив арешту чи затримання, роз'яснено його права та надано можливість з моменту затримання захищати себе особисто та користуватись правовою допомогою захисника.

Про арешт або затримання має бути негайно повідомлено родичів заарештованого чи затриманого.

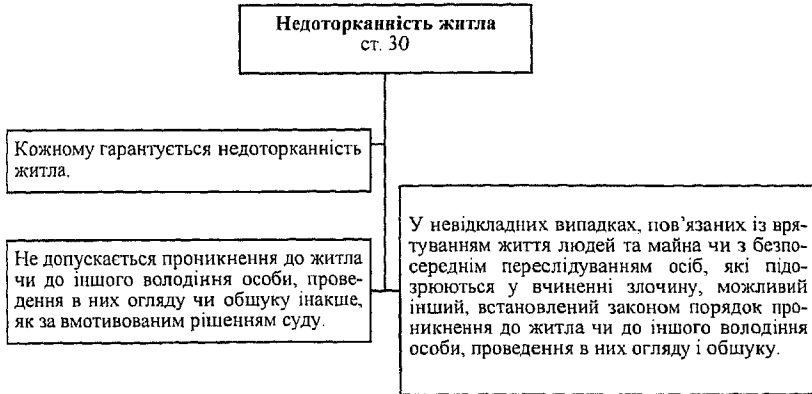
Під час кримінального провадження ніхто не може триматися під вартою, бути затриманим або обмеженим у здійсненні права на вільне пересування в інший спосіб через підозру або обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення, інакше як на підставах та в порядку, передбачених КПК.

Кожен, кого затримано через підозру або обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення або інакше позбавлено свободи, повинен бути в найкоротший строк доставлений до слідчого судді для вирішення питання про законність та обґрунтованість його затримання, іншого позбавлення свободи та подальшого тримання. Затримана особа негайно звільняється, якщо протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого судового рішення про тримання під вартою.

Про затримання особи, взяття її під варту або обмеження в праві на вільне пересування в інший спосіб, а також про її місце перебування має бути негайно повідомлено її близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за вибором цієї особи.

Кожен, хто понад строк, передбачений законодавством, тримається під вартою або позбавлений свободи в інший спосіб, повинен бути негайно звільнений.

Затримання особи, взяття її під варту або обмеження в праві на вільне пересування в інший спосіб, здійснене за відсутності підстав або з порушенням порядку, передбаченого законом, тягне за собою відповідальність, установлену законом.

Ніхто не має права проникнути до житла чи іншого володіння особи з будь-якої метою, інакше, як лише за добровільною згодою особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді, крім випадків, установлених законом.

Під житлом особи розуміється будь-яке приміщення, яке знаходиться у постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення і правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всі складові частини такого приміщення. Не є житлом приміщення, спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені за законом. Під іншим володінням особи розуміються транспортний засіб, земельна ділянка, гараж, інші будівлі чи приміщення побутового, службового, господарського, виробничого та іншого призначення тощо, які знаходяться у володінні особи.

Слідчий, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину. У такому випадку прокурор, слідчий за погодженням із прокурором зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій звернутися з клопотанням про проведення обшуку до слідчого судді. Слідчий суддя розглядає таке клопотання згідно з вимогами закону, перевіряючи, крім іншого, чи дійсно були наявні підстави для проникнення до житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді. Якщо прокурор відмовиться погодити клопотання слідчого або слідчий суддя відмовить у задоволенні клопотання про обшук, встановлені внаслідок такого обшуку докази є недопустимими, а отримана інформація підлягає знищенню в порядку, передбаченому КПК.

**Таємниця листування, телефонних розмов,
телеграфної та іншої кореспонденції**
ст. 31

Кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочині чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншим способом одержати інформацію неможливо.

Під час кримінального провадження кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, інших форм спілкування.

Втручання у таємницю спілкування можливе лише на підставі судового рішення з метою виявити та запобігти тяжкому чи особливо тяжкому злочину, встановити його обставини, особу, яка вчинила злочин, якщо іншими способами неможливо досягти цієї мети.

Інформація, отримана внаслідок втручання у спілкування, не може бути використана інакше як для вирішення завдань кримінального провадження.

Ніхто не може зазнавати втручання у приватне спілкування без ухвали слідчого судді, за винятком випадків проведення негласної слідчої чи розшукової дії до постановлення ухвали слідчого судді, передбачених КПК.

Прокурор, слідчий за погодженням з прокурором зобов'язаний звернутися до слідчого судді з клопотанням про дозвіл на втручання у приватне спілкування в порядку, передбаченому КПК, якщо будь-яка слідча (розшукова) дія включатиме таке втручання.

У разі постановлення слідчим суддею ухвали про відмову у втручання в приватне спілкування нове клопотання може бути подане прокурором, слідчим лише з новими відомостями.

Спілкуванням є передання інформації у будь-якій формі від однієї особи до іншої безпосередньо або за допомогою засобів зв'язку будь-якого типу. Спілкування є приватним, якщо інформація передається та зберігається за таких фізичних чи юридичних умов, при яких учасники спілкування можуть розраховувати на захист інформації від втручання інших осіб.

Відповідно до ст. 258 КПК втручанням у приватне спілкування є доступ до змісту спілкування за умов, коли учасники спілкування мають достатні підстави вважати, що спілкування є приватним. *Різновидами втручання в приватне спілкування є:*

- 1) аудіо-, відеоконтроль особи;
- 2) арешт, огляд і виймка кореспонденції;
- 3) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж;
- 4) зняття інформації з електронних інформаційних систем.

Втручання у приватне спілкування захисника, священнослужителя з підозрюваним, обвинуваченим, засудженим, виправданним заборонене.

Б. Принципи, закріплені у КПК

33

Недоторканість права власності

Позбавлення або обмеження права власності під час кримінального провадження здійснюється лише на підставі вмотивованого судового рішення, ухваленого в порядку, передбаченому КПК.

На підставах та в порядку, передбаченому КПК, допускається тимчасове вилучення майна без судового рішення.

34

Свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї

Жодна особа не може бути примушена визнати свою винуватість у вчиненні кримінального правопорушення або примушена давати пояснення, показання, які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні нею кримінального правопорушення.

Кожна особа має право не говорити нічого з приводу підозри чи обвинувачення проти неї, у будь-який момент відмовитися відповідати на запитання, а також бути негайно повідомленою про ці права.

Жодна особа не може бути примушена давати пояснення, показання, які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні її близькими родичами чи членами її сім'ї кримінального правопорушення.

35

Заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення

Ніхто не може бути двічі обвинуваченим або покараним за кримінальне правопорушення, за яким він був виправданий або засуджений на підставі вироку суду, що набрав законної сили.

Кримінальне провадження підлягає негайному закриттю у випадку, коли стане відомо, що по тому ж обвинуваченню існує вирок суду, який набрав законної сили.

Доступність до правосуддя

Кожному гарантується право на справедливий розгляд та вирішення справи у розумні строки незалежним і неупередженим судом, створеним на підставі закону.

Кожен має право на участь у розгляді в суді будь-якої інстанції справи, що стосується його прав та обов'язків, у передбаченому КПК порядку.

Вирок та ухвала суду, що набрали законної сили в порядку, визначеному КПК, є обов'язковими і підлягають безумовному виконанню на всій території України.

Якщо інше не передбачене КПК, здійснення кримінального провадження не може бути перешкодою для доступу особи до інших засобів правового захисту у випадку, якщо під час кримінального провадження порушуються її права, гарантовані Конституцією України та міжнародними договорами України.

Безпосередність дослідження показань, речей і документів

Суд досліджує докази безпосередньо. Показання учасників кримінального провадження суд отримує усно.

Сторона обвинувачення зобов'язана забезпечити присутність під час судового розгляду свідків обвинувачення з метою реалізації права сторони захисту на допит перед незалежним та неупередженим судом.

Не можуть бути визнані доказами відомості, що містяться в показаннях, речах і документах, які не були предметом безпосереднього дослідження суду, крім випадків, передбачених КПК. Суд може прийняти як доказ показання осіб, які не дають їх безпосередньо в судовому засіданні, лише у випадках, передбачених КПК.

Публічність

Прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення (за виключенням випадків, коли кримінальне провадження може бути розпочате лише на підставі заяви потерпілого) або в разі надходження заяви чи повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила.

Вияткі з принципу публічності

Кримінальне провадження на підставі угод (Гл. 35 КПК).	Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення (Гл. 36 КПК).
Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення розпочинається лише на підставі заяви потерпілого. Відмова потерпілого, а у випадках, передбачених КПК, – його представника від обвинувачення є безумовною підставою для закриття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення.	

Диспозитивність

Сторони кримінального провадження є вільними у використанні своїх прав у межах та у спосіб, передбачених КПК.

Відмова прокурора від підтримання обвинувачення тягне за собою закриття кримінального провадження за винятком випадків, передбачених КПК.

Слідчий суддя, суд у кримінальному провадженні вирішує лише ті питання, що винесені на їх розгляд сторонами та віднесені до їх повноважень КПК.

Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення розпочинається лише на підставі заяви потерпілого. Відмова потерпілого, а у випадках, передбачених КПК, – його представника від обвинувачення є безумовною підставою для закриття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення.

Розумність строків

Під час кримінального провадження кожна процесуальна дія або процесуальне рішення повинні бути виконані або прийняті у розумні строки. Розумними вважаються строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень. Розумні строки не можуть перевищувати передбачені КПК строки виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень.

Проведення досудового розслідування у розумні строки забезпечує прокурор, слідчий суддя (в частині строків розгляду питань, віднесених до його компетенції), а судового провадження — суд.

Критеріями для визначення розумності строків кримінального провадження є:

складність кримінального провадження, яка визначається з урахуванням кількості підозрюваних, обвинувачених та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження, обсягу та специфіки процесуальних дій, необхідних для здійснення досудового розслідування;

поведінка учасників кримінального провадження;

спосіб здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень.

Складність кримінального провадження визначається з урахуванням кількості підозрюваних, обвинувачуваних та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження, обсягу та специфіки процесуальних дій, необхідних для здійснення досудового розслідування.

Кримінальне провадження щодо особи, яка тримається під вартою, неповнолітньої особи повинно бути здійснено невідкладно і розглянуто в суді першочергово.

Кожен має право, щоб обвинувачення щодо нього в найкоротший строк або стало предметом судового розгляду, або щоб відповідне кримінальне провадження щодо нього було закрито.

Підозрюваний, обвинувачений, потерпілий мають право на звернення до прокурора, слідчого судді або суду з клопотанням, в якому викладаються обставини, що обумовлюють необхідність здійснення кримінального провадження (або окремих процесуальних дій) у більш короткі строки, ніж ті, що передбачені КПК.

Опорний конспект № 3. Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження

41. Класифікація учасників процесу.
42. Суд (суддя), слідчий суддя.
43. Прокурор.
44. Керівник органу досудового розслідування.
45. Слідчий.
46. Оперативні підрозділи.
47. Підозрюваний, обвинувачений.
48. Виправданий, засуджений.
49. Законний представник підозрюваного, обвинуваченого.
50. Захисник.
51. Потерпілий і його представник.
52. Заявник.
53. Цивільний позивач.
54. Цивільний відповідач.
55. Представник цивільного позивача, цивільного відповідача.
56. Свідок.
57. Перекладач.
58. Експерт.
59. Спеціаліст.
60. Секретар судового засідання.
61. Судовий розпорядник.
62. Відводи.

Суд (суддя), слідчий суддя

Суд у всіх стадіях процесу – *dominus litis* (господар процесу). Це центральний орган у кримінальному судочинстві, який визначає результат кримінальної справи. Основні повноваження: він виконує підготовче провадження, вирішує справу по суті, бере участь у апеляційному, касаційному перегляді справи, провадженні за нововиявленими обставинами.

Суд — здійснює судовий контроль за законністю і обґрунтованістю рішень та дій під час провадження розслідування в кримінальній справі.

Перевіряє законність та обґрунтованість вже вчинених або тих, що вчиняються процесуальних рішень і дій, прийнятих суб'єктами досудового розслідування. Рішення і дії дізнавача, слідчого та прокурора можуть бути оскаржені до суду першої інстанції і повинні бути розглянуті при підготовчому провадженні або при розгляді справи по суті.

Суд вирішує питання, пов'язані з підготовкою справи до судового розгляду; вирішує питання про винуватість чи невинуватість підсудних шляхом постановлення вироків.

Судові рішення, які набрали законної сили обов'язкові для всіх органів, посадових осіб та громадян і підлягають виконанню на всій території України. Такі рішення судових органів можуть бути скасовані або змінені лише судами вишого рівня в порядку апеляційного, касаційного провадження чи провадження за нововиявленими обставинами. Суд вирішує всі питання, які зв'язані зі зверненням вироку до виконання; застосування примусових заходів медичного і виховного характеру.

Слідчий суддя. Обирається зборами суддів зі складу суддів цього суду. Під час досудового розслідування клопотання слідчого, прокурора про накладення грошового стягнення на особу розглядається *слідчим суддею* не пізніше трьох днів із дня його надходження до суду.

Слідчий суддя, суд встановивши, що особа не виконала покладений на неї процесуальний обов'язок без поважних причин, накладає на неї грошове стягнення. Копія відповідної ухвали не пізніше наступного робочого дня після її постановлення надсилається особі, на яку було накладено грошове стягнення.

Особа, на яку було накладено грошове стягнення та яка не була присутня при розгляді цього питання *слідчим суддею, судом*, має право подати клопотання про скасування ухвали про накладення на неї грошового стягнення. Клопотання подається слідчому судді, суду, який виніс ухвалу про накладення грошового стягнення.

Слідчий суддя, суд, визнавши доводи особи обґрунтованими, може самостійно скасувати ухвалу про накладення грошового стягнення, а в іншому випадку — призначає судове засідання для розгляду клопотання про скасування ухвали про накладення грошового стягнення. Особа, яка подала

клопотання, а також слідчий, прокурор, за клопотанням якого було накладено грошове стягнення, повідомляються про місце та час розгляду клопотання, проте їх неприбуття не перешкоджає такому розгляду.

Слідчий суддя, суд скасовує ухвалу про накладення на особу грошового стягнення за результатами його розгляду в судовому засіданні, якщо буде встановлено, що стягнення накладено безпідставно, а в іншому випадку — відмовляє у задоволенні клопотання.

Ухвала *слідчого судді*, суду за результатами розгляду клопотання про скасування ухвали про накладення грошового стягнення оскарженню не підлягає.

Слідчим суддею можуть бути тимчасово вилучені документи на строк не більше двох місяців, які посвідчують користування таким спеціальним правом: право керування транспортним засобом або судном; право полювання; право на здійснення підприємницької діяльності.

Відсторонення від посади здійснюється на підставі рішення слідчого судді під час досудового розслідування чи суду під час судового провадження на строк не більше двох місяців.

Слідчий суддя, суд відмовляє у задоволенні клопотання про відсторонення від посади, якщо слідчий, прокурор не доведе наявність достатніх підстав вважати, що такий захід необхідний для припинення кримінального правопорушення, припинення або запобігання протиправній поведінці підозрюваного чи обвинуваченого, який перебуваючи на посаді, може знищити чи підробити речі і документи, які мають значення для досудового розслідування, незаконними засобами впливати на свідків та інших учасників кримінального провадження або протиправно перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином.

Слідчий суддя, суд постановляє ухвалу про надання тимчасового доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю, якщо сторона кримінального провадження доведе можливість використання як доказів відомостей, що містяться в цих речах і документах, та неможливість іншими способами довести обставини, які передбачається довести за допомогою цих речей і документів.

Слідчий суддя або суд під час судового провадження накладає арешт на майно у вигляді речей, якщо є достатні підстави вважати, що вони відповідають критеріям, зазначеним у КПК. Крім того, у випадку задоволення цивільного позову суд за клопотанням прокурора, цивільного позивача може вирішити питання про накладення арешту на майно для забезпечення цивільного позову до набрання судовим рішенням законної сили, якщо таких заходів не було вжито раніше.

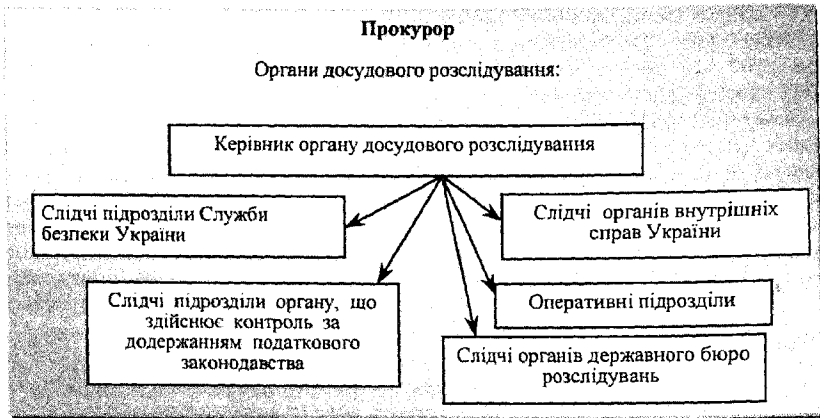
Слідчий суддя, суд відмовляє у застосуванні запобіжного заходу, якщо слідчий, прокурор не доведе, що встановлені під час розгляду клопотання про застосування запобіжних заходів обставини є достатніми для переконання, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів, передбачених КПК, не може запобігти доведенню під час розгляду ризику або ризикам. При цьому найбільш м'яким запобіжним заходом є особисте зобов'язання, а найбільш суворим — тримання під вартою.

Слідчий суддя, суд при постановленні ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою зобов'язаний визначити роз-

мір застави, достатньої для забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим, обов'язків, передбачених КПК.

Слідчий суддя, суд за клопотанням прокурора має право вирішити питання про повторне затримання з метою приводу в порядку, передбаченому КПК. Повторне звернення до суду з клопотанням про дозвіл на затримання однієї і тієї ж особи по тому самому кримінальному провадженню після винесення слідчим суддею, судом ухвали про відмову у задоволенні такого клопотання можливе лише при виникненні нових обставин, які підтверджують необхідність тримання особи під вартою.

Сторона обвинувачення

43

Прокурор

Прокурор – це єдиний учасник усіх стадій процесу

Здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог КПК, прокурор є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові та фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення прокурора.

Прокурор має право:

- ✓ починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених КПК;
- ✓ мати повний доступ до матеріалів, документів та інших відомостей про розпочате досудове розслідування;
- ✓ доручати органу досудового розслідування проведення досудового розслідування;
- ✓ доручати слідчому, органу досудового розслідування проведення у встановлений прокурором строк слідчих чи розшукових дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій або давати вказівки щодо їх проведення чи брати участь у них, а в необхідних випадках — особисто проводити слідчі (розшукові) та процесуальні дії в порядку, визначеному КПК;
- ✓ доручати проведення слідчих чи розшукових дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам;
- ✓ призначати ревізії та перевірки у порядку, визначеному законом;
- ✓ скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих;
- ✓ ініціювати перед керівником органу досудового розслідування питання про відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування та призначення іншого слідчого за наявності підстав, передбачених КПК, для його відводу, або у випадку неефективного досудового розслідування;
- ✓ приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених КПК, в тому числі щодо закриття кримінального провадження та продовження строків досудового розслідування за наявності підстав, передбачених КПК;
- ✓ погоджувати або відмовляти у погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про проведення слідчих чи розшукових дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій у випадках, передбачених КПК чи самостійно подавати слідчому судді такі клопотання;
- ✓ повідомляти особі про підозру;
- ✓ пред'являти цивільний позов в інтересах держави та громадян;
- ✓ пред'являти цивільний позов в інтересах держави та громадян, які через фізичний стан чи матеріальне становище, недосягнення повноліття, похилий вік, недієздатність або обмежену дієздатність неспроможні самостійно захистити свої права, у порядку, передбаченому законом;
- ✓ затверджувати чи відмовляти у затвердженні обвинувального акта, клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, вносити зміни до складеного слідчим обвинувального акта чи зазначених клопотань, самостійно складати обвинувальний акт чи зазначені клопотання та інші.

Прокурор уповноважений:

- 1) звертатися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування заходів медичного характеру, клопотанням про застосування захо-

дів виховного характеру чи клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності;

2) підтримувати державне обвинувачення в суді, відмовитися від обвинувачення, змінити його або висунути додаткове обвинувачення у порядку, встановленому КПК;

3) погоджувати запити (клопотання, доручення тощо), самостійно звертатися з ними, а також доручати виконання запитів (клопотань, доручень тощо), здійснювати інші повноваження в рамках міжнародного співробітництва під час кримінального провадження згідно з КПК;

4) оскаржувати судові рішення в порядку, встановленому КПК;

5) здійснювати інші повноваження (ст. 36 КПК).

44

Керівник органу досудового розслідування (ст. 39 КПК)

уповноважений:

а) визначати слідчого, який буде здійснювати досудове розслідування, а у випадках здійснення досудового розслідування слідчою групою — визначити старшого слідчої групи, який керує діями інших слідчих;

б) відсторонити слідчого від проведення досудового розслідування мотивованою постановою за ініціативою прокурора або з власної ініціативи з наступним повідомленням прокурора та призначити іншого слідчого у випадку наявності підстав, передбачених КПК, для його відводу або у випадку неефективного досудового розслідування;

с) ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування, давати слідчому письмові вказівки, які не можуть суперечити рішенням та вказівкам прокурора;

д) вживати заходів щодо усунення порушень вимог законодавства у випадку їх допущення слідчим;

е) погоджувати проведення слідчих (розшукових) дій та продовжувати строк їх проведення у випадках, передбачених КПК;

ф) здійснювати досудове розслідування, користуючись при цьому повноваженнями слідчого;

г) здійснювати інші повноваження, передбачені КПК.

Керівник органу досудового розслідування зобов'язаний виконувати доручення та вказівки прокурора, які даються у письмовій формі. Невиконання керівником органу досудового розслідування законних вказівок та доручень прокурора, наданих в порядку, передбаченому КПК, тягне за собою юридичну відповідальність.

- 1) починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених КПК;
- 2) проводити слідчі дії та негласні слідчі чи розшукові дії у випадках, встановлених КПК;
- 3) доручати проведення слідчих дій та негласних слідчих чи розшукових дій відповідним оперативним підрозділам;
- 4) призначати ревізії та перевірки у порядку, визначеному законом;
- 5) звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих дій та негласних слідчих чи розшукових дій;
- 6) повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру;
- 7) за результатами розслідування складати обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження;
- 8) приймати процесуальні рішення у передбачених КПК випадках, у тому числі щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав, передбачених ст. 284 КПК;
- 9) здійснювати інші повноваження, передбачені КПК.

У випадках відмови прокурора у погодженні клопотання слідчого до слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих, негласних слідчих чи розшукових дій, слідчий має право звернутися до керівника органу досудового розслідування, який після вивчення клопотання за необхідності ініціює розгляд питань, порушених у ньому, перед прокурором вищого рівня, який протягом трьох днів погоджує відповідне клопотання або відмовляє у його погодженні.

Слідчий зобов'язаний виконувати доручення та вказівки прокурора, які надаються у письмовій формі. Невиконання слідчим законних вказівок та доручень прокурора, наданих у порядку, передбаченому КПК, тягне за собою юридичну відповідальність.

Слідчий, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог КПК, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові та фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого.

46

Оперативні підрозділи

Оперативні підрозділи органів внутрішніх справ, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів Державної пенітенціарної служби України здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора.

Під час виконання доручень слідчого, прокурора співробітник оперативного підрозділу набуває повноважень слідчого. Співробітники оперативних підрозділів не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.

Доручення слідчого, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом.

Сторона захисту

Захисник

(адвокат, який здійснює захист підозрюваного, обвинуваченого, а також особи, щодо якої вирішується питання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру)

Підозрюваний, обвинувачений

Виправданий, засуджений

Законний представник підозрюваного, обвинуваченого

Підозрюваний, обвинувачений

1) особа, якій у порядку, передбаченому КПК, повідомлено про підозру;
2) особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення.

обвинуваченим (підсудним) є особа, обвинувальний акт щодо якої переданий до суду у порядку, передбаченому КПК.

**Права підозрюваного,
обвинуваченого:**

1) знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення його підозрюють, обвинувачують;

2) бути чітко і своєчасно повідомленим про свої права, передбачені КПК;

3) на першу вимогу мати захисника і побачення з ним до першого та перед кожним наступним допитом з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування, на присутність захисника під час допиту та інших процесуальних дій, на відмову від послуг захисника в будь-який момент кримінального провадження, на отримання послуг захисника за рахунок держави у випадку відсутності коштів на оплату таких послуг;

4) не говорити нічого з приводу підозри проти нього, обвинувачення або у будь-який момент відмовитися відповідати на запитання;

5) давати пояснення, показання з приводу підозри, обвинувачення чи в будь-який момент відмовитися їх давати;

6) вимагати перевірки обґрунтованості затримання;

7) у разі затримання – на негайне повідомлення членів сім'ї, близьких родичів чи інших осіб про затримання і місце свого перебування згідно з положеннями КПК;

8) збирати і подавати слідчому, прокурору, слідчому судді докази;

9) брати участь у проведенні процесуальних дій;

10) під час проведення процесуальних дій ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дій, які заносяться до протоколу;

11) застосовувати з додержанням вимог КПК технічні засоби при проведенні процесуальних дій, в яких він бере участь. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд мають право заборонити застосування технічних засобів при проведенні окремої процесуальної дії чи на певній стадії кримінального провадження з метою нерозголошення відомостей, які містять таємницю, що охороняється законом, чи стосуються інтимного життя особи, про що виноситься вмотивована постанова (ухвала);

12) заявляти клопотання про проведення процесуальних дій, про забезпечення безпеки щодо себе, членів своєї сім'ї, близьких родичів, майна, житла тощо;

13) заявляти відводи;

14) ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування в порядку, передбаченому КПК, та вимагати відкриття матеріалів згідно з КПК;

15) одержувати копії процесуальних документів та письмові повідомлення;

16) оскаржувати рішення, дії та бездіяльність слідчого, прокурора, слідчого судді в порядку, передбаченому КПК;

17) вимагати відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, в порядку, визначеному законом, а також відновлення репутації, якщо підозра, обвинувачення не підтвердились;

18) користуватись рідною мовою, отримувати копії процесуальних документів рідною або іншою мовою, якою він володіє, та в разі необхідності користуватись послугами перекладача за рахунок держави.

Права обвинуваченого:

1) брати участь під час судового розгляду у допиті свідків обвинувачення або вимагати їхнього допиту, а також вимагати виклику і допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення;

2) збирати і подавати суду докази;

3) висловлювати в судовому засіданні свою думку щодо клопотань інших учасників судового провадження;

4) виступати в судових дебатах;

5) знайомитися з журналом судового засідання та технічним записом судового процесу, які йому повинні надати уповноважені працівники суду, і подавати свої зауваження;

6) оскаржувати в установленому КПК порядку судові рішення та ініціювати їх перегляд, знати про подані на них апеляційні та касаційні скарги, заявляти про їх перегляд, подавати на них заперечення.

Обов'язки підозрюваного, обвинуваченого:

1) прибувати за викликом до суду, а в разі неможливості прибути за викликом у призначений строк – заздалегідь повідомити про це суд;

2) виконувати обов'язки, покладені на нього рішенням про застосування заходів забезпечення кримінального провадження;

3) підкорятися законним вимогам та розпорядженням слідчого, прокурора, слідчого судді, суду.

Підозрюваному, обвинуваченому вручається пам'ятка про його процесуальні права та обов'язки одночасно з їх повідомленням особою, яка здійснює таке повідомлення.

48

Виправданий, засуджений

Виправданим у кримінальному провадженні є обвинувачений, виправдувальний вирок суду щодо якого набрав законної сили.

Засудженим у кримінальному провадженні є обвинувачений, обвинувальний вирок суду щодо якого набрав законної сили.

Виправданий, засуджений має права обвинуваченого, передбачені КПК, в обсязі, необхідному для його захисту на відповідній стадії судового провадження.

Законний представник підозрюваного, обвинуваченого

Якщо підозрюваним, обвинуваченим є неповнолітній або особа, визнана в встановленому законом порядку недієздатною чи обмежено дієздатною, до участі в процесуальній дії разом із ним залучається його законний представник.

Як законні представники можуть бути залучені батьки (усиновлювачі), а в разі їх відсутності – опікуни, піклувальники особи, інші повнолітні близькі родичі чи члени сім'ї, а також представники органів опіки і піклування, установ і організацій, під опікою чи піклуванням яких перебуває неповнолітній, недієздатний чи обмежено дієздатний.

Про залучення законного представника слідчий, прокурор виносить постанову, а слідчий суддя, суд – ухвалу, копія якої вручається законному представнику.

У разі якщо дії чи інтереси законного представника суперечать інтересам особи, яку він представляє, за рішенням слідчого, прокурора, слідчого судді, суду такий законний представник замінюється іншим.

Законний представник користується процесуальними правами особи, інтереси якої він представляє, крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо підозрюваним, обвинуваченим і не може бути доручена представнику.

Захисник

Захисником є адвокат, який здійснює захист підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, а також особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про екстрадицію.

Захисником не може бути адвокат, відомості про якого не внесено до Єдиного реєстру адвокатів України або стосовно якого у Єдиному реєстрі України містяться відомості про зупинення або припинення права на зайняття адвокатською діяльністю.

Захисник не має права прийняти на себе захист іншої особи або надавати їй правову допомогу, якщо це суперечить інтересам особи, якій він надає або раніше надавав юридичну допомогу.

Неприсуття захисника для участі у проведенні певної процесуальної дії, якщо захисник був завчасно попереджений про її проведення, і за умови, що підозрюваний, обвинувачений не заперечує проти проведення процесуальної дії за відсутності захисника, не може бути підставою для визнання цієї процесуальної дії незаконною, крім випадків, коли участь захисника є обов'язковою. Якщо підозрюваний, обвинувачений заперечує проти проведення процесуальної дії за відсутності захисника, проведення процесуальної дії відкладається або для її проведення залучається захисник у порядку, передбаченому КПК.

Одночасно брати участь у судовому розгляді можуть **не більше п'яти** захисників одного обвинуваченого.

Захисник користується процесуальними правами підозрюваного, обвинуваченого, захист якого він здійснює, крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо підозрюваним, обвинуваченим і не може бути доручена захиснику, з моменту надання документів, передбачених КПК, слідчому, прокурору, слідчому судді, суду.

Захисник має право брати участь у проведенні допиту та інших процесуальних дій, що проводяться за участю підозрюваного, обвинуваченого, до першого допиту підозрюваного мати з ним конфіденційне побачення без дозволу слідчого, прокурора, суду, а після першого допиту — такі ж побачення без обмеження кількості та тривалості. Такі зустрічі можуть відбуватися під візуальним контролем уповноваженої службової особи, але в умовах, що виключають можливість прослуховування чи підслуховування.

Документи, пов'язані із виконанням захисником його обов'язків, без його згоди не підлягають огляду, вилученню чи розголошенню слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом.

Органи державної влади, місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові та фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги захисника.

Обов'язки захисника

Захисник зобов'язаний використовувати засоби захисту, передбачені КПК та іншими законами України, з метою забезпечення дотримання прав і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого та з'ясування обставин, які спростовують підозру чи обвинувачення, пом'якшують чи виключають кримінальну відповідальність підозрюваного, обвинуваченого.

Захисник зобов'язаний перебувати для участі у виконанні процесуальних дій за участю підозрюваного, обвинуваченого. У разі неможливості прийти в призначений строк захисник зобов'язаний завчасно повідомити слідчого, прокурора, суд, а у разі, якщо він призначений органом чи установою, уповноваженим законом на надання безоплатної правової допомоги, — також і цей орган чи установу.

Захисник без згоди підозрюваного, обвинуваченого не має права розголошувати відомості, які стали йому відомі у зв'язку з участю в кримінальному провадженні і становлять адвокатську або іншу, охоронювану законом, таємницю.

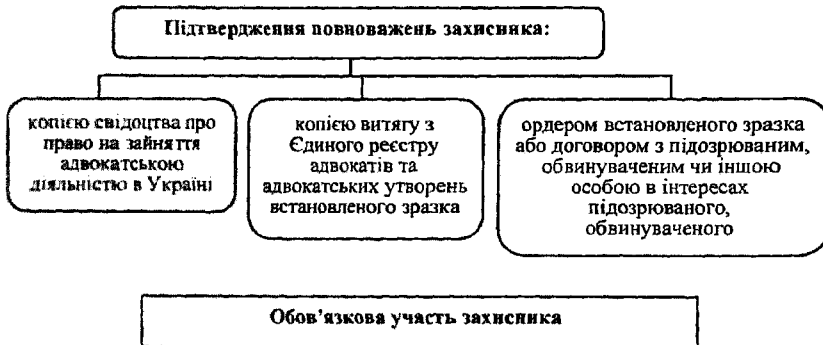
Захисник після його залучення має право відмовитися від виконання своїх обов'язків лише у випадках:

- 1) коли є обставини, які згідно з КПК виключають його участь у кримінальному провадженні;
- 2) незгоди з підозрюваним, обвинуваченим щодо вибраного ним способу захисту, за винятком випадків обов'язкової участі захисника;
- 3) умисного невиконання підозрюваним, обвинуваченим умов укладеного з захисником договору, яке проявляється, зокрема, у систематичному недодержанні законних порад захисника, порушенні вимог КПК тощо;
- 4) коли він свою відмову мотивує недостатніми знаннями чи некомпетентністю.

Залучення захисника

Захисник може у будь-який момент бути залученим підозрюваним, обвинуваченим, їх законними представниками, а також іншими особами за проханням чи згодою підозрюваного, обвинуваченого до участі у кримінальному провадженні. Слідчий, прокурор, суд зобов'язані надати затриманій особі чи особі, яка тримається під вартою, допомогу у встановленні зв'язку із захисником або особами, які можуть запросити захисника, а також надати можливість використати засоби зв'язку для запрошення захисника. Слідчий, прокурор, суд зобов'язані утримуватися від надання рекомендацій щодо залучення конкретного захисника.

Захисник залучається слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом для здійснення захисту за призначенням у випадках та в порядку, визначених КПК.

✓ щодо осіб, які вчинили особливо тяжкі злочини. У цьому випадку участь захисника забезпечується з моменту набуття особою статусу підозрюваного;

✓ щодо осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення у віці до 18 років, — з моменту встановлення

факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою;

✓ щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів виховного характеру, — з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою;

✓ щодо осіб, які внаслідок психічних чи фізичних вад (німі, глухі, сліпі тощо) не здатні повною мірою реалізувати свої права, — з моменту встановлення цих вад;

✓ щодо осіб, які не володіють мовою, якою ведеться кримінальне провадження, — з моменту встановлення цього факту;

✓ щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішується питання про їх застосування, — з моменту встановлення факту наявності у особи психічного захворювання або інших відомостей, які викликають сумнів щодо її осудності;

✓ щодо реабілітації померлої особи — з моменту виникнення права на реабілітацію померлої особи.

Відмова від захисника

Підозрюваний, обвинувачений має право відмовитися від захисника або замінити його.

Відмова від захисника або його заміна повинна відбуватися виключно в присутності захисника після надання можливості для конфіденційного спілкування. Така відмова або заміна фіксується у протоколі процесуальної дії.

Відмова від захисника не приймається у випадку, коли його участь є обов'язковою. У такому випадку, якщо підозрюваний, обвинувачений відмовляється від захисника і не залучає іншого захисника, захисник повинен бути залучений у порядку, передбаченому КПК, для здійснення захисту за призначенням.

51

Потерпілий і його представник

Потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральну, фізичну або майнову шкоду, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнову шкоду.

Права і обов'язки потерпілого виникають в особи з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяви про залучення її до провадження як потерпілого.

Потерпілому вручається пам'ятка про процесуальні права та обов'язки особою, яка прийняла заяву про вчинення кримінального правопорушення.

Потерпілим є також особа, яка не є заявником, але якій кримінальним правопорушенням завдана шкода і у зв'язку з цим вона після початку кримінального провадження подала заяву про залучення її до провадження як потерпілого.

Потерпілим не може бути особа, якій моральна шкода завдана як представнику юридичної особи чи певної частини суспільства.

За наявності очевидних та достатніх підстав вважати, що заява, повідомлення про кримінальне правопорушення або заява про залучення до провадження як потерпілого подана особою, якій не завдано шкоди, зазначеної у КПК, слідчий або прокурор виносить мотивовану постанову про відмову у визнанні потерпілим, яка може бути оскаржена слідчому судді.

Якщо внаслідок кримінального правопорушення настала смерть особи, права потерпілого поширюються на близьких родичів чи членів сім'ї такої особи. Потерпілим визнається одна особа з числа близьких родичів чи членів сім'ї, яка подала заяву про залучення її до провадження як потерпілого, а за відповідним клопотанням — потерпілими може бути визнано кілька осіб.

Після того, як особа, яка перебувала у стані, що унеможлилював подання нею відповідної заяви, набуде здатності користуватися процесуальними правами, вона може подати заяву про залучення її до провадження як потерпілого.

Якщо особа не подала заяву про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяву про залучення її до провадження як потерпілого, то слідчий, прокурор, суд має право визнати особу потерпілою лише за її письмовою згодою. За відсутності такої згоди особа в разі необхідності може бути залучена до кримінального провадження як свідок.

Положення цієї частини не поширюються на провадження, яке може бути розпочате лише на підставі заяви потерпілого (кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення).

Права потерпілого:

- ✓ бути повідомленим про свої права та обов'язки, передбачені КПК;
- ✓ знати сутність підозри та обвинувачення, бути повідомленим про обрання, зміну чи скасування щодо підозрюваного, обвинуваченого заходів забезпечення кримінального провадження та закінчення досудового розслідування;

- ✓ подавати докази слідчому, прокурору, слідчому судді, суду;
- ✓ заявляти відводи та клопотання;
- ✓ за наявності відповідних підстав — на забезпечення безпеки щодо себе, близьких родичів чи членів своєї сім'ї, майна та житла;
- ✓ давати пояснення, показання або відмовитися їх давати;
- ✓ оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора, слідчого судді, суду в порядку, передбаченому КПК;
- ✓ мати представника та в будь-який момент кримінального провадження відмовитися від його послуг;
- ✓ давати пояснення, показання рідною або іншою мовою, якою він вільно володіє, безоплатно за рахунок держави користуватися послугами перекладача в разі, якщо він не володіє державною мовою чи мовою, якою ведеться кримінальне провадження;
- ✓ на відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди в порядку, передбаченому законом;
- ✓ знайомитися з матеріалами, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо нього кримінального правопорушення, в порядку, передбаченому КПК, в тому числі після відкриття матеріалів згідно КПК, а також знайомитися з матеріалами кримінального провадження, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо нього кримінального правопорушення, у випадку закриття цього провадження;
- ✓ застосовувати з додержанням вимог КПК технічні засоби при проведенні процесуальних дій, в яких він бере участь. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд вправі заборонити потерпілому застосовувати технічні засоби при проведенні окремої процесуальної дії чи на певній стадії кримінального провадження з метою нерозголошення даних, які містять таємницю, що охороняється законом чи стосується інтимних сторін життя людини, про що виноситься вмотивована постанова (ухвала);
- ✓ одержувати копії процесуальних документів та письмові повідомлення у випадках, передбачених КПК;
- ✓ користуватися іншими правами, передбаченими КПК.

Під час досудового розслідування потерпілий має право:

- на негайне прийняття і реєстрацію заяви про кримінальне правопорушення, визнання його потерпілим;
- отримувати від уповноваженого органу, до якого він подав заяву, документ, що підтверджує її прийняття і реєстрацію;
- подавати докази на підтвердження своєї заяви;
- брати участь у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях, під час проведення яких ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дії, що заносяться до протоколу, а також знайомитися з протоколами слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, виконаних за його участі;
- отримувати копії матеріалів, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо нього кримінального правопорушення, після закінчення досудового розслідування.

Під час судового провадження потерпілий має право:

- 1) бути завчасно поінформованим про час і місце судового розгляду;
- 2) брати участь в судовому провадженні;

- 3) брати участь у безпосередній перевірці доказів;
- 4) підтримувати обвинувачення в суді у випадку відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення;
- 5) висловлювати свою думку під час вирішення питання про призначення покарання обвинуваченому, а також висловлювати свою думку при вирішенні питання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру;
- 6) знайомитися з судовими рішеннями, журналом судового засідання і технічним записом кримінального провадження в суді;
- 7) оскаржувати судові рішення в порядку, передбаченому КПК.

На всіх стадіях кримінального провадження потерпілий має право:

- примиритися з підозрюваним, обвинуваченим і укласти угоду про примирення; примирення є підставою для закриття кримінального провадження.

Потерпілий зобов'язаний:

- прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, а у випадку неможливості своєчасного прибуття — завчасно повідомити про це, а також про причини неможливості прибуття;
- не перешкоджати встановленню обставин вчинення кримінального правопорушення;
- не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора, суду відомості, які стали йому відомі у зв'язку з участю у кримінальному провадженні і які становлять охоронювану законом таємницю.

Представник потерпілого

У кримінальному провадженні потерпілого може представляти представник — особа, яка у кримінальному провадженні має право бути захисником.

Представником юридичної особи, яка є потерпілим, може бути її керівник, інша особа, уповноважена законом або установчими документами, працівник юридичної особи за довіреністю, а також особа, яка має право бути захисником в кримінальному провадженні.

Повноваження представника потерпілого підтверджуються:

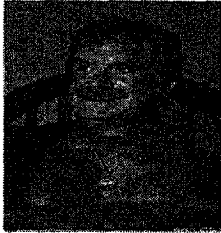
- документами, передбаченими КПК, — якщо представником потерпілого є особа, яка має право бути захисником у кримінальному провадженні;
- копією установчих документів юридичної особи — якщо представником потерпілого є керівник юридичної особи чи інша уповноважена законом або установчими документами особа;

- довіреністю — якщо представником потерпілого є працівник юридичної особи, яка є потерпілою.

Представник користується процесуальними правами потерпілого, інтереси якого він представляє, крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо потерпілим і не може бути доручена представнику.

Законний представник потерпілого

Якщо потерпілим є неповнолітній або особа, визнана в установленому законом порядку недієздатною чи обмежено дієздатною, до участі в процесуальній дії разом із ним залучається його законний представник.

Питання участі законного представника потерпілого у кримінальному провадженні регулюється згідно з положеннями КПК.

Інші учасники кримінального провадження:

- Заявник
- Свідок
- Перекладач
- Експерт
- Спеціаліст
- Секретар судового засідання
- Судовий розпорядник

Заявник

Заявником є фізична або юридична особа, яка звернулася з заявою або повідомленням про кримінальне правопорушення до органу державної влади, уповноваженого до початку досудового розслідування, і не є потерпілим.

Заявник має право:

- отримати від органу, до якого він подав заяву, документ, що підтверджує її прийняття і реєстрацію;
- подавати на підтвердження своєї заяви речі і документи;
- отримати інформацію про закінчення досудового розслідування.

Цивільний позивач

Цивільним позивачем у кримінальному провадженні є фізична особа, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнову та/або моральну шкоду, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової шкоди, та яка в порядку, встановленому КПК, пред'явила цивільний позов.

Права та обов'язки цивільного позивача виникають з моменту подання позовної заяви органу досудового розслідування або суду.

Позивач має **права та обов'язки**, передбачені КПК для потерпілого, в частині, що стосуються цивільного позову, а також має право **підтримувати цивільний позов** або відмовитись від нього до видалення суду в нарадчу кімнату для ухвалення судового рішення. Цивільний позивач повідомляється про прийняті процесуальні рішення в кримінальному провадженні, що стосуються цивільного позову, та **отримує їх копії** у випадках та в порядку, встановлених КПК, для інформування та надіслання копій процесуальних рішень потерпілому.

Цивільний відповідач

Цивільним відповідачем у кримінальному провадженні може бути фізична або юридична особа, яка в силу закону несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану злочинними діями (бездіяльністю) підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, та до якої пред'явлено цивільний позов у порядку, встановленому КПК.

Права та обов'язки цивільного відповідача виникають з моменту подання позовної заяви органу досудового розслідування або суду.

Цивільний відповідач має права та обов'язки, передбачені КПК для підозрюваного, обвинуваченого, в частині, що стосуються цивільного позову, а також має право визнавати позов повністю чи частково або заперечувати проти нього. Цивільний відповідач **повідомляється про прийняті** процесуальні рішення в кримінальному провадженні, що стосуються цивільного позову, та **отримує їх копії** у випадках та в порядку, встановлених КПК, для інформування та надіслання копій процесуальних рішень підозрюваному, обвинуваченому.

55

Представник цивільного позивача, цивільного відповідача

Представником цивільного позивача, цивільного відповідача у кримінальному провадженні **може бути**:

- особа, яка у кримінальному провадженні має право бути захисником;
- керівник чи інша особа, уповноважена законом або установчими документами, працівник юридичної особи за довіреністю — у випадку, якщо цивільним позивачем, цивільним відповідачем є юридична особа.

Повноваження представника підтверджуються:

- 1) документами, передбаченими КПК, — якщо представником цивільного позивача, цивільного відповідача є особа, яка має право бути захисником у кримінальному провадженні;
- 2) копією установчих документів юридичної особи — якщо представником цивільного позивача, цивільного відповідача є керівник юридичної особи чи інша уповноважена законом або установчими документами особа;
- 3) довіреністю — якщо представником цивільного позивача, цивільного відповідача є працівник юридичної особи, яка є цивільним позивачем, цивільним відповідачем.

Права представника

Представник користується процесуальними правами цивільного позивача, цивільного відповідача, інтереси якого він представляє.

Законний представник цивільного позивача

Якщо цивільним позивачем є неповнолітній або особа, визнана в установленому законом порядку недієздатною чи обмежено дієздатною, її процесуальними правами користується законний представник.

Питання участі законного представника цивільного позивача у кримінальному провадженні регулюється згідно з положеннями КПК.

Свідок

Свідком є фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для надання показань.

Не можуть бути допитані як свідки:

захисник, представник потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, законний представник потерпілого, цивільного позивача у кримінальному провадженні – про обставини, які стали їм відомі у зв'язку з виконанням функцій представника чи захисника;

нотаріуси – про відомості, які становлять нотаріальну таємницю;

священнослужителі – про відомості, одержані ними на сповіді віруючих;

професійні судді, народні засідателі та присяжні – про обставини обговорення в нарадчій кімнаті питань, що виникли під час ухвалення судового рішення, за винятком випадків кримінального провадження щодо прийняття суддею (суддями) завідомо неправосудного вирoku, ухвали;

особи, до яких застосовані заходи безпеки, – щодо дійсних даних про їх особи;

адвокати – про відомості, які становлять адвокатську таємницю;

медичні працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторони життя особи – про відомості, які становлять лікарську таємницю;

журналісти – про відомості, які містять конфіденційну інформацію професійного характеру, надану за умови нерозголошення авторства або джерела інформації;

особи, які брали участь в укладенні та виконанні угоди про примирення в кримінальному провадженні, – про обставини, які стали їм відомі у зв'язку з участю в укладенні та виконанні угоди про примирення;

особи, які мають відомості про дійсні дані про осіб, до яких застосовані заходи безпеки, - щодо цих даних.

Особи, передбачені ст. 65 КПК, з приводу вказаних довірених відомостей можуть бути звільнені від обов'язку зберігати професійну таємницю особою, що довірила їм ці відомості, та у визначеному нею обсязі. Таке звільнення здійснюється у письмовій формі за підписом особи, що довірила зазначені відомості.

Не можуть без їх згоди бути допитані як свідки особи, які мають право дипломатичної недоторканності, а також **працівники дипломатичних представництв** — без згоди представника дипломатичної установи.

Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд перед допитом осіб, зазначених у абзаці першому цієї частини, зобов'язані роз'яснити їм право відмовитись давати показання.

Права

- ✓ знати у зв'язку з чим і в якому кримінальному провадженні він допитується;
- ✓ користуватися під час давання показань та участі у проведенні інших процесуальних дій правовою допомогою адвоката;
- ✓ відмовитися давати показання щодо себе, близьких родичів та членів своєї сім'ї, що можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні ним, близькими родичами чи членами його сім'ї кримінального правопорушення, а також показання щодо відомостей, які згідно з положеннями КПК не підлягають розголошенню;
- ✓ давати показання рідною або іншою мовою, якою він вільно володіє, і користуватися допомогою перекладача;
- ✓ користуватися нотатками і документами при наданні показань у тих випадках, коли показання стосуються будь-яких розрахунків та інших відомостей, які йому важко тримати в пам'яті;
- ✓ на відшкодування витрат, пов'язаних з викликом для надання показань;
- ✓ ознайомлюватися з протоколом допиту та заявляти клопотання про внесення до нього змін, доповнень і зауважень, а також власноручно робити такі доповнення і зауваження;
- ✓ заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом;
- ✓ заявляти відвід перекладачу.

Обов'язки

- прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду;
- давати правдиві показання під час досудового розслідування та судового розгляду;
- не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора, суду відомості, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього, і які стали відомі свідку у зв'язку з виконанням його обов'язків.

Особа, яку залучають до проведення процесуальних дій під час досудового розслідування як понятого або яка стала очевидцем таких дій, зобов'язана на вимогу слідчого, прокурора не розголошувати відомості щодо проведеної процесуальної дії.

Відповідальність свідка

За завідомо неправдиві показання слідчому, прокурору, суду, слідчому судді або за відмову від давання показань слідчому, прокурору, суду, слідчому судді, крім випадків, передбачених КПК, свідок несе кримінальну відповідальність.

За злісне ухилення від явки до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду свідок несе відповідальність, установлену законом.

Перекладач

У разі необхідності у кримінальному провадженні перекладу пояснень, показань або документів сторони кримінального провадження чи суд залучають відповідного перекладача (сурдоперекладача).

Права:

- ✓ ставити запитання з метою уточнень для правильного перекладу;
- ✓ знайомитися з протоколами процесуальних дій, в яких він брав участь, і подавати до них зауваження;
- ✓ одержати винагороду за виконаний переклад та відшкодування витрат, пов'язаних із його залученням до кримінального провадження;
- ✓ заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом.

Обов'язки:

- прибути за викликом суду;
- заявити самовідвід за наявності обставин, передбачених КПК;
- здійснювати повний і правильний переклад, посвідчувати правильність перекладу своїм підписом;
- не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора, суду відомості, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього, і які стали відомі перекладачу у зв'язку з виконанням його обов'язків.

Перед початком процесуальної дії сторона кримінального провадження, яка залучила перекладача, чи суд пересвідчуються в особі і компетентності перекладача, з'ясовують його стосунки з підозрюваним, обвинуваченим, потерпілим, свідком і роз'яснюють його права і обов'язки.

Відповідальність

За завідомо неправильний переклад або за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків перекладач несе відповідальність, передбачену законом.

Експерт

Експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати

висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань.

Не можуть бути експертами особи, які перебувають у службовій або іншій залежності від сторін кримінального провадження, потерпілого.

Права:

- ✓ знайомитися з матеріалами кримінального провадження, що стосуються предмета дослідження;
- ✓ заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків та вчинення інших дій, пов'язаних з проведенням експертизи;
- ✓ бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, що стосуються предметів та об'єктів дослідження;
- ✓ викладати у висновку експертизи виявлені в ході її проведення відомості, які мають значення для кримінального провадження і з приводу яких йому не були поставлені питання;
- ✓ ставити питання, що стосуються предмета та об'єктів дослідження особам, які беруть участь у кримінальному провадженні;
- ✓ одержати винагороду за виконану роботу та відшкодування витрат, пов'язаних із проведенням експертизи і викликом для надання пояснень чи показань, у разі, якщо проведення експертизи не є службовим обов'язком особи, яка залучена як експерт;
- ✓ заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом;
- ✓ користуватися іншими правами, передбаченими Законом України «Про судову експертизу».

Експерт не має права за власною ініціативою збирати матеріали для проведення експертизи. Експерт може відмовитися від давання висновку, якщо поданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків. Заява про відмову має бути мотивованою.

Обов'язки:

- особисто провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені йому питання, а в разі необхідності — роз'яснити його;
- прибути до суду і дати відповіді на питання під час допиту;
- забезпечити збереження об'єкта експертизи. Якщо дослідження пов'язане з повним або частковим знищенням об'єкта експертизи або зміною його властивостей, експерт повинен одержати на це дозвіл від особи, яка залучила експерта;
- не розголошувати без дозволу сторони кримінального провадження, яка його залучила, чи суду відомості, що стали йому відомі у зв'язку з виконанням обов'язків, або не повідомляти будь-кому, крім особи, яка його залучила, чи суду про хід проведення експертизи та її результати;
- заявити самовідвід за наявності обставин, передбачених КПК.

Експерт невідкладно повинен повідомити особу, яка його залучила, чи суд, що доручив проведення експертизи, про неможливість проведення експертизи через відсутність у нього необхідних знань або без залучення інших експертів.

У разі виникнення сумніву щодо змісту та обсягу доручення експерт невідкладно заявляє клопотання особі, яка призначила експертизу, чи суду,

що доручив її проведення, щодо його уточнення або повідомляє про неможливість проведення експертизи за поставленим запитанням або без залучення інших осіб.

Відповідальність

За завідомо неправдивий висновок, відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків у суді, невиконання інших обов'язків експерт несе відповідальність, передбачену законом.

59

Спеціаліст

Спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок.

Спеціаліст може бути залучений для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду.

Сторони кримінального провадження мають право під час судового розгляду заявляти клопотання про залучення спеціаліста або використання його пояснень і допомоги.

Права:

- ✓ ставити запитання учасникам процесуальної дії з дозволу сторони кримінального провадження, яка його залучила, чи суду;
- ✓ користуватися технічними засобами, приладами та спеціальним обладнанням;
- ✓ звертати увагу сторони кримінального провадження, яка його залучила, або суду на характерні обставини чи особливості речей і документів;
- ✓ знайомитися з протоколами процесуальних дій, в яких він брав участь, і подавати до них зауваження;
- ✓ одержувати винагороду за виконану роботу та відшкодування витрат, пов'язаних із його залученням до кримінального провадження;
- ✓ заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом.

Обов'язки:

- прибути за викликом суду і мати при собі необхідні технічне обладнання, пристрої та прилади;
- виконувати вказівки сторони кримінального провадження, яка його залучила, чи суду та давати пояснення з поставлених питань;
- не розголошувати відомості, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійс-

нювалися) під час нього, і які стали відомі спеціалісту у зв'язку з виконанням його обов'язків;

- заявити самовідвід за наявності обставин, передбачених КПК.

Відповідальність

У разі неприбуття до суду без поважних причин або неповідомлення про причини неприбуття на спеціаліста судом покладаються всі витрати, пов'язані з оголошенням перерви у судовому засіданні.

60

Секретар судового засідання

здійснює судові виклики і повідомлення;	веде журнал судового засідання;
перевіряє наявність та з'ясовує причини відсутності осіб, яких було викликано до суду, і доповідає про це головуєчому;	оформляє матеріали кримінального провадження в суді;
забезпечує контроль за повним фіксуванням судового засідання технічними засобами;	виконує інші доручення головуєчого в судовому засіданні.

61

Судовий розпорядник

До участі в кримінальному провадженні головуєчим у судовому засіданні може залучатися судовий розпорядник.

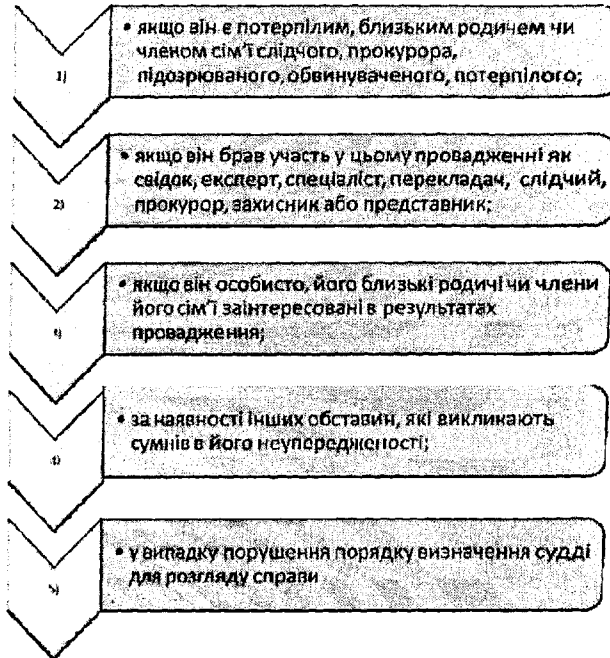
Обов'язки:

- ✓ забезпечує належний стан зали судового засідання і запрошує до неї учасників кримінального провадження;
- ✓ оголошує про вхід суду до зали судового засідання і вихід суду із неї;
- ✓ стежить за дотриманням порядку особами, присутніми у залі судового засідання;
- ✓ приймає від учасників кримінального провадження та передає документи і матеріали суду під час судового засідання;
- ✓ виконує розпорядження головуєчого про приведення до присяги свідка, експерта;
- ✓ виконує інші розпорядження головуєчого, пов'язані із забезпеченням умов, необхідних для здійснення судового провадження.

Вимоги судового розпорядника, пов'язані із виконанням обов'язків, передбачених ст. 74 КПК, є обов'язковими для всіх осіб, присутніх у залі судового засідання.

У разі відсутності в судовому засіданні розпорядника його функції виконує секретар судового засідання.

Відводи

ОБСТАВИНИ, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ УЧАСТЬ СЛІДЧОГО СУДДІ, СУДДІ, ПРИСЯЖНОГО В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Суддя, який брав участь у кримінальному провадженні під час досудового розслідування, не має права брати участі у цьому ж провадженні в суді першої, апеляційної і касаційної інстанцій, при перегляді судових рішень Верховним Судом України або за нововиявленими обставинами.

Суддя, який брав участь у кримінальному провадженні в суді першої інстанції, не має права брати участі у цьому ж провадженні в судах апеляційної і касаційної інстанцій, при перегляді судових рішень Верховним Судом України або за нововиявленими обставинами, а також у новому провадженні після скасування вироку або ухвали суду першої інстанції.

Суддя, який брав участь у кримінальному провадженні в суді апеляційної інстанції, не має права брати участі у цьому ж провадженні в судах першої і касаційної інстанцій, при перегляді судових рішень Верховним Судом України або за нововиявленими обставинами, а також у новому провадженні після скасування вироку або ухвали суду апеляційної інстанції.

Суддя, який брав участь у кримінальному провадженні в суді касаційної інстанції, не має права брати участі у цьому ж провадженні в судах першої і апеляційної інстанцій, при перегляді судових рішень Верховним Судом України або за нововиявленими обставинами, а також у новому провадженні після скасування вироку або ухвали суду касаційної інстанції.

Суддя, який брав участь у кримінальному провадженні при перегляді судових рішень Верховним Судом України, не має права брати участі у цьому ж провадженні в судах першої, апеляційної і касаційної інстанцій та при перегляді судових рішень за нововиявленими обставинами.

Підстави для відводу прокурора, слідчого

- якщо він є потерпілим, шкідливим позивателем, шкідливим відповідачем, членом сім'ї або близьким родичем сторони, потерпілого, шкідливого позивача або шкідливого відповідача;
- якщо він брав участь у цьому ж провадженні як суддя, слідчий суддя, захисник або представник; свідок, експерт, спеціаліст, перекладач;
- якщо він особисто, його близьким родичем чи членом його сім'ї зацікавлений у результатах кримінального провадження або існують інші обставини, які викликають обґрунтовані сумніви в його незалежності

Підстави для відводу захисника, представника

- якщо він у цьому провадженні надає або раніше надавав правову допомогу особі, інтереси якої суперечать інтересам особи, яка звернулася з проханням про надання правової допомоги;
- здійснення або припинення права на зайняття адвокатського діяльності свідченнями до свідчення про право на зайняття адвокатського діяльності або його анулювання) в порядку, передбаченому законом;
- якщо він є близьким родичем або членом сім'ї слідчого, прокурора, потерпілого, будь-якого з зв'язку суду

Підстави для відводу спеціаліста, перекладача, експерта, секретаря судового засідання

- Спеціаліст, перекладач, експерт, секретар судового засідання не мають права брати участі в кримінальному провадженні та вводитися за підставами, передбаченими КПК з тим обмеженням, що їх попередня участь у цьому кримінальному провадженні як спеціаліста, перекладача, експерта і секретаря судового засідання не може бути підставою для відводу;
- Спеціаліст, експерт, крім того, не має права брати участі в кримінальному провадженні, якщо він проводив ревізю, перевірку тощо, матеріали яких використовуються у цьому провадженні

Заява про відвід

За наявності підстав, передбачених КПК, суддя, слідчий суддя, присяжний, прокурор, слідчий, захисник, представник, експерт, спеціаліст, перекладач зобов'язані заявити самовідвід.

За цими ж підставами їм може бути заявлено відвід особами, які беруть участь у кримінальному провадженні.

Заяви про відвід можуть бути заявлені як під час досудового розслідування, так і під час судового провадження.

Заяви про відвід під час досудового розслідування подаються одразу після встановлення підстав для такого відводу. Заяви про відвід під час судового провадження подаються до початку судового розгляду. Подання заяви про відвід після початку судового розгляду допускається лише у випадках, коли підстава для відводу стала відома після початку судового розгляду.

Відвід повинен бути мотивованим.

Порядок вирішення питання про відвід

У разі заявлення відводу слідчому судді або судді, який здійснює судове провадження одноособово, його розглядає інший суддя цього ж суду, визначений у порядку, встановленому КПК. У разі заявлення відводу одному, кільком або всі суддям, які здійснюють судове провадження колегіально, його розглядає цей же склад суду.

Усі інші відводи під час досудового розслідування розглядає слідчий суддя, а під час судового провадження — суд, який його здійснює.

При розгляді відводу має бути вислухана особа, якій заявлено відвід, якщо вона бажає дати пояснення, а також думка осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні. Питання про відвід вирішується в нарадчій кімнаті мотивованою ухвалою слідчого судді, судді, суду. Заява про відвід, що розглядається судом колегіально, вирішується простою більшістю голосів.

Якщо повторно заявлений відвід має ознаки зловживання правом на відвід з метою затягування кримінального провадження, суд, який здійснює провадження, має право залишити таку заяву без розгляду.

Наслідки відводу судді, слідчого судді

У разі задоволення заяви про відвід або самовідводу слідчого судді кримінальне провадження передається на розгляд іншому слідчому судді.

У разі задоволення заяви про відвід або самовідводу судді, який здійснює судове провадження одноособово, справа розглядається в тому самому суді іншим суддею.

У разі задоволення заяви про відвід (або самовідвід) одному чи кільком суддям із складу суду або всьому складу суду, якщо справа розглядається колегією суддів, справа розглядається в тому самому суді тим самим кількісним складом колегії суддів без участі відведених суддів із заміною останніх іншими суддями або іншим складом суддів.

Слідчий суддя, суддя (судді), на розгляд яких передається кримінальне провадження або справа, визначається у порядку, встановленому КПК.

Якщо після задоволення відводів (самовідводів) неможливо утворити новий склад суду, то вирішується питання про передання кримінального провадження до іншого суду в порядку, передбаченому КПК.

Наслідки відводу слідчого, прокурора, захисника, представника, експерта, спеціаліста, перекладача

У разі задоволення відводу слідчого, прокурора у кримінальному провадженні повинні бути невідкладно призначені відповідно інший слідчий — керівником органу досудового розслідування, або інший прокурор — керівником органу прокуратури.

У разі задоволення відводу експерта, спеціаліста або перекладача до кримінального провадження повинні бути залучені інші учасники у строк, визначений судом, слідчим суддею.

У разі задоволення відводу захисника, представника слідчий суддя, суд роз'яснює підозрюваному, обвинуваченому, потерпілому, цивільному позивачу, цивільному відповідачу його право запросити іншого захисника, представника та надає йому для цього під час досудового розслідування не менше двадцяти чотирьох годин, а під час судового провадження — не менше сімдесяти двох годин. Якщо підозрюваний, обвинувачений у кримінальному провадженні, коли залучення захисника є обов'язковим, протягом цього часу не запросить іншого захисника, слідчий суддя, суд самостійно призначають захисника.

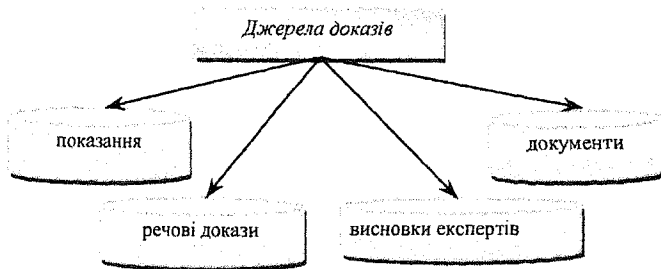
Опорний конспект № 4. Докази і доказування

63. *Поняття, належність та допустимість доказів.*
64. *Обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні.*
65. *Обов'язок доказування.*
66. *Збирання і оцінка доказів.*
67. *Показання.*
68. *Речові докази.*
69. *Документи.*
70. *Зберігання речових доказів і документів.*
71. *Висновок експерта.*

63

Поняття, належність та допустимість доказів

Доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому КПК порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню.

Доказове право – це система правових норм, які регламентують виявлення, процесуальне закріплення, перевірку і оцінку доказів, а також доказування всіх обставин, які мають значення для справи.

Теорія доказів – це система відповідних теоретичних положень, плюс діюче право, практика його застосування, наукові рекомендації, історія і зарубіжний досвід.

Юридичні властивості, якими повинні володіти фактичні дані, що містяться в певному джерелі, щоб стати доказом:

Належність — визначає наявність зв'язку між його змістом (фактичними даними) і обставинами, які підлягають доказуванню в справі, що розслідується чи розглядається. Критерієм належності доказів є предмет доказування.

Допустимість — вказує на відповідність відомостей вимогам кримінального процесуального закону: по суб'єкту отримання; по джерелу отримання; по способу отримання; по процесуальній формі, а також на відповідність нормам істинності та моральності.

Достовірність — характеризує відповідність отриманих відомостей обставинам вчиненого злочину та іншим обставинам, які підлягають встановленню у кримінальній справі. Тобто означає, що докази правильно, адекватно відображають дійсність.

Достатність — визначає необхідний і достатній обсяг відомостей для висновку про встановлення предмета доказування. Слід врахувати, що в реальній практиці доказування вимога достатності використовується не лише для всієї сукупності доказів, зібраних у справі, але й до окремих груп доказів, і навіть до якого-небудь одного доказу — для оцінки наявності чи відсутності підстав прийняття якогось процесуального рішення, проведення слідчої чи процесуальної дії.

Належність доказів

Належними є докази, які прямо чи непрямо підтверджують існування чи відсутність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному

провадженні, та інших обставин, які мають значення для кримінального провадження, а також достовірність чи недостовірність, можливість чи неможливість використання інших доказів.

Допустимість доказу

Доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому КПК.

Недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посилається суд при ухваленні судового рішення.

Недопустимими є докази, отримані внаслідок суттєвого порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок суттєвого порушення прав та свобод людини.

Суд зобов'язаний визнати суттєвими порушеннями прав людини і основоположних свобод, зокрема, такі діяння:

- ✓ здійснення процесуальних дій, які потребують попереднього дозволу суду, без такого дозволу або з порушенням його суттєвих умов;
- ✓ отримання доказів внаслідок катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність особи, поводження або погрози застосування такого поводження;
- ✓ порушення права особи на захист;
- ✓ отримання показань від особи, яка не була повідомлена про своє право не давати показання;
- ✓ порушення права на перекресний допит;
- ✓ отримання показань від свідка, який надалі буде визнаний підозрюваним чи обвинуваченим у цьому кримінальному провадженні.

Докази, передбачені КПК, повинні визнаватися судом недопустимими під час будь-якого судового розгляду, крім розгляду, коли вирішується питання про відповідальність за вчинення зазначеного суттєвого порушення прав та свобод людини, внаслідок якого такі відомості були отримані.

Докази, які стосуються судимостей підозрюваного, обвинуваченого або вчинення ним інших правопорушень, що не є предметом цього кримінального провадження, а також відомості щодо характеру або окремих рис характеру підозрюваного, обвинуваченого є недопустимими на підтвердження винуватості підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення.

Докази та відомості, передбачені КПК, можуть бути визнані допустимими, якщо:

- сторони погоджуються, щоб ці докази були визнані допустимими;
- вони надаються для доказування того, що підозрюваний, обвинувачений діяв з певним умислом та мотивом, або мав можливість, підготовку, обізнаність, потрібні для вчинення ним відповідного кримінального правопорушення, або не міг помилитися щодо обставин, за яких він вчинив відповідне кримінальне правопорушення;
- їх надає сам підозрюваний, обвинувачений;
- підозрюваний, обвинувачений використав подібні докази для дискредитації свідка.

Докази щодо певної звички або звичайної ділової практики підозрюваного, обвинуваченого є допустимими для доведення того, що певне кримінальне правопорушення узгоджувалося із цією звичкою підозрюваного, обвинуваченого.

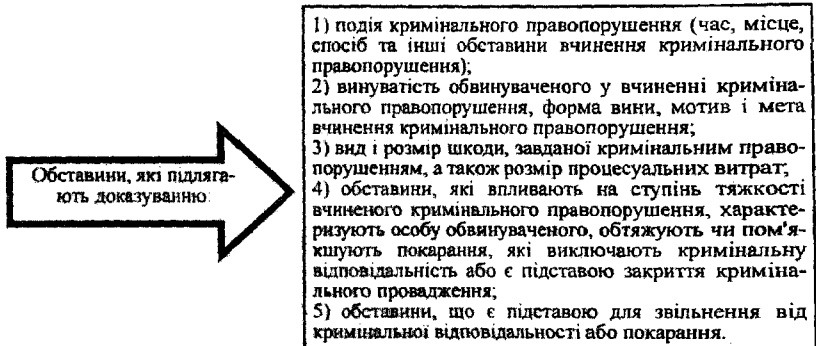
Суд вирішує питання допустимості доказів під час їх оцінки в нарадчій кімнаті при постановленні судового рішення.

У випадку встановлення очевидної недопустимості доказу під час судового розгляду суд визнає цей доказ недопустимим, що тягне за собою неможливість дослідження такого доказу або припинення його дослідження в судовому засіданні, якщо таке дослідження було розпочате.

Сторони, потерпілий мають право під час судового розгляду подавати клопотання про визнання доказів недопустимими, а також наводити заперечення проти визнання доказів недопустимими.

Рішення національного суду або міжнародної судової установи, яке набрало законної сили і ним встановлено порушення прав людини і основоположних свобод, гарантованих Конституцією України і міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою Україною, має преюдиціальне значення для суду, який вирішує питання про допустимість доказів.

64

Обов'язок доказування (*onus probandi*)

Обов'язок доказування покладається на слідчого, прокурора та, в установлених КПК випадках – на потерпілого.

Обов'язок доказування належності та допустимості доказів, даних щодо розміру процесуальних витрат та обставин, які характеризують обвинуваченого, покладається на сторону, що їх надає.

КПК зобов'язує прокурора, слідчого, в деяких випадках потерпілого вжити всіх передбачених законом заходів до покарання осіб, винних у вчиненні злочину. Слід мати на увазі, що право визначити кримінальне покарання вказаним особам є прерогативою правосуддя і належить виключно суду (ст. 124 Конституції України). Тому лише відносно суду зміст обов'язку, що розглядається, слід розуміти як діяльність по визначенню виду і міри кримінального покарання. Щодо прокурора, слідчого, потерпілого зміст цього обов'язку полягає у необхідності встановлення і відповідного процесуального закріплення всіх об'єктивних і суб'єктивних обставин справи, що дасть змогу суду визначити злочинцю обґрунтовану і справедливую міру покарання.

Підозрюваний, обвинувачений, захисник та інші учасники процесу можуть брати участь в процесі доказування. Обов'язок доказування належності та допустимості доказів, даних щодо розміру процесуальних витрат та обставин, які характеризують обвинуваченого, покладається на сторону, що їх надає.

Збирання і оцінка доказів

У відповідності зі ст. 93 КПК збирання доказів здійснюється сторонами кримінального провадження, потерпілим у порядку, передбаченому КПК. Сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених КПК.

Сторона захисту, потерпілий здійснює збирання доказів шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб

речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів.

Ініціювання стороною захисту, потерпілим проведення слідчих (розшукових) дій здійснюється шляхом подання слідчому, прокурору відповідних клопотань, які розглядаються в порядку, передбаченому КПК. Постанова слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій може бути оскаржена слідчому судді.

Докази можуть бути одержані на території іноземної держави в результаті здійснення міжнародного співробітництва під час кримінального провадження.

Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, **оцінюють** кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів — з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення. Жоден доказ не має наперед встановленої сили.

67

Показання

Відповідно до ст. 95 КПК показання — це відомості, які надаються в усній або письмовій формі під час допиту підозрюваним, обвинуваченим, свідком, потерпілим, експертом щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для цього кримінального провадження.

Підозрюваний, обвинувачений, потерпілий у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення мають право давати показання під час досудового розслідування та судового розгляду.

Свідок, експерт, потерпілий (за виключенням потерпілого у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення) зобов'язані давати показання слідчому, прокурору та показання слідчому суді, суду в установленому КПК порядку.

Суд може обґрунтовувати свої висновки лише на показаннях, які він безпосередньо сприймав під час судового засідання або на отриманих у порядку, передбаченому КПК. Суд не вправі обґрунтовувати судові рішення показаннями, наданими слідчому, прокурору, або посилатися на них.

Особа надає показання лише щодо фактів, які вона сприймала особисто, за винятком випадків, передбачених КПК.

Висновок або думка особи, яка надає показання, можуть визнаватися судом доказом лише якщо такий висновок або думка корисні для ясного розуміння показань (їх частини) і ґрунтуються на спеціальних знаннях.

Якщо суд визнав доказом показання особи, яке містить висновок або думку, що ґрунтується на спеціальних знаннях, інша сторона має право допитати особу згідно з правилами допиту експерта.

Сторони, потерпілий мають право отримувати від учасників кримінального провадження та інших осіб за їх згодою пояснення, які не є джерелом доказів.

Сторони кримінального провадження мають право ставити свідку запитання щодо його можливості сприймати факти, про які він дає показання, а також щодо інших обставин, які можуть мати значення для оцінки достовірності показань свідка.

Для доведення недостовірності показань свідка сторона має право надати показання, документи, які підтверджують його репутацію, зокрема, щодо його засудження за завідомо неправдиві показання, обман, шахрайство або інші діяння, що підтверджують нечесність свідка.

Свідок зобов'язаний відповідати на запитання, спрямовані на з'ясування достовірності його показань. Свідок може бути допитаний щодо попередніх показань, які не узгоджуються із його показаннями.

Показаннями з чужих слів є висловлювання, здійснене в усній, письмовій або іншій формі, щодо певного факту, яке ґрунтується на поясненні іншої особи. Суд має право визнати допустимим доказом показання з чужих слів, незалежно від можливості допитати особу, яка надала первинні пояснення, у виняткових випадках, якщо такі показання є допустимим доказом згідно з іншими правилами допустимості доказів.

Суд зобов'язаний урахувати:

значення пояснень і показань, у випадку їх правдивості, для з'ясування певної обставини і їх важливість для розуміння інших відомостей;

Інші докази щодо питань, передбачених КПК, які надавалися або можуть бути подані;

обставини надання первинних пояснень, які викликають довіру щодо їх достовірності;

переконливість відомостей щодо факту надання первинних пояснень;

складність спростування пояснень, показань з чужих слів для сторони, проти якої вони спрямовані;

співвідношення показань з чужих слів з інтересами особи, яка надала ці показання;

Можливість допиту особи, яка надала первинні пояснення, або причини неможливості такого допиту;

Суд має право визнати неможливим допит особи, якщо вона:

- ✓ відсутня під час судового засідання внаслідок смерті або через важку фізичну чи психічну хворобу;
  - ✓ відмовляється давати показання в судовому засіданні, використовуючи гарантоване статтею 63 Конституції України право, або не підкоряючись вимозі суду дати показання;
  - ✓ не прибуває на виклик до суду, а її місцезнаходження не було встановлено шляхом проведення необхідних заходів розшуку;
  - ✓ перебуває за кордоном та відмовляється давати показання.
- Суд може визнати доказами показання з чужих слів, якщо сторони погоджуються визнати їх доказами.

Суд має право визнати допустимим доказом показання з чужих слів, якщо підозрюваний, обвинувачений створив або сприяв створенню обставин, за яких особа не може бути допитана.

Показання з чужих слів не може бути допустимим доказом факту чи обставин, на доведення яких вони надані, якщо показання не підтверджується іншими доказами, визнаними допустимими згідно з правилами ст. 97 КПК.

У будь-якому разі не можуть бути визнані допустимим доказом показання з чужих слів, якщо вони даються слідчим, прокурором, співробітником оперативного підрозділу або іншою особою стосовно пояснень осіб, наданих слідчому, прокурору або співробітнику оперативного підрозділу під час здійснення ними кримінального провадження.

68

Речові докази

Речовими доказами є матеріальні об'єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, в тому числі предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом.

Документи є речовими доказами, якщо вони містять ознаки, зазначені в КПК

Предмети, які можуть бути речовими доказами, найчастіше виявляються під час проведення слідчих дій — огляду, обшуку, виймки та ін. При

цьому вони у відповідності з вимогами КПК оглядаються, можуть бути сфотографовані. Лише після того, як слідчий, прокурор, суддя (суд), встановлять належність предметів до справи (тобто, що вони були знаряддям вчинення злочину, зберегли на собі сліди злочину або були об'єктом злочинних дій, нажиті злочинним шляхом (гроші, цінності та інші речі) або можуть бути засобами для розкриття злочину і виявлення винних чи для спростування обвинувачення або пом'якшення відповідальності), вони складають мотивовану постанову про приєднання предметів до справи як речових доказів.

До знарядь злочину можуть бути віднесені як предмети, які спеціально були виготовлені або пристосовані для вчинення злочинів (кастет, відмичка), так і предмети, які мають певне призначення у іншій області, не пов'язаній із злочинною діяльністю, — військовій, медичній, побутовій.

До предметів, які зберегли на собі сліди злочину, відносяться предмети з матеріальними слідами злочину, які неможливо відокремити від їх поверхні. У такому разі сліди вилучаються разом з предметом (відбитки пальців рук).

Речові докази — об'єкти злочинних дій — це предмети, на які було безпосередньо спрямоване злочинне посягання (гроші, цінності, автотранспорт, різні промислові товари).

До речових доказів коментована стаття відносить також гроші, цінності та інші речі, нажиті злочинним шляхом. Йдеться про все, що було набуто за викрадені або отримані іншим злочинним шляхом гроші і цінності (об'єкти злочинних дій). Це можуть бути гроші, отримані після реалізації матеріальних цінностей, отриманих злочинним шляхом. У такому разі це буде підтвердженням такої реалізації і тут не мають значення індивідуальні ознаки отриманого в результаті таких дій.

Всі інші предмети, які можуть бути засобами для розкриття злочину, виявлення винних або для спростування обвинувачення чи пом'якшення відповідальності, також можуть бути визнані речовими доказами. Сюди можна віднести знайдені на місці події дрібні предмети (гудзики, недопалки, окурки) або продукти злочинної діяльності.

Відповідно до ст. 99 КПК документом є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження.

Види документів:

- 1) матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі електронні);
- 2) матеріали, отримані внаслідок здійснення під час кримінального провадження заходів, передбачених чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано ВРУ;

3) складені в порядку, передбаченому КПК, протоколи процесуальних дій та додатки до них, а також носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії;

4) висновки ревізій та акти перевірок.

Матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», за умови відповідності вимогам цієї статті, є документами та можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази.

Сторона, потерпілий зобов'язані надати суду оригінал документа. Оригіналом документа є сам документ, а оригіналом електронного документа — його відображення, якому надається таке ж значення, як документу.

Дублікат документа (документ, виготовлений таким же способом, як і його оригінал) може бути визнаний судом як оригінал документа.

Для підтвердження змісту документа можуть бути визнані допустимими й інші відомості, якщо:

- оригінал документа втрачений або знищений, крім випадків, коли він втрачений або знищений з вини потерпілого або сторони, яка його надає;
- оригінал документа не може бути отриманий за допомогою доступних правових процедур;

- оригінал документа знаходиться у володінні однієї зі сторін кримінального провадження, а вона не надає його на запит іншої сторони.

Сторона, потерпілий мають право надати витяги, копії, компіляції, узагальнення документів, які незручно повністю досліджувати у суді, а на вимогу суду — зобов'язані надати документи у повному обсязі.

Сторона зобов'язана надати іншій стороні можливість оглянути або скопіювати оригінали документів, зміст яких доводився у передбаченому КПК порядку.

Зберігання речових доказів і документів

Відповідно до ст. 100 КПК речовий доказ, який був наданий стороні кримінального провадження або нею вилучений, повинен бути якнайшвидше повернутий володільцю, крім випадків, передбачених КПК.

Речовий доказ або документ, наданий добровільно або на підставі судового рішення, зберігається у сторони кримінального провадження, якій він наданий. Сторона кримінального провадження, якій наданий речовий доказ або документ, зобов'язана зберігати їх у стані, придатному для використання у кримінальному провадженні. Речові докази, які отримані або вилучені слідчим, прокурором, оглядаються, фотографуються та докладно описуються в протоколі огляду. Зберігання речових доказів стороною обвинувачення здійснюється в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Документ повинен зберігатися протягом усього часу кримінального провадження. За клопотанням володільця документа, слідчий, прокурор,

суд можуть видати копії цього документа, а при необхідності — його оригінал, долучивши замість них до кримінального провадження завірені копії.

У випадку втрати чи знищення стороною кримінального провадження наданого їй речового доказу, вона зобов'язана повернути володільцю таку саму річ або відшкодувати її вартість. У випадку втрати чи знищення стороною кримінального провадження наданого їй документа, вона зобов'язана відшкодувати володільцю витрати, пов'язані з втратою документа та виготовленням його дубліката.

Речові докази та документи, надані суду, зберігаються в суді, за винятком випадків, передбачених КПК, а також речових доказів у вигляді громіздких або інших предметів, що вимагають спеціальних умов зберігання.

Речові докази, що не містять слідів кримінального правопорушення, у вигляді предметів, великих партій товарів, зберігання яких через громіздкість або з інших причин неможливо без зайвих труднощів або витрати по забезпеченню спеціальних умов зберігання яких співмірні з їх вартістю, а також речові докази у вигляді товарів або продукції, що піддаються швидкому псуванню:

- повертаються законному власнику або передаються йому на відповідальне зберігання, якщо це можливо без шкоди для кримінального провадження;

- передаються за письмовою згодою власника, а в разі її відсутності — за рішенням слідчого судді, суду для реалізації, якщо це можливо без шкоди для кримінального провадження;

- знищуються за письмовою згодою власника, а в разі її відсутності — за рішенням слідчого судді, суду, якщо такі товари або продукція, що піддаються швидкому псуванню, мають непридатний стан;

- передаються для їх технологічної переробки або знищуються за рішенням слідчого судді, суду, якщо вони відносяться до вилучених з обігу предметів чи товарів, а також якщо їх тривале зберігання небезпечно для життя чи здоров'я людей або довкілля. У цих випадках, передбачених цією частиною, речові докази фіксуються за допомогою фотографування або відеозапису та докладно описуються. У разі необхідності може бути збережений зразок речового доказу, достатній для його експертного дослідження або інших цілей кримінального провадження.

Реалізація, технологічна переробка або знищення речових доказів у випадках, передбачених КПК, здійснюється в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Питання про долю речових доказів і документів, які були надані суду, вирішується судом при ухваленні судового рішення, яким закінчується кримінальне провадження. Такі докази і документи повинні зберігатися до набрання рішенням законної сили.

При цьому:

- гроші, цінності та інше майно, які належать обвинуваченому і були підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення, конфіскуються;

- гроші, цінності та інше майно, які призначалися для схилення особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та матеріаль-

ного забезпечення кримінальних правопорушень або винагороди за їх вчинення, конфіскуються;

- майно, яке вилучене з обігу, передається відповідним установам або знищується;

- майно, яке не має ніякої цінності і не може бути використане, знищується, а в разі необхідності — передається до криміналістичних колекцій експертних установ або заінтересованим особам на їх прохання;

- гроші, цінності та інше майно, які були об'єктом кримінально-протиправних діянь, повертаються законним володільцям, а в разі не встановлення їх — передаються в дохід держави в установленому Кабінетом Міністрів України порядку;

- гроші, цінності та інше майно, набуте в результаті вчинення кримінального правопорушення, доходи від них, передаються в дохід держави;

- документи, що є речовими доказами, залишаються у матеріалах кримінального провадження протягом усього часу їх зберігання.

Спір про належність речей, що підлягають поверненню, вирішується у порядку цивільного судочинства. У такому випадку річ зберігається до набрання рішенням суду законної сили.

71

Висновок експерта

Відповідно до ст. 101 КПК висновок експерта — це докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на питання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи.

Кожна сторона кримінального провадження має право надати суду висновок експерта, який ґрунтується на його наукових, технічних або інших спеціальних знаннях. Висновок повинен ґрунтуватися на відомостях, які експерт сприймав безпосередньо або вони стали йому відомі під час дослідження матеріалів, що були надані для проведення дослідження. Експерт дає висновок від свого імені і несе за нього особисту відповідальність.

Запитання, які ставляться експертові, та його висновок щодо них не можуть виходити за межі спеціальних знань експерта. Висновок експерта не може ґрунтуватися на доказах, які визнані або можуть бути визнані судом недопустимими.

Експерт, який дає висновок щодо психічного стану підозрюваного, обвинуваченого, не має права стверджувати у висновку, чи мав підозрюваний, обвинувачений такий психічний стан, який становить елемент кримінального правопорушення або елемент, що виключає відповідальність за кримінальне правопорушення.

Висновок експерта надається в письмовій формі, але кожна сторона має право звернутися до суду з клопотанням про виклик експерта для допиту під час судового розгляду для роз'яснення чи доповнення його висновку.

Якщо для проведення експертизи залучається кілька експертів, експерти мають право скласти один висновок або окремі висновки.

Висновок передається експертом стороні, за клопотанням якої здійснювалася експертиза.

Висновок експерта не є обов'язковим для особи або органу, яка здійснює провадження, але незгода з висновком експерта повинна бути мотивована у відповідних постанові, ухвалі, вирокі.

У висновку експерта повинно бути зазначено:

- 1) коли, де, ким (ім'я, освіта, спеціальність, свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта, стаж експертної роботи, науковий ступінь, вчене звання, посада експерта) та на якій підставі була проведена експертиза;
- 2) місце і час проведення експертизи;
- 3) хто був присутній при проведенні експертизи;
- 4) перелік питань, що були поставлені експертові;
- 5) опис отриманих експертом матеріалів та які матеріали були використані експертом;
- 6) докладний опис проведених досліджень, у тому числі методи, застосовані у дослідженні, отримані результати та їх експертна оцінка;
- 7) обґрунтовані відповіді на кожне поставлене питання.

У висновку експерта обов'язково повинно бути зазначено, що його попереджено про відповідальність за завідомо неправдивий висновок та відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків.

Якщо при проведенні експертизи будуть виявлені відомості, які мають значення для кримінального провадження і з приводу яких не ставилися питання, експерт має право зазначити про них у своєму висновку. Висновок підписується експертом.

Опорний конспект № 5. Фіксування кримінального провадження.

72. *Форми фіксування кримінального провадження.*

73. *Протокол.*

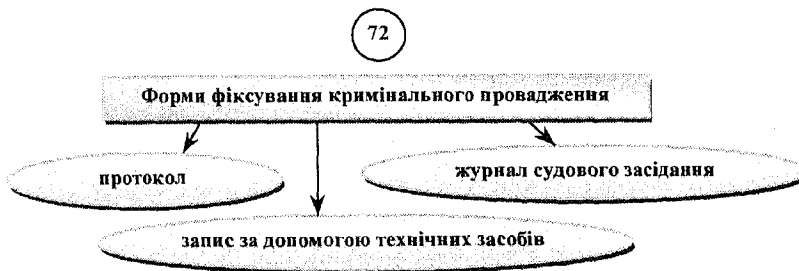
74. *Запис за допомогою технічних засобів.*

75. *Журнал судового засідання.*

76. *Реєстр матеріалів досудового розслідування.*

77. *Процесуальні рішення.*

78. *Повідомлення.*

Протокол

Хід і результати проведення процесуальної дії фіксуються у протоколі. У випадку фіксування процесуальної дії під час досудового розслідування за допомогою технічних засобів про це зазначається у протоколі.

Якщо за допомогою технічних засобів фіксується допит, текст показань може не вноситися до відповідного протоколу за умови, що жоден з учасників процесуальної дії не наполягає на цьому. У такому випадку у протоколі зазначається, що показання зафіксовані на технічному носії інформації, який додається до нього.

Протокол досудового розслідування складається з:

- вступної частини, яка повинна містити відомості про: місце, час проведення та назву процесуальної дії;

особу, яка проводить процесуальну дію (її прізвище, ім'я, по батькові, займана посада);

всіх осіб, які присутні під час проведення процесуальної дії (їх прізвище, ім'я, по батькові, дата народження та місце проживання);

інформацію про те, що особи, які беруть участь у процесуальній дії, заздалегідь повідомлені про застосування технічних засобів фіксації; характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, які застосовуються при проведенні процесуальної дії, умови та порядок їх використання;

- описової частини, яка повинна містити відомості про: послідовність дій;

отримані в результаті процесуальної дії відомості, важливі для цього кримінального провадження, в тому числі виявлені та/або надані речі і документи;

- заключної частини, яка повинна містити відомості про:

вилучені речі і документи та спосіб їх ідентифікації;

спосіб ознайомлення учасників зі змістом протоколу;

зауваження і доповнення до письмового протоколу з боку учасників процесуальної дії.

Перед підписанням протоколу учасникам процесуальної дії надається можливість ознайомитися із текстом протоколу.

Зауваження і доповнення зазначаються у протоколі перед підписами. Протокол підписують усі учасники, які брали участь у проведенні процесуальної дії. Якщо особа через фізичні вади або з інших причин не може особисто підписати протокол, то ознайомлення такої особи з протоколом здійснюється у присутності її захисника (законного представника), який своїм підписом засвідчує зміст протоколу та факт неможливості його підписання особою.

Якщо особа, яка брала участь у проведенні процесуальної дії, відмовилася підписати протокол, про це зазначається в протоколі. Такій особі надається право дати письмові пояснення щодо причин відмови від підписання, які заносяться до протоколу. Факт відмови особи від підписання протоколу, а також факт надання письмових пояснень особи щодо причин

такої відмови засвідчується підписом її захисника (законного представника), а у разі його відсутності — понятих.

Додатки до протоколу:

- спеціально виготовлені копії, зразки об'єктів, речі і документів;
- письмові пояснення спеціалістів, які брали участь у проведенні відповідної процесуальної дії;
- стенограма, аудіо-, відеозапис процесуальної дії;
- фототаблиці, схеми, зліпки, носії комп'ютерної інформації та інші матеріали, які пояснюють зміст протоколу.

Додатки до протоколів повинні бути належним чином виготовлені, упаковані з метою надійного збереження, а також засвідчені підписами слідчого, прокурора, спеціаліста, інших осіб, які брали участь у виготовленні або вилученні таких додатків.

Протокол під час досудового розслідування складається слідчим або прокурором, які проводять відповідну процесуальну дію, під час її проведення або безпосередньо після її закінчення.

До складу слідчої чи розшукової дії входять також дії щодо належного упакування речей і документів та інші дії, що мають значення для перевірки результатів процесуальної дії.

74

Запис за допомогою технічних засобів

Питання щодо фіксації процесуальної дії за допомогою технічних засобів під час досудового розслідування, в тому числі під час розгляду питань слідчим суддею, вирішує особа, яка проводить відповідну процесуальну дію. За клопотанням учасників процесуальної дії застосування технічних засобів фіксування є обов'язковим (ст. 107 КПК).

Про застосування технічних засобів фіксування процесуальної дії заздалегідь повідомляються особи, які беруть участь у процесуальній дії. У матеріалах кримінального провадження зберігаються оригінальні примірники технічних носіїв інформації зафіксованої процесуальної дії, резервні копії яких зберігаються окремо.

Фіксування за допомогою технічних засобів кримінального провадження в суді під час судового провадження є обов'язковим. У разі неприбуття в судове засідання всіх осіб, які беруть участь у судовому провадженні, чи в разі, якщо відповідно до положень КПК судове провадження здійснюється судом за відсутності осіб, фіксування за допомогою технічних засобів кримінального провадження в суді не здійснюється.

Учасники судового провадження мають право отримати копію запису судового засідання, зробленого за допомогою технічного засобу.

Незастосування технічних засобів фіксування кримінального провадження у випадках, коли воно є обов'язковим, тягне за собою недійсність відповідної процесуальної дії та отриманих внаслідок її вчинення результатів, за виключенням випадків, коли сторони не заперечують проти визнання такої дії та результатів її здійснення чинними.

75

Журнал судового засідання

У журналі судового засідання зазначаються такі відомості:

- найменування та склад суду;
- реквізити кримінального провадження та відомості щодо його учасників;
- дата і час початку та закінчення судового засідання;
- час, номер та найменування процесуальної дії, що проводиться під час судового засідання, а також передані суду під час процесуальної дії речі, документи, протоколи слідчих чи розшукових дій і додатки до них;
- ухвали, постановлені судом без виходу до нарадчої кімнати;
- інші відомості у випадках, передбачених КПК.

Журнал судового засідання складається та підписується секретарем судового засідання.

76

Реєстр матеріалів досудового розслідування

У реєстрі матеріалів досудового розслідування, який складається слідчим або прокурором і надсилається до суду разом з обвинувальним актом, зазначається:

- номер та найменування процесуальної дії, проведеної під час досудового розслідування, а також час її проведення;
- реквізити процесуальних рішень, прийнятих під час досудового розслідування;
- вид заходу забезпечення кримінального провадження, дата і строк його застосування (ст. 109 КПК).

77

Процесуальні рішення

Всі рішення органів досудового розслідування, прокурора, суду є процесуальними.

Судове рішення приймається у формі ухвали або вироку. Рішення слідчого, прокурора приймається у формі постанови. Постанова вноситься у випадках, передбачених КПК, а також коли слідчий, прокурор визнає це за необхідне.

Обвинувальний акт є процесуальним рішенням, яким прокурор висуває обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення і яким завершується досудове розслідування. Обвинувальний акт повинен відповідати вимогам, передбаченим у КПК.

Постанова слідчого, прокурора складається з:

- **вступної** частини, яка повинна містити відомості про: місце і час прийняття постанови; прізвище, ім'я, по батькові, посаду особи, яка прийняла постанову;

- **мотивувальної** частини, яка повинна містити відомості про: зміст обставин, які є підставами для прийняття постанови; мотиви прийняття постанови, їх обґрунтування та посилання на положення КПК;

- **резолютивної** частини, яка повинна містити відомості про: зміст прийнятого процесуального рішення; місце та час (строки) його виконання; особу, якій належить виконати постанову.

Постанова слідчого, прокурора виготовляється на офіційному бланку, підписується службовою особою, яка прийняла відповідне процесуальне рішення, та скріплюється печаткою.

Постанова слідчого, прокурора, прийнята в межах компетенції згідно із законом, є обов'язковою для виконання фізичними та юридичними особами, прав, свобод чи інтересів яких вона стосується.

Повідомлення

Відповідно до ст. 111 КПК повідомлення у кримінальному провадженні є процесуальною дією, за допомогою якої слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд повідомляє певного учасника кримінального провадження про дату, час та місце проведення відповідної процесуальної дії або про прийняте процесуальне рішення чи здійснену процесуальну дію.

Повідомлення учасників кримінального провадження з приводу вчинення процесуальних дій здійснюється у випадку, якщо участь цих осіб у таких діях не є обов'язковою.

Воно здійснюється у випадках, передбачених КПК, за виключенням положень щодо змісту повідомлення та наслідків неприбуття особи.

Зміст повідомлення:

- прізвище та посада слідчого, прокурора, слідчого судді, найменування суду, який здійснило повідомлення;

- адресу установи, яка здійснило повідомлення, номер телефону чи інших засобів зв'язку;

- ім'я (найменування) особи, яка повідомляється, та її адреса;

- найменування (номер) кримінального провадження, в рамках якого здійснюється повідомлення;
- процесуальний статус, в якому перебуває особа, що повідомляється;
- дата, час та місце проведення процесуальної дії, про яку повідомляється особа;
- інформація про процесуальну дію, яка буде проведена, або про здійснену процесуальну дію чи прийняте процесуальне рішення, про які повідомляється особа;
- вказівка щодо необов'язковості участі в процесуальній дії та її проведення без участі особи, яка повідомляється, в разі її неприбуття;
- підпис слідчого, прокурора, слідчого судді, судді, який здійснив виклик.

Опорний конспект № 6. Процесуальні строки та витрати

79. *Поняття процесуальних строків.*

80. *Обчислення процесуальних строків.*

81. *Додержання та поновлення процесуальних строків.*

82. *Види процесуальних витрат.*

83. *Розміри процесуальних витрат.*

84. *Розподіл процесуальних витрат.*

79

Поняття процесуальних строків

Встановлені законом, прокурором або судом проміжки часу, у межах яких учасники кримінального провадження зобов'язані чи мають право приймати процесуальні рішення чи вчиняти процесуальні дії називаються процесуальними строками.

Будь-яка процесуальна дія або сукупність дій під час кримінального провадження мають бути виконані без невиправданої затримки і в будь-якому разі не пізніше граничного строку, визначеного відповідним положенням КПК.

Для забезпечення виконання сторонами кримінального провадження вимог розумного строку суд має право встановлювати процесуальні строки у межах граничного строку, передбаченого КПК, з урахуванням обставин, встановлених під час відповідного кримінального провадження.

Будь-які строки, що встановлюються прокурором або судом, мають бути такими, що дають достатньо часу для вчинення відповідних процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень та не перешкоджають реалізації права на захист.

Обчислення процесуальних строків

Обчислюються процесуальні строки годинами, днями і місяцями.

При обчисленні строку годинами строк закінчується у відповідну хвилину **останньої години**.

При обчисленні строку днями строк закінчується о **двадцять четвертій годині останнього дня строку**.

При обчисленні строків місяцями строк закінчується у відповідне **число останнього місяця**. Якщо закінчення строку, який обчислюється місяцями, припадає на той місяць, який не має відповідного числа, то строк закінчується в останній день цього місяця.

При обчисленні строків днями та місяцями не береться до уваги той день, від якого починається строк, за винятком строків тримання під вартою, проведення стаціонарної психіатричної експертизи, до яких зараховується неробочий час та які обчислюються з моменту фактичного затримання, взяття під варту чи поміщення до відповідного медичного закладу.

Якщо відповідну дію належить вчинити в суді або в органах досудового розслідування, то строк закінчується у **встановлений час закінчення робочого дня** в цих установах.

При обчисленні процесуального строку в нього включаються вихідні і святкові дні, а при обчисленні строку годинами — і неробочий час. Якщо закінчення строку, який обчислюється днями або місяцями, припадає на неробочий день, останнім днем цього строку вважається **наступний за ним робочий день**, за винятком обчислення строків тримання під вартою та перебування в медичному закладі під час проведення стаціонарної психіатричної експертизи.

Додержання та поновлення процесуальних строків

Виконуватися процесуальні дії мають у чітко встановлені КПК строки. Строк не вважається пропущеним, коли скаргу або інший документ здано до закінчення строку на пошту або передано особі, уповноваженій їх прийняти, а для осіб, які тримаються під вартою, або перебувають у медичному чи психіатричному стаціонарі, спеціальній навчально-виховній установі, коли скаргу або інший документ подано службовій особі відповідної установи до закінчення строку.

Пропущений із поважних причин строк повинен бути поновлений за клопотанням заінтересованої особи ухвалою слідчого судді, суду. Ухвала слідчого судді, суду про поновлення чи відмову у поновленні процесуального строку може бути оскаржена в порядку, передбаченому КПК.

Подання клопотання заінтересованою особою про поновлення пропущеного строку не припиняє виконання рішення, оскарженого з пропущенням строку.

82

Види процесуальних витрат

витрати на правову допомогу;

Витрати, пов'язані з оплатою допомоги захисника несе обвинувачений, крім випадків надання безоплатної правової допомоги. Витрати, пов'язані з оплатою допомоги представника потерпілого, який надає правову допомогу за договором, несе потерпілий. Граничний розмір компенсації витрат на правову допомогу встановлюється законом (ст. 120 КПК).

витрати, пов'язані із прибуттям до місця досудового розслідування або судового провадження;

Витрати, пов'язані із прибуттям до місця досудового розслідування або судового провадження — це витрати обвинуваченого, до якого не застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, його захисника, представника потерпілого, пов'язані з переїздом до іншого населеного пункту, найманням житла, виплатою добових (у разі переїзду до іншого населеного пункту), а також втрачений заробіток чи витрати у зв'язку із відривом від звичайних занять тощо (ст. 121 КПК).

витрати, пов'язані із залученням потерпілих, свідків, спеціалістів, перекладачів та експертів;

Витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів та експертів несе сторона кримінального провадження, яка заявила клопотання про виклик свідків, залучила спеціаліста, перекладача чи експерта тощо (ст. 122 КПК).

витрати, пов'язані із зберіганням і пересиланням речей і документів;

Витрати, пов'язані із зберіганням і пересиланням речей і документів, здійснюються за рахунок Державного бюджету України в порядку, передбаченому Кабінетом Міністрів України. Граничний розмір витрат, пов'язаних із зберіганням і пересиланням речей і документів, встановлюється Кабінетом Міністрів України (ст. 123 КПК).

Розміри процесуальних витрат

Враховуючи майновий стан особи обвинуваченого та потерпілого суд за власною ініціативою або за клопотанням учасників провадження має право своєю ухвалою зменшити розмір належних до оплати процесуальних витрат чи звільнити від їх оплати повністю або частково, чи відстрочити або розстрочити сплату процесуальних витрат на визначений строк.

Якщо оплату процесуальних витрат відстрочено або розстрочено до ухвалення судового рішення, витрати розподіляються відповідно до судового рішення. У разі зменшення розміру належних до оплати процесуальних витрат чи звільнення від їх оплати повністю або частково відповідні витрати компенсуються за рахунок коштів Державного бюджету України в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Витрати, пов'язані з оплатою допомоги захисника, несе обвинувачений, крім випадків, передбачених КПК. Витрати, пов'язані з оплатою допомоги представника потерпілого, цивільного позивача та цивільного відповідача, які надають правову допомогу за договором, несе відповідно потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач.

Допомога захисника, залученого для здійснення захисту за призначенням, надається за рахунок коштів Державного бюджету України і є безоплатною для підозрюваного, обвинуваченого. Граничний розмір компенсації витрат на правову допомогу встановлюється законом.

Витрати, пов'язані із прибуттям до місця досудового розслідування або судового провадження, — це витрати обвинуваченого, до якого не застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, його захисника, представника потерпілого, пов'язані з переїздом до іншого населеного пункту, найманням житла, виплатою добових (у разі переїзду до іншого населеного пункту), а також втрачений заробіток чи витрати у зв'язку із відривом від звичайних занять.

Компенсація за втрачений заробіток обчислюється пропорційно від розміру середньомісячного заробітку, а компенсація за відрив від звичайних занять — пропорційно від розміру мінімальної заробітної плати.

Витрати, пов'язані із прибуттям до місця досудового розслідування або судового провадження обвинуваченого, він несе самостійно.

Витрати, пов'язані із прибуттям до місця досудового розслідування або судового провадження захисника, несе обвинувачений.

Витрати, пов'язані із прибуттям до місця досудового розслідування або судового провадження представника, несе особа, яку він представляє.

Граничний розмір компенсації за судовим рішенням витрат, пов'язаних із прибуттям до місця досудового розслідування або судового провадження, встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів та експертів несе сторона кримінального провадження, яка заявила клопотання про виклик свідків, залучила спеціаліста, перекладача чи експерта, крім випадків, встановлених КПК.

Витрати, пов'язані із участю потерпілих в кримінальному провадженні, залученням та участю перекладачів для перекладу показань підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, цивільного позивача та цивільного відповідача, здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету України в порядку, передбаченому Кабінетом Міністрів України. Залучення стороною обвинувачення експертів спеціалізованих державних установ, а також проведення експертизи за дорученням слідчого судді або суду здійснюється за рахунок коштів, які цільовим призначенням виділяються цим установам з Державного бюджету України.

Потерпілим, цивільним позивачам, свідкам оплачуються проїзд, наймання житла та добові (у разі переїзду до іншого населеного пункту), а також компенсація за втрачений заробіток чи відрив від звичайних занять.

Компенсація за втрачений заробіток обчислюється пропорційно від розміру середньомісячного заробітку, а компенсація за відрив від звичайних занять — пропорційно від розміру мінімальної заробітної плати.

Експертам, спеціалістам, перекладачам оплачуються проїзд, а також добові в разі переїзду до іншого населеного пункту. Експертам, спеціалістам і перекладачам повинна бути сплачена винагорода за виконану роботу, якщо це не є їх службовим обов'язком.

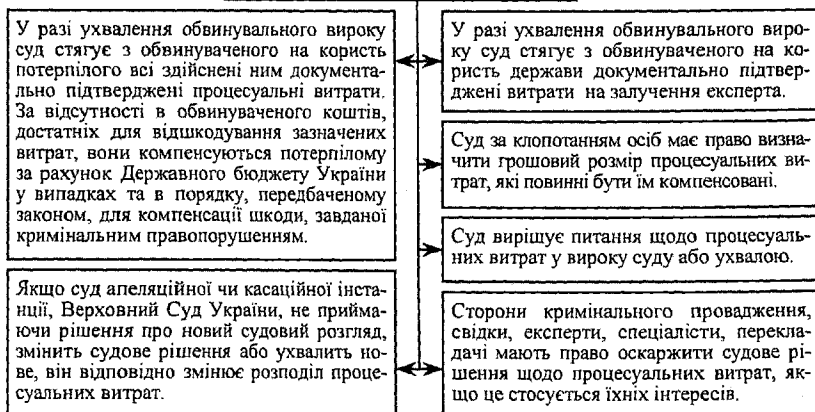
Граничний розмір компенсації витрат, пов'язаних із залученням потерпілих, свідків, спеціалістів та експертів, встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Витрати, пов'язані із зберіганням і пересиланням речей і документів, здійснюються за рахунок Державного бюджету України в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Граничний розмір витрат, пов'язаних із зберіганням і пересиланням речей і документів, встановлюється Кабінетом Міністрів України.

84

Розподіл процесуальних витрат

Опорний конспект № 7. Відшкодування шкоди

85. *Відшкодування шкоди потерпілому.*

86. *Цивільний позов у кримінальному провадженні.*

87. *Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю.*

85

Відшкодування шкоди потерпілому

Учасники кримінального провадження, а також за їх згодою будь-які інші фізичні чи юридичні особи має право на будь-якій стадії кримінального процесу відшкодувати шкоду, завдану потерпілому, територіальній громаді, державі внаслідок кримінального правопорушення.

Шкода, завдана кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням, може бути стягнута судовим рішенням за результатами розгляду цивільного позову в кримінальному провадженні.

Шкода, завдана потерпілому внаслідок кримінального правопорушення, компенсується потерпілому за рахунок Державного бюджету України у випадках та в порядку, передбачених законом (ст. 127 КПК).

86

Цивільний позов у кримінальному провадженні

Якщо особі, завдано майнову або моральну шкоду, вона має право під час кримінального провадження до початку судового розгляду пред'явити цивільний позов до підозрюваного, обвинуваченого або до особи, яка в силу закону несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану кримінально-протиправними діяннями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння.

На захист інтересів неповнолітніх осіб та осіб, визнаних у встановлено-му законом порядку недієздатними чи обмежено дієздатними, цивільний позов може бути пред'явлений їхніми законними представниками.

Цивільний позов в інтересах держави пред'являється прокурором. Цивільний позов може бути поданий прокурором у випадках, встановлених законом, також в інтересах громадян, які через фізичний чи матеріальний стан, неповноліття, похилий вік, недієздатність або обмежену дієздатність неспроможні самостійно захистити свої права.

Форма та зміст позовної заяви повинні відповідати вимогам, встановленим до позову, які пред'являються у порядку цивільного судочинства.

Цивільний позов в кримінальному провадженні розглядається судом за правилами, встановленими КПК. Якщо процесуальні відносини, що виник-

ли у зв'язку з позовом, КПК не врегульовані, до них застосовуються норми Цивільного процесуального кодексу України за умови, що вони не суперечать засадам кримінального судочинства.

Відмова у позові в порядку цивільного, господарського або адміністративного судочинства позбавляє цивільного позивача права пред'являти той же позов у кримінальному провадженні.

Особа, яка не пред'явила цивільного позову в кримінальному провадженні, а також особа, цивільний позов якої залишено без розгляду, має право пред'явити його в порядку цивільного судочинства.

Ухвалюючи обвинувальний вирок, постановляючи ухвалу про застосування примусових заходів виховного або медичного характеру, суд залежно від доведеності підстав і розміру позову задовольняє цивільний позов повністю або частково чи відмовляє в ньому.

У разі встановлення відсутності події кримінального правопорушення суд відмовляє в позові. При виправданні обвинуваченого за відсутності в його діях складу кримінального правопорушення або його непричетності до вчинення кримінального правопорушення, а також у випадках, передбачених КПК, суд залишає позов без розгляду.

Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю.

Якщо шкода, завдана незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, то вона відшкодовується державою за рахунок Державного бюджету України у випадках та в порядку, передбачених законом.

У разі закриття кримінальної справи за відсутністю події злочину, відсутністю в діянні складу злочину або за недоведеністю участі особи у вчиненні злочину, а також у разі постановлення виправдального вироку орган дізнання, слідчий, прокурор і суд зобов'язані роз'яснити особі порядок поновлення її порушених прав і вжити необхідних заходів до відшкодування шкоди, завданої особі внаслідок незаконних засудження, притягнення як обвинуваченого, затримання, застосування запобіжного заходу та у разі незаконного продовження виконання призначеного покарання у випадках, коли кримінальний закон, який усуває караність діяння, набрав чинності.

Підстави і порядок відшкодування шкоди визначаються законодавством України.

Право на відшкодування шкоди, завданої особі у разі закриття кримінальної справи через відсутність події злочину, відсутність в діянні складу злочину або недоведеність участі у вчиненні злочину, у разі постановлення виправдального вироку, а також незаконного продовження виконання призначеного покарання у випадках, коли кримінальний закон, який усуває

караність діяння, набрав чинності впливає з норм Конституції України та з міжнародних правових актів.

Так, відповідно до ст.62 Конституції України у разі скасування вироку суду як неправосудного держава відшкодовує матеріальну і моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням.

У Конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 р. закріплено положення, відповідно до якого кожна людина, що стала жертвою арешту або затримання, має право вимагати та отримувати компенсацію.

Відшкодування матеріальної і моральної шкоди, заподіяної незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду, Законом України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду» (1 грудня 1994 р.); Положенням про застосування цього Закону, затвердженим наказом Міністра юстиції, Генерального прокурора та Міністра фінансів України від 4 березня 1996 р.; ст.37 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» та ст. 33 Закону України «Про інформаційні агентства».

Передбачаються такі випадки, коли виникає необхідність вжиття заходів до відшкодування шкоди, заподіяної громадянину незаконними діями при розслідуванні злочину чи розгляді справи в суді: це закриття кримінальної справи з таких підстав, як відсутність події злочину, відсутність в діянні складу злочину, недоведеність участі особи у вчиненні злочину, а також постановлення виправдувального вироку. У цих випадках орган дізнання, слідчий, прокурор чи суд зобов'язані роз'яснити особі порядок поновлення її порушених прав. Органи розслідування, прокурор таке роз'яснення здійснюють при винесенні постанови про закриття кримінальної справи з реабілітуючих підстав, а суд — при постановленні виправдувального вироку.

Таке роз'яснення може мати форму письмового повідомлення, що вручається особисто громадянину, або надсилається поштою, а примірник цього документа додається до справи.

Громадянину, а в разі його смерті — його спадкоємцям одночасно з повідомленням про закриття справи або з копією виправдувального вироку, що набрав законної сили, повинно бути направлено повідомлення, де роз'яснюється, куди і протягом якого строку можна звернутися за відшкодуванням шкоди і поновленням порушених прав.

Підлягає відшкодуванню як матеріальна, так і моральна шкода, яка завдана особі внаслідок незаконних засудження, притягнення як обвинуваченого, затримання, застосування запобіжного заходу, а також незаконного продовження виконання призначеного покарання у випадках, коли кримінальний закон, який усуває караність діяння, набрав чинності.

Вартість майна визначається за цінами, що діють на момент прийняття рішення про відшкодування шкоди. Види шкоди та правила її обчислення містяться у ст.34 Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду» та в пп. 8—10 Положення про застосування зазначеного Закону.

Відшкодуванню громадянині підлягають:

моральна шкода;

майно (у тому числі гроші та цінні папери), конфісковане або звернене в дохід держави судом, вилучене органами, які проводили оперативно-розшукову діяльність, органами дізнання чи досудового слідства, а також майно, на яке накладено арешт;

штрафи, стягнуті на виконання вироку суду, на судові витрати;

заробіток та інші грошові доходи, які він втратив внаслідок незаконних дій;

суми, сплачені громадянином за надану йому юридичну допомогу;

Громадянину поновлюються звання і повертаються нагороди, якщо він незаконно був їх позбавлений. За реабілітованим громадянином, а у разі його смерті і за його родичами, за наявності підстав залишається право вимагати відповідного повідомлення в пресі, за місцем проживання чи роботи, навчання.

Правом на відшкодування шкоди користуються громадяни, щодо яких незаконні дії, передбачені ч. 1 ст.1 Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянині незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду», були вчинені після набуття ним чинності, тобто з 17 січня 1995 р.

У разі смерті громадянина право на відшкодування шкоди мають його спадкоємці, коло яких визначається цивільним законодавством.

Для визначення розміру шкоди громадянин протягом **шести місяців** після направлення йому повідомлення може звернутися:

до Генеральної прокуратури, Міністерства внутрішніх справ чи Служби безпеки України — в разі закриття провадження у справі органом дізнання або слідства;

до суду, який розглядав справу по першій інстанції, в разі винесення виправдувального вироку або закриття справи судом першої інстанції чи в апеляційному або касаційному порядку.

Орган, до якого звернулася особа, у **місячний строк** з дня звернення збирає всі необхідні документи для визначення розміру шкоди і виносить мотивовану постанову (ухвалу), в якій вказує загальну суму, що підлягає виплаті, порядок її виплати, а також порядок і строк оскарження постанови (ухвали).

Визначення моральної шкоди, яка підлягає відшкодуванню в таких випадках, наводиться в ч.5, 6 ст.4 Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянині незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду» та в п.17 Положення про застосування зазначеного Закону.

Моральна шкода

Страждання, які були заподіяні громадянинові внаслідок фізичного чи психічного впливу

призвели до погіршення або позбавлення можливостей реалізації ним своїх звичок і бажань, до погіршення відносин з оточуючими людьми

негативно вплинули на його репутацію, тобто призвели до порушення нормальних життєвих зв'язків і вимагають від особи додаткових зусиль для організації свого життя.

Завдана шкода повинна бути відшкодована в повному обсязі, незалежно від ступеня вини службових осіб органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду.

Заяву про оскарження постанови про відшкодування шкоди, завданої незаконними діями органів дізнання, досудового слідства чи прокуратури, на вибір громадянина може бути подано до суду за місцем його проживання або за місцезнаходженням відповідного органу дізнання, досудового слідства чи прокуратури. Сторони в цих справах звільняються від сплати судових витрат (див. ст.14 Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду» від 1 грудня 1994 р.).

Опорний конспект № 8. Заходи забезпечення кримінального провадження

88. Види заходів забезпечення кримінального провадження.
89. Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження.
90. Виклики і приводи.
91. Накладення грошового стягнення.
92. Тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом.
93. Відсторонення від посади.
94. Тимчасовий доступ до речей і документів.
95. Тимчасове вилучення майна.
96. Арешт майна.
97. Загальні положення про запобіжні заходи.
98. Особисте зобов'язання.
99. Особиста порука.
100. Домашній арешт.
101. Застава.
102. Тримання під вартою.
103. Застосування електронних засобів контролю.
104. Затримання особи.

Види заходів забезпечення кримінального провадження

1. виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід;

2. накладення грошового стягнення;

3. тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом;

4. відсторонення від посади;

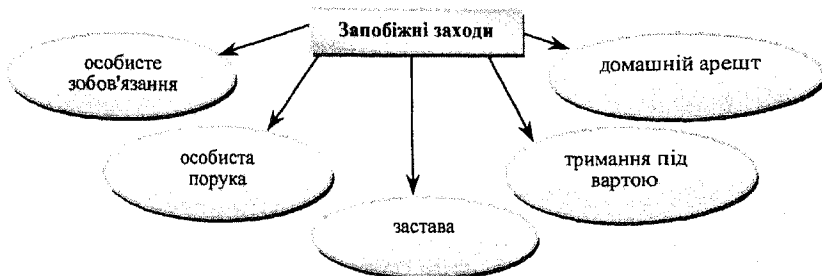
5. тимчасовий доступ до речей і документів;

6. тимчасове вилучення майна;

7. арешт майна;

8. затримання особи;

9. запобіжні заходи.

Тимчасовим запобіжним заходом є затримання особи, яке застосовується з підстав та в порядку, визначеному КПК.

Слідчий суддя, суд відмовляє у застосуванні запобіжного заходу, якщо слідчий, прокурор не доведе, що встановлені під час розгляду клопотання про застосування запобіжних заходів обставини є достатніми для переконання, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів, передбачених КПК, не може запобігти доведеним під час розгляду ризику або ризикам. При цьому найбільш м'яким запобіжним заходом є особисте зобов'язання, а найбільш суворим — тримання під вартою.

Запобіжні заходи застосовуються: під час досудового розслідування слідчим суддею за клопотанням слідчого погодженого з прокурором або за клопотанням прокурора, під час судового провадження — судом за клопотанням прокурора.

Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження

Всі заходи забезпечення кримінального провадження застосовуються на підставі ухвали слідчого судді, суду, постанови прокурора, слідчого.

Клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження на підставі ухвали слідчого судді подається до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування.

Застосування заходів забезпечення кримінального провадження не допускається, якщо слідчий, прокурор не доведе, що:

➤ існує обґрунтована підозра щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження;

➤ потреби досудового розслідування виправдовують такий ступінь втручання у права і свободи особи, про який ідеться в клопотанні слідчого, прокурора;

➤ може бути виконане завдання, для досягнення якого слідчий, прокурор звертається із клопотанням.

Для оцінки потреб досудового розслідування слідчий суддя, суд зобов'язаний врахувати можливість без застосованого заходу забезпечення кримінального провадження отримати речі і документи, які можуть бути використані під час судового розгляду для встановлення обставин у кримінальному провадженні.

Під час розгляду питання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження сторони повинні надати слідчому судді, суду докази обставин, на які вони посилаються.

До клопотання слідчого, прокурора про застосування, зміну або скасування заходу забезпечення кримінального провадження додається **витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань** щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання.

Виклики і приводи

Правоохоронні органи під час досудового розслідування мають право викликати підозрюваного, свідка, потерпілого або іншого учасника кримінального провадження для допиту чи участі в іншій процесуальній дії.

Під час досудового розслідування слідчий, прокурор мають право викликати особу, якщо є достатні підстави вважати, що вона може дати показання, які мають значення для кримінального провадження, або її участь у процесуальній дії є обов'язковою.

Слідчий суддя під час досудового розслідування чи суд під час судового провадження має право за власною ініціативою або за клопотанням слідчого, прокурора, підозрюваного, обвинуваченого, його захисника, потерпілого, його представника, здійснити судовий виклик певної особи, якщо слідчий суддя чи суд встановить наявність достатніх підстав вважати, що така особа може дати показання, які мають значення для кримінального провадження, або її участь у процесуальній дії є обов'язковою.

Суд здійснює судовий виклик учасників кримінального провадження, участь яких у судовому провадженні є обов'язковою. Особа викликається шляхом вручення повістки про виклик, надіслання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику по телефону або телеграмою.

У разі тимчасової відсутності особи за місцем проживання, повістка для передачі їй вручається під розписку дорослому члену сім'ї особи чи іншій особі, яка з нею проживає, житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання особи або адміністрації за місцем її роботи.

Особа, що перебуває під вартою, викликається через адміністрацію місця ув'язнення. Повістка про виклик неповнолітньої особи, як правило, вручається її батьку, матері, усиновлювачу або законному представнику. Інший порядок вручення повістки допускається лише у випадку, коли це обумовлюється обставинами кримінального провадження. Повістка про виклик обмежено дієздатної особи вручається її піклувальнику.

Повістка про виклик вручається особі працівником органу зв'язку, працівником правоохоронного органу, слідчим, прокурором, а також секретарем судового засідання, якщо таке вручення здійснюється в приміщенні суду.

Повістка про виклик особи, яка проживає за кордоном, вручається згідно з міжнародним договором про правову допомогу, згода на обов'язковість якого надана ВРУ, а за відсутності такого — за допомогою дипломатичного (консульського) представництва.

Особа має отримати повістку про виклик або бути повідомленою про нього іншим шляхом не пізніше ніж за три дні до дня, коли вона зобов'язана прийти за викликом. У випадку встановлення КПК строків здійснення процесуальних дій, які не дозволяють здійснити виклик в зазначений строк, особа має отримати повістку про виклик або бути повідомленою про нього іншим шляхом якнайшвидше, але в будь-якому разі з наданням їй звичайно необхідного часу для підготовки та прибуття за викликом.

Незалежним підтвердженням отримання особою повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом є розпис особи про отримання повістки, в тому числі на поштовому повідомленні, відеозапис вручення особі повістки, будь-які інші дані, які підтверджують факт вручення особі повістки про виклик або ознайомлення з її змістом.

Якщо особа попередньо повідомила слідчого, прокурора, слідчого суддю, суд про адресу своєї електронної пошти, надіслана на таку адресу повістка про виклик вважається отриманою у випадку підтвердження її отримання особою відповідним листом електронної пошти.

Зміст повістки про виклик

прізвище та посада слідчого, прокурора, слідчого судді, найменування суду, який здійснює виклик

видсту установа, до якої здійснюється виклик, номер телефону чи інші засоби зв'язку

ім'я (найменування) особи, яка викликається, та її адреса

кавалетський (номер) кримінального провадження, в рамках якого здійснюється виклик

процесуальний статус, в якому перебуває викликана особа

час, день, місяць, рік і місце прибуття викликаного особи

процесуальний (для) для участі в якій викликається особа

періодичність викликів за викликом, з'ясування, як виклик викликається, відповіді на його зв'язки, наявності можливості зв'язатися з приводом

вказує на причини, за яких виклик викликається, а також на інші причини, за яких виклик викликається, а також на інші причини, за яких виклик викликається

ім'я слідчого, прокурора, слідчого судді, судді, який здійснює виклик

Поважні причини неприбуття особи на виклик

- 1) затримання, тримання під вартою або відбування покарання
- 2) обмеження свободи пересування внаслідок дії закону або судового рішення,
- 3) обставини непереборної сили (епідемії, військові події, стихійні лиха або інші подібні обставини)

4) відсутність особи у місці проживання протягом тривалого часу внаслідок відрядження, подорожі

5) тяжка хвороба або перебування в закладі охорони здоров'я у зв'язку з лікуванням або вагітністю за умови неможливості тимчасово залишити цей заклад

6) смерть близьких родичів, членів сім'ї чи інших близьких осіб або серйозна загроза їхньому життю

7) несвочасне одержання повістки про виклик

8) інші обставини, які об'єктивно унеможливають з'явлення особи на виклик

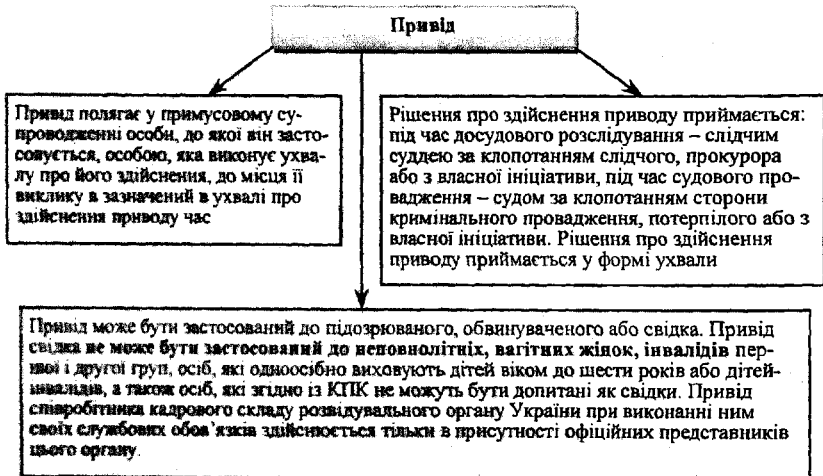
Якщо підозрюваний, обвинувачений, свідок, потерпілий, цивільний відповідач, який був у встановленому КПК порядку викликаний (зокрема, наявне підтвердження отримання ним повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом), не з'явився без поважних причин або не повідомив про причини свого неприбуття, на нього накладається грошове стягнення у розмірі:

✓ *від 0,25 до 0,5 розміру мінімальної заробітної плати* — у випадку неприбуття на виклик слідчого, прокурора;

✓ *від 0,5 до 2 розмірів мінімальної заробітної плати* — у випадку неприбуття на виклик слідчого, судді, суду.

У випадку, встановленому КПК, до підозрюваного, обвинуваченого, свідка, може бути застосовано привід.

За злісне ухилення від явки свідок, потерпілий несуть відповідальність, встановлену законом.

У клопотанні про здійснення приводу під час досудового розслідування зазначається:

- найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер;
- процесуальний статус особи, про здійснення приводу якої заявлено клопотання, її прізвище, ім'я, по батькові та місце проживання;
- процесуальна дія, учасником якої повинна бути особа, про здійснення приводу якої заявлено клопотання;
- положення закону, яким встановлено обов'язок особи з'явитися за викликом, та обставини невиконання особою цього обов'язку;
- відомості, які підтверджують факти здійснення виклику особи у встановленому КПК порядку та отримання особою повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом;
- прізвище, ім'я, по батькові та займана посада слідчого, прокурора;
- дата та місце складення клопотання.

До клопотання додаються **копії матеріалів**, якими слідчий, прокурор обґрунтовує свої доводи.

Під час досудового розслідування клопотання слідчого, прокурора про здійснення приводу розглядається одноособово слідчим суддею у день його надходження до суду. У випадку необхідності слідчий суддя може заслухати доводи особи, яка подала клопотання.

Під час судового провадження клопотання про здійснення приводу розглядається негайно після його ініціювання.

Слідчий суддя, суд, встановивши, що особа, яка зобов'язана законом з'явитися на виклик слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, була викликана у встановленому КПК порядку (зокрема, наявне підтвердження отримання нею повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом), та не з'явилася без поважних причин або не повідомила про причини свого неприбуття — постановляє ухвалу про здійснення приводу такої особи.

Копія ухвали про здійснення приводу, завірена печаткою суду, негайно надсилається органу, на який покладено її виконання.

Виконання ухвали про здійснення приводу може бути доручене відповідним підрозділам органів внутрішніх справ, органів безпеки або органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства або органів державного бюро розслідувань.

Ухвала про здійснення приводу оголошується особі, до якої він застосовується, особою, яка виконує ухвалу.

Особа, рішення про здійснення приводу якої прийнято слідчим суддею, судом, зобов'язана прибути до місця виклику в зазначений в ухвалі про здійснення приводу час в супроводі особи, яка виконує ухвалу.

У випадку невиконання особою, що підлягає приводу, законних вимог щодо виконання ухвали про здійснення приводу, до неї **можуть бути застосовані заходи фізичного впливу**, які дозволяють здійснити її супроводження до місця виклику. Застосуванню заходів фізичного впливу повинно передувати попередження про намір їх застосування. У разі неможливості уникнути застосування заходів фізичного впливу вони не повинні перевищувати міри, необхідної для виконання ухвали про здійснення приводу, і мають зводитися до мінімального впливу на особу. Забороняється застосування заходів

впливу, які можуть завдати шкоди здоров'ю особи, а також примушення особи знаходитися в умовах, що перешкоджають її вільному пересуванню, протягом часу більшого, ніж необхідно для негайного доставлення особи до місця виклику. Перевищення повноважень щодо застосування заходів фізичного впливу тягне за собою відповідальність, встановлену законом.

У разі неможливості здійснення приводу особа, яка виконує ухвалу про здійснення приводу, повертає її до суду з письмовим поясненням причин невиконання.

91

Накладення грошового стягнення

Відповідно до гл. 12 КПК грошове стягнення може бути накладено на учасників кримінального провадження у випадках та розмірах, передбачених КПК, за невиконання процесуальних обов'язків. Грошове стягнення накладається: під час досудового розслідування — ухвалою слідчого судді за клопотанням слідчого, прокурора чи за власною ініціативою, під час судового провадження — ухвалою суду за клопотанням прокурора чи за власною ініціативою.

У клопотанні зазначається:

- 1) підсудування кримінального провадження та його реєстраційний номер;
- 2) процесуальний статус особи, про накладення грошового стягнення на яку заявлено клопотання, її прізвище, ім'я, по батькові та місце проживання;
- 3) обов'язок, який покладено на особу законом чи ухвалою слідчого судді;
- 4) обставини, за яких особа не виконала обов'язок;
- 5) відомості, які підтверджують невиконання особою обов'язку;
- 6) прізвище, ім'я, по батькові та займана посада слідчого, прокурора;
- 7) дата та місце складання клопотання.

До клопотання додаються копії матеріалів, якими слідчий, прокурор обґрунтовує свої доводи.

Під час досудового розслідування клопотання слідчого, прокурора про накладення грошового стягнення на особу розглядається слідчим суддею **не пізніше трьох днів** із дня його надходження до суду.

Про час та місце розгляду клопотання повідомляється службова особа, яка його внесла, та особа, на яку може бути накладено грошове стягнення, проте їх неприбуття не перешкоджає розгляду питання.

Під час судового провадження питання про накладення грошового стягнення на особу розглядається негайно після його ініціювання.

Слідчий суддя, суд встановивши, що особа не виконала покладений на неї процесуальний обов'язок без поважних причин, накладає на неї грошове стягнення. Копія відповідної ухвали не пізніше наступного робочого дня після її постановлення надсилається особі, на яку було накладено грошове стягнення.

Особа, на яку було накладено грошове стягнення та яка не була присутня при розгляді цього питання слідчим суддею, судом, має право подати клопотання про скасування ухвали про накладення на неї грошового стягнення. Клопотання подається слідчому судді, суду, який виніс ухвалу про накладення грошового стягнення.

Слідчий суддя, суд, визнавши доводи особи обґрунтованими, може самостійно скасувати ухвалу про накладення грошового стягнення, а в іншому випадку — призначає судові засідання для розгляду клопотання про скасування ухвали про накладення грошового стягнення. Особа, яка подала клопотання, а також слідчий, прокурор, за клопотанням якого було накладено грошове стягнення, повідомляються про місце та час розгляду клопотання, проте їх неприбуття не перешкоджає такому розгляду.

Слідчий суддя, суд скасовує ухвалу про накладення на особу грошового стягнення за результатами його розгляду в судовому засіданні, якщо буде встановлено, що стягнення накладено безпідставно, а в іншому випадку — відмовляє у задоволенні клопотання.

Ухвала слідчого судді, суду за результатами розгляду клопотання про скасування ухвали про накладення грошового стягнення **оскарженню не підлягає**.

Відповідно до гл. 13 КПК у випадку наявності достатніх підстав вважати, що для припинення кримінального правопорушення чи запобігання вчиненню іншого, припинення або запобігання протиправній поведінці підозрюваного щодо перешкоджання кримінальному провадженню, забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, необхідно тимчасово обмежити підозрюваного у користуванні спеціальним правом, слідчий, прокурор, інша уповноважена службова особа мають право тимчасово вилучити документи, які посвідчують користування спеціальним правом, у законно затриманій ними особи в порядку, передбаченому КПК.

Тимчасово вилученими можуть бути документи, які посвідчують користування таким спеціальним правом:

1) право керування транспортним засобом або судном;

2) право полковання;

3) право на здійснення підприємницької діяльності.

Тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом може бути здійснене на підставі рішення слідчого судді під час досудового розслідування на строк не більше двох місяців.

Особа, яка здійснила законне затримання, у передбаченому КПК порядку, зобов'язана одночасно із доставленням затриманої особи до уповноваженої службової особи (службової особи, якій законом надано право здійснювати тимчасове вилучення документів, що посвідчують користування спеціальним правом) передати їй тимчасово вилучені документи, які посвідчують користування спеціальним правом, якщо такі документи було вилучено. Факт передавання тимчасово вилучених документів, які посвідчують користування спеціальним правом, засвідчується протоколом, складеним в порядку, передбаченому КПК.

Слідчий, прокурор, інша уповноважена службова особа під час законного затримання та тимчасового вилучення документів, які посвідчують користування спеціальним правом, або негайно після їх здійснення зобов'язана скласти відповідний протокол у порядку, визначеному КПК.

Після складення протоколу про тимчасове вилучення документів, які посвідчують користування спеціальним правом, слідчий, прокурор, інша уповноважена службова особа зобов'язана передати тимчасово вилучені документи на зберігання у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Прокурор, слідчий за погодженням з прокурором під час досудового розслідування має право звернутися до слідчого судді із клопотанням про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом. У випадку тимчасового вилучення документів, які посвідчують користування спеціальним правом, прокурор, слідчий за погодженням з прокурором зобов'язаний звернутися до слідчого судді із відповідним клопотанням не пізніше двох днів з моменту тимчасового вилучення. Пропуск вказаного строку тягне за собою необхідність повернення тимчасово вилучених документів.

У клопотанні зазначаються:

- ✓ короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання;
- ✓ правову кваліфікацію кримінального правопорушення за законом України про кримінальну відповідальність;
- ✓ виклад обставин, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення, і посилання на обставини;

- ✓ причини, у зв'язку з якими потрібно здійснити тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом;
- ✓ вид спеціального права, яке підлягає тимчасовому обмеженню;
- ✓ строк, на який користування спеціальним правом підлягає тимчасовому обмеженню;
- ✓ перелік свідків, яких прокурор, слідчий вважає за необхідне допитати під час розгляду клопотання.

До клопотання також додаються:

- копії матеріалів, якими прокурор, слідчий обґрунтовує доводи клопотання;
- документи, які підтверджують надання підозрюваному копій клопотання та матеріалів, що обґрунтовують клопотання.

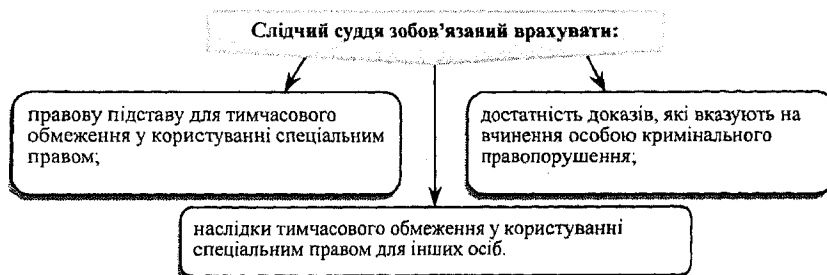
Клопотання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом розглядається слідчим суддею **не пізніше трьох днів** з дня його надходження до суду за участю прокурора та/або слідчого, підозрюваного, його захисника.

Клопотання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, якщо документи, які посвідчують користування спеціальним правом, не були тимчасово вилучені, може розглядатися лише за участю підозрюваного, його захисника.

Слідчий суддя, встановивши, що клопотання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом подано без додержання вимог КПК, повертає його прокурору, про що постановляє ухвалу.

Під час розгляду клопотання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом слідчий суддя має право за клопотанням сторін або за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом.

Слідчий суддя відмовляє у задоволенні клопотання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, якщо слідчий, прокурор не доведе наявність достатніх підстав вважати, що такий захід необхідний для припинення кримінального правопорушення чи запобігання вчиненню іншого, припинення або запобігання протиправній поведінці підозрюваного щодо перешкоджання кримінальному провадженню, забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням.

В ухвалі слідчий суддя зазначає:

мотиви застосування або відмови у задоволенні клопотання про застосування тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом;

перелік документів, які посвідчують користування спеціальним правом, та які підлягають поверненню особі або вилученню на час тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом;

строк тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом, який не може становити більше двох місяців;

порядок виконання ухвали.

Копія ухвали надсилається особі, яка звернулася з відповідним клопотанням, підозрюваному, іншим заінтересованим особам не пізніше дня, наступного за днем її постановлення, та підлягає негайному виконанню в порядку, передбаченому для виконання судових рішень.

Прокурор має право звернутись із клопотанням про продовження строку тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом, яке розглядається у порядку, передбаченому КПК.

Слідчий суддя, суд відмовляє у продовженні строку тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом, якщо прокурор не доведе, що:

- обставини, які стали підставою для тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом, продовжують існувати;
- сторона обвинувачення не мала можливості забезпечити досягнення цілей, заради яких було обмежено користування спеціальним правом, іншими способами протягом дії попередньої ухвали.

Відсторонення від посади

Таке відсторонення може бути здійснено щодо особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину середньої тяжкості, тяжкого чи особливо тяжкого злочину, і незалежно від тяжкості злочину — щодо особи, яка є службовою особою правоохоронного органу.

Відсторонення від посади здійснюється на підставі рішення слідчого судді під час досудового розслідування чи суду під час судового провадження на строк не більше двох місяців. Строк відсторонення від посади може бути продовжено відповідно до вимог ст. 158 КПК.

Питання про відсторонення від посади осіб, що призначаються Президентом України, вирішуються Президентом України на підставі клопотання прокурора в порядку, встановленому законодавством. Відсторонення судді від посади здійснюється Вищою кваліфікаційною комісією суддів

України на підставі вмотивованого клопотання Генерального прокурора України в порядку, встановленому законодавством.

Прокурор, слідчий за погодженням з прокурором має право звернутися до слідчого судді під час досудового розслідування або суду під час судового провадження із клопотанням про відсторонення особи від посади. Із клопотанням про відсторонення особи від посади до органів влади, зазначених у КПК, має право звернутися прокурор.

У клопотанні зазначається:

- 1) короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання;
- 2) правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті закону України про кримінальну відповідальність;
- 3) виклад обставин, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення, і посилання на обставини;
- 4) посада, яку обіймає особа;
- 5) виклад обставин, що дають підстави вважати, що перебування на посаді підозрюваного, обвинуваченого сприяло вчиненню кримінального правопорушення;
- 6) виклад обставин, що дають підстави вважати, що підозрюваний, обвинувачений перебуваючи на посаді, знищить чи підробить речі і документи, які мають суттєве значення для досудового розслідування, незаконними засобами впливатиме на свідків та інших учасників кримінального провадження або протиправно перешкоджатиме кримінальному провадженню іншим чином;
- 7) перелік свідків, яких слідчий, прокурор вважає за необхідне допитати під час розгляду клопотання.

До клопотання також додаються:

1) копії матеріалів, якими слідчий, прокурор обґрунтовує доводи клопотання;

2) документи, які підтверджують надання підозрюваному, обвинуваченому копій клопотання та матеріалів, що обґрунтовують клопотання.

Клопотання про відсторонення особи від посади розглядається слідчим суддею, судом не пізніше трьох днів з дня його надходження до суду за участю слідчого та/або прокурора та підозрюваного чи обвинуваченого, його захисника.

Слідчий суддя, суд, встановивши, що клопотання подано без додержання вимог КПК, повертає його прокурору, про що постановляє ухвалу.

Під час розгляду клопотання слідчий суддя, суд має право за клопотанням сторін або за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дос-

лідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про відсторонення від посади.

Слідчий суддя, суд відмовляє у задоволенні клопотання про відсторонення від посади, якщо слідчий, прокурор не доведе наявність достатніх підстав вважати, що такий захід необхідний для припинення кримінального правопорушення, припинення або запобігання протиправній поведінці підозрюваного чи обвинуваченого, який перебуваючи на посаді, може знищити чи підробити речі і документи, які мають значення для досудового розслідування, незаконними засобами впливати на свідків та інших учасників кримінального провадження або протиправно перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином.

Слідчий суддя, суд зобов'язаний
врахувати такі обставини:

1) правову підставу для відсторонення від посади;

3) наслідки відсторонення від посади для інших осіб.

2) достатність доказів, які вказують на вчинення особою кримінального правопорушення;

Структура ухвали:

- 1) мотиви застосування або відмови у задоволенні клопотання про відсторонення від посади;
- 2) перелік документів, які посвідчують обіймання особою посади, та які підлягають поверненню особі або вилученню на час відсторонення від посади;
- 3) строк відсторонення від посади, який не може становити більше двох місяців;
- 4) порядок виконання ухвали.

Копія ухвали надсилається особі, яка звернулася з відповідним клопотанням, підозрюваному чи обвинуваченому, іншим заінтересованим особам не пізніше дня, наступного за днем її постановлення та підлягає негайному виконанню в порядку, передбаченому для виконання судових рішень.

Тимчасовий доступ до речей і документів

Відповідно до гл. 15 КПК тимчасовий доступ до речей і документів полягає у наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі і документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та, у разі прийняття відповідного рішення слідчим суддею, судом, вилучити їх. Такий доступ до речей і документів здійснюється на підставі ухвали слідчого судді, суду.

Сторони кримінального провадження мають право звернутися до слідчого судді під час досудового розслідування чи суду під час судового провадження із клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів, за винятком зазначених у КПК. Слідчий має право звернутися із зазначеним клопотанням за погодженням з прокурором.

Структура клопотання:

- 1) короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання;
- 2) правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті закону України про кримінальну відповідальність;
- 3) речі і документи, тимчасовий доступ до яких планується отримати;
- 4) підстави вважати, що речі і документи перебувають або можуть перебувати у володінні відповідної фізичної або юридичної особи;
- 5) значення речей і документів для встановлення обставин у кримінальному провадженні;
- 6) можливість використання як доказів відомостей, що містяться в речах і документах, та неможливість іншими способами довести обставини, які передбачається довести за допомогою цих речей і документів, у випадку подання клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю;
- 7) обґрунтування необхідності вилучення речей і документів, якщо відповідне питання порушується стороною кримінального провадження.

Речами і документами, до яких заборонено доступ є:

- листування або інші форми обміну інформацією між захисником та його клієнтом або будь-якою особою, яка представляє його клієнта, у зв'язку з наданням правової допомоги;
- об'єкти, які додані до такого листування або інших форм обміну інформацією.

Охоронювана законом таємниця:

- 1) інформація, що знаходиться у володінні засобу масової інформації або журналіста і надана за умови нерозголошення авторства або джерела інформації;
- 2) відомості, які можуть складати лікарську таємницю;
- 3) відомості, які можуть складати таємницю вчинення нотаріальних дій;
- 4) конфіденційна інформація, в тому числі така, що містить комерційну таємницю;
- 5) відомості, які можуть складати банківську таємницю;
- 6) особисте листування особи та інші записи особистого характеру;
- 7) інформація, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій, про зв'язок, абонента, надання телекомунікаційних послуг, у тому числі отримання послуг, їх тривалості, змісту, маршрутів передавання тощо;
- 8) персональні дані особи, що знаходяться у її особистому володінні або в базі персональних даних, яка знаходиться у володільця персональних даних;
- 9) державна таємниця.

Після отримання клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий суддя, суд здійснює судовий виклик особи, у володінні якої знаходяться такі речі і документи, за винятком випадку, встановленого КПК.

Якщо сторона, яка звернулася з клопотанням, доведе наявність достатніх підстав вважати, що існує реальна загроза зміни або знищення речей чи документів, клопотання може бути розглянуто слідчим суддею, судом без виклику особи, у володінні якої вони знаходяться.

У повістці про судовий виклик, що слідчий суддя, суд надсилає особі, у володінні якої знаходяться речі і документи, зазначається про обов'язок збереження речей і документів у тому вигляді, в якому вони перебувають на момент отримання судового виклику.

Слідчий суддя, суд розглядає клопотання за участю сторони, яка подала клопотання, та особи, у володінні якої знаходяться речі і документи, крім випадків, передбачених КПК. Неприбуття за судовим викликом особи, у володінні якої знаходяться речі і документи, без поважних причин або неповідомлення нею про причини неприбуття не є перешкодою для розгляду клопотання.

Слідчий суддя, суд постановляє ухвалу про надання тимчасового доступу до речей і документів, якщо сторона в своєму клопотанні доведе наявність достатніх підстав вважати, що ці речі або документи:

- перебувають або можуть перебувати у володінні відповідної фізичної або юридичної особи;
- самі по собі або в сукупності з іншими речами і документами кримінального провадження, у зв'язку з яким подається клопотання, мають суттєве значення для встановлення важливих обставин у кримінальному провадженні;
- не становлять собою або не включають речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю.

Слідчий суддя, суд постановляє ухвалу про надання доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю, якщо сторона кримінального провадження, крім обставин, передбачених КПК, доведе можливість використання як доказів відомостей, що містяться в цих речах і

документах, та неможливість іншими способами довести обставини, які передбачається довести за допомогою цих речей і документів.

Доступ особи до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю, здійснюється в порядку, визначеному законом. Доступ до речей і документів, що містять відомості, які становлять державну таємницю, не може надаватися особі, що не має до неї допуску відповідно до вимог закону.

Слідчий суддя, суд в ухвалі про надання доступу до речей і документів, може дати розпорядження про надання можливості вилучення речей і документів, якщо сторона кримінального провадження доведе наявність достатніх підстав вважати, що без такого вилучення існує реальна загроза зміни або знищення речей чи документів або таке вилучення необхідне для досягнення мети отримання доступу до речей і документів.

В ухвалі слідчого судді зазначається:

- 1) прізвище, ім'я та по батькові особи, якій надається право тимчасового доступу до речей і документів;
- 2) дату постановлення ухвали;
- 3) положення закону, на підставі якого постановлено ухвалу;
- 4) прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи або найменування юридичної особи, які мають надати тимчасовий доступ до речей і документів;
- 5) назва, опис, інші відомості, які дають можливість визначити речі і документи, до яких повинен бути наданий тимчасовий доступ;
- 6) розпорядження надати (забезпечити) тимчасовий доступ до речей і документів зазначеній в ухвалі особі та надати їй можливість вилучити зазначені речі і документи, якщо відповідне рішення було прийнято слідчим суддею, судом;
- 7) строк залишення ухвали в силі, який не може перевищувати одного місяця з дня постановлення ухвали;
- 8) положення закону, які передбачають наслідки невиконання ухвали слідчого судді, суду.

Особа, яка зазначена в ухвалі слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів як володільець речей або документів, зобов'язана надати тимчасовий доступ до вказаних в ухвалі речей і документів особі, зазначеній у відповідній ухвалі слідчого судді, суду.

Зазначена в ухвалі слідчого судді, суду особа зобов'язана пред'явити особі, яка зазначена в ухвалі як володільець речей і документів, оригінал ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів та вручити її копію.

Особа, яка пред'являє ухвалу про тимчасовий доступ до речей і документів, зобов'язана залишити володільцю речей і документів опис речей і документів, які були вилучені на виконання ухвали слідчого судді, суду.

На вимогу володільця особою, яка пред'являє ухвалу про тимчасовий доступ до речей і документів, має бути залишено копію вилучених документів. Копії вилучених документів виготовляються з використанням копіювальної техніки, електронних засобів володільця (за його згодою) або копіювальної техніки, електронних засобів особи, яка пред'являє ухвалу про тимчасовий доступ до речей і документів.

У разі невиконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий суддя, суд за клопотанням сторони кримінального провадження, якій

надано право на доступ до речей і документів на підставі ухвали, має право постановити ухвалу про дозвіл на проведення обшуку згідно з положеннями КПК з метою відшукування та вилучення зазначених речей і документів.

У випадку, якщо дозвіл на проведення обшуку надано за клопотанням сторони захисту, слідчий суддя, суд доручає забезпечення його проведення слідчому, прокурору або органу внутрішніх справ за місцем проведення цих дій. Проведення обшуку здійснюється за участю особи, за клопотанням якої надано дозвіл на його проведення, згідно з положеннями КПК.

95

Тимчасове вилучення майна

Відповідно до гл. 16 КПК тимчасовим вилученням майна є фактичне позбавлення підозрюваного можливості володіти, користуватися та розпоряджатися певним його майном до вирішення питання про арешт майна або його повернення.

Вилучаються речі, документи, гроші,
якщо вони:

1) підшукані, виготовлені, пристосовані чи використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення та (або) зберегли на собі його сліди;

2) надані особі з метою схилити її до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та (або) матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи як винагорода за його вчинення;

3) є предметом кримінального правопорушення, пов'язаного з їх незаконним обігом;

4) набути в результаті вчинення кримінального правопорушення, докази від них, або на які було спрямоване кримінальне правопорушення.

Тимчасово вилучити майно може кожен, хто законно затримав особу в порядку, передбаченому КПК. Кожна особа, яка здійснила законне затримання, зобов'язана одночасно із доставленням затриманої особи до слідчого, прокурора, іншої уповноваженої службової особи передати їй тимчасово вилучене майно. Факт передавання тимчасово вилученого майна засвідчується протоколом.

Тимчасове вилучення майна може здійснюватися також під час обшуку, огляду.

Слідчий, прокурор, інша уповноважена службова особа під час затримання або обшуку і тимчасового вилучення майна або негайно після їх здійснення зобов'язана скласти відповідний протокол.

Після тимчасового вилучення майна уповноважена службова особа зобов'язана забезпечити схоронність такого майна в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Арешт майна

Відповідно до гл. 17 КПК арештом майна є тимчасове позбавлення підозрюваного, обвинуваченого, або осіб, які в силу закону несуть цивільну відповідальність за шкоду, завдану кримінально-протиправними діями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, можливості відчужувати певне його майно за ухвалою слідчого судді або суду до скасування арешту майна у встановленому КПК порядку. Відповідно до вимог законодавства арешт майна може також передбачати заборону для особи, на майно якої накладено арешт, іншої особи у володінні якої перебуває майно, розпоряджатись будь-яким чином таким майном та використовувати його.

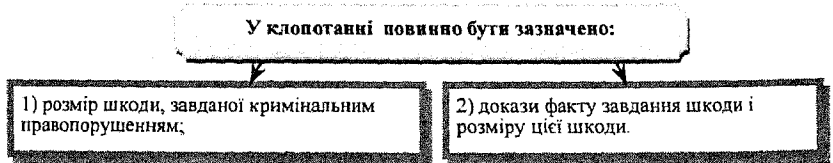
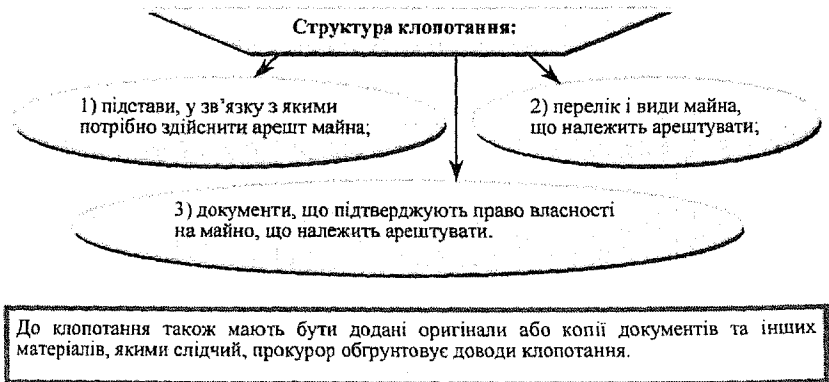
Слідчий суддя або суд під час судового провадження накладає арешт на майно у вигляді речей, якщо є достатні підстави вважати, що вони відповідають критеріям, зазначеним у КПК. Крім того, у випадку задоволення цивільного позову суд за клопотанням прокурора, цивільного позивача може вирішити питання про накладення арешту на майно для забезпечення цивільного позову до набрання судовим рішенням законної сили, якщо таких заходів не було вжито раніше.

Арешт може бути накладено на нерухоме і рухоме майно, результати інтелектуальної, творчої діяльності, гроші у будь-якій валюті готівкою або у безготівковому вигляді, цінні папери, корпоративні права, які перебувають у власності підозрюваного, обвинуваченого або осіб, які в силу закону несуть цивільну відповідальність за шкоду, завдану кримінально-протиправними діями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, і перебувають у нього або в інших фізичних, або юридичних осіб з метою забезпечення можливої конфіскації майна або цивільного позову.

Заборона на використання майна, а також заборона розпоряджатись таким майном можуть бути застосовані лише у випадках, коли їх незастосування може призвести до зникнення, втрати або пошкодження відповідного майна або настання інших наслідків, які можуть перешкодити кримінальному провадженню.

Заборона використання житлового приміщення, в якому на законних підставах проживають будь-які особи, не допускається.

З клопотанням про арешт майна до слідчого судді, суду має право звернутися прокурор, слідчий за погодженням з прокурором, а з метою — забезпечення цивільного позову, також цивільний позивач.

Вартість майна, яке належить арештувати з метою забезпечення цивільного позову повинна бути співмірною із розміром шкоди, завданої кримінальним правопорушенням.

Клопотання слідчого, прокурора про арешт тимчасово вилученого майна повинно бути подано не пізніше наступного робочого дня після вилучення майна, інакше майно має бути негайно повернуто особі, у якої його було вилучено.

Клопотання про арешт майна розглядається слідчим суддею, судом не пізніше двох днів з дня його надходження до суду, за участю слідчого та/або прокурора, цивільного позивача, якщо клопотання подано ним, підозрюваного, обвинуваченого, іншого власника майна, і за наявності — також захисника, законного представника. Неприбуття цих осіб у судові засідання не перешкоджає розгляду клопотання.

Клопотання слідчого, прокурора, цивільного позивача про арешт майна, яке не було тимчасово вилучене, може розглядатися без повідомлення підозрюваного, обвинуваченого, іншого власника майна, їх захисника, представника чи законного представника, якщо це є необхідним з метою забезпечення арешту майна.

Слідчий суддя, суд, встановивши, що клопотання про арешт майна подано без додержання вимог КПК, повертає його прокурору, цивільному позивачу для усунення недоліків, про що постановляє ухвалу.

Під час розгляду клопотання про арешт майна слідчий суддя має право за клопотанням учасників розгляду або за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про арешт майна.

Слідчий суддя, суд відмовляють у задоволенні клопотання про арешт майна, якщо особа, що його подала, не доведе необхідність такого арешту.

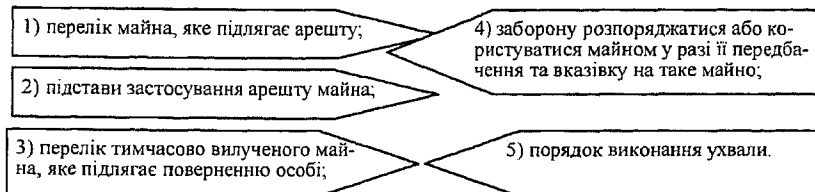
При арешті майна враховується:

- 1) правову підставу для арешту майна;
- 2) достатність доказів, що вказують на вчинення особою кримінального правопорушення;
- 3) розмір можливої конфіскації майна, можливий розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, та цивільного позову;
- 4) наслідки арешту майна для інших осіб;
- 5) розумність та спів розмірність обмеження права власності завданням кримінального провадження.

Відмова у задоволенні або часткове задоволення клопотання про арешт майна тягне за собою негайне повернення особі відповідно всього або частини тимчасово вилученого майна.

У разі задоволення клопотання слідчий суддя, суд застосовує найменш обтяжливий спосіб арешту майна. Слідчий суддя зобов'язаний застосувати такий спосіб арешту майна, який не призведе до зупинення або надмірного обмеження правомірної підприємницької діяльності особи або інших наслідків, які суттєво позначаються на інтересах інших осіб.

Структура ухвали:

Ухвалу про арешт тимчасово вилученого майна слідчий суддя, суд постановляє не пізніше 72 годин із дня знаходження до суду клопотання, інакше таке майно повертається особі, у якої його було вилучено.

Копія ухвали надсилається слідчому, прокурору, підозрюваному, обвинуваченому, іншим заінтересованим особам не пізніше наступного робочого дня після її постановлення.

Підозрюваний, обвинувачений, їх захисник, законний представник, інший власник або володілець майна, які не були присутні при розгляді питання про арешт майна, мають право заявити клопотання про скасування арешту майна повністю або частково. Таке клопотання під час досудового розслідування розглядається слідчим суддею, а під час судового провадження — судом.

Арешт майна також може бути скасовано повністю чи частково ухвалою слідчого судді під час досудового розслідування чи суду під час судового провадження за клопотанням підозрюваного, обвинуваченого, їх захи-

сника чи законного представника, іншого власника або володільця майна, якщо вони доведуть, що в подальшому застосуванні цього заходу відпала потреба або арешт накладено необґрунтовано.

Клопотання про скасування арешту майна розглядає слідчий суддя, суд не пізніше трьох днів після його надходження до суду. Про час та місце розгляду повідомляється особа, яка заявила клопотання, та особа, за клопотанням якої було арештовано майно.

Прокурор одночасно з винесенням постанови про закриття кримінального провадження скасовує арешт майна.

Суд одночасно з ухваленням судового рішення, яким закінчується судовий розгляд, вирішує питання про скасування арешту майна. Суд скасовує арешт майна, зокрема, у випадку виправдання обвинуваченого, закриття кримінального провадження судом, не призначення судом покарання у виді конфіскації майна, залишення цивільного позову без розгляду або відмови в цивільному позові.

Ухвала про арешт майна виконується негайно слідчим, прокурором.

97

Загальні положення про запобіжні заходи

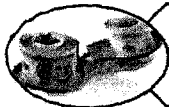
Види запобіжних заходів:

1) особисте зобов'язання - полягає у покладенні на підозрюваного, обвинуваченого зобов'язання виконувати покладені на нього слідчим, судом обов'язки з'явитися для виконання певних дій.

2) особиста порука - полягає у наданні особою якій слідчим, суддя суддявляє гарантію що виступуватиме на довіру слідчового якого діятии про те, що вони будуть зобов'язані підтримувати обвинуваченого поведінки на нього якого діяти.

3) застава - полягає у винесенні кошти у виконанні прохання слідчого на спеціальний рахунок виключений в порядку співробітництва Національним Банком України з метою забезпечення виконання підозрюваного обвинуваченого покладаючи на нього якого діяти під умовою звернення власних коштів в разі невиконання ним якого діяти.

4) домашній арешт - полягає в забороні підозрюваному, обвинуваченому частини літнього перебування вдома в певний період доби.

5) тримання під вартою - є винятковим запобіжним заходом, який застосовується виключно у разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, передбаченим КПК.

Тимчасовим запобіжним заходом є затримання особи

Слідчий суддя, суд відмовляє у застосуванні запобіжного заходу, якщо слідчий, прокурор не доведе, що встановлені під час розгляду клопотання про застосування запобіжних заходів обставини є достатніми для переконання, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів, передбачених КПК, не може запобігти доведеним під час розгляду ризику або ризикам. При цьому найбільш м'яким запобіжним заходом є особисте зобов'язання, а найбільш суворим — тримання під вартою.

Запобіжні заходи застосовуються: під час досудового розслідування слідчим суддею за клопотанням слідчого погодженого з прокурором або за клопотанням прокурора, під час судового провадження — судом за клопотанням прокурора.

Метою застосування запобіжного заходу є забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків.

Метою запобіжних заходів є також запобігання спробам:

- 1) переховуватися від органів досудового розслідування або суду;
- 2) знищити, скопати або спотворити будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення;
- 3) незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні;
- 4) перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином;
- 5) вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується.

Підставою застосування запобіжного заходу є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, а також наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений може здійснити дії, передбачені частиною першою цієї статті. Слідчий, прокурор не мають права ініціювати застосування запобіжного заходу без наявності для цього підстав, передбачених КПК.

Враховуються наступні обставини:

- 1) вагомість наявних доказів про вчинення підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення;
- 2) тяжкість покарання, що загрожує відповідній особі у разі визнання підозрюваного, обвинуваченого винуватим у кримінальному правопорушенні, у вчиненні якого він підозрюється, обвинувачується;
- 3) вік та стан здоров'я підозрюваного, обвинуваченого;
- 4) міцність соціальних зв'язків підозрюваного, обвинуваченого в місці його постійного проживання, у тому числі наявність в нього родини й утриманців;
- 5) наявність у підозрюваного, обвинуваченого постійного місця роботи або навчання;
- 6) репутацію підозрюваного, обвинуваченого;
- 7) майновий стан підозрюваного, обвинуваченого;
- 8) наявність судимостей у підозрюваного, обвинуваченого;
- 9) дотримання підозрюваним, обвинуваченим умов застосованих запобіжних заходів, якщо вони застосовувалися до нього раніше;
- 10) наявність повідомлення особі про підозру у вчиненні іншого кримінального правопорушення;
- 11) розмір майнової шкоди, у завданні якої підозрюється, обвинувачується особа, або розмір доходу, в отриманні якого внаслідок вчинення кримінального правопорушення підозрюється, обвинувачується особа, а також вагомість наявних доказів, якими обґрунтовуються відповідні обставини.

Особисте зобов'язання

Таке зобов'язання полягає у покладенні на підозрюваного, обвинуваченого зобов'язання виконувати покладені на нього слідчим суддею, судом обов'язки, передбачені КПК. Підозрюваному, обвинуваченому **письмово під розпис** повідомляються покладені на нього обов'язки та роз'яснюється, що в разі їх невиконання до нього може бути застосований більш жорсткий запобіжний захід і на нього може бути накладено грошове стягнення.

Розмір грошового стягнення:

від 0,25 розміру мінімальної заробітної плати

до 2 розмірів мінімальної заробітної плати.

Контроль за виконанням особистого зобов'язання здійснює слідчий, а якщо справа перебуває у провадженні суду – прокурор.

99

Особиста порука

Вона полягає у наданні особами, яких слідчий суддя, суд вважає такими, що заслуговують на довіру, письмового зобов'язання про те, що вони поручаються за виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків відповідно до КПК і зобов'язуються за необхідності доставити його до органу досудового розслідування чи в суд на першу про те вимогу.

Кількість поручителів визначає слідчий суддя, суд, який обирає запобіжний захід. Наявність одного поручителя може бути визнано достатньою лише в тому разі, коли ним є особа, яка заслуговує на особливу довіру.

Поручителю роз'яснюється у вчиненні якого кримінального правопорушення підозрюється або обвинувачується особа, передбачене законом покарання за його вчинення, обов'язки поручителя та наслідки їх невиконання, право на відмову від прийняття на себе зобов'язань та порядок реалізації такого права.

Поручитель може відмовитись від взятих на себе зобов'язань до виникнення підстав, які тягнуть за собою його відповідальність. У цьому випадку він забезпечує явку підозрюваного, обвинуваченого до органу досудового розслідування чи суду для вирішення питання про заміну йому запобіжного заходу на інший.

Розмір грошового стягнення:

- 1) у провадженні щодо кримінального правопорушення, за вчинення якого передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк не більше трьох років, або інше, більш м'яке покарання, – від 2 до 5 розмірів мінімальної заробітної плати;
- 2) у провадженні щодо злочину, за вчинення якого передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років, – від 5 до 10 розмірів мінімальної заробітної плати;
- 3) у провадженні щодо злочину, за вчинення якого передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років, – від 10 до 20 розмірів мінімальної заробітної плати;
- 4) у провадженні щодо злочину, за вчинення якого передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк понад десять років, – від 20 до 50 розмірів мінімальної заробітної плати.

Контроль за виконанням зобов'язань про особисту поруку здійснює слідчий, а якщо справа перебуває у провадженні суду – прокурор.

Домашній арешт

Такий арешт полягає в забороні підозрюваному, обвинуваченому залишати житло цілодобово або у певний період доби.

Домашній арешт може бути застосовано до особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за вчинення якого законом передбачено покарання у виді позбавлення волі.

Ухвала про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту передається для виконання органу внутрішніх справ за місцем проживання підозрюваного, обвинуваченого.

Орган внутрішніх справ повинен негайно поставити на облік особу, щодо якої застосовано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту, і повідомити про це слідчому або суду, якщо запобіжний захід застосовано під час судового провадження.

Працівники органу внутрішніх справ з метою контролю за поведінкою підозрюваного, обвинуваченого, який перебуває під домашнім арештом, мають право з'являтися в житло цієї особи, вимагати надати усні чи письмові пояснення з питань, пов'язаних із виконанням покладених на неї зобов'язань, використовувати електронні засоби контролю.

Строки домашнього арешту:

до двох місяців

може бути продовжений до шести місяців

Сукупний строк тримання особи під домашнім арештом під час досудового розслідування не може перевищувати шести місяців. По закінченню цього строку ухвала про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту припиняє свою дію і запобіжний захід вважається скасованим.

Застава

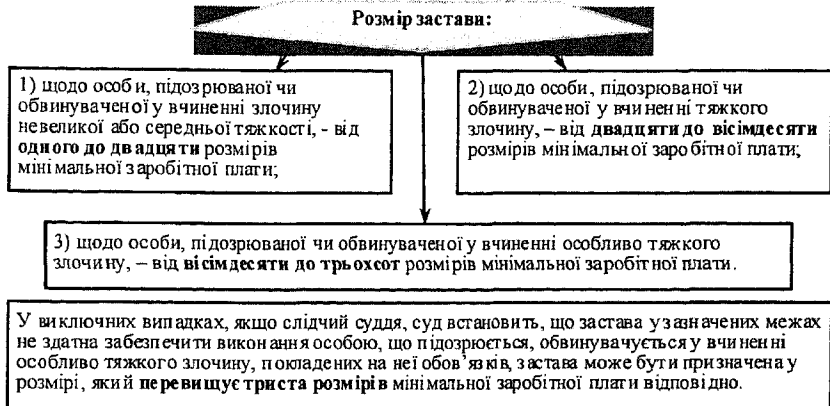
Вона полягає у внесенні коштів у грошовій одиниці України на спеціальний рахунок, визначений в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, з метою забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків, під умовою звернення внесених коштів у доход держави в разі невиконання цих обов'язків. Можливість застосування застави щодо особи, відносно якої застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, може бути визначена в ухвалі слідчого судді, суду у випадках, передбачених КПК.

Застава може бути внесена як самим підозрюваним, обвинуваченим, так і іншою фізичною або юридичною особою. Заставадавець не може бути юридична особа державної або комунальної власності або така, що фінансується з місцевого, державного бюджету, бюджету Автономної Республіки Крим, або у статутному капіталі якої є частка державної, комунальної власності, або яка належить державному, комунальному суб'єкту господарювання.

При застосуванні запобіжного заходу у вигляді застави підозрюваному, обвинуваченому роз'яснюються його обов'язки і наслідки їх невиконання, а заставадавець — у вчиненні якого кримінального правопорушення підозрюється чи обвинувачується особа, передбачене законом покарання за його вчинення, обов'язки із забезпечення належної поведінки підозрюваного, обвинуваченого та його явки за викликом, а також наслідки невиконання цих обов'язків.

У разі внесення застави згідно з ухвалою слідчого судді, суду щодо особи, стосовно якої раніше було обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, передбачені КПК роз'яснення здійснюються уповноваженою службовою особою місця ув'язнення.

Розмір застави визначається слідчим суддею, судом з урахуванням обставин кримінального правопорушення, майнового та сімейного стану підозрюваного, обвинуваченого, інших даних про його особу та ризиків, передбачених в КПК. Розмір застави повинен в достатній мірі гарантувати виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків та не може бути завідомо непомірним для нього.

Розмір застави не може бути меншим від розміру майнової шкоди, завданої злочинцем, або розміру, отриманого внаслідок вчинення злочину доходу, обґрунтованих достатніми доказами. Суддя, суд, установивши, що особа підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину у співучасті і її роль у його вчиненні є незначною, може визначити щодо неї розмір застави згідно з вимогами КПК без урахування розміру майнової шкоди, завданої злочинцем, або розміру, отриманого внаслідок вчинення злочину доходу.

Підозрюваний, обвинувачений, який не тримається під вартою, **не пізніше п'яти днів** із дня обрання запобіжного заходу у вигляді застави зобов'язаний **внести кошти** на відповідний рахунок або забезпечити їх внесення заставодавцем та надати документ, що це підтверджує, слідчому, прокурору, суду. З моменту обрання запобіжного заходу у вигляді застави щодо особи, яка не тримається під вартою, в тому числі до фактичного внесення коштів на відповідний рахунок, підозрюваний, обвинувачений, заставодавець зобов'язані виконувати покладені на них обов'язки, пов'язані із застосуванням запобіжного заходу у вигляді застави.

У випадках, передбачених КПК, підозрюваний, обвинувачений або заставодавець мають право у будь-який момент внести заставу у розмірі, визначеному в ухвалі про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

У разі **невиконання обов'язків** заставодавцем, а також, якщо підозрюваний, обвинувачений, будучи належним чином повідомлений, не з'явився за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду без поважних причин чи не повідомив про причини своєї неявки, або якщо порушив інші, покладені на нього при застосуванні запобіжного заходу обов'язки, застava **звертається в доход держави** та зараховується до спеціального фонду Державного бюджету України й використовується у порядку, встановленому законом для використання коштів судового збору.

Питання про звернення застави в дохід держави вирішується слідчим суддею, судом, за клопотанням прокурора або за власною ініціативою суду в судовому засіданні за участю підозрюваного, обвинуваченого, заставодавця, в порядку, передбаченому для розгляду клопотань про обрання запобіжного заходу. Неприбуття у судове засідання зазначених осіб, які були належним чином повідомлені про місце та час розгляду питання, не перешкоджає проведенню судового засідання.

У разі звернення застави в дохід держави слідчий суддя, суд вирішує питання про застосування стосовно підозрюваного, обвинуваченого запобіжного заходу у вигляді застави у більшому розмірі або іншого запобіжного заходу з урахуванням положень КПК.

Застава, що не була звернена в дохід держави, повертається підозрюваному, обвинуваченому, заставодавцю після припинення дії цього запобіжного заходу. При цьому застава, внесена підозрюваним, обвинуваченим, може бути повністю або частково звернена судом на виконання вироку в частині майнових стягнень. Застава, внесена заставодавцем, може бути звернена судом на виконання вироку в частині майнових стягнень **тільки за його згодою**.

Це найсуворіший запобіжний захід є **винятковим** і застосовується виключно у разі, **якщо прокурор** доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, передбаченим КПК.

Може бути застосовано:

1) до особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено основне покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, – виключно у випадках, коли прокурором, крім наявності підстав, передбачених КПК, буде доведено, що підозрюваний, обвинувачений не виконав обов'язки, покладені на нього при застосуванні іншого, раніше обраного запобіжного заходу, або не виконав у встановленому порядку вимог щодо внесення коштів як застави та надання документа, що це підтверджує.

2) до раніше судимої особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк до трьох років, виключно у випадках, коли прокурором, крім наявності підстав, передбачених КПК, буде доведено, що перебуваючи на волі, ця особа переховувалася від органу досудового розслідування чи суду, перешкоджала кримінальному провадженню або їй повідомлено про підозру у вчиненні іншого злочину.

3) до раніше не судимої особи, яка підозрюється чи обвинувачується у вчиненні злочину, за який передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк до п'яти років, – виключно у випадках, коли прокурором, крім наявності підстав, передбачених КПК, буде доведено, що перебуваючи на волі, ця особа переховувалася від органу досудового розслідування чи суду, перешкоджала кримінальному провадженню або їй повідомлено про підозру у вчиненні іншого злочину.

4) до раніше не судимої особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад п'ять років.

5) до раніше судимої особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад три роки.

6) до особи, яку розшукують компетентні органи іноземної держави за кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким може бути вирішено питання про видачу особи (екстрадицію) тій державі для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку, в порядку і на підставах, передбачених КПК або міжнародного договору України, згода на обов'язковість якого надав Верховною Радою України.

Слідчий суддя, суд при постановленні ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою зобов'язаний визначити розмір застави, достатньої для забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим, обов'язків, передбачених КПК.

В ухвалі слідчого судді, суду зазначаються які обов'язки з передбачених КПК будуть покладені на підозрюваного, обвинуваченого у разі вне-

сення застави, наслідки їх невиконання, обґрунтовується обраний розмір застави, а також можливість її застосування, якщо таке рішення прийнято у кримінальному провадженні.

Розмір застави не зазначається:

1) щодо злочину, вчиненого із застосуванням насильства або погрозою його застосування;

2) щодо злочину, який спричинив загибель людини.

3) щодо особи, стосовно якої у цьому провадженні вже об'їрався запобіжний захід у вигляді застави, проте був порушений нею.

Клопотання слідчого, прокурора про застосування запобіжного заходу подається до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування.

Структура клопотання:

1) короткий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, в якому підозрюється або обвинувачується особа;

2) правову кваліфікацію кримінального правопорушення із зазначенням статті закону України про кримінальну відповідальність;

3) виклад обставин, що дають підстави підозрювати, обвинувачувати особу у вчиненні кримінального правопорушення, і посилання на матеріали, що підтверджують ці обставини;

4) посилання на один або кілька ризиків, зазначених у КПК;

5) виклад обставин, на підставі яких слідчий, прокурор дійшов висновку про наявність одного або кількох ризиків, зазначених у його клопотанні, і посилання на матеріали, що підтверджують ці обставини;

6) обґрунтування неможливості запобігання ризику або ризикам, зазначеним у клопотанні, шляхом застосування більш м'яких запобіжних заходів;

7) обґрунтування необхідності покладення на підозрюваного, обвинуваченого конкретних обов'язків, передбачених КПК.

Копія клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування запобіжного заходу, надається підозрюваному, обвинуваченому не пізніше ніж за три години до початку розгляду клопотання.

До клопотання додають ся:

- 1) копії матеріалів, якими слідчий, прокурор обґрунтовує доводи клопотання;
- 2) перелік свідків, яких слідчий, прокурор вважає за необхідне допитати під час судового розгляду щодо запобіжного заходу;
- 3) підтвердження того, що підозрюваному, обвинуваченому надані копії клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування запобіжного заходу.

Застосування запобіжного заходу до кожної особи потребує внесення окремого клопотання.

Якщо після подання клопотання про застосування запобіжного заходу прокурору стали відомі обставини, що виключають обґрунтовану підозру у вчиненні особою кримінального правопорушення, він зобов'язаний відкликати клопотання про застосування запобіжного заходу та відкликати дозвіл на затримання, якщо такий дозвіл був отриманий.

Якщо після подання клопотання про застосування запобіжного заходу слідчому, прокурору стали відомі інші обставини, що можуть вплинути на вирішення судом питання про застосування запобіжного заходу, він зобов'язаний доповнити або змінити клопотання, або замінити його новим клопотанням.

Клопотання про застосування або зміну запобіжного заходу розглядається слідчим суддею, судом невідкладно, але **не пізніше 72 годин з моменту фактичного затримання** підозрюваного, обвинуваченого або з моменту надходження до суду клопотання, якщо підозрюваний, обвинувачений перебуває на свободі, чи з моменту подання підозрюваним, обвинуваченим, його захисником до суду відповідного клопотання.

Слідчий суддя, суд одержання клопотання про застосування запобіжного заходу до підозрюваного, обвинуваченого, який перебуває на свободі, призначає дату судового засідання і здійснює судовий виклик.

Якщо слідчий, прокурор подав разом із клопотанням про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою клопотання про дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою його приводу, слідчий суддя, суд приймає рішення згідно КПК.

У разі неприбуття підозрюваного, обвинуваченого за судовим викликом і відсутності у слідчого судді, суду на початок судового засідання відомостей про поважні причини, що перешкоджають його своєчасному прибуттю, слідчий суддя, суд має право постановити ухвалу про привід підозрюваного, обвинуваченого, якщо він не з'явився для розгляду клопотання щодо обрання запобіжного заходу у вигляді застави, домашнього арешту чи тримання під вартою, або ухвалу про дозвіл на його затримання з метою приводу, якщо ухвала про привід не була виконана.

Прокурор, слідчий за погодженням з прокурором має право звернутися із клопотанням про дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою його приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Клопотання про дозвіл на затримання подається:

1) одночасно з поданням клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або зміни іншого запобіжного заходу на тримання під варту;

2) після подання клопотання про застосування запобіжного заходу і до прибуття підозрюваного, обвинуваченого до суду на підставі судового виклику;

3) після неприбуття підозрюваного, обвинуваченого за судовим викликом для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою і відсутності у слідчого судді, суду на початок судового засідання відомостей про поважні причини, що перешкоджають його своєчасному прибуттю.

Прокурор додає до клопотання документи, які підтверджують зазначені у КПК обставини.

Слідчий суддя, суд не має права відмовити в розгляді клопотання про дозвіл на затримання з метою приводу підозрюваного, обвинуваченого навіть якщо існують підстави для затримання без ухвали суду про затримання з метою приводу.

Клопотання про дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою приводу розглядається слідчим суддею, судом негайно після одержання цього клопотання.

Розгляд клопотання здійснюється в закритому судовому засіданні за участю прокурора.

Слідчий суддя, суд відмовляє у наданні дозволу на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою його приводу, якщо прокурор не доведе, що зазначені у клопотанні про застосування запобіжного заходу обставини вказують на наявність підстав для тримання під вартою підозрюваного, обвинуваченого, а також є достатні підстави вважати, що:

✓ підозрюваний, обвинувачений переховується від органів досудового розслідування, або

✓ одержавши відомості про звернення слідчого, прокурора до суду із клопотанням про застосування запобіжного заходу, підозрюваний, обвинувачений до початку розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу вчинить дії, які є підставою для застосування запобіжного заходу і зазначені у КПК.

Ухвала про дозвіл на затримання з метою приводу втрачає законну силу з моменту:

- приводу підозрюваного, обвинуваченого до суду, або
- закінчення строку дії ухвали, зазначеного в ній або закінчення шести місяців із дати постановлення ухвали, у якій не зазначено терміну її дії, або
- відкликання ухвали прокурором.

Слідчий суддя, суд за клопотанням прокурора має право вирішити питання про повторне затримання з метою приводу в порядку, передбаченому КПК. Повторне звернення до суду з клопотанням про дозвіл на затримання однієї і тієї ж особи по тому самому кримінальному провадженню після відхилення слідчим суддею, судом ухвали про відмову у задоволенні такого клопотання можливе лише при виникненні нових обставин, які підтверджують необхідність тримання особи під вартою.

Структура ухвали:

- 1) найменування суду, прізвище та ініціали слідчого судді, судді (суддів);
- 2) прізвище, ім'я, по батькові підозрюваного, обвинуваченого для затримання якого постановляється ухвала, відоме на момент постановлення ухвали, а якщо прізвище, ім'я, по батькові не відомі – докладний опис такої особи;
- 3) короткий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється, обвинувачується особа, і його правову кваліфікацію за законом України про кримінальну відповідальність;
- 4) посилання на обставини, які дають підстави для:
Обґрунтованої підозри про вчинення особою кримінального правопорушення;
висновку про існування ризику, зазначеного у клопотанні про застосування запобіжного заходу;
висновку щодо існування обставин, зазначених у КПК, для прийняття рішення про дозвіл на затримання;
- 5) дату постановлення ухвали;
- 6) дату втрати законної сили ухвалою;
- 7) підпис слідчого судді, судді (суддів), який постановив ухвалу.

В ухвалі про дозвіл на затримання з метою приводу вказуються прізвище, ім'я, по батькові, адреса і телефон прокурора або слідчого, за клопотанням якого постановлена ухвала.

Ухвала про відмову у наданні дозволу на затримання з метою приводу може бути оскаржена в порядку, передбаченому КПК. Ухвала про дозвіл на затримання оскарженню не підлягає.

Затримана на підставі ухвали слідчого судді, суду особа **не пізніше тридцяти шести годин** з моменту затримання повинна бути:

- звільнена, або
- доставлена до слідчого судді, суду, який постановив ухвалу про дозвіл на затримання з метою приводу.

У разі затримання на транспорті, місцем затримання вважається територія району, де особа затримана.

У разі затримання особи на громадському транспорті, незапланована зупинка якого неможлива без зайвих труднощів, місцем затримання вважається територія району, де розташована найближча попутна зупинка громадського транспорту.

У разі затримання особи на авіаційному або морському транспорті під час рейсу за межі державного кордону України, місцем затримання вважається порт у межах державного кордону України, в якому почався цей рейс.

Службова особа, яка на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання, затримала особу, зобов'язана негайно вручити їй копію зазначеної ухвали.

Уповноважена службова особа, яка затримала особу на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання або у якої під вартою тримається особа, щодо якої діє ухвала про дозвіл на затримання, негайно повідомляє про це слідчого, прокурора, зазначеного в ухвалі.

Якщо після затримання підозрюваного, обвинуваченого з'ясується, що він був затриманий на підставі ухвали про дозвіл на затримання, яка відкли-

кана прокурором, підозрюваний, обвинувачений повинен бути негайно звільнений уповноваженою службовою особою, під вартою якої він тримається, якщо немає інших законних підстав для його подальшого затримання.

Службова особа здійснює затримання співробітника кадрового складу розвідувального органу України при виконанні ним своїх службових обов'язків і пов'язані з цим особистий обшук та огляд його речей тільки в присутності офіційних представників цього розвідувального органу.

Прокурор, слідчий за погодженням з прокурором має право звернутися із клопотанням про застосування запобіжного заходу до особи, яку затримано без ухвали про дозвіл на затримання за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, а якщо це неможливо у строк, передбачений КПК, — до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого особа була затримана.

Клопотання про застосування запобіжного заходу до особи, яку затримано без ухвали про дозвіл на затримання за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, повинно відповідати вимогам, зазначеним у КПК. До клопотання повинен бути доданий протокол затримання підозрюваного.

Розгляд клопотання про застосування запобіжного заходу здійснюється за участю прокурора, підозрюваного, обвинуваченого, його захисника, крім випадків передбачених ч. 6 ст. 193 КПК.

Слідчий суддя, суд, до якого прибув або доставлений підозрюваний, обвинувачений для участі у розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу, зобов'язаний роз'яснити його права:

- ✓ мати захисника;
- ✓ знати суть та підстави підозри або обвинувачення;
- ✓ знати підстави його затримання;
- ✓ відмовитися давати пояснення, показання з приводу підозри або обвинувачення;
- ✓ давати пояснення щодо будь-яких обставин його затримання та тримання під вартою;
- ✓ досліджувати речові докази, документи, показання, на які посилається прокурор, та надавати речі, документи, показання інших осіб на спростування доводів прокурора;
- ✓ заявляти клопотання про виклик і допит свідків, показання яких можуть мати значення для вирішення питань цього розгляду.

Слідчий суддя, суд зобов'язаний **вжити необхідних заходів для забезпечення** захисником підозрюваного, обвинуваченого, якщо останній заявив клопотання про залучення захисника, якщо участь захисника є обов'язковою або якщо слідчий суддя, суд вирішить, що обставини кримінального провадження вимагають участі захисника.

За клопотанням сторін або за власною ініціативою слідчий суддя, суд має право заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про застосування запобіжного заходу.

Будь-які твердження чи заяви підозрюваного, обвинуваченого зроблені під час розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу, не мо-

жуть бути використані на доведення його винуватості у кримінальному правопорушенні, у вчиненні якого він підозрюється, обвинувачується, або у будь-якому іншому правопорушенні.

Слідчий суддя, суд може розглянути клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та обрати такий запобіжний захід за відсутності підозрюваного, обвинуваченого, лише у разі, якщо прокурором, крім наявності підстав, передбачених ст. 177 КПК, буде доведено, що підозрюваний, обвинувачений оголошений у міжнародний розшук. У такому разі після затримання особи і не пізніше як через сорок вісім годин з часу її доставки до місця кримінального провадження слідчий суддя, суд за участю підозрюваного, обвинуваченого розглядає питання про застосування обраного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або його зміну на більш м'який запобіжний захід, про що постановляє ухвалу.

Суддя зобов'язаний встановити:

1) наявність обгрунтованої підозри у вчиненні підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення;

2) наявність достатніх підстав вважати, що існує хоча б один із ризиків, передбачених у КПК, і на які вказує слідчий, прокурор;

3) недостатність застосування більш м'яких запобіжних заходів для запобігання ризику або ризикам, зазначеним у клопотанні.

Слідчий суддя, суд зобов'язаний постановити ухвалу про відмову в застосуванні запобіжного заходу, якщо під час розгляду клопотання прокурор не доведе обставин, передбачених КПК.

Слідчий суддя, суд має право зобов'язати підозрюваного, обвинуваченого перебувати за кожною вимогою до суду або до іншого органу державної влади, визначеного слідчим суддею, судом, якщо прокурор доведе обставини, передбачені КПК.

Слідчий суддя, суд має право застосувати більш м'який запобіжний захід ніж той, який зазначений у клопотанні, а також покласти на підозрюваного, обвинуваченого обов'язки, передбачені КПК, необхідність покладення яких встановлена з наведеного прокурором обґрунтування клопотання.

Суддя може зобов'язати підозрюваного:

- 1) прибувати до визначеної службової особи із встановленою періодичністю;
- 2) не відлучатися із населеного пункту, в якому він зареєстрований, проживає чи перебуває, без дозволу слідчого, прокурора або суду;
- 3) повідомляти слідчого, прокурора чи суд про зміну свого місця проживання та/або місця роботи;
- 4) утримуватися від спілкування із будь-якою особою, визначеною слідчим суддею, судом або спілкуватися з нею з дотриманням умов, визначених слідчим суддею, судом;
- 5) не відвідувати місця, визначені слідчим суддею, судом;
- 6) пройти курс лікування від наркотичної або алкогольної залежності;
- 7) докласти зусиль до пошуку роботи або для навчання;
- 8) з'являти на зберігання до відповідних органів державної влади свій паспорт (паспорти) для в'їзду за кордон, інші документи, що дають право на в'їзд з України і в'їзд в Україну;
- 9) носити електронний засіб контролю.

Ці обов'язки, можуть бути покладені на підозрюваного, обвинуваченого на строк не більше двох місяців. У разі необхідності він може бути продовжений за клопотанням прокурора в порядку, передбаченому КПК. Після закінчення строку, в тому числі продовженого, на який на підозрюваного, обвинуваченого були покладені відповідні обов'язки, ухвала про застосування запобіжного заходу у цій частині припиняє свою дію і обов'язки скасовуються.

До підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні злочину, за який передбачено основне покарання у виді штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, може бути застосовано запобіжний захід лише у вигляді застави або тримання під вартою у випадках та в порядку, передбачених КПК.

103

Застосування електронних засобів контролю

Такий запобіжний захід є новелою нашого кримінального процесу. Він полягає у закріпленні на тілі підозрюваного, обвинуваченого пристрою, який дозволяє відслідковувати та фіксувати його місцезнаходження. Цей пристрій має бути захищений від самостійного знімання, пошкодження або іншого втручання в його роботу з метою ухилення від контролю та сигналізувати про спроби особи здійснити такі дії.

Електронні засоби контролю застосовуються в порядку, встановленому Міністерством внутрішніх справ України.

Не допускається застосування електронних засобів контролю, які суттєво порушують нормальний уклад життя особи, спричиняють значні незручності у його носінні або можуть становити небезпеку для життя та здоров'я особи, яка його використовує.

Електронні засоби контролю можуть застосовуватися:

1) слідчим на підставі ухвали слідчого судді, суду, про обрання стосовно підозрюваного, обвинуваченого запобіжного заходу, не пов'язаного з позбавленням волі, якою на останнього покладено відповідний обов'язок;

2) працівниками органу внутрішніх справ на підставі ухвали слідчого судді, суду, якою щодо підозрюваного, обвинуваченого обрано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту.

Слідчий, працівник органу внутрішніх справ перед застосуванням електронного засобу контролю зобов'язаний під розпис роз'яснити підозрюваному, обвинуваченому правила користування пристроєм, техніку безпеки поводження з ним та наслідки його зняття або неправомірного втручання в його роботу з метою ухилення від контролю.

Відмова від носіння засобу електронного контролю, умисне зняття, пошкодження або інше втручання у його роботу з метою ухилення від контролю, а рівно намагання вчинити зазначені дії є невиконанням обов'язків, покладених судом на підозрюваного, обвинуваченого при обранні запобіжного заходу, не пов'язаного з позбавленням волі або у вигляді домашнього арешту.

В ухвалі зазначається:

- 1) кримінальне правопорушення (його суть і правову кваліфікацію із зазначенням статті закону України про кримінальну відповідальність), у якому підозрюється, обвинувачується особа;
- 2) обставини, які свідчать про існування ризиків, передбачених КПК;
- 3) обставини, які свідчать про недостатність застосування більш м'яких запобіжних заходів для запобігання ризикам, передбаченим КПК;
- 4) послання на докази, які обґрунтовують ці обставини;
- 5) запобіжний захід, який застосовується.

В ухвалі про застосування запобіжного заходу не пов'язаного з триманням під вартою, зазначаються конкретні обов'язки, передбачені КПК, що покладаються на підозрюваного, обвинуваченого, та строк, на який їх покладено.

В ухвалі про застосування запобіжного заходу, у вигляді домашнього арешту зазначається точна адреса житла, яке підозрюваному, обвинуваченому забороняється залишати.

Слідчий суддя, суд зобов'язаний визначити в ухвалі про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або домашнього арешту дату закінчення її дії у межах строку, передбаченого КПК.

Копія ухвали про застосування запобіжного заходу вручається підозрюваному, обвинуваченому негайно після її оголошення.

Строк дії ухвали слідчого судді, суду про тримання під вартою або продовження строку тримання під вартою не може перевищувати шістдесяті днів.

Строк тримання під вартою обчислюється з моменту взяття під варту, а якщо взяттю під варту передувало затримання підозрюваного, обвинуваченого — з моменту затримання. У строк тримання під вартою включається час перебування особи в медичному закладі під час проведення стаціонарної психіатричної експертизи. У разі повторного взяття під варту особи в тому ж самому кримінальному провадженні строк тримання під вартою обчислюється з урахуванням часу тримання під вартою раніше.

Строк тримання під вартою може бути продовжений слідчим суддею в межах строку досудового розслідування в порядку, передбаченому КПК.

Сукупний строк тримання під вартою:

1) шість місяців - у кримінальному провадженні щодо злочинів невеликої або середньої тяжкості.

2) двадцять місяців — у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

Висловлені в ухвалі слідчого судді, суду за наслідками розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу висновки щодо будь-яких обставин, які стосуються суті підозри, обвинувачення, не мають преюдиціального значення для суду під час судового розгляду або для слідчого чи прокурора під час цього або іншого кримінального провадження.

Клопотання про продовження строку тримання під вартою має право подати прокурор, слідчий за погодженням з прокурором не пізніше ніж за п'ять днів до закінчення дії попередньої ухвали про тримання під вартою.

Клопотання про продовження строку тримання під вартою подається до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування.

Структура клопотання про продовження строку:

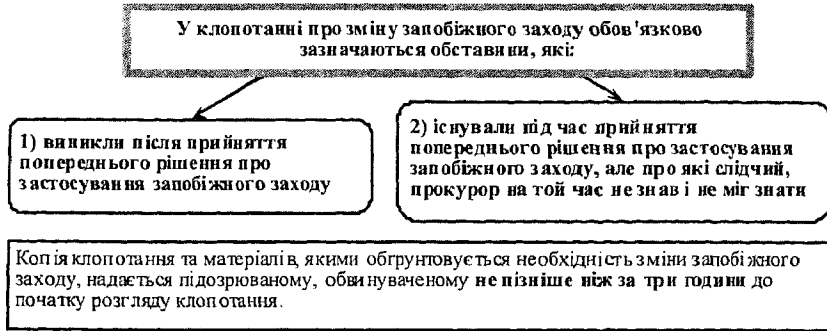
1) фактичні обставини, які свідчать про те, що збільшений ризик не зменшиться або зрештою знову зрештою, які виправдовують тримання особи під вартою

2) виклад обставин, які перешкоджають завершенню досудового розслідування до закінчення дії попередньої ухвали про тримання під вартою

Слідчий суддя зобов'язаний розглянути клопотання про продовження строку тримання під вартою до закінчення строку дії попередньої ухвали згідно з прикладами, передбаченими для розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу.

Слідчий суддя зобов'язаний відмовити у продовженні строку тримання під вартою, якщо прокурор, слідчий не доведе, що обставини, зазначені у КПК, виправдовують подальше тримання підозрюваного, обвинуваченого під вартою.

Прокурор, слідчий за погодженням з прокурором має право звернутися до слідчого судді, суду із клопотанням про зміну запобіжного заходу, в тому числі про скасування, зміну або покладення додаткових обов'язків, передбачених КПК, чи про зміну способу їх виконання.

До клопотання мають бути додані:

- ✓ копії матеріалів, якими слідчий, прокурор обгрунтовує доводи клопотання;
- ✓ перелік свідків, яких слідчий, прокурор вважає за необхідне допитати під час розгляду клопотання, із зазначенням відомостей, які вони можуть надати, та обгрунтуванням значення цих відомостей для вирішення питання;
- ✓ підтвердження того, що підозрюваному, обвинуваченому надіслана копія клопотання та копії матеріалів, що обгрунтовують клопотання.

Прокурор, слідчий за погодженням з прокурором також має право подати клопотання про дозвіл на затримання особи, яке розглядається слідчим суддею, судом згідно з правилами, передбаченими КПК.

Підозрюваний, обвинувачений, до якого застосовано запобіжний захід, його захисник, має право подати до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, клопотання про зміну запобіжного заходу, в тому числі про скасування чи зміну додаткових обов'язків, передбачених КПК та покладених на нього судом, чи про зміну способу їх виконання.

Копія клопотання та матеріалів, якими воно обгрунтовується, надається прокурору не пізніше ніж за три години до початку розгляду клопотання.

До клопотання мають бути додані:

- копії матеріалів, якими підозрюваний, обвинувачений обгрунтовує доводи клопотання;
- перелік свідків, яких підозрюваний, обвинувачений вважає за необхідне допитати під час розгляду клопотання, із зазначенням відомостей, які вони можуть надати, та обгрунтуванням значення цих відомостей для вирішення питання;
- підтвердження того, що прокурору надіслана копія клопотання та копії матеріалів, що обгрунтовують клопотання.

Слідчий суддя, суд зобов'язаний розглянути клопотання підозрюваного, обвинуваченого протягом трьох днів з моменту його одержання згідно з правилами, передбаченими для розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу.

Слідчий суддя, суд має право залишити без розгляду клопотання про зміну запобіжного заходу, подане раніше тридцяти днів з дня постановлення попередньої ухвали про застосування, зміну або відмову у зміні запобіжного заходу, якщо у ньому не зазначені нові обставини, які не розглядалися слідчим суддею, судом.

У разі застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання підозрюваний, обвинувачений, який був затриманий, звільняється з-під варти негайно.

У разі застосування запобіжного заходу у вигляді особистої поруки підозрюваний, обвинувачений, який був затриманий, звільняється з-під варти негайно після надання його поручителями визначеного зобов'язання.

У разі застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту підозрюваний, обвинувачений, який був затриманий:

- негайно доставляється до місця проживання і звільняється з-під варти якщо згідно з умовами обраного запобіжного заходу йому заборонено залишати житло цілодобово;

- негайно звільняється з-під варти та зобов'язується невідкладно прибути до місця свого проживання — якщо згідно з умовами обраного запобіжного заходу йому заборонено залишати житло в певний період доби.

Підозрюваний, обвинувачений звільняється з-під варти після внесення застави, визначеної слідчим суддею, судом в ухвалі про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, якщо в уповноваженій службовій особи місця ув'язнення, під вартою в якому він знаходиться, відсутнє інше судове рішення, що набрало законної сили і прямо передбачає тримання цього підозрюваного, обвинуваченого під вартою.

Після отримання документа, що підтверджує внесення застави, та його перевірки, уповноважена службова особа місця ув'язнення, під вартою в якому знаходиться підозрюваний, обвинувачений, негайно здійснює розпорядження про його звільнення з-під варти та повідомляє про це усно і письмово слідчого, прокурора та слідчого суддю, а якщо застава внесена під час судового провадження — прокурора та суд. Перевірка документа, що підтверджує внесення застави, не може тривати більше одного робочого дня.

З моменту звільнення з-під варти у зв'язку з внесенням застави, підозрюваний, обвинувачений вважається таким, у відношенні якого обраний запобіжний захід у вигляді застави.

У разі постановлення слідчим суддею, судом ухвали про відмову у продовженні строку тримання під вартою, про скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або його зміну на інший, про звільнення особи з-під варти у випадку, передбаченому КПК, або у випадку закінчення строку дії ухвали слідчого судді, суду про тримання під вартою підозрюваний, обвинувачений повинен бути негайно звільнений, якщо в уповноваженій службовій особи місця ув'язнення, під вартою в якому він знаходиться, відсутнє інше судове рішення, що набрало законної сили і прямо передбачає тримання цього підозрюваного, обвинуваченого під вартою.

Ухвала про застосування запобіжного заходу припиняє свою дію після закінчення строку дії ухвали про обрання запобіжного заходу, ухвалення виправдувального вироків чи закриття кримінального провадження у порядку, передбаченому КПК.

Якщо до підозрюваного, обвинуваченого застосовано запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою, він не може бути затриманий без дозволу суду, слідчого судді у зв'язку з підозрою або обвинуваченням у тому ж кримінальному правопорушенні.

Ухвала слідчого судді, суду щодо застосування запобіжного заходу підлягає негайному виконанню після її оголошення.

Ухвала суду, слідчого судді про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту, тримання під вартою або відмову в їх застосуванні може бути оскаржена в апеляційному порядку.

Кожен слідчий суддя суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться особа, яка тримається під вартою, має право постановити ухвалу, якою зобов'язати будь-який орган державної влади, службову особу забезпечити додержання прав такої особи.

Якщо слідчий суддя отримує з будь-яких джерел відомості, які створюють обґрунтовану підозру, що в межах територіальної юрисдикції суду знаходиться особа, позбавлена свободи за відсутності судового рішення, яке набрало законної сили, або не звільнена з-під варти після внесення застави у встановленому КПК порядку, він зобов'язаний постановити ухвалу, якою зобов'язати будь-який орган державної влади, службову особу, під вартою яких тримається особа, негайно доставити цю особу до слідчого судді для з'ясування підстав позбавлення свободи.

Слідчий суддя зобов'язаний звільнити позбавлену свободи особу, якщо орган державної влади, службова особа, під вартою яких тримається ця особа, не доведе наявності чи надасть судові рішення, яке набрало законної сили, або інших правових підстав для позбавлення особи свободи.

Якщо до доставлення такої особи до слідчого судді прокурор, слідчий звернеться з клопотанням про застосування запобіжних заходів, слідчий суддя зобов'язаний забезпечити проведення у найкоротший строк розгляду цього клопотання.

Незалежно від наявності клопотання слідчого, прокурора, слідчий суддя зобов'язаний звільнити особу, якщо орган державної влади, службова особа, під вартою яких трималася ця особа, не доведе:

✓ існування передбачених законом підстав для затримання особи без ухвали слідчого судді, суду та

✓ неперевіщення граничного строку тримання під вартою та

✓ відсутність зволікання у доставленні особи до суду.

Якщо під час будь-якого судового засідання особа заявляє про застосування до неї насильства під час затримання або тримання в уповноваженому органі державної влади, державній установі, слідчий суддя зобов'язаний зафіксувати таку заяву або прийняти від особи письмову заяву та:

➤ забезпечити невідкладне проведення судово-медичного обстеження особи;

➤ доручити відповідному органу досудового розслідування провести дослідження фактів, викладених в заяві особи;

➤ вжити необхідних заходів для забезпечення безпеки особи згідно з чинним законодавством.

Слідчий суддя зобов'язаний діяти в порядку, передбаченому КПК, незалежно від наявності заяви особи, якщо її зовнішній вигляд, стан чи інші відомі слідчому судді обставини дають підстави для обґрунтованої підозри порушення вимог законодавства під час затримання або тримання в уповноваженому органі державної влади, державній установі.

Слідчий суддя має право не вживати дій, зазначених у КПК, якщо прокурор доведе, що ці дії вже здійснені або здійснюються.

Слідчий суддя зобов'язаний вжити необхідних заходів для забезпечення особи, яка позбавлена свободи, захисником і відкласти будь-який розгляд, у якому бере участь така особа, на необхідний для забезпечення особи захисником час, якщо вона бажає залучити захисника або якщо слідчий суддя вирішить, що обставини, встановлені під час кримінального провадження, вимагають участі захисника.

104

Затримання особи

Відповідно до ст. 207 КПК ніхто не може бути затриманий без ухвали слідчого судді, суду, крім випадків, передбачених законом. Новелою цієї статті є те, що **кожен має право затримати без ухвали слідчого судді, суду будь-яку особу, крім осіб зазначених у ст. 482 КПК:**

✓ **при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення, або**

✓ **безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні.**

Кожен, хто не є уповноваженою службовою особою і затримав відповідну особу в порядку, передбаченому КПК, зобов'язаний негайно доставити її до уповноваженої службової особи або негайно повідомити уповноважену службову особу про затримання та місцезнаходження особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення.

Уповноважена **службова особа** має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках:

➤ якщо що особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення;

➤ якщо безпосередньо після вчинення злочину **очевидець, в тому числі потерпілий**, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події **вказують** на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин.

Особливості затримання окремої категорії осіб визначаються главою 37 КПК.

Уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, виключно у випадку, якщо підозрюваний не виконав обов'язки, покладені на нього при обранні запобіжного

заходу, або не виконав у встановленому порядку вимог щодо внесення коштів як застави та надання документа, що це підтверджує.

Уповноважена службова особа, слідчий, прокурор **може здійснити обшук** затриманої особи з дотриманням правил, передбачених КПК.

Уповноважена службова особа, що здійснила затримання особи, повинна негайно повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину він підозрюється, а також роз'яснити право мати захисника, отримувати медичну допомогу, давати пояснення, показання або не говорити нічого з приводу підозри проти нього, негайно повідомити інших осіб про його затримання і місце перебування відповідно до положень КПК, вимагати перевірку обґрунтованості затримання та інші процесуальні права, передбачені законодавством.

Структура протоколу затримання:

місце, дата і точний час (година і хвилини) затримання відповідно до положень підстави затримання;

результати особистого обшуку; клопотання, заяви чи скарги затриманого, якщо такі надходили;

повний перелік процесуальних прав та обов'язків затриманого

Протокол про затримання підписується особою, яка його склала, і затриманим. Копія протоколу негайно під розпис вручається затриманому, а також надсилається прокурору.

Затримання співробітника кадрового складу розвідувального органу України при виконанні ним своїх службових обов'язків і пов'язані з цим особистий обшук та огляд його речей застосовуються тільки в присутності офіційних представників цього органу.

Особа є затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою.

Уповноважена службова особа зобов'язана доставити затриману особу до найближчого підрозділу органу досудового розслідування, в якому **негайно реєструються дата, точний час (година і хвилини) доставлення затриманого** та інші відомості, передбачені законодавством.

Про кожне затримання уповноважена службова особа одразу повідомляє за допомогою технічних засобів відповідальних осіб в підрозділі органу досудового розслідування.

Якщо є підстави для обґрунтованої підозри, що доставлення затриманої особи тривало довше, ніж це необхідно, слідчий зобов'язаний провести перевірку для вирішення питання про відповідальність винуватих у цьому осіб.

Строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду не може перевищувати **сімдесяти двох годин** з моменту затримання, який визначається згідно з вимогами КПК.

Затримана без ухвали слідчого судді, суду особа **не пізніше шістдесяти годин** з моменту затримання повинна бути:

- ✓ звільнена або
- ✓ доставлена до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу.

У підрозділі органу досудового розслідування повинні бути призначені одна або декілька службових осіб, відповідальних за перебування затриманих.

Відповідальними за перебування затриманих не можуть бути слідчі.

Службова особа з обов'язка:

- негайно зареєструвати затриманого;
- роз'яснити затриманому підстави його затримання, права і обов'язки;
- звільнити затриманого негайно, після того як зникли підстави для затримання або сплив строк для затримання, передбачений КПК;
- забезпечити належне поводження із затриманим та дотримання його прав, передбачених Конституцією України, КПК та іншими законами України;
- забезпечити запис усіх дій, що проводяться із залученням затриманого, у тому числі час їх початку та закінчення, а також осіб, які проводили такі дії або були присутні при проведенні таких дій;
- забезпечити невідкладне надання належної медичної допомоги та фіксацію медичним працівником будь-яких тілесних ушкоджень або погіршення стану здоров'я затриманого. До складу осіб, що надають затриманому медичну допомогу, за його бажанням може бути допущена конкретна особа, що має право на зайняття медичною діяльністю.

Уповноважена службова особа, що здійснила затримання, зобов'язана надати затриманій особі можливість негайно повідомити про своє затримання та місце перебування близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за вибором цієї особи.

Якщо уповноважена службова особа, що здійснила затримання, має підстави для обґрунтованої підозри, що при повідомленні про затримання ця особа може зашкодити досудовому розслідуванню, вона може здійснити таке повідомлення самостійно, проте без порушення вимоги щодо його негайності.

У разі затримання неповнолітньої особи уповноважена службова особа, що здійснила затримання, зобов'язана негайно повідомити про це його батьків або усиновителів, опікунів, піклувальників, орган опіки та піклування.

У разі затримання співробітника кадрового складу розвідувального органу України при виконанні ним службових обов'язків уповноважена службова особа, що здійснила затримання, зобов'язана негайно повідомити про це відповідний розвідувальний орган.

Уповноважена службова особа, що здійснила затримання, зобов'язана негайно повідомити про це орган (установу), уповноважений законом на надання безоплатної правової допомоги. У разі неприбуття в установлений законодавством строк захисника, призначеного органом (установою), уповноваженим законом на надання безоплатної правової допомоги, уповноважена службова особа негайно повідомляє про це відповідний орган (установу), уповноважений законом на надання безоплатної правової допомоги.

Службова особа, відповідальна за перебування затриманих у разі не здійснення повідомлення про затримання зобов'язана здійснити ці дії самостійно.

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

ГЛАВА II

ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ

Опорний конспект № 9. Загальні положення досудового провадження

105. Початок досудового розслідування.
106. Підслідність.
107. Об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування.
108. Строки досудового розслідування.
109. Ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення.
110. Недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування.

105

Початок досудового розслідування

Слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше одного дня після подання заяви, повідомлення тощо вносить відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань

Це і є початком досудового розслідування

Досудового розслідування до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом. Огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, яке здійснюється негайно після завершення огляду. У випадку виявлення ознак кримінального правопорушення на морському чи річковому судні, що перебуває за межами України, досудове розслідування розпочинається негайно; відомості про нього вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань при першій можливості.

Слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення. Відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається.

Відомості, що вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань:

- 1) дату виходження заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення або виявлення з іншого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення;
- 2) прізвище, ім'я по батькові (найменування) потерпілого або заявника;
- 3) інше джерело, з якого виявлені обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення;
- 4) короткий виклад обставин і про якість свідчень про вчинення кримінального правопорушення, наведені потерпілим, заявником чи виявлені з іншого джерела;
- 5) попередня правова кваліфікація кримінального правопорушення за значенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;
- 6) прізвище, ім'я, по батькові та посада слідчого, прокурора, який висів відомості до реєстру та розпочав розслідування;
- 7) інші обставини.

Слідчий невідкладно у письмовій формі повідомляє прокурора про початок розслідування, підставу початку розслідування та інші відомості, передбачені ч. 5 ст. 215 КПК.

Якщо відомості про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань внесені прокурором, він зобов'язаний невідкладно, але не пізніше наступного дня, з дотриманням правил підслідності передати наявні у нього матеріали до органу досудового розслідування та доручити проведення досудового розслідування.

Досудове розслідування злочинів відбувається у формі досудового слідства, а кримінальних проступків — у формі дізнання в порядку, передбаченому КПК.

106

Підслідність

Підслідність – це сукупність встановлених законом ознак справи, відповідно до яких, вона належить до відання того чи іншого органу розслідування

предметна (родова)

- визначається характером чи родом справи

територіальна

- визначає, слідчий якого району чи області повинен розслідувати дану справу
- розслідування там, де здійснено злочин. Якщо місце злочину не відоме, то за місцем виявлення злочину або за місцем перебування більшості свідків

підслідність за зв'язком справи

• застосовується, коли розслідування справи пов'язано з розслідуваннями іншої справи

Спори про підслідність не допускаються

107

Об'єднання і виділення справ

В одному провадженні можуть бути об'єднані досудові розслідування щодо декількох осіб, підозрюваних у вчиненні одного кримінального правопорушення, або щодо однієї особи, підозрюваної у вчиненні кількох кримінальних правопорушень, а також досудові розслідування, у яких не встановлено підозрюваних, проте є достатні підстави вважати, що кримінальні правопорушення, щодо яких здійснюються ці розслідування, вчинені однією особою (особами).

Не можуть бути об'єднані в одне провадження досудові розслідування щодо кримінального проступку та щодо злочину.

У разі необхідності досудове розслідування щодо одного або кількох кримінальних правопорушень може бути виділене в окреме провадження, якщо одна особа підозрюється у вчиненні кількох кримінальних правопорушень або дві чи більше особи підозрюються у вчиненні одного чи більше кримінальних правопорушень.

Матеріали досудового розслідування не можуть бути виділені в окреме провадження, якщо це може негативно вплинути на повноту досудового розслідування та судового розгляду.

Рішення про об'єднання чи виділення досудового розслідування приймається прокурором, в межах територіальної юрисдикції якого було вчинено останнє кримінальне правопорушення. Таке рішення про об'єднання чи виділення досудового розслідування не може бути оскаржене.

Об'єднуються в одне провадження справи по обвинуваченню співучасників злочину. Це робиться з метою повного, всебічного й об'єктивного дослідження обставин вчиненого злочину, правильного визначення ролі і ступеня вини кожного з учасників.

Можуть бути об'єднані в одне провадження зустрічні обвинувачення в справах, які порушені за скаргою потерпілого.

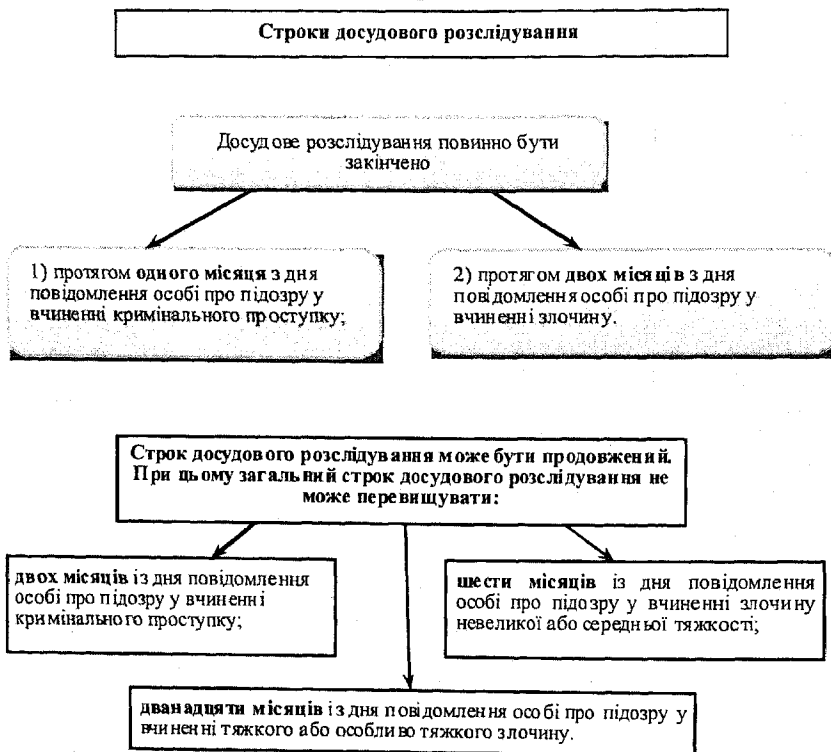
Передбачено об'єднання справ у випадку притягнення до кримінальної відповідальності осіб за задалегідь не обіцяні переховування злочинця і приховання злочину, за недонесення про злочин. Спільне розслідування і подальший розгляд цих діянь у одній справі сприяє повноті розслідування та судового розгляду.

На практиці також досить поширене об'єднання справ про службову недбалість (ст.367 КК) зі справою про злочин, вчиненню якого така недбалість сприяла.

Виділення справи можливе у випадках, викликаних необхідністю, і коли це не може негативно відбиватися на всебічності, повноті і об'єктивності дослідження і вирішення справи.

Питання про виділення постає: коли у справі притягнуто кількох обвинувачених, а підстави до її зупинення стосуються не всіх; якщо розслідування справи у повному обсязі у наданий законом строк тримання обвинуваченого під вартою закінчити неможливе і якщо відсутні підстави для зміни запобіжного заходу, прокурор, який здійснює нагляд за виконанням законів при провадженні розслідування у даній справі, має право дати згоду про направлення справи до суду в частині доведеного обвинувачення; коли суд під час судового розгляду порушує справу за новим обвинуваченням або щодо нової особи; якщо неповнолітній брав участь у вчиненні злочину разом з дорослим.

108

Строк із дня винесення постанови про зупинення кримінального провадження до дня її скасування слідчим суддею або винесення постанови про відновлення кримінального провадження не включається у строки, передбачені КПК.

109

Ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення

За клопотанням сторони захисту, потерпілого слідчий, прокурор зобов'язані надати їм матеріали досудового розслідування для ознайомлення, за виключенням матеріалів про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а також тих матеріалів, ознайомлення з якими на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню. Відмова у наданні для ознайомлення загальнодоступного документа, оригінал якого знаходиться в матеріалах досудового розслідування, не допускається.

Під час ознайомлення з матеріалами досудового розслідування особа, що його здійснює, має **право** робити необхідні **виписки та копії**.

Клопотання сторони захисту, потерпілого і його представника чи законного представника про виконання будь-яких процесуальних дій слідчий, прокурор зобов'язані розглянути в строк **не більше трьох днів** з моменту подання і задовольнити їх за наявності відповідних підстав.

Про результати розгляду клопотання повідомляється особа, яка заявила клопотання. Про повну або часткову відмову в задоволенні клопотання виноситься мотивована постанова, копія якої вручається особі, яка заявила клопотання, а у випадку неможливості вручення з об'єктивних причин — надсилається їй.

110

Недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування до його завершення

Розголошувати відомості досудового розслідування можна лише з дозволу слідчого або прокурора і в тому обсязі, в якому вони визнають можливим.

У необхідних випадках слідчий, прокурор попереджає осіб, яким стали відомі відомості досудового розслідування, у зв'язку з прийняттям в ньому участі, про їх обов'язок не розголошувати такі відомості без його дозволу. Незаконне розголошення відомостей досудового розслідування тягне за собою кримінальну відповідальність, встановлену законом.

Законодавство зобов'язує слідчого вживати заходів щодо нерозголошення окремих даних, отриманих під час розслідування справи. Відповідно до вимог КПК слідчий повинен вживати заходів до того, щоб не були розголошені виявлені під час обшуку або виїмки обставини особистого життя обшукуваного та інших осіб, які проживають або тимчасово перебувають у приміщенні, де проводиться обшук.

Слідчий може як в усній, так і в письмовій формі попередити учасників кримінального судочинства, про обов'язок не розголошувати без його дозволу даних, відомих їм у зв'язку з участю у справі.

Якщо йдеться про нерозголошення відомостей про особу, щодо якої здійснюються заходи безпеки, то ця інформація є державною таємницею. І коли стосовно свідка прийнято рішення про зміну його анкетних даних, а він бере участь у впізнанні, де його бачать поняті, то у такому разі в обов'язковому порядку від понятих отримуються письмові зобов'язання про нерозголошення даних досудового слідства.

Слідчий визначає, які дані і у якому обсязі можна розголосити, з урахуванням можливих негативних наслідків цього або у зверненні через пресу, телебачення, радіо до населення за допомогою у встановленні очевидців, речових доказів, невпізаного трупа та ін.

Винні у розголошенні без дозволу прокурора, слідчого або особи, яка провадила дізнання чи досудове слідство, даних досудового слідства чи дізнання, попереджені в установленому законом порядку про обов'язок не розголошувати такі дані, — караються **штрафом** від п'ятдесяти до ста **неоподатковуваних мінімумів доходів громадян** або виправними роботами на строк до двох років.

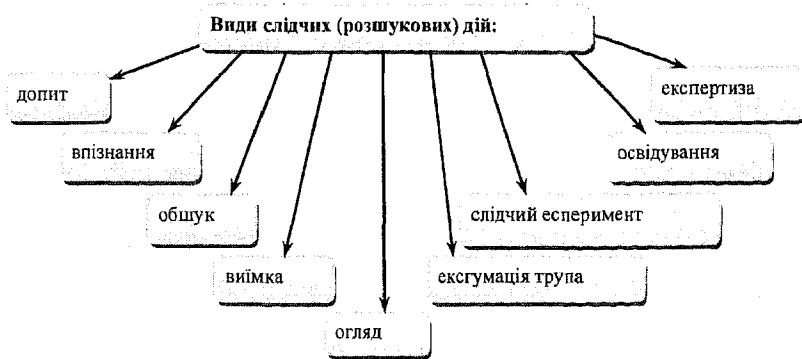
Опорний конспект № 10. Слідчі (розшукові) дії

- 111. Поняття та види слідчих (розшукових) дій.*
- 112. Вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій.*
- 113. Допит.*
- 114. Пред'явлення для впізнання.*
- 115. Проведення допиту, впізнання у режимі відео конференції.*
- 116. Обшук.*
- 117. Огляд. Ексгумація трупа.*
- 118. Слідчий експеримент.*
- 119. Освідчування особи.*
- 120. Призначення експертизи.*

Поняття та види слідчих (розшукових) дій

Досудове провадження являє собою ряд різноманітних процесуальних та розшукових дій органів досудового розслідування, регламентованих КПК.

Слідчі (розшукові) дії – це частина процесуальних дій, яка пов'язана із виявленям, фіксацією та перевіркою доказів у конкретному кримінальному провадженні.

За своєю процесуальною формою слідчі дії можуть поділятися на такі, що проводяться:

а) **за постановою** і без неї та інші. Без попереднього винесення постанови слідчий виконує такі слідчі дії: допити, огляди, слідчий експеримент, пред'явлення для впізнання, обшук особи;

б) **за ухвалою слідчого судді** і без ухвали. За ухвалою слідчого судді проводиться обшук житла;

в) **за постановою прокурора** проводиться ексгумація трупа;

г) **за участю понятих** (і без них). За участю понятих проводиться обшук;

д) **за участі спеціалістів**. Допит малолітнього, впізнання, огляд, слідчий експеримент.

Про кожну слідчу (розшукову) дію слідчий, прокурор складає протокол.

Вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій

Підставами для проведення слідчої (розшукової) дії є наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення її мети.

Слідчий, прокурор вживає належних заходів для забезпечення присутності під час проведення слідчої (розшукової) дії осіб, чні права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені. Перед проведенням слідчої (розшукової) дії особам, які беруть у ній участь, роз'яснюються їх права і обов'язки, а також відповідальність, встановлена законом.

Проведення слідчих (розшукових) дій у нічний час (з 22 до 6 години) не допускається, за винятком невідкладних випадків, коли затримка в їх проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного.

У разі отримання під час проведення слідчої (розшукової) дії доказів, які можуть вказувати на невинуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення, слідчий, прокурор зобов'язаний провести відповідну слідчу (розшукову) дію в повному обсязі, долучити складені процесуальні документи до матеріалів досудового розслідування та надати їх суду у випадку звернення з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру або клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Слідча (розшукова) дія, що здійснюється за клопотанням сторони захисту, потерпілого, проводиться за участю особи, яка її ініціювала, та (або) її захисника чи представника, крім випадків, коли через специфіку слідчої (розшукової) дії це неможливо або така особа письмово відмовилася від участі в ній.

Під час проведення такої слідчої (розшукової) дії присутні особи, що її ініціювали, мають право ставити питання, висловлювати свої пропозиції, зауваження та заперечення щодо порядку проведення відповідної слідчої (розшукової) дії, які заносяться до протоколу.

Слідчий, прокурор зобов'язаний запросити незайнтересованих осіб (понятих) для пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання, огляду трупа, в тому числі пов'язаного з експертизою, слідчого експерименту, освідування особи. Винятками є випадки застосування безперервного відеозапису ходу проведення відповідної слідчої чи розшукової дії. Поняті можуть бути запрошені для участі у інших процесуальних діях, якщо слідчий, прокурор вважають це за доцільне.

Обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи здійснюються з обов'язковою участю понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної дії.

Понятими не можуть бути потерпілий, родичі підозрюваного, обвинуваченого і потерпілого, працівники правоохоронних органів, а також особи, заінтересовані в результатах кримінального провадження. Зазначені особи можуть бути допитані і під час судового розгляду як свідки проведення відповідної слідчої чи розшукової дії.

Слідчі чи розшукові дії проводяться виключно у межах строків досудового розслідування. Будь-які слідчі або негласні слідчі чи розшукові дії, здійснені після закінчення строку досудового розслідування, є недійсними, а встановлені внаслідок них докази – недопустимими.

Допит

Найрозповсюдженіша слідча дія, яка проводиться за місцем проведення досудового розслідування або у іншому місці за погодженням із особою, яку мають намір допитати. Кожний свідок допитується окремо, без присутності інших свідків. Допит не може продовжуватися без перерви понад дві години, а в цілому — понад вісім годин на день.

Перед допитом встановлюється особа, роз'яснюються її права, а також порядок проведення допиту. У разі допиту свідка — він попереджається про кримінальну відповідальність за відмову дати показання і за дачу завідомо неправдивих показань, а потерпілий — за дачу завідомо неправдивих показань. За необхідності до участі в допиті залучається перекладач. У випадку відмови підозрюваного відповідати на запитання, давати показання особа, яка проводить допит, зобов'язана його зупинити одразу після отримання такої заяви.

Під час допиту може застосовуватися фотозйомка, аудіо- чи відеозапис. Допитувана особа має право використовувати під час допиту власні документи і нотатки, якщо її показання пов'язані з представниками обчисленнями та іншими відомостями, які важко зберегти в пам'яті.

За бажанням допитуваної особи вона має право викласти свої показання **власноручно**. За письмовими показаннями особи їй можуть бути поставлені додаткові запитання.

Особа має право не відповідати на запитання з приводу тих обставин, щодо надання яких є пряма заборона у законі (таємниця сповіді, лікарська таємниця, професійна таємниця захисника, таємниця нарадчої кімнати тощо) або які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні нею, близькими родичами чи членами її сім'ї кримінального правопорушення, а також щодо службових осіб, які виконують негласні слідчі дії, та осіб, які конфіденційно співпрацюють із органами досудового розслідування.

Слідчий, прокурор має право провести одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжності в їхніх показаннях. На початку такого допиту встановлюється, чи знають викликані особи одна одну і в яких стосунках вони перебувають між собою. Свідки попереджаються про кримінальну відповідальність за відмову від дачі показань і за дачу завідомо неправдивих показань, а потерпілі — за дачу завідомо неправдивих показань.

Викликаним особам по черзі пропонується дати показання про ті обставини кримінального провадження, для з'ясування яких проводиться допит, після чого слідчим, прокурором можуть бути поставлені запитання. Особи, що беруть участь в допиті, їх захисники чи представники мають право ставити одна одній запитання, що стосуються предмета допиту.

Оголошення показань, даних учасниками допиту на попередніх допитах, дозволяється лише після дачі ними показань.

У кримінальних провадженнях щодо злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, а також щодо злочинів, вчинених із застосуванням насильства або погрозою його застосування, одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей в їхніх показаннях не може бути проведений за участю малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого разом з підозрюваним.

Допит свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні

У виняткових випадках, пов'язаних із необхідністю отримання показань свідка чи потерпілого під час досудового розслідування, якщо через існування небезпеки для життя і здоров'я свідка чи потерпілого, їх тяжкої хвороби, наявності інших обставин, що можуть унеможливити їх допит в суді або вплинути на повноту чи достовірність показань, сторона має право звернутися до слідчого судді із клопотанням провести допит такого свідка чи потерпілого в судовому засіданні, в тому числі одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб. У цьому випадку допит свідка чи потерпілого здійснюється у судовому засіданні в місці розташування суду або перебування хворого свідка, потерпілого в присутності сторін кримінального провадження з дотриманням правил проведення допиту під час судового розгляду.

Неприбуття сторони, що була належним чином повідомлена про місце та час проведення судового засідання, для участі в допиті особи за клопотанням протилежної сторони не перешкоджає проведенню такого допиту в судовому засіданні.

Допит особи може бути також проведений за відсутності сторони захисту, якщо на момент його проведення жодній особі не повідомлено про підозру у цьому кримінальному провадженні. Для допиту тяжко хворого свідка, потерпілого під час досудового розслідування може бути проведене виїзне судове засідання.

При ухваленні судового рішення за результатами судового розгляду кримінального провадження суд може не врахувати докази лише навівши мотиви такого рішення.

Суд під час судового розгляду має право допитати свідка, потерпілого, якщо такий допит проведений за відсутності сторони захисту або якщо є необхідність уточнення показань чи отримання показань щодо обставин, які не були з'ясовані в результаті допиту під час досудового розслідування. З метою перевірки правдивості показань свідка, потерпілого та з'ясування розбіжностей з показаннями, вони можуть бути оголошені при його допиті під час судового розгляду.

Особливості допиту малолітньої або неповнолітньої особи

Допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться в присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності — лікаря.

Допит малолітньої або неповнолітньої особи не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а в цілому — понад дві години на день.

Особам, які не досягли шістнадцятирічного віку, роз'яснюється обов'язок про необхідність давати правдиві показання, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання. До початку допиту зазначеним особам роз'яснюється їхній обов'язок бути присутніми при допиті, а також право заперечувати проти запитань та ставити запитання.

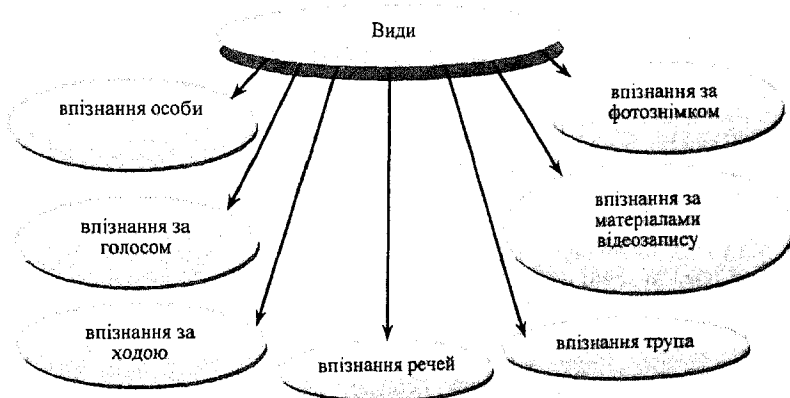
Участь педагога, психолога або законного представника в слідчих (розшукових) діях за участю малолітньої або неповнолітньої особи

При проведенні слідчих чи розшукових дій за участю малолітньої або неповнолітньої особи забезпечується участь законного представника, педагога або психолога, а за необхідності — лікаря. До початку такої дії педагогу, психологу або законному представнику роз'яснюється їхнє право за дозволом ставити уточнюючі запитання малолітній або неповнолітній особі.

У виняткових випадках, коли участь законного представника може завдати шкоди інтересам малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого, слідчий, прокурор за клопотанням малолітнього або неповнолітнього чи за власною ініціативою має право обмежити участь законного представника у виконанні окремих слідчих чи розшукових дій або усунути його від участі у кримінальному провадженні і залучити замість нього іншого законного представника.

114

Пред'явлення для впізнання

Пред'явлення особи для впізнання

До пред'явлення особи для впізнання, слідчий, прокурор попередньо з'ясує, чи може особа, яка впізнає, впізнати цю особу, опитує її про зовнішній вигляд і прикмети цієї особи, а також про обставини, за яких вона бачила цю особу, про що складає протокол. Якщо особа заявляє, що вона не може назвати прикмети, за якими впізнає особу, проте може впізнати її за сукупністю ознак, у протоколі зазначається, за сукупністю яких саме ознак вона може впізнати особу. Забороняється попередньо показувати особі, яка впізнає, особу, яка повинна бути пред'явлена для впізнання, та надавати інші відомості про прикмети цієї особи.

Особа, яка підлягає впізнанню, пред'являється особі, яка впізнає, разом з іншими особами тієї ж статі, яких має бути **не менше трьох** і які не мають різких відмінностей у віці, зовнішності та одязі. Перед тим як пред'явити особу для впізнання, їй пропонується у відсутності особи, яка впізнає, зайняти будь-яке місце серед інших осіб, які пред'являються.

Особі, яка впізнає, пропонується вказати на особу, яку вона має впізнати, і пояснити, за якими **ознаками** вона її впізнає.

З метою забезпечення безпеки особи, яка впізнає, впізнання може проводитися в умовах, коли особа, яку пред'являють для впізнання, не бачить і не чує особи, яка впізнає, тобто поза її візуальним та аудіо-спостереженням. Про умови проведення такого впізнання та його результати зазначається в протоколі. Про результати впізнання повідомляється особа, яка пред'являлася для впізнання.

При пред'явленні особи для впізнання особі, щодо якої згідно з КПК вжито заходів безпеки, відомості про особу, взяту під захист, до протоколу не вносяться і **зберігаються окремо**.

За необхідності впізнання може провадитися за фотознімками, матеріалами відеозапису. Проведення впізнання за фотознімками, матеріалами відеозапису виключає можливість у подальшому пред'явленні особи для впізнання.

Фотознімок з особою, яка підлягає впізнанню, пред'являється особі, яка впізнає, разом з іншими фотознімками, яких повинно бути **не менше трьох**. Фотознімки, що пред'являються, не повинні мати різких відмінностей між собою за формою та іншими особливостями, що суттєво впливають на сприйняття зображення. Особи на інших фотознімках повинні бути тієї ж статі і не повинні мати різких відмінностей у віці, зовнішності та одязі з особою, яка підлягає впізнанню.

Матеріали відеозапису з зображенням особи, яка підлягає впізнанню, можуть бути пред'явлені лише за умови зображення на них **не менше чотирьох осіб**, які повинні бути тієї ж статі і не повинні мати різких відмінностей у віці, зовнішності та одязі особи, яка підлягає впізнанню.

При пред'явленні особи для впізнання можуть бути залучені спеціалісти для фіксування впізнання технічними засобами, психологи, педагоги та інші спеціалісти.

Пред'явлення особи для впізнання за голосом повинно здійснюватися поза візуальним контактом між особою, що впізнає, та особами, які пред'явлені для впізнання.

Пред'явлення речей для впізнання

Перед тим, як пред'явити для впізнання річ, слідчий, прокурор або захисник спочатку запитує в особи, яка впізнає, чи може вона впізнати цю річ, опитує про ознаки цієї речі і обставини, за яких вона цю річ бачила, про що складається протокол. Якщо особа заявляє, що вона не може назвати ознаки, за якими впізнає річ, проте може впізнати його за сукупністю ознак, особа, яка проводить процесуальну дію, зазначає про це в протоколі. Забороняється попередньо показувати особі, яка впізнає, річ, яка повинна бути пред'явлена для впізнання, та надавати інші відомості про її прикмети.

Річ, що підлягає впізнанню, пред'являється особі, яка впізнає, в числі інших однорідних речей одного виду, якості і без різких відмінностей у зовнішньому вигляді, у кількості не менше трьох. Особі, яка впізнає, пропонується вказати на річ, яку вона впізнає, і пояснити, за якими ознаками вона її впізнала.

Якщо інших однорідних речей не існує, особі, яка впізнає, пропонується пояснити, за якими ознаками вона впізнала річ, яка їй пред'являється в одному екземплярі.

Впізнання трупа

Пред'явлення трупа для впізнання здійснюється з додержанням вимог, передбачених ч. 1 і 8 ст. 228 КПК.

Протокол впізнання

Він складається згідно з вимогами ст. 231 КПК, у якому докладно зазначаються ознаки, за якими особа впізнала особу, річ чи труп, або зазначається, за сукупністю яких саме ознак особа впізнала особу, річ чи труп.

У разі проведення впізнання у протоколі, крім відомостей, передбачених законодавством, обов'язково зазначається, що впізнання проводилося в умовах, коли особа, яка пред'явлена для впізнання, не бачила і не чула особи, яка впізнає, а також вказуються всі обставини і умови проведення такого впізнання. У цьому випадку анкетні дані особи, яка впізнає, до протоколу не вносяться і не долучаються до матеріалів досудового розслідування.

Якщо проводилося фіксування ходу слідчої чи розшукової дії технічними засобами, до протоколу додаються фотографії осіб, речей чи трупа, що пред'являлися для впізнання, матеріали відеозапису. У разі, якщо впізнання проводилося в умовах, коли особа, яку пред'явили для впізнання, не бачила і не чула особи, яка впізнає, всі фотографії, матеріали відеозаписів, за якими може бути встановлена особа, яка впізнавала, зберігаються окремо від матеріалів досудового розслідування.

Проведення допиту, впізнання у режимі відео конференції

Допит осіб, впізнання осіб чи речей під час досудового розслідування можуть бути проведені у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення (дистанційне досудове розслідування) у випадках:

1) неможливості безпосередньої участі певних осіб в досудовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин;

2) необхідності забезпечення безпеки осіб;

3) проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого;

5) наявності інших підстав, визначених слідчим, прокурором, слідчим суддею достатніми.

4) необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності досудового розслідування;

Про здійснення дистанційного досудового розслідування слідчим, прокурором, слідчим суддею, приймається рішення з власної ініціативи або за клопотанням сторони чи інших учасників кримінального провадження. У випадку, якщо сторона чи потерпілий заперечує проти здійснення дистанційного досудового розслідування, слідчий, прокурор, слідчий суддя може прийняти рішення про його здійснення лише мотивованою постановою (ухвалою), обґрунтувавши в ній прийняте рішення. Рішення про здійснення дистанційного досудового розслідування, в якому дистанційно буде знаходитися підозрюваний, **не може бути прийняте, якщо він проти цього заперечує.**

Використання у дистанційному досудовому розслідуванні технічних засобів і технологій повинно забезпечувати належну якість зображення і звуку, а також інформаційну безпеку. Учасникам слідчої чи розшукової дії повинна бути забезпечена можливість задавати запитання і отримувати відповіді в особи, яка бере участь у слідчій чи розшуковій дії дистанційно, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки. Допит особи, впізнання осіб чи речей у дистанційному досудовому провадженні здійснюється згідно з правилами, передбаченими КПК.

Якщо особа, що буде брати участь у досудовому розслідуванні дистанційно згідно з рішеннями слідчого чи прокурора, знаходиться у приміщенні, розташованому на території, яка перебуває під юрисдикцією органу досудового розслідування або на території міста, в якому він розташований, службова особа цього органу досудового розслідування зобов'язана вручити такій особі пам'ятку про її процесуальні права, перевірити її документи,

що посвідчують особу, та перебувати поряд з нею до закінчення слідчої чи розшукової дії.

Якщо особа, що буде брати участь у досудовому розслідуванні дистанційно згідно з рішеннями слідчого чи прокурора, знаходиться у приміщенні, розташованому поза територією, яка перебуває під юрисдикцією органу досудового розслідування або поза територією міста, в якому він розташований, слідчий, прокурор своєю постановою доручає в межах компетенції органу внутрішніх справ, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за дотриманням податкового законодавства, на території юрисдикції якого перебуває така особа. Службова особа органу, що отримав доручення, за погодженням зі слідчим, прокурором, що надав доручення, зобов'язана в найкоротший строк організувати виконання зазначеного доручення. Якщо особа, яка буде брати участь у досудовому розслідуванні дистанційно, утримується в установі попереднього ув'язнення або установі виконання покарань, відповідні дії, здійснюються службовою особою такої установи.

Хід і результати слідчої чи розшукової дії, проведеної у режимі відеоконференції, фіксуються за допомогою технічних засобів відеозапису. Особа, якій забезпечується захист, може бути допитана в режимі відеоконференції з такими змінами зовнішності і голосу, за яких її неможливо було б упізнати.

Слідчий, прокурор з метою забезпечення оперативності кримінального провадження має право провести у режимі відео- або телефонної конференції опитування особи, яка через знаходження у віддаленому від місця проведення досудового розслідування місці, хворобу, зайнятість або з інших причин не може без зайвих труднощів вчасно прибути до слідчого, прокурора.

За результатами опитування, проведеного у режимі відео- або телефонної конференції, слідчий, прокурор складає рапорт, у якому зазначає дату та час опитування, дані про особу опитуваного, ідентифікаційні ознаки засобу зв'язку, що використовувалися опитуваним, а також обставини, які були ним повідомлені. За необхідності опитування фіксується за допомогою технічних засобів аудіо- чи відеозапису.

Слідчий, прокурор зобов'язаний вжити заходів з метою встановлення особи опитуваного у режимі відео- або телефонної конференції та зазначити в рапорті, яким чином була підтверджена особа опитуваного. У разі необхідності отримання показань від опитаних осіб слідчий, прокурор проводить їх допит.

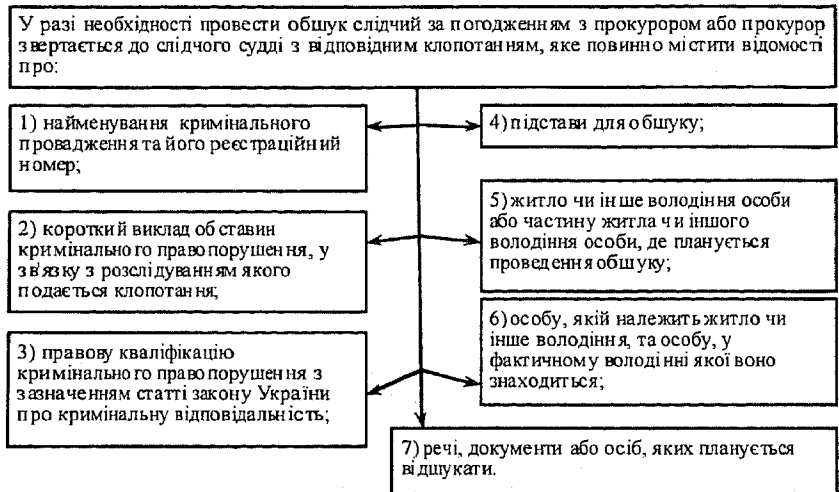
Відповідно до ст. 30 Конституції України ніхто не має права проникнути до житла чи іншого володіння особи з будь-якої метою, інакше, як лише за добровільною згодою особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді, крім випадків, установлених законодавством.

Під житлом особи розуміється будь-яке приміщення, яке знаходиться у постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення і правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всі складові частини такого приміщення. Не є житлом приміщення, спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені за законом. Під іншим володінням особи розуміються транспортний засіб, земельна ділянка, гараж, інші будівлі чи приміщення побутового, службового, господарського, виробничого та іншого призначення тощо, які знаходяться у володінні особи.

Слідчий, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину. У такому випадку прокурор, слідчий за погодженням із прокурором зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій звернутися з клопотанням про проведення обшуку до слідчого судді. Слідчий суддя розглядає таке клопотання, перевіряючи, крім іншого, чи дійсно були наявні підстави для проникнення до житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді. Якщо прокурор відмовиться погодити клопотання слідчого або слідчий суддя відмовить у задоволенні клопотання про обшук, встановлені внаслідок такого обшуку докази є недопустимими, а отримана інформація підлягає знищенню.

Обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб.

Обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді.

До клопотання також мають бути додані оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими прокурор, слідчий обґрунтовує доводи клопо-

тання, а також витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання.

Клопотання про обшук розглядається у суді в день його надходження за участю слідчого або прокурора

Слідчий суддя відмовляє у задоволенні клопотання про обшук, якщо прокурор, слідчий не доведе наявність достатніх підстав вважати, що:

- 1) було вчинено кримінальне правопорушення;
- 2) відшукувані речі і документи мають значення для досудового розслідування;
- 3) відомості, які містяться у відшукуваних речах і документах, можуть бути доказами під час судового розгляду;
- 4) відшукувані речі, документи або особи знаходяться у вказаному в клопотанні житті чи іншому володінні особи.

Ухвала про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи

Ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи з підстав, зазначених у клопотанні прокурора, слідчого, надає право проникнути до житла чи іншого володіння особи лише один раз.

Ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи повинна відповідати загальним вимогам до судових рішень, передбачених КПК.

Ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи повинна містити відомості про:

- 1) строк залишення ухвали в силі, який не може перевищувати одного місяця з дня постановлення ухвали;
- 2) прокурора, слідчого, який подав клопотання про обшук;
- 3) положення закону, на підставі якого постановляється ухвала;
- 4) житло чи інше володіння особи або частину житла чи іншого володіння особи, які мають бути піддані обшуку;
- 5) особу, якій належить житло чи інше володіння, та особу, у фактичному володінні якої воно знаходиться;
- 6) речі, документи або осіб, для виявлення яких проводиться обшук.

З ухвали виготовляється дві копії, які чітко позначаються як копії.

Ухвала про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи може бути виконана слідчим чи прокурором. Для участі в проведенні обшуку може бути запрошений потерпілий, підозрюваний, захисник, представник та інші учасники кримінального провадження. З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в обшуку мають право запросити спеціалістів. Слідчий, прокурор вживає належних заходів для забезпечення присутності під час проведення обшуку осіб, чий права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені.

Обшук житла чи іншого володіння особи на підставі ухвали слідчого судді повинен відбуватися в час, коли завдається найменша шкода звичайним заняттям особи, яка ними володіє, якщо тільки слідчий, прокурор не вважає, що виконання такої умови може суттєво зашкодити меті обшуку.

Перед початком виконання ухвали слідчого судді особі, яка володіє житлом чи іншим володінням, а за її відсутності — іншій присутній особі повинна бути пред'явлена ухвала і надана її копія. Слідчий, прокурор має право заборонити будь-якій особі залишити місце обшуку до його закінчення та вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню обшуку. Невиконання цих вимог тягне за собою передбачену законом відповідальність.

У випадку відсутності осіб у житлі чи іншому володінні копія ухвали повинна бути залишена на видному місці у житлі чи іншому володінні особи. При цьому слідчий, прокурор зобов'язаний забезпечити схоронність майна, що знаходиться у житлі чи іншому володінні особи, та неможливість доступу до нього сторонніх осіб.

Обшук на підставі ухвали слідчого судді повинен проводитися в обсязі, необхідному для досягнення мети обшуку. За рішенням слідчого чи прокурора може бути проведено обшук осіб, які перебувають в житлі чи іншому володінні, якщо є достатні підстави вважати, що вони переховують при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження. Обшук особи повинен бути здійснений особами тієї ж статі.

Слідчий, прокурор під час проведення обшуку має право відкривати закриті приміщення, сховища, речі, якщо особа, присутня при обшуку, відмовляється їх відкрити або обшук здійснюється у відсутності господаря.

При обшуку слідчий, прокурор має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення обшуканого житла чи іншого володіння особи чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження. Предмети, які вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх відношення до кримінального провадження. Вилучені речі та документи, які не входять до переліку, щодо якого прямо надано дозвіл на відшукання в ухвалі про дозвіл на проведення обшуку, та не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном.

Особи, у присутності яких здійснюється обшук, при проведенні цієї слідчої чи розшукової дії мають право робити заяви, що підлягають занесенню до протоколу обшуку.

Огляд

Найневідкладніша слідча дія проводиться слідчим, прокурором з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення. Здійснюється згідно з правилами КПК, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи.

Для участі в огляді може бути запрошений потерпілий, підозрюваний, захисник, законний представник та інші учасники кримінального провадження. З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в огляді може запросити спеціалістів. Особи, у присутності яких здійснюється огляд, при проведенні цієї слідчої чи розшукової дії мають право робити заяви, що підлягають занесенню до протоколу огляду.

При проведенні огляду дозволяється вилучення лише речей і документів, які мають значення для кримінального провадження, та речей, вилучених з обігу. Усі вилучені речі і документи підлягають негайному огляду і опечатуванню із завіренням підписами осіб, які брали участь у проведенні огляду. У разі, якщо огляд речей і документів на місці здійснити неможливо або їх огляд пов'язаний з ускладненнями, вони тимчасово опечатуються і зберігаються у такому вигляді доти, доки не буде здійснено їх остаточні огляд і опечатування.

Слідчий, прокурор має право заборонити будь-якій особі залишити місце огляду до його закінчення та вчинювати будь-які дії, що заважають проведенню огляду. Невиконання цих вимог тягне за собою передбачену законом відповідальність.

При огляді слідчий, прокурор або за їх дорученням залучений спеціаліст має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження. Предмети, які вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх відношення до кримінального провадження. Вилучені речі та документи, що не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном.

Огляд трупа

Такий огляд слідчим, прокурором проводиться за обов'язкової участі судово-медичного експерта або лікаря, якщо вчасно неможливо залучити судово-медичного експерта. Огляд трупа може здійснюватись одночасно з оглядом місця події, житла чи іншого володіння особи.

Після огляду труп підлягає обов'язковому направленню для проведення судово-медичної експертизи для встановлення причин смерті.

Труп підлягає видачі лише з письмового дозволу прокурора і тільки після проведення судово-медичної експертизи та встановлення причини смерті.

Ексгумація трупа

Вона здійснюється за постановою прокурора. Виконання постанови покладається на службових осіб органів місцевого самоврядування.

Труп виймається з місця поховання в присутності судово-медичного експерта. Після проведення ексгумації і необхідних досліджень поховання здійснюється в тому ж місці з приведенням могили в попередній стан. Під час ексгумації судово-медичним експертом можуть бути вилучені зразки тканини і органів або частини трупа, необхідні для проведення експертних досліджень.

У разі необхідності труп може бути доставлений до відповідного експертного закладу для проведення експертизи. Під час ексгумації трупа з поховання можуть бути вилучені речі, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення.

Про проведену слідчу дію складається протокол, у якому зазначається все, що було виявлено, у тій послідовності, у якій це відбувалося, і в тому вигляді, у якому спостерігалось під час проведення слідчої дії. Якщо при ексгумації вилучалися речі та об'єкти для досліджень, про це зазначається в протоколі. До протоколу додаються матеріали вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапису, плани і схеми, графічні зображення, відбитки та зліпки.

118

Слідчий експеримент

Новела діючого КПК.

З метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, слідчий, прокурор має право провести слідчий експеримент шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань.

За необхідності слідчий експеримент може проводитися за участю спеціаліста. Під час проведення слідчого експерименту можуть проводитись вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складатися плани і схеми, виготовлятися графічні зображення, відбитки та зліпки, які додаються до протоколу.

До участі в слідчому експерименті можуть бути залучені підозрюваний, потерпілий, свідок, захисник, представник.

Проведення слідчого експерименту допускається за умови, що при цьому не створюється небезпека для життя і здоров'я осіб, які беруть у ньому участь, чи оточуючих, не принижуються їхні честь і гідність, не завдається шкода.

Слідчий експеримент, що проводиться в житлі чи іншому володінні особи, здійснюється лише за добровільною згодою особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором, або прокурора. Про проведення слідчого експерименту слідчий, прокурор складає протокол. Крім того, у протоколі докладно викладаються умови і результати слідчого експерименту (ст. 240 КПК).

119

Освідування особи

Мета такого освідування — виявлення на тілі підозрюваного, свідка чи потерпілого слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет. Воно проводиться слідчим чи прокурором.

Освідування здійснюється на підставі постанови прокурора та, за необхідності, за участю судово-медичного експерта або лікаря. Освідування, яке супроводжується оголенням освідуваної особи, здійснюється особами тієї ж статі, за винятком його проведення лікарем і за згодою особи, яка освідується. Слідчий, прокурор не вправі бути присутнім при освідуванні особи іншої статі, коли це пов'язано з необхідністю оголювати особу, що підлягає освідуванню.

Перед початком освідування особі, яка підлягає освідуванню, пред'являється постанова прокурора. Після цього особі пропонується добровільно пройти освідування, а у разі її відмови освідування проводиться примусово.

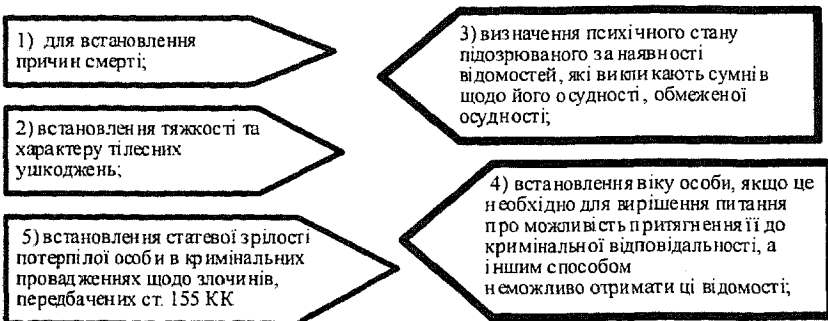
При освідуванні не допускаються дії, які принижують честь і гідність особи або небезпечні для її здоров'я. За необхідності здійснюється фіксування наявності чи відсутності на тілі особи, яка підлягає освідуванню, слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет шляхом фотографування, відеозапису чи інших технічних засобів. Зображення, демонстрація яких може розглядатися як образлива для освідуваної особи, зберігаються в опечатаному вигляді і можуть надаватися лише суду під час судового розгляду. Про проведення освідування складається протокол. Особі, освідування якої проводилось примусово, надається копія протоколу освідування.

120

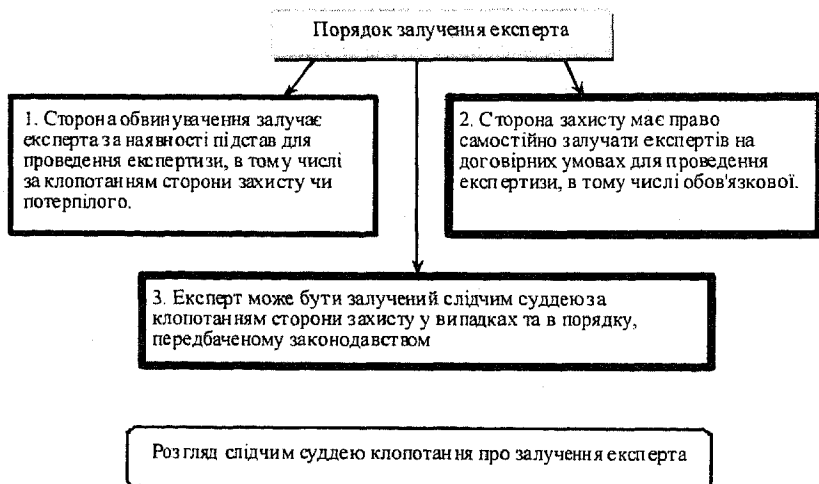
Призначення експертизи

Важлива слідча дія, яка проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Не допускається проведення експертизи для з'ясування питань права.

Обов'язкові призначення експертизи:

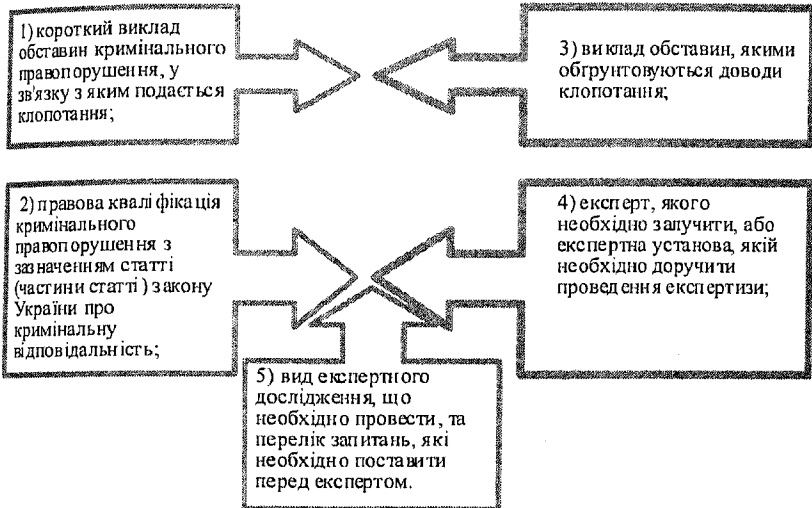

Примусове залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи здійснюється за ухвалою слідчого судді, суду.

У разі відмови слідчого, прокурора у задоволенні клопотання сторони захисту про залучення експерта особа, що заявила відповідне клопотання, має право звернутися з клопотанням про залучення експерта до слідчого судді.

Структура клопотання:

Додатки до клопотання:

1) копії матеріалів, якими обґрунтовуються доводи клопотання;

2) копії документів, які підтверджують неможливість самостійного залучення експерта стороною захисту.

Клопотання розглядається слідчим суддею місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, не пізніше **п'яти днів** із дня його надходження до суду. Особа, що подала клопотання, повідомляється про місце та час його розгляду, проте її неприбуття не перешкоджає розгляду клопотання, крім випадків, коли її участь визнана слідчим суддею обов'язковою.

Слідчий суддя, встановивши, що клопотання подано без додержання вимог частини другої цієї статті, повертає його особі, яка його подала, про що постановляє ухвалу.

Під час розгляду клопотання слідчий суддя має право за клопотанням учасників розгляду або за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення клопотання.

Слідчий суддя за результатами розгляду клопотання має право своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам, якщо особа, що звернулася з клопотанням, доведе, що:

1) для вирішення питань, що мають істотне значення для кримінального провадження, необхідне залучення експерта, проте:

а) сторона обвинувачення не залучила його або

б) на вирішення залученого стороною обвинувачення експерта були поставлені запитання, що не дозволяють дати повний та належний висновок з питань, для з'ясування яких необхідне проведення експертизи, або

в) існують достатні підстави вважати, що залучений стороною обвинувачення експерт внаслідок відсутності у нього необхідних знань, упередженості чи з інших причин надасть або надав неповний чи неправильний висновок;

2) вона не може залучити експерта самостійно через відсутність коштів чи з інших об'єктивних причин.

До ухвали слідчого судді про доручення проведення експертизи включаються запитання, поставлені перед експертом особою, яка звернулася з відповідним клопотанням. Слідчий суддя має право не включити до ухвали запитання, поставлені особою, що звернулася з відповідним клопотанням, якщо відповіді на них не стосуються кримінального провадження або не мають значення для судового розгляду, обґрунтувавши таке рішення в ухвалі.

При задоволенні клопотання про залучення експерта слідчий суддя у разі необхідності має право за клопотанням особи, що звернулася з клопотанням про залучення експерта, вирішити питання про отримання зразків для експертизи.

Висновок експерта, залученого слідчим суддею, надається особі, за клопотанням якої він був залучений.

Отримання зразків для експертизи

У випадку необхідності отримання зразків для проведення експертизи вони відбираються стороною, яка звернулася за проведенням експертизи або за клопотанням якої експертиза призначена слідчим суддею. У випадку, якщо проведення експертизи доручено судом, відібрання зразків для її проведення здійснюється судом або за його дорученням залученим спеціалістом.

Порядок відібрання зразків з речей і документів встановлюється згідно з положеннями про тимчасовий доступ до речей і документів.

Відбирання біологічних зразків у особи здійснюється за правилами, передбаченими КПК. У разі відмови особи добровільно надати біологічні зразки слідчий суддя, суд за клопотанням сторони, має право дозволити слідчому, прокурору (або зобов'язати їх, якщо клопотання було подано стороною захисту) здійснити відбирання біологічних зразків **примусово**.

Опорний конспект № 11. Негласні слідчі (розшукові) дії

121. Поняття та види негласних слідчих (розшукових) дій.

122. Загальні положення про негласні слідчі (розшукові) дії.

123. Негласні слідчі (розшукові) дії, пов'язані з втручанням у приватне спілкування.

124. Інші види негласних слідчих (розшукових) дій.

121

Поняття та види негласних слідчих (розшукових) дій

Відповідно до ст. 246 КПК негласні слідчі (розшукові) дії — це різновид слідчих чи розшукових дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за деяким винятком випадків.

Види:

Аудіо-, відеоконтроль особи

Обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи

Накладення арешту на кореспонденцію

Аудіо-, відеоконтроль місця

Огляд і виймка кореспонденції

Контроль за вчиненням злочину

Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж

Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації

Зняття інформації з електронних інформаційних систем

Використання конфіденційного співробітництва

122

Загальні положення про негласні слідчі чи розшукові дії

Ці слідчі чи розшукові дії проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Негласні слідчі чи розшукові дії, передбачені КПК, а також ті, рішення про

проведення яких приймає слідчий суддя, проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

Рішення про проведення негласних слідчих чи (розшукових дій приймає слідчий, прокурор, — слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором. Слідчий зобов'язаний повідомити прокурора про прийняття рішення щодо проведення певних негласних дій та отримані результати. Прокурор має право заборонити проведення або припинити подальше проведення негласних слідчих чи розшукових дій.

Виключно прокурор має право прийняти рішення про проведення такої негласної слідчої чи розшукової дії, як **контроль за вчиненням злочину**.

У рішенні про проведення негласної слідчої чи розшукової дії зазначається строк її проведення. **Строк проведення негласної слідчої чи розшукової дії може бути продовжений:**

- прокурором, якщо негласна слідча чи розшукова дія проводиться за його рішенням — до **вісімнадцяти місяців**;
- керівником органу досудового розслідування, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за його або слідчого рішенням — до **шести місяців**;
- начальником головного, самостійного управління Міністерства внутрішніх справ України, Центрального управління Служби безпеки України, головного управління, управління Міністерства внутрішніх справ України та органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, регіонального органу Служби безпеки України в межах компетенції, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за рішенням слідчого, — до **дванадцяти місяців**;
- Міністром внутрішніх справ України, Головою Служби безпеки України, керівником органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, якщо негласна слідча чи розшукова дія проводиться за рішенням слідчого, — до **вісімнадцяти місяців**;
- слідчим суддею, якщо негласна слідча чи розшукова дія проводиться за його рішенням.

Проводити негласні слідчі (розшукові) дії має право слідчий, який здійснює досудове розслідування злочину, або за його дорученням — уповноважені оперативні підрозділи органів внутрішніх справ, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів Державної пенітенціарної служби України. За рішенням слідчого чи прокурора до проведення негласних слідчих (розшукових) дій можуть залучатись також інші особи.

Розгляд клопотань, який віднесений згідно з положеннями КПК до повноважень слідчого судді, здійснюється головою чи іншим **суддею Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя**, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування.

Слідчий суддя зобов'язаний розглянути клопотання про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії протягом **шести годин** з моменту його отримання. Розгляд клопотання здійснюється за участю особи, яка подала клопотання.

Структура клопотання:

1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер;	5) обставини, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні злочину;
2) короткий виклад обставин злочину, у зв'язку з розслідуванням якого подається клопотання;	6) вид негласної слідчої (розшукової) дії та обґрунтування строку її проведення;
3) правова кваліфікація злочину з зазначенням статті ККУ;	7) обґрунтування неможливості отримання відомостей про злочин та особу, яка його вчинила, в інший спосіб;
4) відомості про особу, місце або річ, щодо яких необхідно провести негласну слідчу (розшукову) дію;	8) відомості затежно від виду негласної слідчої дії про ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, телекомунікаційну мережу, інше обладнання тощо;
9) обґрунтування можливості отримання під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії доказів, які самостійно або у сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин злочину або встановлення осіб, які його вчинили.	

До клопотання слідчого, прокурора додається витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання.

Слідчий суддя постановляє ухвалу про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо прокурор, слідчий доведе наявність достатніх підстав вважати, що:

- вчинений злочин відповідної тяжкості;
- під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії можуть бути отримані докази, які самостійно або у сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин злочину або встановлення осіб, які вчинили злочин. Ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії повинна відповідати загальним вимогам до судових рішень.

Ухвала повинна містити відомості про:

1) прокурора, слідчого, який звернувся з клопотанням;

2) злочин, у зв'язку із досудовим розслідуванням якого постановляється ухвала;

3) особу (осіб), місце аб річ, щодо яких необхідно провести негласну слідчу (розшукову) дію;

4) вид негласної слідчої (розшукової) дії та відомості залежно від виду негласної слідчої дії про ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання тощо;

5) строк дії ухвали.

Постановлення слідчим суддею ухвали про відмову в наданні дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії не перешкоджає повторному зверненню з новим клопотанням про надання такого дозволу.

Строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії не може перевищувати два місяці.

Якщо слідчий, прокурор вважає, що проведення негласної слідчої (розшукової) дії слід продовжити, то слідчий за погодженням з прокурором або прокурор має право звернутися до слідчого судді з клопотанням про прийняття ухвали.

Крім відомостей, вказаних КПК, слідчий, прокурор повинен надати додаткові відомості, які дають підстави для продовження негласної слідчої (розшукової) дії. Загальний строк, протягом якого в одному кримінальному провадженні може тривати проведення негласної слідчої (розшукової) дії, дозвіл на проведення якої дає слідчий суддя, не може перевищувати **шести місяців**. У разі, якщо така негласна слідча (розшукова) дія проводиться з метою встановлення місцезнаходження особи, яка переховується від органів досудового розслідування, слідчого судді чи суду, та оголошена в розшук, вона може тривати до встановлення місцезнаходження розшукуваної особи.

Прокурор зобов'язаний прийняти рішення про припинення подальшого проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо у цьому відпала необхідність.

У виняткових невідкладних випадках, передбачених КПК та пов'язаних із врятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, передбаченого розділу I, II, VI, VII (ст. 201 та 209), IX, XIII, XIV, XV, XVII КК, негласна слідча чи розшукова дія може бути розпочата до постановлення ухвали слідчого судді за рішенням слідчого, узгодженого з прокурором, або прокурора. У такому випадку прокурор

зобов'язаний невідкладно після початку такої негласної слідчої (розшукової) дії звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді.

Виконання будь-яких дій з проведення негласної слідчої (розшукової) дії повинно бути негайно припинено, якщо слідчий суддя постановить ухвалу про відмову в наданні дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії. Отримана внаслідок такої негласної слідчої (розшукової) дії інформація повинна бути знищена.

Фіксація ходу і результатів негласних слідчих (розшукових) дій повинна відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження. За результатами проведення негласної слідчої (розшукової) дії складається протокол, до якого в разі необхідності долучаються додатки. Відомості про осіб, які проводили негласні слідчі (розшукові) дії або були залучені до їх проведення, у разі здійснення щодо них заходів безпеки можуть зазначитися з забезпеченням конфіденційності даних про таку особу в порядку, визначеному законодавством.

Проведення негласних слідчих (розшукових) дій може фіксуватися за допомогою технічних та інших засобів.

Протоколи про проведення негласних слідчих (розшукових) дій з додатками не пізніше ніж **через двадцять чотири години** з моменту припинення вказаних негласних слідчих (розшукових) дій передаються прокурору.

Прокурор вживає заходів до збереження отриманих в ході проведення негласних слідчих (розшукових) дій речей і документів, які планує використовувати у кримінальному провадженні.

Особи, конституційні права яких були тимчасово обмежені в ході проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а також підозрюваний, його захисник мають бути письмово повідомлені прокурором або за його дорученням слідчим про таке обмеження.

Конкретний час повідомлення визначається із врахуванням наявності чи відсутності загроз для досягнення мети досудового розслідування, суспільної безпеки, життя або здоров'я осіб, які причетні до проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Відповідне повідомлення про факт і результати негласної слідчої (розшукової) дії повинні бути здійснені **протягом дванадцяти місяців** після її припинення, але не пізніше звернення до суду з обвинувальним актом.

Відомості про факт та методи проведення негласних слідчих (розшукових) дій, осіб, які їх проводять, а так само інформація, отримана в результаті їх проведення, не підлягають розголошенню особами, яким це стало відомо в результаті ознайомлення з матеріалами.

Якщо протоколи про проведення негласних слідчих (розшукових) дій містять інформацію щодо приватного життя інших осіб, захисник, а також інші особи, які мають право на ознайомлення з протоколами, попереджаються про кримінальну відповідальність за розголошення отриманої інформації щодо інших осіб.

Виготовлення копій протоколів про проведення негласних слідчих (розшукових) дій та додатків до них не допускається.

Відомості, речі та документи, отримані в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які прокурор не визнає необхідними для подальшого проведення досудового розслідування, повинні бути невідкладно знищені на підставі його рішення. Забороняється використання матеріалів для цілей, не пов'язаних з кримінальним провадженням, або ознайомлення з ними учасників кримінального провадження чи будь-яких інших осіб.

У разі, якщо власник речей або документів, отриманих в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій, може бути зацікавлений у їх поверненні, прокурор зобов'язаний повідомити його про наявність таких речей або документів у розпорядженні прокурора та з'ясувати, чи бажає він їх повернути. Допустимість вказаних дій, а також час їх вчинення визначаються прокурором з урахуванням необхідності забезпечення прав та законних інтересів осіб, а також запобігти завданню шкоди для кримінального провадження. Знищення відомостей, речей та документів здійснюється під контролем прокурора.

Протоколи щодо проведення негласних слідчих чи розшукових дій, аудіо- або відеозаписи, фотознімки, інші результати, здобуті за допомогою застосування технічних засобів, вилучені при їх проведенні речі і документи або їх копії можуть використовуватися у доказуванні на тих самих підс-

тавах, що і результати проведення інших слідчих чи розшукових дій під час досудового розслідування.

Особи, які проводили негласні слідчі чи розшукові дії, або були залучені до їх проведення, можуть бути допитані як свідки. Допит цих осіб може відбуватися із збереженням у таємниці відомостей про цих осіб та із застосуванням щодо них відповідних заходів безпеки.

У разі використання для доказування результатів негласних слідчих чи розшукових дій можуть бути допитані особи, з приводу дій або контактів яких проводилися такі дії. Такі особи повідомляються про проведення негласних слідчих чи розшукових дій тільки щодо них в тому обсязі, який зачіпає їх права, свободи чи інтереси.

Якщо в результаті проведення негласної слідчої чи розшукової дії виявлено ознаки кримінального правопорушення, яке не розслідується у даному кримінальному провадженні, то отримана інформація може бути використана в іншому кримінальному провадженні тільки на підставі ухвали слідчого судді, яка виноситься за клопотанням прокурора. Слідчий суддя відмовляє у його задоволенні, якщо прокурор, крім іншого, не доведе законність отримання інформації та наявність достатніх підстав вважати, що вона свідчить про виявлення ознак кримінального правопорушення.

Передання інформації, одержаної внаслідок проведення негласних слідчих чи розшукових дій, здійснюється тільки через прокурора.

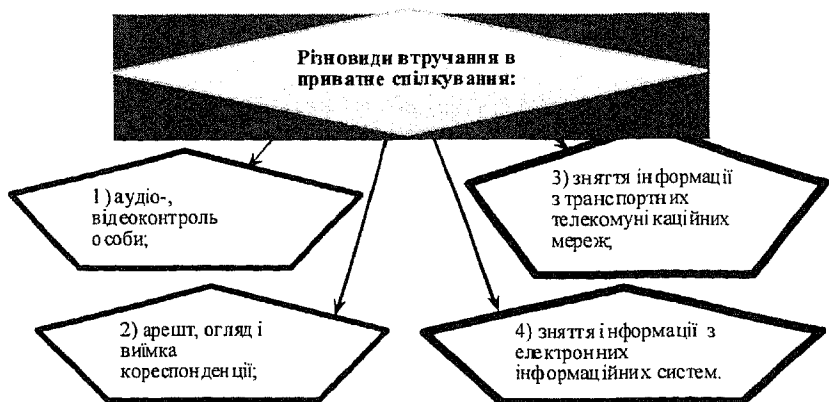
Негласні слідчі (розшукові) дії, пов'язані з втручанням у приватне спілкування

Відповідно до ст. 32 Конституції України ніхто не може зазнавати втручання в його особисте життя.

Згідно зі ст. 258 КПК втручання у приватне спілкування особи можливе. Прокурор, слідчий за погодженням з прокурором зобов'язаний звернутися до слідчого судді з клопотанням про дозвіл на втручання у приватне спілкування, якщо будь-яка слідча чи розшукова дія включатиме таке втручання.

Спілкуванням є передання інформації у будь-якій формі від однієї особи до іншої безпосередньо або за допомогою засобів зв'язку будь-якого типу. Спілкування є приватним, якщо інформація передається та зберігається за таких фізичних чи юридичних умов, при яких учасники спілкування можуть розраховувати на захист інформації від втручання інших осіб.

Втручанням у приватне спілкування є доступ до змісту спілкування за умов, коли учасники спілкування мають достатні підстави вважати, що спілкування є приватним.

Втручання у приватне спілкування захисника, священнослужителя з підозрюваним, обвинуваченим, засудженим, виправданим заборонене.

Якщо прокурор має намір використати під час судового розгляду як доказ інформацію, отриману внаслідок втручання у приватне спілкування, або певний її фрагмент, він зобов'язаний забезпечити збереження всієї інформації або доручити слідчому забезпечити збереження.

Аудіо-, відеоконтроль особи

Такий контроль особи є різновидом втручання в приватне спілкування, яке проводиться без її відома на підставі ухвали слідчого судді, якщо є достатні підстави вважати, що розмови цієї особи або інші звуки, рухи, дії, пов'язані з її діяльністю або місцем перебування тощо, можуть містити відомості, які мають значення для досудового розслідування.

Накладення арешту на кореспонденцію

Такий арешт на кореспонденцію особи без її відома проводиться у виняткових випадках на підставі ухвали слідчого судді. Арешт на кореспонденцію накладається, якщо під час досудового розслідування є достатні підстави вважати, що поштово-телеграфна кореспонденція певної особи іншим особам або інших осіб їй може містити відомості про обставини, що мають значення для досудового розслідування, або речі і документи, що мають істотне значення для досудового розслідування.

Накладення арешту на кореспонденцію надає право слідчому здійснювати огляд і виймку цієї кореспонденції. Кореспонденцією є листи усіх видів, бандеролі, посилки, поштові контейнери, перекази, телеграми, інші матеріальні носії передавання інформації між особами. Після закінчення терміну, визначеного в ухвалі слідчого судді, накладений на кореспонденцію арешт вважається скасованим.

Огляд і виїмка кореспонденції

Такі слідчі дії проводяться в установі зв'язку, якій доручено здійснювати контроль і затримувати цю кореспонденцію, за участю представника цієї установи, а при необхідності — за участю спеціаліста. У присутності зазначених осіб слідчий вирішує питання про відкриття і оглядає затриману кореспонденцію.

При виявленні у кореспонденції речей (у тому числі речовин), документів, що мають значення для певного досудового розслідування, слідчий в межах, визначених ухвалою слідчого судді, здійснює виїмку відповідної кореспонденції, або обмежується зняттям копій чи отриманням зразків з відповідних відправлень. Зняття копій чи отримання зразків здійснюється з метою збереження конфіденційності накладення арешту на кореспонденцію. У разі необхідності особою, яка проводить огляд поштово-телеграфної кореспонденції, може бути прийняте рішення про нанесення на виявлені речі і документи спеціальних позначок, обладнання їх технічними засобами контролю, заміну речей і речовин, що становлять загрозу для оточуючих чи заборонені у вільному обігу, на їх безпечні аналоги. У разі відсутності речей чи документів, які мають значення для досудового розслідування, слідчий дає вказівку про вручення оглянутої кореспонденції адресату.

Про кожен випадок проведення огляду, виїмки або затримання кореспонденції складається протокол. У протоколі обов'язково зазначається, які саме відправлення були оглянуті, що з них вилучено і що повинно бути доставлено адресату або тимчасово затримано, з яких відправлень знято копії чи отримано зразки, та про проведення інших дій.

Керівники та працівники установ зв'язку зобов'язані сприяти проведенню цієї негласної слідчої чи розшукової дії і не розголошувати факт її проведення чи отриману інформацію.

Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж

Таке зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (мереж, що забезпечують передавання знаків, сигналів, письмового тексту, зображень та звуків або повідомлень будь-якого роду між підключеними до неї телекомунікаційними мережами доступу) є різновидом втручання в приватне спілкування, яке проводиться без відома осіб, які використовують засоби телекомунікацій для передавання інформації, якщо під час його проведення можна встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження.

В ухвалі слідчого судді про дозвіл на втручання в приватне спілкування в цьому випадку додатково повинні бути зазначені ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, транспортну телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання, на якому може здійснюватися втручання у приватне спілкування.

Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж полягає у проведенні із застосуванням відповідних технічних засобів спостереження,

відбору та фіксації змісту інформації, яка передається особою та має значення для досудового розслідування, а також одержанні, перетворенні і фіксації різних видів сигналів, що передаються каналами зв'язку.

Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж покладається на уповноважені підрозділи органів внутрішніх справ та органів безпеки. Керівники та працівники операторів телекомунікаційного зв'язку зобов'язані сприяти виконанню дій із зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, вживати необхідних заходів щодо нерозголошення факту проведення таких дій та отриманої інформації, зберігати її у незмінному вигляді.

Зняття інформації з електронних інформаційних систем

Відповідно до ст. 264 КПК без відома власника, володільця або утримувача ця слідча дія може здійснюватися, якщо є відомості що наявна інформація в електронній інформаційній системі або її частині, має значення для певного досудового розслідування.

Не потребує дозволу слідчого судді здобуття відомостей з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту.

У ухвалі слідчого судді про дозвіл на втручання в приватне спілкування в цьому випадку додатково повинні бути зазначені ідентифікаційні ознаки електронної інформаційної системи, в якій може здійснюватися втручання у приватне спілкування.

Зміст інформації, що передається особами через транспортні телекомунікаційні мережі, з яких здійснюється зняття інформації, зазначається у протоколі про проведення зазначених негласних слідчих чи розшукових дій. При виявленні в інформації відомостей, що мають значення для конкретного досудового розслідування, в протоколі відтворюється відповідна частина такої інформації, після чого прокурор вживає заходів для збереження знятої інформації.

Зміст інформації, одержаної внаслідок здійснення зняття відомостей з електронних інформаційних систем або їх частин, фіксується на відповідному носіїві особою, яка здійснювала зняття та зобов'язана забезпечити обробку, збереження або передавання інформації.

Дослідження інформації, отриманої при застосуванні технічних засобів, у разі необхідності здійснюється за участю спеціаліста. Слідчий вивчає зміст отриманої інформації, про що складається протокол. При виявленні відомостей, що мають значення для досудового розслідування і судового розгляду, в протоколі відтворюється відповідна частина інформації, після чого прокурор вживає заходів для збереження отриманої інформації.

Технічні засоби, що застосовувалися при проведенні вказаних негласних слідчих чи розшукових дій, а також первинні носії отриманої інформації повинні зберігатися до набрання законної сили вироком суду.

Інші види негласних слідчих (розшукових) дій

Обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи

Правоохоронні органи мають право обстежити публічно недоступні місця, житло чи інше володіння особи шляхом таємного проникнення у них, в тому числі з використанням технічних засобів.

Мета обстеження:

1) виявлення і фіксації слідів вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, речей і документів, що мають значення для їх досудового розслідування;

3) виявлення та вилучення зразків для дослідження під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину;

2) виготовлення копій чи зразків зазначених речей і документів;

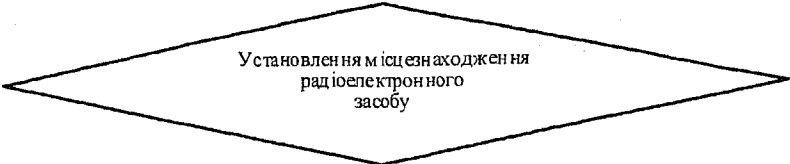
4) виявлення осіб, які розшукуються.

5) встановлення технічних засобів аудіо-, відеоконтролю особи.

Публічно недоступним є місце, до якого неможливо увійти або в якому неможливо перебувати на правових підставах без отримання на це згоди власника, користувача або уповноважених ними осіб.

Приміщення, які спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені відповідно до закону (приміщення з примусового утримання осіб у зв'язку відбуттям покарання, затримання, взяттям під варту тощо), мають статус публічно доступних.

Обстеження шляхом таємного проникнення до публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи проводиться на підставі ухвали слідчого судді.

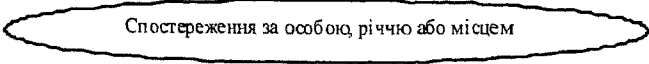

Установлення місцезнаходження
радіоелектронного
засобу

Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу є негласною слідчою чи розшуковою дією, яка полягає у застосуванні технічних засобів для локалізації місця знаходження радіоелектронного засобу, у тому числі мобільного терміналу систем зв'язку, та інших радіовипромінювальних пристроїв, активованих у мережах операторів рухомого зв'язку, без розкриття змісту повідомлень, що передаються, якщо в результаті його проведення можна встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження.

Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу проводиться на підставі ухвали слідчого судді. В ухвалі слідчого судді про дозвіл на встановлення місцезнаходження радіоелектронного засобу у цьому випадку додатково повинні бути зазначені ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, транспортну телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання.

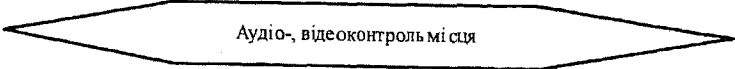
Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу до постановлення ухвали слідчого судді може бути розпочато на підставі постанови слідчого, прокурора лише у випадку, передбаченому ч. 1 ст. 250 КПК.

Спостереження за особою, річчю або місцем

Для пошуку, фіксації і перевірки під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину відомостей про особу та її поведінку або тих, з ким ця особа контактує, або певної речі чи місця у публічно доступних місцях може проводитись візуальне спостереження за вказаними об'єктами або візуальне спостереження з використанням відеозапису, фотографування, спеціальних технічних засобів для спостереження. За результатами спостереження складається протокол, до якого долучаються отримані фотографії та відеозапис.

Спостереження за особою проводиться на підставі ухвали слідчого судді. Спостереження за особою до постановлення ухвали слідчого судді може бути розпочато як виняток на підставі постанови слідчого, прокурора.

Аудіо-, відеоконтроль місця

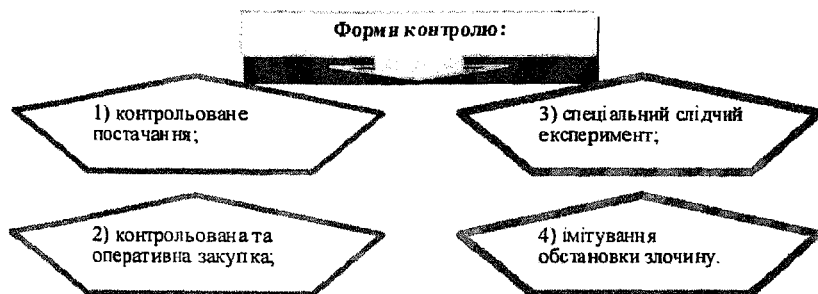
Аудіо-, відеоконтроль місця може здійснюватися під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину і полягає у здійсненні прихованої фіксації відомостей за допомогою аудіо-, відеозапису всередині публічно доступних місць, без відома їх власника, володільця або присутніх у цьому місці осіб, за наявності відомостей про те, що розмови і поведінка

осіб у цьому місці, а також інші події, що там відбуваються, можуть містити інформацію, яка має значення для кримінального провадження.

Аудіо-, відеоконтроль місця згідно з ч. 1 ст. 270 КПК проводиться на підставі ухвали слідчого судді, постановленої в порядку, передбаченому ст. 246, 248, 249 КПК.

Контроль за вчиненням злочину

Контроль за вчиненням злочину може здійснюватися у випадках наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин.

Контроль за вчиненням злочину не проводиться, якщо внаслідок таких дій неможливо повністю запобігти:

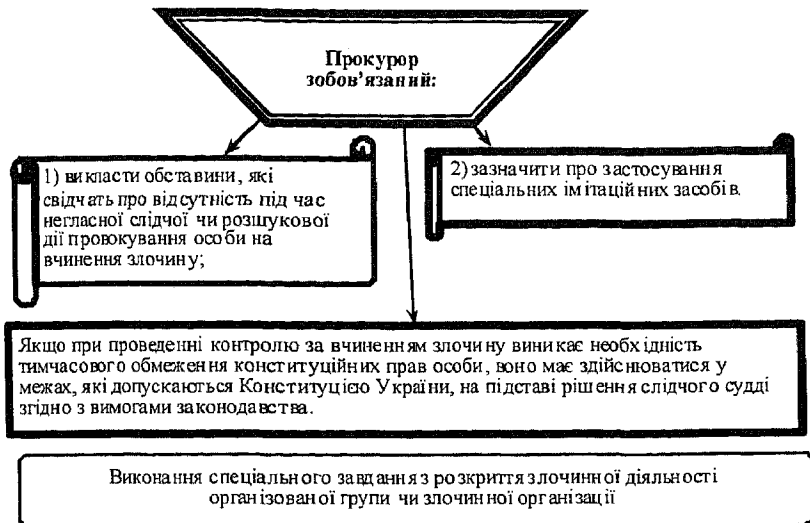
- ✓ посягання на життя або заподіяння особі тяжких тілесних ушкоджень;
- ✓ поширенню речовин, небезпечних для життя багатьох людей;
- ✓ втечі осіб, які вчинили тяжкі чи особливо тяжкі злочини;
- ✓ екологічній або техногенній катастрофі.

Під час підготовки та проведення заходів з контролю за вчиненням злочину забороняється провокувати особу на вчинення цього злочину з метою його подальшого викриття, допомагаючи особі вчинити злочин, який вона би не вчинила, як би слідчий цьому не сприяв, або з цією ж метою впливати на її поведінку насильством, погрозами, шантажем. Здобуті у такий спосіб речі і документи не можуть бути використані у кримінальному провадженні.

Про результати контролю за вчиненням злочину складається протокол, до якого додаються речі і документи, отримані під час проведення цієї негласної дії. Якщо контроль за вчиненням злочину закінчується відкритим фіксуванням, про це складається протокол у присутності цієї особи.

Порядок та тактика проведення контрольованого постачання, контрольованої та оперативної закупки, спеціального слідчого експерименту, імітування обстановки злочину визначається законодавством.

Контроль за вчиненням злочину щодо незаконного переміщення через територію України транзитом, ввіз до України або вивіз за межі України речей, вилучених з вільного обігу, або інших речей чи документів може бути проведений у порядку, передбаченому чинним законодавством, за домовленістю з відповідними органами іноземних держав або на підставі міжнародних договорів України.

Під час досудового розслідування тяжких або особливо тяжких злочинів можуть бути отримані відомості, речі і документи, які мають значення для досудового розслідування, особою, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, беручи участь у організованій групі чи злочинній організації, або учасником вказаної групи чи організації, який на конфіденційній основі співпрацює з органами досудового розслідування.

Виконання вказаними особами такого спеціального завдання, як негласна слідча чи розшукова дія, здійснюється на підставі постанови слідчого, погодженої з керівником органу досудового розслідування, або постанови прокурора із збереженням в таємниці достовірних відомостей про особу.

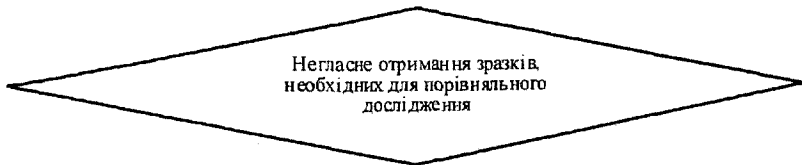

Виконання спеціального завдання не може перевищувати шість місяців, а в разі необхідності — термін його виконання продовжується слідчим за погодженням з керівником органу досудового розслідування або прокурором на строк, який не перевищує строку досудового розслідування.

За рішенням керівника органу досудового розслідування, прокурора при проведенні негласних дій можуть бути використані заздалегідь ідентифіковані або несправжні засоби. З цією метою допускається виготовлення та використання спеціально виготовлених речей і документів, створення та використання спеціально утворених підприємств, установ, організацій. Використання заздалегідь ідентифікованих або несправжніх засобів з іншою метою забороняється.

Виготовлення, утворення несправжніх засобів для проведення конкретних негласних слідчих дій оформлюється відповідним протоколом. У разі необхідності розкриття до завершення досудового розслідування справжніх відомостей щодо спеціально утворених суб'єктів господарювання або щодо особи, яка діє без розкриття достовірних відомостей про неї, про це повідомляється орган, співробітником якого є особа, яка таким способом здійснює негласні слідчі чи розшукові дії, та керівник органу досудового розслідування, прокурор, який прийняв рішення про використання таких засобів у проведенні негласних слідчих чи розшукових дій. Рішення про розкриття справжніх відомостей про вказану особу, обставини виготовлення речей чи документів або спеціального утворення підприємства, установи, організації приймається керівником органу досудового розслідування, прокурором. У разі необхідності щодо особи, відомості про яку підлягають розкриттю, вживаються заходи забезпечення безпеки, передбачені законом.

Засоби, застосовані під час проведення негласної дії, використовуються в процесі доказування у вигляді первинних засобів чи знарядь вчинення злочину.

Негласне отримання зразків для порівняльного дослідження може бути здійснене лише у випадку, якщо їх отримання відповідно до КПК неможливе без завдання значної шкоди для кримінального провадження.

Негласне отримання зразків здійснюється на підставі ухвали слідчого судді, постановленої за клопотанням прокурора, або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором. У клопотанні прокурора, слідчого про надання дозволу на негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження, та в ухвалі слідчого судді додатково зазначаються відомості про конкретні зразки, які планується отримати.

Повторне отримання зразків здійснюється відкрито, якщо втрачається необхідність зберігати таємницю щодо факту дослідження попередніх зразків, отриманих негласно.

Використання конфіденційного співробітництва

При проведенні негласних слідчих чи розшукових дій слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних дій.

Забороняється залучати до конфіденційного співробітництва при проведенні негласних слідчих дій адвокатів, нотаріусів, медичних працівників, священнослужителів, журналістів, — якщо таке співробітництво буде пов'язано з розкриттям конфіденційної інформації професійного характеру.

Опорний конспект №12. Притягнення до кримінальної відповідальності

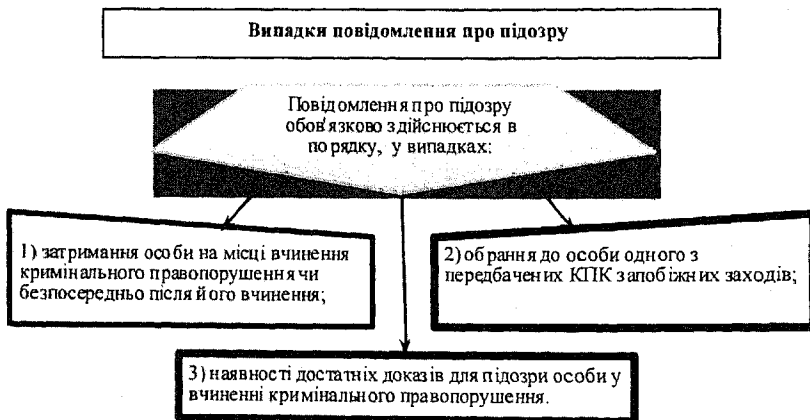
125. Випадки повідомлення про підозру.

126. Зміст письмового повідомлення про підозру.

127. Вручення письмового повідомлення про підозру.

125

Відповідно до ст. 3 КПК притягнення до кримінальної відповідальності починається з моменту повідомлення про підозру.

Слідчий, прокурор або інша уповноважена службова особа (службова особа, якій законом надано право здійснювати затримання) зобов'язані невідкладно повідомити підозрюваному про його права.

Після повідомлення про права слідчий, прокурор або інша уповноважена службова особа на прохання підозрюваного зобов'язані детально роз'яснити кожне із зазначених у ст. 42 КПК прав.

126

Зміст письмового повідомлення про підозру

Письмове повідомлення про підозру складається прокурором або слідчим за погодженням з прокурором.

Структура повідомлення :

1) прізвище та посаду слідчого, прокурора, який здійснює повідомлення;

2) анкетні відомості особи (прізвище, ім'я, по батькові, дагу та місце народження, місце проживання, громадянство), яка повідомляється про підозру;

3) найменування (номер) кримінального провадження, в рамках якого здійснюється повідомлення;

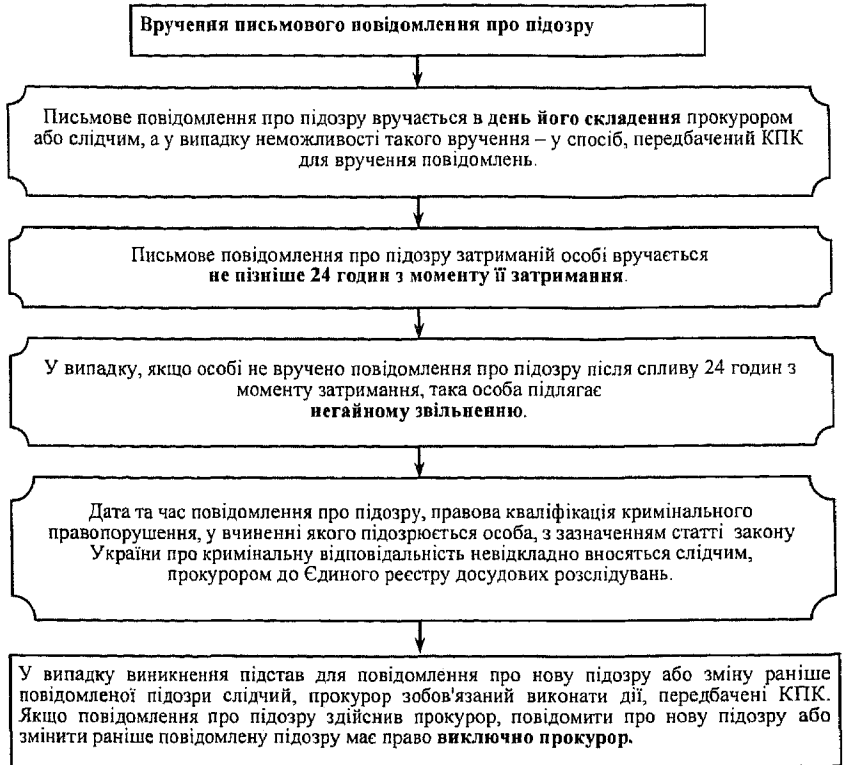
4) зміст підозри;

5) правову кваліфікацію кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, з зазначенням статті закону України про кримінальну відповідальність;

6) стислий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, у тому числі зазначення часу, місця його вчинення, а також інших суттєвих обставин, відомих на момент повідомлення про підозру;

7) права підозрюваного;

8) підпис слідчого, прокурора, який здійснює повідомлення.

Опорний конспект № 13. Зупинення та закінчення досудового розслідування

- 128. Підстави та порядок зупинення досудового розслідування.
- 129. Розшук підозрюваного та відновлення досудового розслідування.
- 130. Форми закінчення досудового розслідування.
- 131. Відновлення провадження при відмові від поручительства.
- 132. Обвинувальний акт.
- 133. Продовження строку досудового розслідування.

Підстави та порядок зупинення досудового розслідування

Досудове розслідування може бути зупинене після повідомлення особі про підозру у разі, якщо:

1) підозрюваний захворів на важку хворобу, яка перешкоджає його участі у кримінальному провадженні, за умови підтвердження цього відповідним медичним висновком;

2) підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності і його місцезнаходження невідоме;

3) наявна необхідність виконання процесуальних дій в межах міжнародного співробітництва.

До зупинення досудового розслідування слідчий зобов'язаний виконати всі слідчі чи розшукові та інші процесуальні дії, проведення яких необхідне та можливе, а також всі дії для встановлення місцезнаходження особи, якщо зупинити досудове розслідування необхідно у зв'язку з обставинами, передбаченими КПК.

Якщо у кримінальному провадженні є два або декілька підозрюваних, а підстави для зупинення відносяться не до всіх із них, прокурор вправі виділити досудове розслідування і зупинити його стосовно окремих підозрюваних.

Досудове розслідування зупиняється мотивованою постановою прокурора або слідчого за узгодженням з прокурором, відомості про що вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Копія постанови надсилається потенціальному, стороні захисту, які мають право її оскаржити слідчому судді.

Після зупинення досудового розслідування проведення слідчих чи розшукових дій не допускається, крім тих, які спрямовані на встановлення місцезнаходження підозрюваного.

Розшук підозрюваного та відновлення досудового розслідування

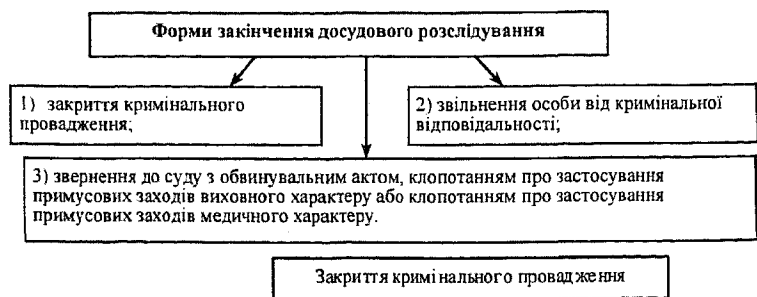
Розшук підозрюваного оголошується слідчим або прокурором. Про оголошення розшуку виноситься або окрема постанова, якщо досудове розслідування не зупиняється, або вказується в постанові про зупинення досудового розслідування, якщо таке рішення приймається, відомості про що вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Здійснення розшуку підозрюваного може бути доручено оперативним підрозділам.

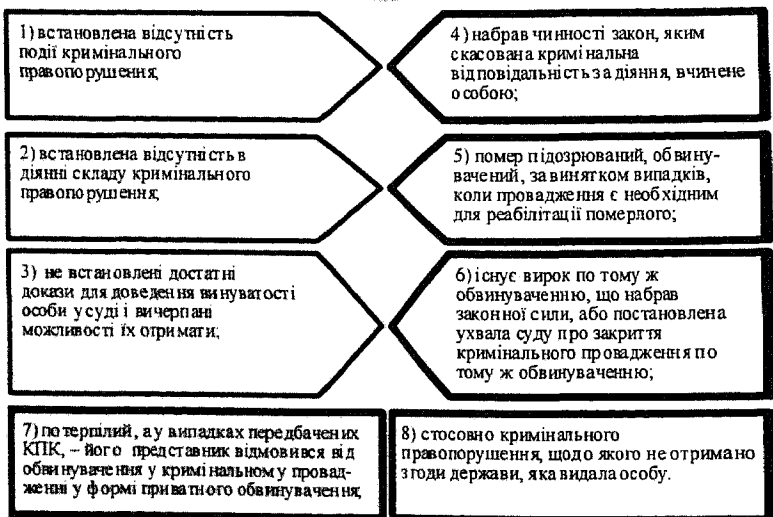
Зупинене досудове розслідування відновлюється постановою слідчого, прокурора, коли підстави для його зупинення перестали існувати (підозрюваний видужав, його місцезнаходження встановлено, завершено проведення процесуальних дій в межах міжнародного співробітництва), а також у разі потреби проведення слідчих чи розшукових чи інших процесуальних дій. Копія постанови про відновлення досудового розслідування надсилається стороні захисту, потерпілому.

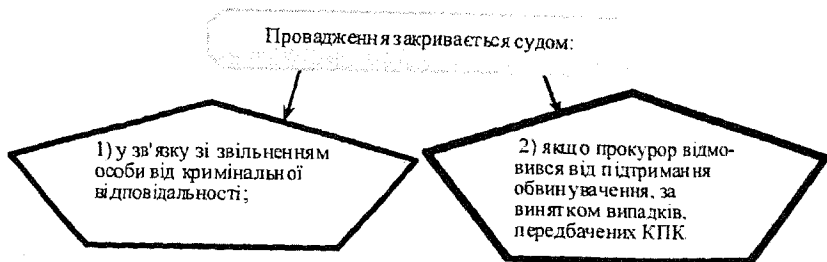
Досудове розслідування також відновлюється у випадку скасування слідчим суддею постанови про зупинення досудового розслідування. Відомості про відновлення досудового розслідування вносяться слідчим, прокурором до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

130

Підстави закриття:

Про закриття кримінального провадження слідчий, прокурор приймає постанову, яку може бути оскаржено.

Слідчий складає постанову про закриття кримінального провадження, якщо в цьому кримінальному провадженні жодній особі не повідомлялося про підозру.

Прокурор складає постанову про закриття кримінального провадження щодо підозрюваного з підстав, передбачених КПК.

Рішення прокурора про закриття кримінального провадження щодо підозрюваного не є перешкодою для продовження досудового розслідування щодо відповідного кримінального правопорушення.

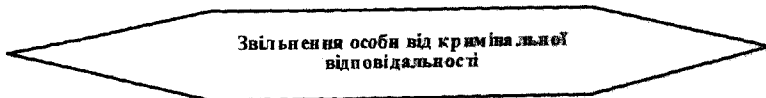
Копія постанови слідчого про закриття кримінального провадження надсилається заявнику, потерпілому, прокурору. Прокурор протягом десяти днів з моменту отримання копії постанови має право її скасувати у зв'язку з незаконністю чи необґрунтованістю. Постанова слідчого про закриття кримінального провадження також може бути скасована прокурором за скаргою заявника, потерпілого, якщо така скарга подана протягом десяти днів з моменту отримання заявником, потерпілим копією постанови.

Копія постанови прокурора про закриття кримінального провадження надсилається заявнику, потерпілому, його представнику, підозрюваному, захиснику.

Якщо обставини для закриття виявляються під час судового розгляду, суд зобов'язаний ухвалити виправдувальний вирок або винести ухвалу про закриття кримінального провадження.

Закриття кримінального провадження або ухвалення вироку не допускається, якщо підозрюваний, обвинувачений проти цього заперечує. У цьому разі кримінальне провадження, судовий розгляд продовжується в загальному порядку.

Ухвала суду про закриття кримінального провадження може бути оскаржена в апеляційному порядку.

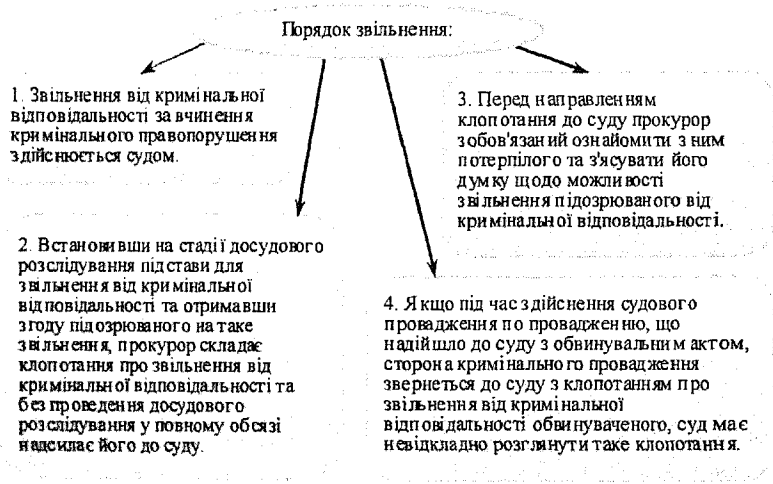

Таке звільнення від кримінальної відповідальності відбувається у випадках, передбачених законом України про кримінальну відповідальність.

Особі, яка підозрюється чи обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення та щодо якої передбачена можливість звільнення від кримі-

нальної відповідальності у випадку здійснення передбачених законом України про кримінальну відповідальність дій, роз'яснюється право на таке звільнення.

Підозрюваному, обвинуваченому, який може бути звільнений від кримінальної відповідальності, повинно бути роз'яснено сутність підозри чи обвинувачення, підставу звільнення від кримінальної відповідальності і право заперечувати проти закриття кримінального провадження з цієї підстави. У випадку, якщо підозрюваний чи обвинувачений, щодо якого передбачене звільнення від кримінальної відповідальності, заперечує проти цього, досудове розслідування та судове провадження проводяться в повному обсязі в загальному порядку.

Структура клопотання прокурора:

<p>1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер;</p>	<p>5) розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, та відомості про її відшкодування;</p>
<p>2) анкетні відомості підозрюваного (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство);</p>	<p>6) докази, які підтверджують факт вчинення особою кримінального правопорушення;</p>
<p>3) прізвище, ім'я, по батькові та займана посада прокурора;</p>	<p>7) наявність обставин, які свідчать, що особа підлягає звільненню від кримінальної відповідальності, та відповідна правова підстава;</p>
<p>4) виклад фактичних обставин кримінального правопорушення та його правова кваліфікація з зазначенням статті закону України про кримінальну відповідальність та формулювання підозри;</p>	<p>8) відомості про ознайомлення з клопотанням потерпілого та його думка стосовно можливості звільнення підозрюваного від кримінальної відповідальності;</p>

9) дата та місце складення клопотання.

До клопотання прокурора повинна бути додана письмова згода особи на звільнення від кримінальної відповідальності.

Розгляд клопотання прокурора здійснюється у присутності сторін кримінального провадження, потерпілого у загальному порядку. Суд зобов'язаний з'ясувати думку потерпілого стосовно можливості звільнення підозрюваного, обвинуваченого від кримінальної відповідальності. Суд своєю ухвалою закриває кримінальне провадження та звільняє підозрюваного, обвинуваченого від кримінальної відповідальності у випадку встановлення підстав, передбачених законом України про кримінальну відповідальність.

У разі встановлення судом необґрунтованості клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності суд своєю ухвалою відмовляє у його задоволенні та повертає клопотання прокурору для здійснення кримінального провадження в загальному порядку або продовжує судове провадження у загальному порядку, якщо таке клопотання надійшло після направлення обвинувального акта до суду.

Ухвала суду про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності може бути оскаржена в апеляційному порядку.

131

Відновлення провадження при відмові від поручительства

Якщо передана на поруки колективу підприємства, установи чи організації особа протягом року не виправдає довіру колективу, ухилитиметься від заходів виховного характеру та порушуватиме громадський порядок, загальні збори відповідного колективу можуть прийняти рішення про відмову від поручительства за взяту ними на поруки особу. Відповідне рішення направляється до суду, який прийняв рішення про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Суд, отримавши рішення загальних зборів колективу про відмову від поручительства, розглядає питання притягнення особи до кримінальної відповідальності за вчинене кримінальне правопорушення.

Переконавшись у порушенні особою умов передачі на поруки, суд своєю ухвалою скасовує ухвалу про закриття кримінального провадження і звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею її на поруки та направляє матеріали провадження для проведення досудового розслідування в загальному порядку чи здійснює судове провадження в загальному порядку, якщо питання про звільнення від кримінальної відповідальності було прийняте після направлення обвинувального акта до суду.

Звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру

Відкриття матеріалів іншій стороні

Прокурор, або слідчий за його дорученням, визнавши зібрані під час досудового розслідування докази достатніми для складання обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру або клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру, зобов'язані повідомити підозрюваному, його захиснику, законному представнику та захиснику особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування.

Прокурор зобов'язаний надати доступ до матеріалів досудового розслідування, які є в його розпорядженні, в тому числі будь-які докази, які самі по собі або у сукупності із іншими доказами можуть бути використані для доведення невинуватості або меншого ступеня винуватості обвинуваченого, або сприяти пом'якшенню покарання.

Прокурор зобов'язаний також надати доступ та можливість скопіювати або відобразити відповідним чином будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них, приміщення або місця, якщо вони знаходяться у володінні або під контролем держави, і прокурор має намір використати відомості, що містяться в них, як докази у суді. Надання доступу до матеріалів включає у себе можливість робити копії або відображення матеріалів.

У документах, які надаються для ознайомлення, можуть бути видалені відомості, які не будуть розголошені під час судового розгляду. Видалення повинно бути чітко позначено. За клопотанням сторони суд має право дозволити доступ до відомостей, які були видалені.

Сторона захисту за запитом прокурора зобов'язана надати доступ та можливість скопіювати або відобразити відповідним чином будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них, житла чи іншого володіння, якщо вони знаходяться у володінні або під контролем сторони захисту, якщо сторона захисту має намір використати відомості, що містяться в них, як докази у суді.

Сторона захисту має право не надати прокурору доступ до будь-яких матеріалів, які можуть бути використані прокурором на підтвердження винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення. Вирішення питання про віднесення конкретних матеріалів до таких, що можуть бути використані прокурором на підтвердження винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення і, як наслідок, при-

йняття рішення про надання чи ненадання прокурору доступу до таких матеріалів, може бути відкладено до закінчення ознайомлення сторони захисту з матеріалами досудового розслідування. Про відкриття сторонами матеріалів прокурор повідомляє потерпілого, після чого останній має право знайомитися з ними.

Про відкриття сторонами матеріалів повідомляються цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач, його представник, після чого ці особи мають право ознайомитися з ними в тій частині, яка стосується цивільного позову.

Сторони кримінального провадження зобов'язані письмово підтвердити протилежній стороні, а потерпілий - прокурору факт надання їм доступу до матеріалів із зазначенням найменування таких матеріалів.

Сторони зобов'язані письмово підтвердити протилежній стороні, а потерпілий — прокурору факт надання їм доступу до матеріалів з зазначенням найменування таких матеріалів. Сторонам, потерпілому надається достатній час для ознайомлення з матеріалами, до яких їм надано доступ. У разі зволікання при ознайомленні з матеріалами, до яких надано доступ, слідчий суддя за клопотанням сторони з урахуванням обсягу, складності матеріалів та умов доступу до них зобов'язаний встановити строк для ознайомлення з матеріалами, після спливу якого сторона або потерпілий вважаються такими, що реалізували своє право на доступ до матеріалів. Клопотання розглядається слідчим суддею місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, не пізніше п'яти днів з дня його надходження до суду з повідомленням сторін кримінального провадження. Неприбуття у судові засідання осіб, які були належним чином повідомлені про місце та час проведення судового засідання, не перешкоджає розглядові клопотання.

Сторони кримінального провадження зобов'язані здійснювати відкриття одне одній додаткових матеріалів, отриманих до або під час судового розгляду. Якщо сторона кримінального провадження не здійснить відкриття матеріалів, суд не має права допустити відомості, що містяться в них, як докази.

Це найголовніший документ досудового розслідування.

Він складається слідчим, після чого затверджується прокурором. Обвинувальний акт може бути складений прокурором, зокрема якщо він не погодиться з обвинувальним актом, що був складений слідчим.

Структура
обвинувального
акту

1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер;

2) анкетні відомості кожного обвинуваченого (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство);

3) анкетні відомості кожного потерпілого (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство);

4) прізвище, ім'я, по батькові та займана посада слідчого, прокурора;

5) виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, які прокурор вважає встановленими, правову кваліфікацію кримінального правопорушення з посиланням на положення закону і статті закону України про кримінальну відповідальність та формулювання обвинувачення;

6) обставини, які обтяжують чи пом'якшують покарання;

7) розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням;

8) розмір витрат на залучення експерта (у разі проведення експертизи під час досудового розслідування);

9) дату та місце його складення та затвердження.

Обвинувальний акт підписується слідчим та прокурором, що його затвердив, або лише прокурором, якщо він склав його самостійно.

**Додатки
до обвинувального акту:**

1) реєстр матеріалів в досудового розслідування;

2) цивільний позов, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування;

3) розписка підозрюваного про отримання копії обвинувального акта, копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування, і реєстру матеріалів досудового розслідування;

4) розписка або інший документ, що підтверджує отримання цивільним відповідачем копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування не до підозрюваного.

Надання суду інших документів до початку судового розгляду забороняється.

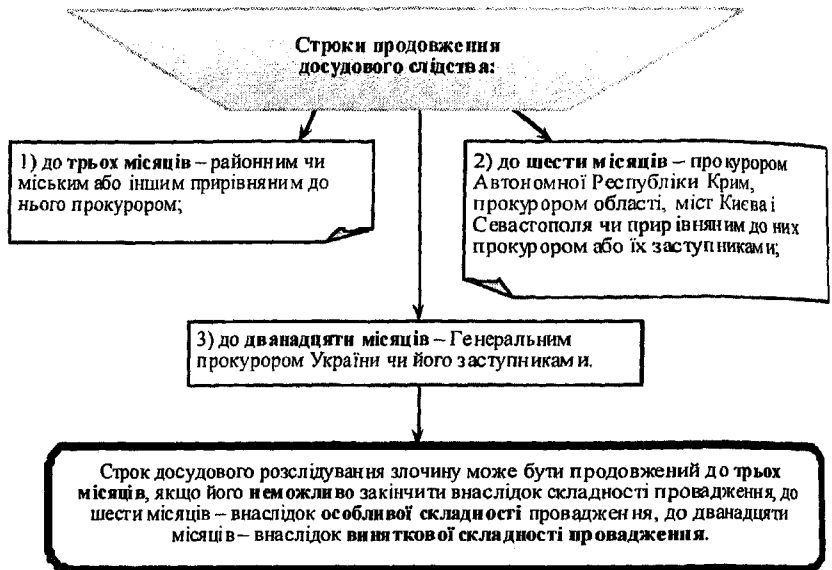
Клопотання про застосування примусових заходів **виховного** характеру повинно містити інформацію про захід виховного характеру, який пропонується застосувати.

Клопотання про застосування примусових заходів **медичного** характеру має відповідати вимогам КПК, а також містити інформацію про примусовий захід медичного характеру, позицію щодо можливості забезпечення участі особи під час судового провадження за станом здоров'я, інформацію про примусовий захід медичного характеру, який пропонується застосувати, та позицію щодо можливості забезпечення участі особи під час судового провадження за станом здоров'я.

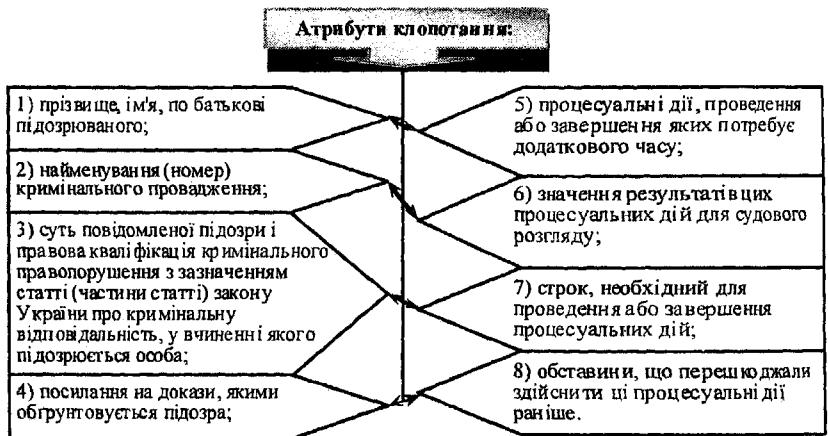
Одночасно із переданням обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру до суду прокурор зобов'язаний під розписку надати копію відповідного документа та реєстру матеріалів досудового розслідування підозрюваному та його захиснику, законному представнику та захиснику особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру.

Продовження строку досудового розслідування

Здійснюється таке продовження строку внаслідок складності досудового розслідування відповідним прокурором прокурором.

Продовження строку досудового розслідування кримінального правопорушення здійснюється за клопотанням слідчого або прокурора, що здійснює нагляд за додержанням законів при проведенні цього досудового розслідування.

Копія клопотання вручається слідчим або прокурором, що здійснює нагляд за додержанням законів при проведенні цього досудового розслідування, підозрюваному та його захиснику не пізніше ніж за п'ять днів до

дня подання клопотання прокурору, що уповноважений на розгляд питання про продовження строку досудового розслідування.

Підозрюваний, його захисник мають право до подання клопотання про продовження строку досудового розслідування подати слідчому або прокурору, який ініціює це питання, письмові заперечення, які обов'язково долучаються до клопотання і разом з ним подаються прокурору, уповноваженому на його розгляд.

Прокурор, що уповноважений розглядати питання продовження строку досудового розслідування, зобов'язаний розглянути клопотання не пізніше **трьох днів** з дня його отримання, але в будь-якому разі до спливу строку досудового розслідування.

Рішення прокурора про продовження строку досудового розслідування або про відмову у такому продовженні приймається у формі постанови.

Прокурор задовольняє клопотання та продовжує строк досудового розслідування, якщо переконається, що додатковий строк необхідний для отримання доказів, які можуть бути використані під час судового розгляду, або для проведення чи завершення проведення експертизи, за умови, що ці дії не могли бути здійснені чи завершені раніше через об'єктивні причини.

Якщо прокурор задовольняє клопотання слідчого, прокурора, він визначає новий строк досудового розслідування. Прокурор зобов'язаний визначити найкоротший строк, достатній для потреб досудового розслідування.

У разі необхідності прокурор перед спливом продовженого строку може повторно звернутися з клопотанням про продовження строку досудового розслідування в межах строків.

Прокурор відмовляє у задоволенні клопотання та продовженні строку досудового розслідування у випадку, якщо слідчий, прокурор, що звернувся з клопотанням, не доведе наявність підстав, а також у разі, якщо досліджені під час вирішення цього питання обставини свідчать про відсутність достатніх підстав вважати, що сталася подія кримінального правопорушення, яка дала підстави для повідомлення про підозру, та підозрюваний причетний до цієї події кримінального правопорушення.

У разі відмови у продовженні строку досудового розслідування, прокурор, що здійснює нагляд за додержанням законів при проведенні цього досудового розслідування, зобов'язаний протягом **п'яти днів** здійснити одну з дій, передбачених КПК.

Опорний конспект № 14. Особливості досудового розслідування кримінальних проступків

- 134. Загальні положення досудового розслідування кримінальних проступків.*
- 135. Особливості закінчення досудового розслідування кримінальних проступків.*
- 136. Клопотання прокурора про розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні.*

Загальні положення досудового розслідування кримінальних проступків

Розслідування кримінальних проступків проводиться у формі дізнання і здійснюється згідно із загальними правилами досудового розслідування.

Під час досудового розслідування кримінальних проступків **не допускається** застосування запобіжних заходів у вигляді домашнього **арешту**, **застави** або тримання під вартою.

Для досудового розслідування кримінальних проступків дозволяється виконувати всі слідчі чи розшукові дії, передбачені КПК, окрім негласних слідчих та інших дій.

Особливості закінчення досудового розслідування кримінальних проступків

Особливістю є те, що слідчий зобов'язаний у найбільш короткій строк, але не пізніше **двадцяти п'яти днів** після повідомлення особі про підозру, подати на затвердження прокурору один із зазначених документів:

- ✓ проект рішення про закриття кримінального провадження;
- ✓ проект клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності;

- ✓ обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру або клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру;

- ✓ клопотання про продовження строку досудового розслідування.

У разі необхідності прокурор має право самостійно оформити процесуальні документи.

Прокурор зобов'язаний до спливу **тридцятиденного терміну** після повідомлення особі про підозру здійснити одну із зазначених дій:

- прийняти рішення про закриття кримінального провадження;
- звернутися до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності;

- звернутися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів виховного або медичного характеру;

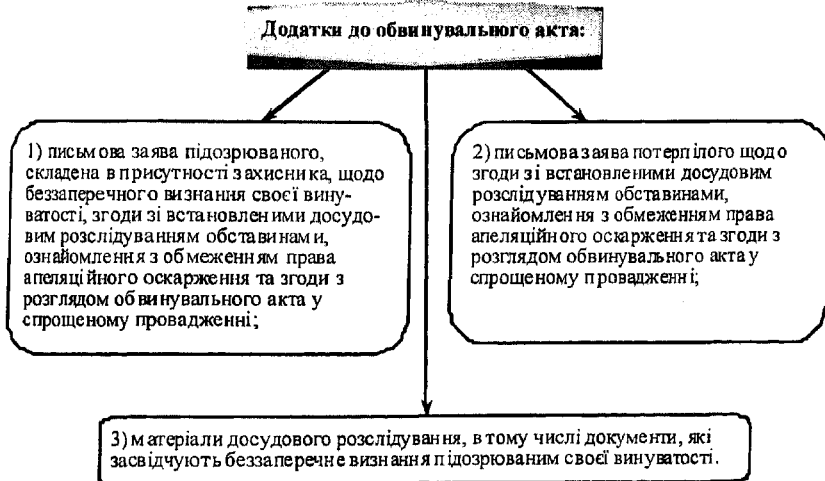
- подати клопотання про продовження строку досудового розслідування.

Відкриття матеріалів досудового розслідування іншій стороні здійснюється слідчим в загальному порядку.

Клопотання прокурора про розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні

Якщо підозрюваний беззаперечно визнав свою винуватість, не оспорує встановлені досудовим розслідуванням обставини і згоден з розглядом обвинувального акта за його відсутності, а потерпілий не заперечує проти такого розгляду, **прокурор має право** надіслати до суду обвинувальний акт, в якому зазначає клопотання про його розгляд у спрощеному порядку без проведення судового розгляду в судовому засіданні.

Слідчий, прокурор зобов'язаний роз'яснити підозрюваному, потерпілому зміст встановлених досудовим розслідуванням обставин, а також те, що у випадку надання згоди на розгляд обвинувального акта у спрощеному порядку вони будуть позбавлені права оскаржувати вирок у апеляційному порядку з підстав розгляду провадження за відсутності учасників судового провадження, не дослідження доказів у судовому засіданні або з метою оспорити встановлені досудовим розслідуванням обставини. Слідчий, прокурор зобов'язаний впевнитися у добровільності згоди підозрюваного та потерпілого на розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні.

Опорний конспект № 15. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування

137. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування.
138. Строк подання скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора, її повернення або відмова відкриття провадження.
139. Порядок розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора під час досудового провадження.
140. Оскарження ухвал слідчого судді під час досудового провадження.
141. Оскарження слідчим рішення, дій чи бездіяльності прокурора.

137

Оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування

Відповідно до ст. 303 КПК оскарженню підлягають:

- ✓ бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, неповерненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами ст. 169 КПК, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений КПК строк, — заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, володільцем тимчасово вилученого майна;
- ✓ рішення слідчого, прокурора про зупинення досудового розслідування — потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником;
- ✓ рішення слідчого про закриття кримінального провадження — заявником, потерпілим, його представником чи законним представником;
- ✓ рішення прокурора про закриття кримінального провадження — заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником;
- ✓ рішення прокурора, слідчого про відмову у визнанні потерпілим — особою, якій відмовлено у визнанні потерпілою;
- ✓ рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора при застосуванні заходів безпеки — особами, до яких можуть бути застосовані заходи безпеки, передбачені законом;
- ✓ рішення слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій — особою, якій відмовлено у задоволенні клопотання, її представником, законним представником чи захисником;

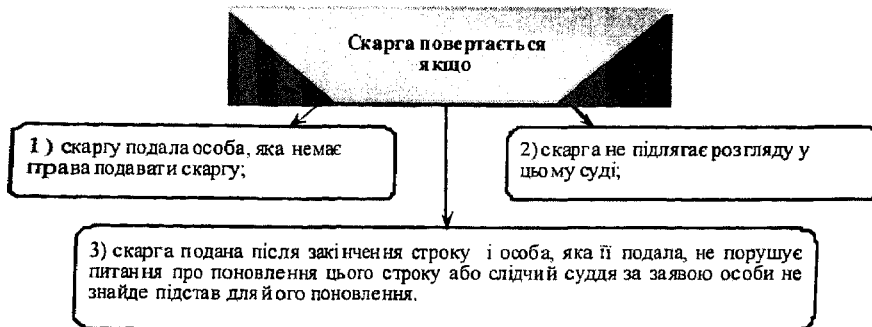
✓ рішення слідчого, прокурора про зміну порядку досудового розслідування та продовження його згідно з правилами, передбаченими гл. 39 КПК, — підозрюваним, його захисником чи законним представником, потерпілим, його представником чи законним представником.

Інші скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора не розглядаються під час досудового розслідування і можуть бути предметом розгляду під час підготовчого провадження у суді. Під час підготовчого судового засідання можуть бути оскаржені рішення, дії чи бездіяльність, передбачені законом.

138

Строк подання скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора, її повернення або відмова відкриття провадження

Такі скарги можуть бути подані особою протягом **десяти днів** з моменту прийняття рішення, вчинення дії або бездіяльності. Якщо рішення слідчого чи прокурора оформлюється постановою, строк подання скарги починається з дня отримання особою її копії.

Копія ухвали про повернення скарги невідкладно надсилається особі, яка її подала, разом із скаргою й усіма доданими до неї матеріалами.

Слідчий суддя, суд відмовляє у відкритті провадження, лише якщо скарга подана на рішення, дію чи бездіяльність слідчого, прокурора, яке не підлягає оскарженню. Копія ухвали про відмову у відкритті провадження невідкладно надсилається особі, яка подала скаргу, разом із скаргою та усіма доданими до неї матеріалами.

Ухвала про повернення скарги або відмову у відкритті провадження може бути оскаржена в апеляційному порядку. Повернення скарги не позбавляє права повторного звернення до слідчого судді, суду. Подання скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора під час досудового розслідування не зупиняє виконання рішення.

Слідчий чи прокурор самостійно можуть скасувати рішення, припинити дію чи бездіяльність, які оскаржуються, що тягне за собою закриття провадження за скаргою.

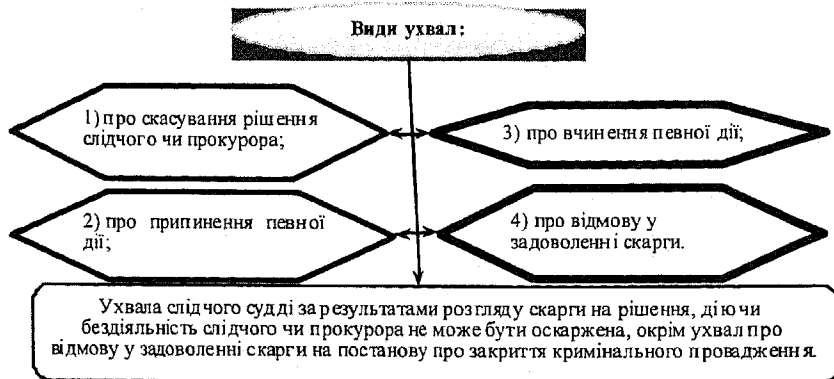
139

Порядок розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора під час досудового провадження

Скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора розглядаються слідчим суддею місцевого суду згідно з правилами судового розгляду. Скарги на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування розглядаються **не пізніше 72 годин** з моменту надходження відповідної скарги, крім скарг на рішення **про закриття** кримінального провадження, які розглядаються не пізніше **п'яти днів** з моменту надходження скарги.

Розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування здійснюється за обов'язкової участі особи, яка подала скаргу, чи її захисника, представника та слідчого чи прокурора, рішення, дії чи бездіяльність яких оскаржується. Відсутність слідчого чи прокурора не є перешкодою для розгляду скарги.

За результатами розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора приймається **судове рішення у формі ухвали**.

Підозрюваний, обвинувачений, потерпілий мають право оскаржити прокурору вищого рівня недотримання розумних строків слідчим, прокурором під час досудового розслідування.

Прокурор вищого рівня зобов'язаний розглянути скаргу протягом **трьох днів** з моменту її подання і, у разі наявності підстав для її задоволення, надати відповідному прокурору обов'язкові для виконання вказівки щодо строків вчинення певних процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень.

Оскарження ухвал слідчого судді під час досудового провадження

В апеляційному порядку можуть бути оскаржені ухвали слідчого судді про:

- 1) відмову у наданні дозволу на затримання;
- 2) застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або відмову в його застосуванні;
- 3) продовження строку тримання під вартою або відмову в його продовженні;
- 4) застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту або відмову в його застосуванні;
- 5) продовження строку домашнього арешту або відмову в його продовженні;
- 6) поміщення особи в приймальник-розподільник для дітей або відмову в такому поміщенні;
- 7) продовження строку тримання особи в приймальнику-розподільнику для дітей або відмову в його продовженні;
- 8) направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи або відмову у такому направленні;
- 9) арешт майна або відмову у ньому;
- 10) тимчасовий доступ до речей і документів, яким дозволено вилучення речей і документів, які посвідчують користування правом на здійснення підприємницької діяльності, або інших, за відсутності яких фізична особа-підприємець чи юридична особа позбавляються можливостей здійснювати свою діяльність;
- 11) відсторонення від посади або відмову у ньому.

Під час досудового розслідування також можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про відмову у задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження, повернення скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора або відмову у відкритті провадження по ній.

Скарги на інші ухвали слідчого судді оскарженню не підлягають і заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді. Оскарження ухвал слідчого судді здійснюється в апеляційному порядку.

141

Оскарження слідчим рішення, дії чи бездіяльності прокурора

Слідчий, який здійснює розслідування певного кримінального правопорушення, має право оскаржувати будь-які рішення, дії чи бездіяльність прокурора, прийняті у відповідному досудовому провадженні.

Скарга слідчого на рішення, дію чи бездіяльність прокурора повинна подаватися в письмовій формі не пізніше **трьох днів** з моменту прийняття оскаржуваних рішення, дії чи бездіяльності. Скарга слідчого подається до прокуратури вищого рівня стосовно прокуратури, в якій обіймає посаду прокурор, рішення, дія чи бездіяльність якого оскаржується. Оскарження слідчим рішення, дії чи бездіяльності прокурора не зупиняє їх виконання.

Службова особа органу прокуратури вищого рівня, до якої надійшла скарга на рішення, дію чи бездіяльність прокурора, зобов'язана вирішити цю скаргу протягом **трьох днів** з моменту її надходження і надіслати своє рішення слідчому та прокурору, рішення, дія чи бездіяльність якого оскаржувалася.

За наслідками розгляду скарги можуть бути прийняті рішення про:

- залишення рішення чинним (визнання законними вчинених дії чи бездіяльності);
- зміну рішення в частині;
- скасування рішення і прийняття нового рішення (визнання незаконними вчинених дії чи бездіяльності і зобов'язання вчинити нову дію).

При скасуванні рішення (визнанні незаконними вчинених дії чи бездіяльності) службова особа органу прокуратури вищого рівня має право здійснити заміну одного прокурора на іншого з числа службових осіб органів прокуратури того ж рівня в досудовому провадженні, де було прийняте незаконне рішення, дія чи бездіяльність.

Рішення службової особи органу прокуратури вищого рівня є **остаточним** і не підлягає оскарженню до суду, інших органів державної влади, їх посадових чи службових осіб.

СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ

Опорний конспект № 16. Підготовче провадження та судовий розгляд у кримінальному провадженні

- 142. Підготовче провадження.
- 143. Загальні положення судового розгляду.
- 144. Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження.
- 145. Межі судового розгляду.
- 146. Процедура судового розгляду.
- 147. Судові рішення.
- 148. Виправлення помилок у рішеннях суду. Роз'яснення судового рішення.

142

Підготовче провадження

Відповідно до гл. 27 КПК після отримання обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру, клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру або клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності суд не пізніше **п'яти днів** з дня його надходження призначає підготовче судове засідання, в яке викликає учасників судового провадження.

Підготовче судове засідання відбувається за участю прокурора, обвинуваченого, захисника, потерпілого, його представника та законного представника, цивільного позивача, його представника та законного представника, цивільного відповідача та його представника. Після виконання вимог, передбачених КПК, головуючий з'ясовує в учасників судового провадження їх думку стосовно можливості призначення судового розгляду.

Види рішень суду:

1) затвердити угоду або відмовити в затвердженні угоди та повернути кримінальне провадження у прокурору для продовження досудового розслідування;

2) закрити провадження у випадку встановлення підстав, передбачених КПК;

3) повернути обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру або клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру у прокурору, якщо вони не відповідають необхідним вимогам;

4) направити обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру або клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру до відповідного суду для визначення підсудності у випадку встановлення не підсудності кримінального провадження;

5) призначити судовий розгляд на підставі обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру або клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру.

Ухвала про повернення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів виховного або медичного характеру може бути оскаржена в апеляційному порядку.

З метою підготовки до судового розгляду суд:

1) визначає дату та місце проведення судового розгляду;

2) з'ясовує у відкритому чи закритому судовому засіданні необхідно здійснювати судовий розгляд;

3) з'ясовує, питання про склад осіб, які братимуть участь у судовому розгляді;

4) розглядає клопотання учасників судового провадження про:
- здійснення судового виклику певних осіб до суду для допиту;
- витребування певних речей чи документів;

5) вчиняє інші дії, необхідні для підготовки до судового розгляду.

Під час підготовчого судового засідання суд за клопотанням учасників судового провадження має право обрати, змінити чи скасувати заходи забезпечення кримінального провадження, в тому числі запобіжний захід, обраний у відношенні обвинуваченого. За відсутності зазначених клопотань сторін застосування заходів забезпечення кримінального провадження, обраних під час досудового розслідування, вважається продовженим.

Після завершення підготовки до судового розгляду суд постановляє ухвалу про призначення судового розгляду. Судовий розгляд повинен бути призначений не пізніше десяти днів після постановлення ухвали про його призначення.

Документи, інші матеріали, надані суду під час судового провадження його учасниками, судові рішення та інші документи і матеріали, що мають значення для цього кримінального провадження, долучаються до обвинувального акта (клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності) і є матеріалами кримінального провадження.

Після призначення справи до судового розгляду головуючий повинен забезпечити учасникам судового провадження можливість ознайомитися з матеріалами кримінального провадження, коли вони про це заявлять клопотання. Під час ознайомлення учасники судового провадження мають право робити з матеріалів необхідні **виписки та копії**. Матеріали про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, для ознайомлення не надаються.

143

Загальні положення судового розгляду

Вони закріплені у ст. 318-355 КПК, в яких передбачається, що судовий розгляд повинен бути проведений і завершений протягом **розумного строку**. Розгляд здійснюється в судовому засіданні з обов'язковою участю сторін. У судові засідання викликається потерпілий та інші учасники кримінального провадження. Воно відбувається у спеціально обладнаному приміщенні — залі судових засідань. У разі необхідності окремі процесуальні дії можуть вчинятися поза межами приміщення суду.

Розгляд справ у кримінальному провадженні повинен бути проведений в **одному складі суддів**. У випадку, коли суддя позбавлений можливості продовжувати брати участь у засіданні, він повинен бути замінений іншим суддею. Після заміни судді судовий розгляд розпочинається спочатку.

Суд може прийняти рішення про відсутність необхідності розпочинати судовий розгляд з початку та здійснювати повторно всі або частину процесуальних дій, які вже здійснювалися під час судового розгляду до заміни судді у випадку, якщо таке рішення не може негативно вплинути на судовий розгляд, та за умови дотримання таких вимог:

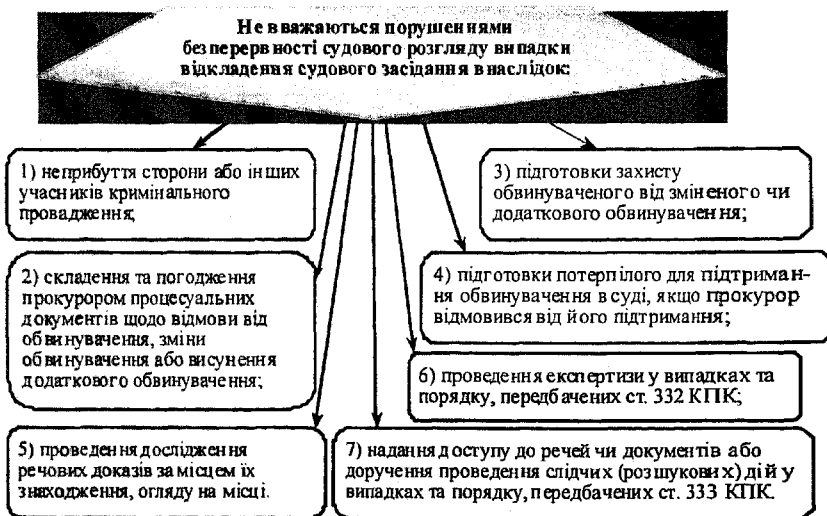
- сторони, потерпілий **не наполягають** на новому проведенні процесуальних дій, які вже були здійснені судом до заміни судді;

- суддя, що замінив суддю, який вибув, ознайомився з ходом судового провадження та матеріалами кримінального провадження, наявними в розпорядженні суду, згоден з прийнятими судом процесуальними рішеннями і вважає недоцільним нове проведення процесуальних дій, що вже були проведені до заміни судді.

Докази, що були досліджені під час судового розгляду до заміни судді, зберігають доказове значення та можуть бути використані для обґрунтування судових рішень.

У кримінальному провадженні, для проведення якого потрібен значний час, повинен бути призначений запасний суддя, який перебуває в залі судового засідання протягом судового розгляду. Про це робиться відмітка у журналі судового засідання. Якщо в ході судового засідання суддю замінює запасний суддя, то судовий розгляд продовжується. Судовий розгляд в цьому випадку закінчує суд у новому складі.

Головуючий у судовому засіданні керує ходом судового засідання, забезпечує додержання послідовності та порядку вчинення процесуальних дій, здійснення учасниками кримінального провадження їхніх процесуальних прав і виконання ними обов'язків, спрямовує судовий розгляд на забезпечення з'ясування всіх обставин кримінального провадження, усуваючи із судового розгляду все, що не має значення для кримінального провадження. Головуючий у судовому засіданні вживає необхідних заходів для забезпечення в судовому засіданні належного порядку. Судовий розгляд відбувається безперервно, крім часу, призначеного для відпочинку.

Якщо обвинувачений, до якого не застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, не прибув за викликом в судове засідання, суд відкладає судовий розгляд, призначає дату нового засідання і вживає заходів до забезпечення його прибуття до суду. Крім того, суд має право поста-

новити ухвалу про привід обвинуваченого та ухвалу про накладення на нього грошового стягнення.

Якщо в судове засідання не прибув за повідомленням прокурор або захисник у кримінальному провадженні, де участь захисника є обов'язковою, суд відкладає судовий розгляд, визначає дату, час та місце проведення наступного засідання і вживає заходів до прибуття їх у наступне судове засідання. Одночасно, якщо причина неприбуття не є поважною, суд порушує питання про відповідальність прокурора або адвоката, які не прибули, перед органами, що згідно із законом уповноважені притягати їх до дисциплінарної відповідальності. У разі неможливості подальшої участі прокурора в судовому провадженні він замінюється іншим.

Якщо подальша участь у судовому провадженні захисника неможлива, головуючий пропонує обвинуваченому протягом трьох днів обрати собі іншого захисника. Якщо в кримінальному провадженні, де участь захисника є обов'язковою, прибуття в судове засідання захисника, обраного обвинуваченим, протягом трьох днів неможливе, суд відкладає судовий розгляд на необхідний для з'явлення захисника строк або одночасно з відкладенням судового розгляду залучає захисника для здійснення захисту за призначенням.

Прокурору та захисникові, які раніше не брали участі у кримінальному провадженні, суд зобов'язаний надати час, достатній для ознайомлення з матеріалами кримінального провадження і підготовки до участі в судовому засіданні.

Якщо в судове засідання не прибув за викликом потерпілий, який належним чином повідомлений про дату, час і місце судового засідання, суд, заслухавши думку учасників судового провадження, залежно від того, чи можливо за його відсутності з'ясувати всі обставини під час судового розгляду, вирішує питання про проведення судового розгляду без потерпілого або про його відкладення. Суд має право накласти грошове стягнення на потерпілого.

Якщо в судове засідання не прибув цивільний позивач чи його представник, суд залишає цивільний позов без розгляду. Цивільний позов може бути розглянутий за відсутності цивільного позивача, якщо від нього надійшло клопотання про розгляд позову за його відсутності або якщо обвинувачений, цивільний відповідач повністю визнав пред'явлений позов.

Якщо в судове засідання не прибув за викликом цивільний відповідач, який не є обвинуваченим, або його представник, суд, заслухавши думку учасників судового провадження, залежно від того, чи можливо за відсутності зазначених осіб з'ясувати обставини, що стосуються цивільного позову, вирішує питання про проведення судового розгляду без них або про його відкладення. Суд має право накласти грошове стягнення на цивільного відповідача.

Якщо в судове засідання не прибув за викликом свідок, спеціаліст, перекладач або експерт, заслухавши думку учасників судового провадження, суд після допиту інших присутніх свідків призначає нове судове засідання і вживає заходів для його прибуття. Крім того, суд має право постановити ухвалу про привід свідка та ухвалу про накладення на нього грошового стягнення.

Прибуття в суд перекладача (за винятком залучення його судом), свідка, спеціаліста або експерта **забезпечується стороною, яка заявила клопотання** про його виклик. Суд сприяє сторонам у забезпеченні явки вказаних осіб шляхом здійснення судового виклику.

Кількість присутніх у залі судового засідання **може бути обмежена** головуючим лише у разі недостатності місць у залі засідання. Близькі родичі та члени сім'ї обвинуваченого і потерпілого, а також представники засобів масової інформації мають **пріоритетне право** бути присутніми під час судового засідання.

Особи, присутні у залі судового засідання, при вході до нього суду та при виході суду повинні **встати**. Сторони допитують свідків та заявляють клопотання, подають заперечення стоячи і лише після надання їм слова головуючим в судовому засіданні. Свідки, експерти, спеціалісти дають показання, стоячи на місці, призначеному для свідків. Особи, присутні в залі, заслуховують **вирок суду стоячи**. Відступ від цих правил допускається з дозволу головуючого в судовому засіданні.

Сторони, учасники кримінального провадження, а також інші особи, присутні в залі судового засідання, зобов'язані додержуватися в судовому засіданні порядку і **беззаперечно підкорятися** відповідним розпорядженням головуючого у судовому засіданні.

Сторони, учасники кримінального провадження звертаються до суду **«Ваша честь»** або **«Шановний суд»**.

Матеріали, речі і документи **передаються** головуючому в судовому засіданні **через судового розпорядника**.

Якщо **обвинувачений** порушує порядок у залі судового засідання або не підкоряється розпорядженням головуючого у судовому засіданні, останній **попереджає** обвинуваченого про те, що в разі повторення ним зазначених дій його буде видалено з зали судового засідання. При повторному порушенні обвинуваченим порядку судового засідання він може бути **видалений** за ухвалою суду з зали засідання тимчасово або на весь час судового розгляду. **Якщо такий обвинувачений не представлений захисником, суд зобов'язаний залучити захисника для здійснення захисту за призначенням і відкласти судовий розгляд на строк, необхідний для його підготовки до захисту.**

Після повернення до зали засідання обвинуваченому надається можливість ознайомитися з доказами, які були досліджені, а також з рішеннями, які були ухвалені за його відсутності, та дати пояснення щодо них. У разі видалення обвинуваченого на весь час судового розгляду, судові рішення, яким закінчено провадження в суді, негайно оголошується обвинуваченому після його ухвалення.

У разі невиконання розпорядження головуючого **прокурором** чи **захисником** головуючий робить їм **попередження** про відповідальність за неповагу до суду. При повторному порушенні порядку у залі судового засідання їх може бути **притягнуто до відповідальності, передбаченої законом.**

У разі невиконання розпорядження головуючого **іншими особами**, присутніми у судовому засіданні, головуючий робить їм **попередження** про відповідальність за неповагу до суду. При повторному порушенні порядку у залі судового засідання їх за ухвалою суду може бути **видалено із зали судового засідання та притягнуто до відповідальності, встановленої законом.**

За неповагу до суду винні особи притягаються до відповідальності, встановленої законом. Питання про притягнення особи до відповідальності за прояв неповаги до суду **вирішується судом негайно** після вчинення порушення, для чого у судовому засіданні оголошується перерва.

Під час судового розгляду суд за клопотанням сторони обвинувачення або захисту має право своєю ухвалою змінити, скасувати або обрати запобіжний захід щодо обвинуваченого.

Незалежно від наявності клопотань суд зобов'язаний розглянути питання доцільності продовження тримання обвинуваченого під вартою до спливу двомісячного строку з дня надходження до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів виховного або медичного характеру чи з дня обрання судом у відношенні обвинуваченого запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. За наслідками розгляду питання суд своєю мотивованою ухвалою скасовує, змінює запобіжний захід у вигляді тримання під вартою або продовжує його дію на строк, що не може перевищувати двох місяців. Копія ухвали вручається обвинуваченому, прокурору та направляється уповноваженій службовій особі місця ув'язнення.

До спливу продовженого строку суд зобов'язаний повторно розглянути питання доцільності продовження тримання обвинуваченого під вартою, якщо судове провадження не було завершено до його спливу.

Під час судового розгляду суд за клопотанням сторін, потерпілого має право своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам.

Суд має право своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам незалежно від наявності клопотання, якщо:

- ✓ якщо суду надані кілька висновків експертів, які суперечать один одному, а допит експертів не дозволив усунути виявлені суперечності;
- ✓ якщо під час судового розгляду виникли підстави, передбачені КПК.

До ухвали суду про доручення проведення експертизи включаються питання, поставлені перед експертом учасниками судового провадження, судом. Суд має право не включити до ухвали питання, поставлені учасниками судового провадження, якщо відповіді на них не стосуються кримінального провадження або не мають значення для судового розгляду, обґрунтувавши таке рішення в ухвалі.

Після постановлення судом ухвали про доручення проведення експертизи судовий розгляд продовжується за винятком випадків, коли таке продовження неможливе до отримання висновку експерта.

Під час розгляду клопотання про надання тимчасового доступу до речей і документів суд, крім іншого, враховує причини, через які доступ не був здійснений під час досудового розслідування. Якщо судом під час судового провадження прийнято рішення про надання доступу до речей і документів, суд відкладає судовий розгляд на строк, достатній для здійснення такого заходу забезпечення кримінального провадження та ознайомлення учасників судового провадження з його результатами. Особа, що під час судового провадження отримала речі і документи внаслідок здійснення тимчасового доступу до них, зобов'язана надати до них доступ.

У разі, якщо під час судового розгляду виникне необхідність у встановленні обставин або перевірі обставин, які мають істотне значення для

кримінального провадження, і вони не можуть бути встановлені або перевірені іншим шляхом, суд за клопотанням сторони має право доручити органу досудового розслідування провести певні слідчі та інші дії. У разі прийняття такого рішення, суд відкладає судовий розгляд на строк, достатній для проведення слідчої чи розшукової дії та ознайомлення учасників судового провадження з її результатами.

Під час розгляду клопотання суд враховує значення обставин, про встановлення або перевірку яких просить особа, що звернулася з ним, можливість їх встановлення або перевірки шляхом проведення слідчих та інших дій та причини, через які не були здійсненні належні дії для їх встановлення чи перевірки на стадії досудового розслідування. Суд відмовляє в задоволенні клопотання прокурора, якщо він не доведе, що слідчі чи розшукові дії, про проведення яких він просить, не могли бути проведені під час досудового розслідування через те, що не були і не могли бути відомі обставини, які свідчать про необхідність їх проведення.

В ухвалі суду про доручення проведення слідчої чи розшукової дії зазначається, для з'ясування або перевірки яких обставин і які саме дії необхідно провести, та встановлюється строк виконання доручення. Слідчі та інші дії, що проводяться на виконання доручення суду, здійснюються в порядку, передбаченому КПК.

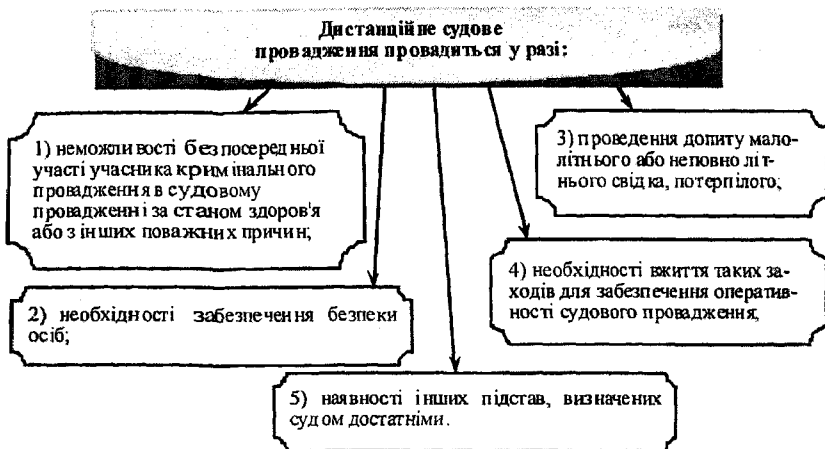
Прокурор зобов'язаний надати доступ до матеріалів, отриманих внаслідок проведення слідчих чи розшукових дій за дорученням суду, учасникам судового провадження та надати їх суду у встановлений строк.

Матеріали кримінального провадження можуть об'єднуватися в одне провадження або виділятися в окреме провадження ухвалою суду, на розгляді якого вони перебувають, згідно з правилами, передбаченими ст. 217 КПК.

У разі якщо на розгляд місцевого суду надійшло кримінальне провадження щодо особи, стосовно якої цим судом вже здійснюється судове провадження, воно передається складу суду, що його здійснює, для вирішення питання про об'єднання судових проваджень.

У разі якщо обвинувачений ухилився від суду або захворів на психічну чи іншу тяжку тривалу хворобу, яка виключає його участь у судовому провадженні, суд зупиняє судове провадження щодо цього обвинуваченого до його розшуку або видужання і продовжує судове провадження щодо інших обвинувачених, якщо воно здійснюється щодо декількох осіб. Розшук обвинуваченого, який ухилився від суду, оголошується ухвалою суду, організація виконання якої доручається слідчому, прокурору.

Ця новела передбачена ст. 336 КПК. Судове провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення, у тому числі яке знаходиться поза межами приміщення суду.

Суд ухвалює рішення про здійснення дистанційного судового провадження з власної ініціативи або за клопотанням сторони, інших учасників кримінального провадження. У випадку, якщо сторона чи потерпілий заперечує проти здійснення дистанційного судового провадження, суд може ухвалити рішення про його здійснення лише мотивовано ухвалою, обґрунтувавши в ній прийняте рішення. Суд не має права прийняти рішення про здійснення дистанційного судового провадження, в якому поза межами приміщення суду знаходиться обвинувачений, у випадку, якщо він проти цього заперечує.

Застосовувані у дистанційному судовому провадженні технічних засобів і технологій повинно забезпечувати належну якість зображення і звуку, дотримання принципу гласності та відкритості судового провадження, а також інформаційну безпеку. Учасникам кримінального провадження повинна бути забезпечена можливість чути та бачити хід судового провадження, задавати питання і отримувати відповіді, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки.

Якщо особа, яка братиме участь у судовому провадженні дистанційно, знаходиться у приміщенні, розташованому на території, яка перебуває під юрисдикцією суду або на території міста, в якому розташований суд, судовий розпорядник або секретар судового засідання цього суду зобов'язаний вручити такій особі пам'ятку про її процесуальні права, перевірити її документи, що посвідчують особу, та перебувати поряд з нею до закінчення судового засідання.

Якщо особа, яка братиме участь у судовому провадженні дистанційно, знаходиться у приміщенні, розташованому поза територією юрисдикції суду та поза територією міста, в якому розташований суд, суд своєю ухвалою може доручити суду, на території юрисдикції якого перебуває така особа, здійснити такі дії. Суд, що отримав доручення, за погодженням з судом, що надав доручення, зобов'язаний у визначений в ухвалі строк організувати виконання зазначеного доручення.

Якщо особа, яка буде брати участь у судовому провадженні дистанційно, утримується в установі попереднього ув'язнення або установі виконання покарань, дії, передбачені КПК, здійснюються службовою особою такої установи.

Хід і результати процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції, фіксуються за допомогою технічних засобів відеозапису. Особа, якій забезпечується захист, може бути допитана в режимі відеоконференції з такими змінами зовнішності і голосу, за яких її неможливо впізнати.

Дистанційне судове провадження може здійснюватися в судах першої, апеляційної, касаційної інстанцій, Верховному Суді України при здійсненні судового провадження щодо будь-яких питань, розгляд яких віднесено до компетенції суду.

Межі судового розгляду

У ст. 337 КПК зазначено, що судовий розгляд проводиться лише щодо особи, якій висунуте обвинувачення, і лише в межах висунутого обвинувачення відповідно до обвинувального акта. Під час судового розгляду прокурор може змінити обвинувачення, висунути додаткове обвинувачення, відмовитись від підтримання обвинувачення.

З метою ухвалення справедливого судового рішення та захисту прав людини і основоположних свобод суд має право вийти за межі висунутого обвинувачення, зазначеного в обвинувальному акті, лише в частині зміни правової кваліфікації кримінального правопорушення, якщо це покращує становище особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження.

З метою зміни правової кваліфікації та обсягу обвинувачення прокурор має право змінити обвинувачення, якщо під час судового розгляду встановлені нові фактичні обставини кримінального правопорушення, у вчиненні якого обвинувачується особа.

Дійшовши до переконання, що обвинувачення потрібно змінити, прокурор складає обвинувальний акт, в якому формулює змінене обвинувачення та викладає обґрунтування прийнятого рішення. Копії обвинувального акта надаються обвинуваченому, його захиснику, потерпілому, його представнику та законним представникам. Обвинувальний акт долучається до матеріалів кримінального провадження.

Якщо в обвинувальному акті зі зміненням обвинуваченням ставиться питання про застосування закону України про кримінальну відповідальність, який передбачає відповідальність за менш тяжке кримінальне правопорушення, чи про зменшення обсягу обвинувачення, то головуючий зобов'язаний роз'яснити потерпілому його право підтримувати обвинувачення у раніше пред'явленому обсязі.

Суд роз'яснює обвинуваченому, що він буде захищатися в судовому засіданні від нового обвинувачення, після чого відкладає розгляд не менше ніж на сім днів для надання обвинуваченому, його захиснику можливості

підготуватись до захисту проти нового обвинувачення. За клопотанням сторони захисту цей строк може бути скорочений або продовжений. Після закінчення цього строку судовий розгляд продовжується.

У разі отримання відомостей про можливе вчинення обвинуваченням іншого кримінального правопорушення, щодо якого обвинувачення не висувалось і яке тісно зв'язане з первісним та їх окремих розгляд неможливий, прокурор має право звернутися до суду з вмотивованим клопотанням про розгляд додаткового обвинувачення в одному провадженні з первісним обвинуваченням.

У разі задоволення такого клопотання прокурора, суд зобов'язаний відкласти судовий розгляд на строк, необхідний для підготовки до захисту від додаткового обвинувачення та виконання прокурором вимог але не більше ніж на **чотирнадцять днів**. Строк відкладення судового розгляду може бути продовжений судом за клопотанням сторони захисту у випадку, якщо обсяг або складність нового обвинувачення вимагають більше часу для підготовки до захисту.

Після закінчення встановленого судом строку, судові провадження повинно бути розпочате з підготовчого судового засідання. Нове дослідження доказів, які вже були досліджені судом до висунення додаткового обвинувачення, здійснюється тільки у разі визнання судом такої необхідності.

Якщо в результаті судового розгляду прокурор дійде переконання, що пред'явлене особі обвинувачення не підтверджується, він повинен відмовитися від обвинувачення і викласти мотиви відмови у своїй постанові, яка долучається до матеріалів кримінального провадження. Копія постанови надається обвинуваченому, його захиснику, потерпілому, його представнику та законним представникам.

У разі відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення в суді головуєчий роз'яснює потерпілому його право підтримувати обвинувачення в суді. У випадку висловленої згоди потерпілим на підтримання обвинувачення в суді головуєчий надає потерпілому час, необхідний для підготовки до судового розгляду.

Якщо потерпілий висловив згоду на підтримання обвинувачення в суді, головуєчий надає йому час, необхідний для підготовки до судового розгляду.

Потерпілий, який погодився підтримувати обвинувачення в суді, користується всіма правами сторони обвинувачення під час судового розгляду.

У випадку, передбаченому ч. 3 ст. 340 КПК, кримінальне провадження за відповідним обвинуваченням набуває статусу приватного і здійснюється за процедурою приватного обвинувачення.

Повторне неприбуття в судові засідання потерпілого, який був викликаний у встановленому КПК порядку (зокрема, наявне підтвердження отримання ним повістки про виклик або ознайомлення з її змістом у іншій спосіб), без поважних причин або без повідомлення про причини неприбуття після настання обставин, передбачених у ч. 2 і 3 ст. 340 КПК, здійснюється до його відмови від обвинувачення і має наслідком закриття кримінального провадження за відповідним обвинуваченням.

Якщо в результаті судового розгляду прокурор дійде переконання, що необхідно відмовитися від обвинувачення, змінити його або висуну-

ти додаткове обвинувачення, він повинен погодити відповідні процесуальні документи з керівником органу прокуратури, в якому він працює. Суд за клопотанням прокурора відкладає судові засідання та надає прокурору час для складення та погодження відповідних процесуальних документів.

У разі, якщо в судовому засіданні брав участь керівник органу прокуратури, який дійшов одного з зазначених переконань, він повинен погодити відповідні процесуальні документи прокурором вищого рівня. Якщо керівник органу прокуратури, відмовляє у погодженні обвинувального акта зі зміненням обвинуваченням, клопотання про висунення додаткового обвинувачення або постанови про відмову від обвинувачення, він усуває від участі в судовому розгляді прокурора, що ініціював таке питання, та самостійно бере участь у ньому в якості прокурора або доручає участь іншому прокуророві. У такому разі судовий розгляд продовжується в загальному порядку.

146

Процедура судового розгляду

Вона передбачена ст. 342-368 КПК. У призначений для судового розгляду час головуючий відкриває судові засідання і оголошує про розгляд відповідного кримінального провадження.

Секретар судового засідання доповідає суду, хто з учасників судового провадження, викликаних та повідомлених осіб прибув у судові засідання, встановлює їх особи, перевіряє повноваження захисників і представників, з'ясовує чи вручено судові виклики та повідомлення тим, хто не прибув, і повідомляє причини їх неприбуття, якщо вони відомі. Секретар судового засідання повідомляє про здійснення повного фіксування судового розгляду, а також про умови фіксування судового засідання.

Головуючий оголошує склад суду, прізвище запасного судді, якщо він є, прізвища прокурора, потерпілого, цивільного позивача, обвинуваченого, захисника, цивільного відповідача, представника, перекладача, експерта, спеціаліста, секретаря судового засідання, роз'яснює учасникам судового провадження право відводу і з'ясовує, чи заявляють вони кому-небудь відвід.

Судовий розпорядник роздає особам, які беруть участь у судовому розгляді, пам'ятку про їхні права та обов'язки. Після ознайомлення обвинуваченого та інших осіб, які беруть участь у судовому розгляді, з пам'яткою, головуєчий з'ясовує, чи зрозумілі їм їх права та обов'язки і у разі необхідності роз'яснює їх.

Перед початком судового розгляду головуєчий дає розпорядження про видалення свідків із залу судового засідання. Судовий розпорядник вживає заходів, щоб допитані і недопитані свідки не спілкувалися між собою.

Початок судового розгляду

Судовий розгляд починається з оголошення прокурором короткого викладу обвинувального акта, якщо учасники судового провадження не заявили клопотання про оголошення обвинувального акта в повному обсязі.

Якщо в кримінальному провадженні пред'явлено цивільний позов, цивільний позивач або його представник, а в разі їхньої відсутності – головуючий, оголошує короткий виклад позовної заяви, якщо учасники судового провадження не заявили клопотання про її оголошення в повному обсязі.

Після оголошення обвинувачення головуючий встановлює особу обвинуваченого, з'ясовуючи його прізвище, ім'я, по батькові, місце і дату народження, місце проживання, заняття та сімейний стан, роз'яснює йому суть обвинувачення і запитує, чи зрозуміле воно йому, чи визнає він себе винним і чи бажає давати показання.

Якщо обвинувачених декілька, головуючий здійснює зазначені дії щодо кожного з них. Якщо у кримінальному провадженні пред'явлено цивільний позов, головуючий запитує обвинуваченого, цивільного відповідача, чи визнають вони позов.

Головуючий з'ясовує думку учасників судового провадження про те, які докази потрібно дослідити, та про порядок їх дослідження.

Докази зі сторони обвинувачення досліджуються в першу чергу, а зі сторони захисту — в другу. Обсяг доказів, які будуть досліджуватися, та порядок їх дослідження визначаються ухвалою суду і в разі необхідності можуть бути змінені.

Суд має право, якщо проти цього не заперечують учасники судового провадження визнати недоцільним дослідження доказів стосовно тих обставин, які ніким не оспорюються. При цьому суд з'ясовує, чи правильно розуміють зазначені особи зміст цих обставин, чи немає сумнівів у добровільності їх позицій, а також роз'яснює їм, що у такому випадку вони будуть позбавлені права оскаржити ці обставини в апеляційному порядку. Допит обвинуваченого здійснюється обов'язково, крім випадку, коли він відмовився від дачі показань.

Клопотання учасників судового провадження розглядаються судом після того, як буде заслухана думка решти учасників судового провадження, про що постановляється ухвала. Відмова в задоволенні клопотання не перешкоджає його повторному заявленню з інших підстав.

Допит обвинуваченого починається з пропозиції головуючого надати показання щодо кримінального провадження, після чого обвинуваченого першим допитує прокурор, а потім захисник. Після цього, обвинуваченому можуть бути задані запитання потерпілим, іншими обвинуваченими, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, а також головуючим і судом. Крім того, головуючий має право протягом всього допиту обвинуваченого задавати йому запитання для уточнення і доповнення його відповідей.

Якщо обвинувачений висловлюється нечітко або з його дій не можна дійти висновку про те, чи визнає він обставини чи заперечує проти них, суд має право захадати від нього конкретної відповіді — так чи ні.

У випадку здійснення судового розгляду стосовно декількох обвинувачених, якщо цього вимагають інтереси кримінального провадження або безпека обвинуваченого, допит одного з обвинувачених на підставі мотивованої ухвали суду може здійснюватися з використанням відеоконференції при трансляції з іншого приміщення. У судовому засіданні обвинувачений має право **користуватися нотатками**.

Перед допитом свідка головуючий встановлює відомості про його особу та з'ясовує стосунки свідка з обвинуваченим і потерпілим. Крім того, головуючий з'ясовує чи отримав свідок пам'ятку про його права та обов'язки, чи зрозумілі вони йому і у разі необхідності роз'яснює їх, а також з'ясовує, чи не відмовляється він з підстав, встановлених законом, від давання показань і попереджає його про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань та завідомо неправдиві показання.

Якщо перешкода для допиту свідка не встановлено, головуючий у судовому засіданні приводить його до присяги наступного змісту:

"Я, (прізвище, ім'я, по батькові), присягаю говорити суду правду і лише правду".

Німий свідок складає присягу в письмовій формі, підписуючи текст того ж змісту.

Суд зобов'язаний контролювати хід допиту свідків, щоб уникнути зайвого витрачання часу, захистити свідків від образи або не допустити порушення правил допиту. Кожний свідок допитується окремо. Свідки, які ще не дали показань, не мають права перебувати у залі судового засідання під час судового розгляду. За клопотанням сторони або самого свідка свідок допитується за відсутності певного допитаного свідка.

Перед **допитом потерпілого** головуючий встановлює відомості про його особу та з'ясовує стосунки потерпілого з обвинуваченим. Крім того, головуючий з'ясовує чи отримав потерпілий пам'ятку про його права та обов'язки, чи зрозумілі вони йому і у разі необхідності роз'яснює їх, а також попереджає його про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиві показання.

Допит малолітнього свідка і, за розсудом суду, неповнолітнього свідка проводиться в присутності законного представника, педагога, психолога, а за необхідності - лікаря. Свідку, який не досяг шістнадцятирічного віку, головуючий роз'яснює обов'язок про необхідність давати правдиві показання, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання, і не приводить до присяги.

До початку допиту педагогу, психологу або законному представнику роз'яснюється їхній обов'язок бути присутніми при допиті, а також право протестувати проти питань та задавати запитання. Головуючий має право відвести поставлене питання.

У випадках, коли це необхідно для об'єктивного з'ясування обставин та/або захисту прав малолітнього чи неповнолітнього свідка, за ухвалою суду він може бути допитаний поза залом судового засідання, в іншому приміщенні, з використанням відеоконференції (дистанційне судове провадження).

Порядок допиту свідка

Свідка обвинувачення першим допитує прокурор, свідка захисту – захисник, або якщо обвинувачений взяв захист на себе – обвинувачений (прямий допит). Під час прямого допиту не дозволяється задавати навідні питання, тобто запитання, у формулюванні яких міститься відповідь, частина відповіді або підказка до неї.

Після прямого допиту протилежній стороні надається можливість перехресного допиту свідка. Під час перехресного допиту дозволяється задавати навідні питання.

Під час допиту свідка сторонами головуючий за протестом сторони має право зняти питання, що не стосуються суті кримінального провадження.

У виняткових випадках для забезпечення безпеки свідка, який підлягає допиту, суд за власною ініціативою або за клопотанням сторін чи самого свідка постановляє мотивовану ухвалу про проведення допиту свідка з використанням технічних засобів з іншого приміщення, в тому числі за межами приміщення суду, або в інший спосіб, що унеможливило його ідентифікацію, та забезпечує сторонам можливість задавати питання та слухати відповіді на них. У разі, коли існує загроза ідентифікації голосу свідка, допит може супроводжуватися створенням акустичних перешкод. Перед прийняттям відповідної ухвали суд зобов'язаний з'ясувати наявність заперечень сторін проти проведення допиту свідка в умовах, що унеможливають його ідентифікацію, і, у разі їх обґрунтованості, відмовити у проведенні допиту свідка.

Якщо свідок висловлюється нечітко або з його слів не можна дійти висновку про те, чи визнає він обставини чи заперечує проти них, суд має право зажадати від цього свідка конкретної відповіді – "так" чи "ні".

Після допиту свідка йому можуть бути задані запитання потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, а також головуючим та суддями.

Свідок, даючи показання, має право користуватися нотатками, якщо його показання пов'язані з будь-якими обчисленнями та іншими відомостями, які важко зберегти в пам'яті.

Свідок може бути допитаний повторно в тому самому або наступному судовому засіданні за його клопотанням, за клопотанням сторони або з ініціативи суду, зокрема, якщо під час судового розгляду виявилось, що свідок може дати показання стосовно обставин, щодо яких він не допитувався. Під час дослідження інших доказів свідкам можуть задавати запитання учасники судового провадження, експерт, а також суд.

Суд має право призначити одночасний допит двох чи більше вже допитаних учасників кримінального провадження (свідків, потерпілих, обвинувачених) для з'ясування причин розбіжності в їхніх показаннях, який проводиться з урахуванням правил встановлених КПК.

Допитаний свідок на вимогу суду може бути залишений в залі судового засідання.

Свідкові, потерпілому, обвинуваченому під час судового розгляду можуть бути пред'явлені для впізнання особа чи річ. Пред'явлення для впізнання проводиться після того, як особа, яка впізнає, при допиті вкаже на ознаки, за якими вона може впізнати особу чи річ. При пред'явленні особи чи речі для впізнання особа, яка впізнає, повинна вказати, чи впізнає вона особу або річ і за якими саме ознаками.

Допит експерта в суді. За клопотанням сторони, потерпілого або з власної ініціативи суд має право викликати експерта для допиту для роз'яснення висновку. Перед допитом експерта головуючий встановлює його особу та приводить до присяги.

Присяга експерта:

"Я, (прізвище, ім'я по батькові), присягаю сумлінно виконувати обов'язки експерта, використовуючи всі свої професійні можливості".

Після цього головуючий попереджає експерта про кримінальну відповідальність за надання завідомо неправдивого висновку.

Порядок допиту експерта:

Експерта, який проводить експертизу за зверненням сторони обвинувачення, першою допитує сторона обвинувачення, а експерта, який проводить експертизу за зверненням сторони захисту, – сторона захисту. Після цього експерту можуть бути задані запитання потерпілим, цим же потерпілим, цивільним відповідачем, а також головуючим та суддями.

Експертуможуть бути задані запитання щодо наявності у експерта спеціальних знань та кваліфікації з досліджуваних питань (освіти, стажу роботи, наукового ступеня тощо), дотичної до предмета його експертизи; використаних методик та теоретичних розробок; достатності відомостей, на підставі яких готувався висновок; наукового обґрунтування та методів, за допомогою яких експерт дійшов до висновку; застосовності та правильності застосування принципів та методів до фактів кримінального провадження; інші запитання, що стосуються достовірності висновку.

Суд має право призначити одночасний допит двох чи більше експертів для з'ясування причин розбіжності в їхніх висновках, що стосуються одного і того ж предмету чи питання дослідження.

Кожна сторона для доведення або спростування достовірності висновку експерта має право надати відомості, які стосуються знань, вмінь, кваліфікації, освіти та підготовки експерта.

Експерт під час відповіді має право користуватися своїми письмовими та іншими матеріалами, які використовувалися під час експертного дослідження.

Дослідження речових доказів. Речові докази оглядаються судом, а також подаються для ознайомлення учасникам судового провадження, а в разі необхідності — також іншим учасникам кримінального провадження. Особи, яким подані для ознайомлення речові докази, можуть звернути увагу суду на ті чи інші обставини, пов'язані з річчю та її оглядом.

Огляд речових доказів, які не можна доставити в судове засідання, за необхідності проводиться за їх місцезнаходженням.

Учасники судового провадження мають право задавати питання з приводу речових доказів експертам, спеціалістам, свідкам, які їх оглядали.

Дослідження документів. Протоколи слідчих чи розшукових дій та інші долучені до матеріалів кримінального провадження документи, якщо в них викладені чи посвідчені відомості, що мають значення для встановлення фактів і обставин кримінального провадження, повинні бути оголошені в судовому засіданні за ініціативою суду або за клопотанням учасників судового провадження та пред'явлені для ознайомлення учасникам судового провадження, а в разі необхідності — також іншим учасникам кримінального провадження.

Учасники судового провадження мають право ставити запитання щодо документів свідкам, експертам, спеціалістам.

Якщо долучений до матеріалів кримінального провадження або наданий суду особою, яка бере участь у кримінальному провадженні, для ознайомлення документ викликає сумнів у його достовірності, учасники судового провадження мають право просити суд виключити його з числа доказів і вирішувати справу на підставі інших доказів або призначити відповідну експертизу цього документа.

Дослідження звуко- і відеозаписів. Відтворення звукозапису і демонстрація відеозапису проводяться в залі судового засідання або в іншому спеціально обладнаному для цього приміщенні з відображенням у журналі судового засідання основних технічних характеристик обладнання та носія інформації і зазначенням часу відтворення чи демонстрації. Після цього суд заслуховує доводи учасників судового провадження. У разі необхідності відтворення звукозапису і демонстрація відеозапису можуть бути повторені повністю або у певній частині. З метою з'ясування відомостей, що містяться у звуко- і відеозаписах, судом може бути залучено спеціаліста. Заяву про підробку звуко- і відеозаписів суд розглядає в порядку, передбаченому для розгляду заяв про підробку документів.

Під час дослідження доказів суд має право скористатися усними консультаціями або письмовими роз'ясненнями спеціаліста, наданими на підставі його спеціальних знань. Спеціалісту можуть бути задані питання щодо суті наданих усних консультацій чи письмових роз'яснень. Першою задає питання особа, за клопотанням якої залучено спеціаліста, а потім інші особи, які беруть участь у кримінальному провадженні. Головуючий у судовому засіданні має право задавати спеціалістові питання в будь-який час дослідження доказів.

Огляд на місці. У виняткових випадках, суд, визнавши за необхідне оглянути певне місце, проводить огляд за участю учасників судового провадження, а якщо цього вимагають обставини — за участю свідка, спеціалістів і експертів. Огляд на місці не може проводитися при здійсненні провадження судом присяжних.

На місці огляду учасникам кримінального провадження, які беруть у ньому участь, можуть бути задані запитання, пов'язані з проведенням огляду. Учасники судового провадження при огляді мають право звертати увагу суду на те, що, на їхню думку, може мати доказове значення. Проведення огляду і його результати відображаються в протоколі огляду місця та можуть фіксуватися технічними засобами.

Якщо під час судового розгляду будуть встановлені підстави для здійснення кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, суд постановляє ухвалу про зміну порядку розгляду і продовжує судовий розгляд.

Закінчення з'ясування обставин та перевірки їх доказами. Після з'ясування обставин, встановлених під час кримінального провадження, та перевірки їх доказами головуючий у судовому засіданні з'ясовує в учасників судового провадження, чи бажають вони доповнити судовий розгляд і чим саме.

У разі заявлення клопотань про доповнення судового розгляду суд розглядає їх, у зв'язку з чим має право задавати запитання сторонам чи іншим учасникам кримінального провадження. За відсутності клопотань або після вирішення клопотань, якщо вони були подані, суд постановляє ухвалу про закінчення з'ясування обставин та перевірки їх доказами і переходить до судових дебатів.

Судові дебати

У них виступають прокурор, потерпілий, його представник чи законний представник, цивільний позивач, його представник чи законний представник, цивільний відповідач, його представник, обвинувачений, його законний представник, захисник.

Якщо в судовому розгляді брали участь декілька прокурорів, у судових дебатах на їхній розсуд має право виступити один прокурор або кожен із них обгрунтовує в промові свою позицію у певній частині обвинувачення.

Якщо в судовому розгляді брали участь декілька захисників обвинуваченого, порядок виступів у судових дебатах визначається ними за взаємною згодою. У разі відсутності згоди порядок їхніх виступів встановлює суд.

Якщо в судовому розгляді брали участь декілька обвинувачених, захисників, представників, порядок їхніх виступів у судових дебатах встановлює суд.

Учасники судового провадження мають право в судових дебатах посилатися лише на ті докази, які були досліджені в судовому засіданні. Якщо під час судових дебатів виникне потреба подати нові докази, суд відновлює з'ясування обставин, встановлених під час кримінального провадження, та перевірки їх доказами, після закінчення якого знову відкриває судові дебати з приводу додатково досліджених обставин.

Суд не має права обмежувати тривалість судових дебатів певним часом. Головуючий має право зупинити виступ учасника дебатів, якщо він після зауваження повторно вийшов за межі кримінального провадження, що здійснюється, чи повторно допустив висловлювання образливого або непристойного характеру, і надати слово іншому учаснику дебатів.

Після закінчення промов учасники судових дебатів мають право обмінятися репліками. Право останньої репліки належить обвинуваченому або його захиснику.

Останнє слово обвинуваченого

Воно надається обвинуваченому після оголошення судових дебатів закінченими. Суд не має права обмежувати тривалість останнього слова обвинуваченого певним часом. Задавати запитання обвинуваченому під час його останнього слова не дозволяється.

Якщо обвинувачений в останньому слові повідомить про нові обставини, які мають істотне значення для кримінального провадження, суд за своєю ініціативою або за клопотанням учасників судового провадження відновлює з'ясування обставин, встановлених під час кримінального провадження, та перевірку їх доказами, після завершення яких відкриває судові дебати з приводу додатково досліджених обставин і надає останнє слово обвинуваченому.

Після останнього слова обвинуваченого суд негайно виходить до нарадчої кімнати для ухвалення вироку, про що головуючий оголошує присутнім у залі судового засідання.

Під час ухвалення вироку ніхто не має права перебувати в нарадчій кімнаті, крім складу суду, який здійснює судовий розгляд. Суд вправі перервати нараду лише для відпочинку з настанням нічного часу. Під час перерви судді не можуть спілкуватися з особами, які брали участь у кримінальному провадженні.

Судді не мають права розголошувати хід обговорення та ухвалення вироку в нарадчій кімнаті. Прийняття ухвали суду у нарадчій кімнаті здійснюється відповідно до правил, передбачених КПК.

Ухваюючи вирок суд вирішує такі питання:

- 1) чи мало місце діяння, у вчиненні якого обвинувачується особа,
- 2) чи містить це діяння склад кримінального правопорушення і якою саме статтею закону України про кримінальну відповідальність він передбачений,
- 3) чи винен обвинувачений у вчиненні цього кримінального правопорушення,
- 4) чи підлягає обвинувачений покаранню за вчинене ним кримінальне правопорушення

5) чи є обставини, що обтяжують або пом'якшують покарання обвинуваченого, і які саме;

6) яка саме міра покарання повинна бути призначена обвинуваченому і чи повинен він її відбувати;

7) чи підлягає задоволенню пред'явлений цивільний позов і, якщо так, на чію користь, в якому розмірі та в якому порядку;

8) чи вчинив обвинувачений кримінальне правопорушення у стані обмеженої осудності;

9) чи є підстави для застосування до обвинуваченого, який вчинив кримінальне правопорушення у стані обмеженої осудності, примусового заходу медичного характеру;

10) чи слід застосовувати до обвинуваченого примусове лікування;

11) чи необхідно призначити неповнолітньому громадянського вихователя;

12) що належить вчинити з майном, на яке накладено арешт, речовими доказами і документами;

13) на кого мають бути покладені процесуальні витрати і в якому розмірі;

14) як вчинити з заходами забезпечення кримінального провадження.

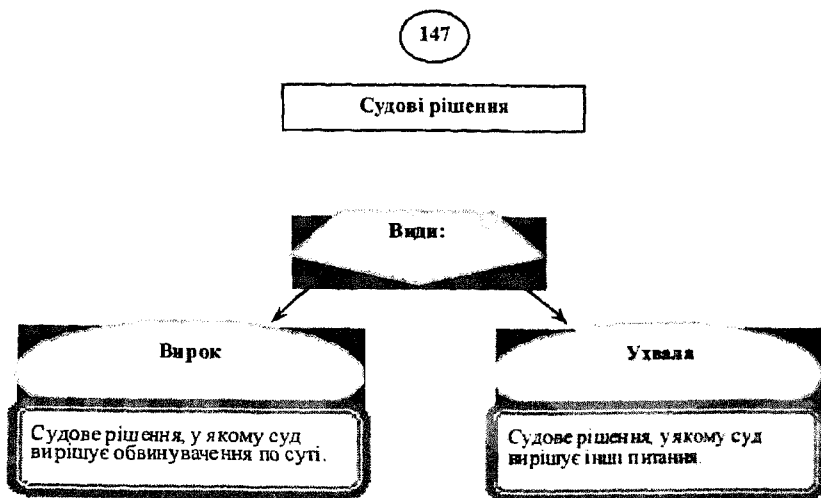
Коли особа обвинувачується у вчиненні декількох злочинів або декількох кримінальних проступків, суд вирішує питання окремо по кожному кримінальному правопорушенню. Якщо обвинувачується декілька осіб, суд вирішує питання окремо щодо кожного з обвинувачених.

Примусовий захід медичного характеру може бути застосовано до особи, яка вчинила кримінальне правопорушення у стані обмеженої осудності, лише за наявності акта психіатричної експертизи та висновку лікувальної установи. Примусове лікування може бути застосоване лише при наявності відповідного висновку лікувальної установи.

Обираючи при ухваленні вироку норму закону України про кримінальну відповідальність, яка підлягатиме застосуванню до суспільно небезпеч-

них діянь, суд зобов'язаний враховувати висновки Верховного Суду України, що викладені у рішеннях, прийнятих за результатами розгляду заяв про перегляд судового рішення.

Судове рішення повинно бути законним, обґрунтованим і вмотивованим.

Законним є рішення, ухвалене компетентним судом згідно з нормами матеріального права з дотриманням вимог щодо кримінального провадження.

Обґрунтованим є рішення, ухвалене судом на підставі об'єктивно з'ясованих обставин, які підтверджені доказами, дослідженими під час судового розгляду та оціненими судом.

Вмотивованим є рішення, в якому наведені належні і достатні мотиви та підстави його ухвалення.

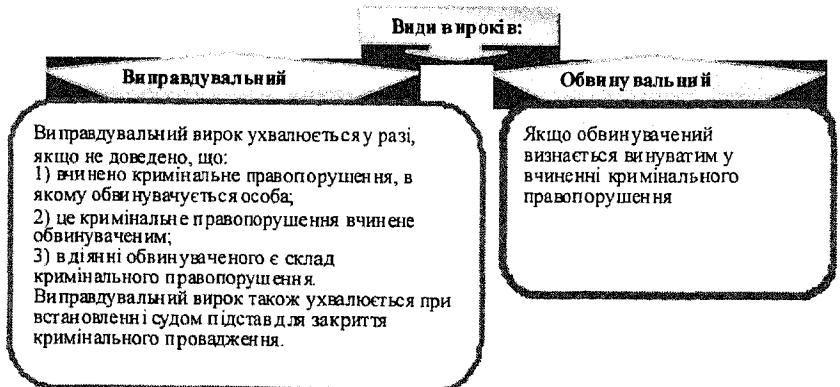
Суд ухвалює вирок іменем України безпосередньо після закінчення судового розгляду.

Вирок та ухвала постановляється в нарадчій кімнаті складом суду, який здійснював судовий розгляд.

Ухвали, постановлені без виходу до нарадчої кімнати, заносяться секретарем судового засідання у журнал судового засідання. Виправлення в судовому рішенні мають бути засвідчені підписами складу суду, який його ухвалив.

В ухвалі, яку суд постановляє без виходу до нарадчої кімнати, оголошуються висновок суду та мотиви, з яких суд дійшов такого висновку.

У вступній частині вироку зазначається:

- ✓ дата та місце його ухвалення;
- ✓ назва та склад суду, секретар судового засідання;
- ✓ найменування (номер) кримінального провадження;
- ✓ прізвище, ім'я і по батькові обвинуваченого, рік, місяць і день його народження, місце народження і місце проживання, заняття, освіта, сімейний стан та інші відомості про особу обвинуваченого, що мають значення для справи;
- ✓ закон України про кримінальну відповідальність, що передбачає кримінальне правопорушення, у вчиненні якого обвинувачується особа;
- ✓ сторони та інші учасники судового провадження;

У мотивувальній частині вироку зазначається:

- 1) у разі визнання особи винною – формулювання обвинувачення, яке пред'явлене особі і визнане судом недоведеним, а також підстави для виправдання обвинуваченого з зазначенням мотивів, з яких суд відкидає докази обвинувачення; мотиви ухвалення інших рішень щодо питань, які вирішуються судом при ухваленні вироку, та положення з закону, якими керувався суд;
- 2) у разі визнання особи винуватою:
  - ✓ формулювання обвинувачення, визнаного судом доведеним, з зазначенням місця, часу, способу вчинення та наслідків кримінального правопорушення, форми вини і мотивів кримінального правопорушення;
  - ✓ статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, що передбачає відповідальність за кримінальне правопорушення, винним у вчиненні якого визнається обвинувачений;
  - ✓ докази на підтвердження встановлених судом обставин, а також мотиви неврахування окремих доказів;
  - ✓ мотиви зміни обвинувачення, підстави визнання частини обвинувачення необґрунтованою, якщо судом приймалися такі рішення;
  - ✓ обставини, які пом'якшують або обтяжують покарання;
  - ✓ мотиви призначення покарання, звільнення від відбування покарання, застосування примусового заходу медичного характеру при встановленні стану обмеженої осудності обвинуваченого, застосування примусового лікування відповідно до статті 96 Кримінального кодексу України, мотиви призначення громадського вихователя неповнолітньому;
  - ✓ підстави для задоволення цивільного позову або відмову у ньому, залишення його без розгляду;
  - ✓ мотиви ухвалення інших рішень щодо питань, які вирішуються судом при ухваленні вироку, та положення з закону, якими керувався суд.

У резолютивній частині вироку зазначається:

1) у разі визнання особи виправданою – прізвище, ім'я та по батькові обвинуваченого, рішення про визнання його невинуватим у пред'явленому обвинуваченні та його виправдання;

- ✓ рішення про поновлення в правах, обмежених під час кримінального провадження;
- ✓ рішення щодо заходів забезпечення кримінального провадження, в тому числі рішення про запобіжний захід до набрання вироком законної сили;
- ✓ рішення щодо речових доказів і документів;
- ✓ рішення щодо процесуальних витрат;
- ✓ строк і порядок набрання вироком законної сили та його оскарження;
- ✓ порядок отримання копії вироку та інші відомості;

2) у разі визнання особи винуватою – прізвище, ім'я та по батькові обвинуваченого, рішення про визнання його винуватим у пред'явленому обвинуваченні та відповідні статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;

- ✓ покарання, призначене по кожному з обвинувачень, що визнані судом доведеними, та остаточною міра покарання, обрана судом;
- ✓ початок строку відбуття покарання;
- ✓ рішення про застосування примусового лікування чи примусового заходу медичного характеру щодо обмежено осудного обвинуваченого у разі їх застосування;
- ✓ рішення про призначення несповолітному громадського вихователя;
- ✓ рішення про цивільний позов;
- ✓ рішення про інші майнові стягнення і підстави цих рішень;
- ✓ рішення щодо речових доказів і документів;
- ✓ рішення про відшкодування процесуальних витрат;
- ✓ рішення щодо заходів забезпечення кримінального провадження;
- ✓ рішення про залік досудового тримання під вартою;
- ✓ строк і порядок набрання вироком законної сили та його оскарження;
- ✓ порядок отримання копії вироку та інші відомості.

Якщо особі було пред'явлено декілька обвинувачень і деякі з них не були доведені, то у резолютивній частині вироку зазначається, за якими з них обвинувачений виправданий, а за якими – засуджений.

Якщо обвинувачений визнається винним, але звільняється від відбування покарання, суд зазначає про це в резолютивній частині вироку.

У разі звільнення від відбування покарання з випробуванням відповідно до статей 75 – 79, 104 Кримінального кодексу України у резолютивній частині вироку зазначаються тривалість іспитового строку, обов'язки, покладені на засудженого, а також трудовий колектив або особа, на які, за їх згодою або на їх прохання, суд покладає обов'язок по нагляду за засудженим і проведеному з ним виховній роботі.

Коли призначається більш м'яке покарання, ніж передбачено законом, при зазначенні обраною судом міри покарання робиться посилання на статтю 69 ККУ.

Судове рішення ухвалюється простою більшістю голосів суддів, що входять до складу суду.

Якщо рішення ухвалюється в нарадчій кімнаті, відповідні питання вирішуються за результатами наради суддів шляхом голосування, від якого не має права утримуватися ніхто з суддів. Головуючий голосує останнім. У разі ухвалення судового рішення в нарадчій кімнаті, його підписують усі судді.

Кожен суддя з колеги суддів має право викласти письмово окрему думку, яка не оголошується в судовому засіданні, приєднується до матеріалів провадження і є відкритою для ознайомлення.

Судове рішення проголошується прилюдно негайно після виходу суду з нарадчої кімнати. Головуючий у судовому засіданні роз'яснює зміст рішення, порядок і строк його оскарження.

Якщо складання судового рішення у формі ухвали вимагає значного часу, суд має право обмежитись складанням і оголошенням його резолютивної частини, яку підписують всі судді. Повний текст ухвали повинен бути складений не пізніше п'яти діб з дня оголошення резолютивної частини і оголошений учасникам судового провадження. Про час оголошення повного тексту ухвали має бути зазначено у раніше складеній її резолютивній частині.

Після проголошення вироку головуючий роз'яснює обвинуваченому, захиснику, його законному представнику, потерпілому, його представнику право подати клопотання про помилування, право ознайомитися із журналом судового засідання і подати на нього письмові зауваження. Обвинуваченому, до якого застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, роз'яснюється право заявляти клопотання про доставку в судове засідання суду апеляційної інстанції.

Якщо обвинувачений не володіє державною мовою, то після проголошення вироку перекладач роз'яснює йому зміст резолютивної частини судового рішення. Копія вироку на рідній мові обвинуваченого або іншій мові, якою він володіє, у перекладі, що засвідчений перекладачем, вручається обвинуваченому.

Ухвали, постановлені в судовому засіданні, оголошуються негайно після їх постановлення. Учасники судового провадження мають право отримати в суді копію вироку чи ухвали суду. Копія вироку негайно після його проголошення вручається обвинуваченому. Копія судового рішення не пізніше наступного дня після ухвалення надсилається учаснику судового провадження, який не був присутнім в судовому засіданні.

Якщо обвинувачений тримається під вартою, суд звільняє його з-під варті в залі судового засідання при виправданні обвинуваченого; звільненні від відбування покарання; засудженні до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі; ухваленні обвинувального вироку без призначення покарання.

При засудженні до обмеження волі суд з урахуванням особи та обставин, встановлених під час кримінального провадження, має право звільнити обвинуваченого з-під варті.

Якщо обвинувачений, що тримається під вартою, засуджений до арешту чи позбавлення волі, суд у виняткових випадках з урахуванням особи та обставин, встановлених під час кримінального провадження, має право змінити йому запобіжний захід до набрання вироком законної сили на такий, що не пов'язаний з триманням під вартою, та звільнити такого обвинуваченого з-під варті.

За наявності в обвинуваченого неповнолітніх дітей, які залишилися без нагляду, непрацездатних батьків, баби, діда, прабаби, прадіда, які потребують матеріальної допомоги і залишилися без нагляду, суд зобов'язаний одночасно з ухваленням вироку порушити окремою ухвалою питання перед службою в справах дітей або відповідним органом опіки та піклування, органом соціального захисту населення про необхідність влаштування цих неповнолітніх, непрацездатних або встановлення над ними опіки чи піклування.

Якщо в обвинуваченого залишилися без нагляду житло чи інше майно, суд за клопотанням обвинуваченого зобов'язаний вжити через відповідні органи заходів для їх збереження. Про вжиті заходи повідомляється обвинувачений.

148

Виправлення помилок у рішеннях суду. Роз'яснення судового рішення.

Відповідно до ст. 379 КПК суд має право з власної ініціативи або за заявою учасника кримінального провадження чи іншої заінтересованої особи, виправити допущені в судовому рішенні цього суду описки, очевидні арифметичні помилки незалежно від того, набрало судове рішення законної сили чи ні.

Внесення виправлень вирішується в судовому засіданні. Учасники судового провадження повідомляються про дату, час і місце засідання. Неприбуття у судове засідання осіб, які були належним чином повідомлені, не перешкоджає розгляду питання про внесення виправлень. Ухвалу суду про внесення виправлень у судове рішення чи відмову у внесенні виправлень може бути оскаржено.

Якщо судове рішення є незрозумілим, суд, який його ухвалив, за заявою учасника судового провадження чи органу виконання судового рішення ухвалою роз'яснює своє рішення, не змінюючи при цьому його зміст. Суд розглядає заяву про роз'яснення судового рішення протягом десяти днів із повідомленням особи, яка звернулася із заявою про роз'яснення судового рішення та учасників судового провадження. Неприбуття у судове засідання осіб, які були належним чином повідомлені, не перешкоджає розглядові заяви про роз'яснення рішення.

Копія ухвали про роз'яснення судового рішення не пізніше наступного дня після її постановлення, надсилається особі, що звернулася із заявою про роз'яснення судового рішення, учасникам судового провадження, які не були присутні у судовому засіданні.

Ухвалу про роз'яснення судового рішення або відмову у його роз'ясненні може бути оскаржено в апеляційному порядку особою, яка звернулася із заявою про роз'яснення судового рішення та учасниками судового провадження.

Опорний конспект № 17. Особливі порядки провадження в суді першої інстанції

149. Спрощене провадження щодо кримінальних проступків.

150. Провадження в суді присяжних.

149

Спрощене провадження щодо кримінальних проступків

Відповідно до ст. 381 КПК суд за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором, або прокурора має право розглянути обвинувальний акт щодо

вчинення кримінального проступку без проведення судового розгляду в судовому засіданні за відсутності учасників судового провадження, якщо обвинувачений, що був представлений захисником, беззаперечно визнав свою винуватість, не оспорує встановлені досудовим розслідуванням обставини і згоден з розглядом обвинувального акта за його відсутності, а потерпійлий не заперечує проти такого розгляду. Спрощене провадження щодо кримінальних проступків здійснюється згідно із загальними правилами судового провадження.

Порядок спрощеного провадження:

1). Суд у п'ятиденний строк з моменту отримання обвинувального акта з клопотанням про його розгляд у спрощеному провадженні вивчає його та додані до нього матеріали і ухвалює вирок.

2). Вирок суду за результатами спрощеного провадження ухвалюється у встановленому порядку та повинен відповідати загальним вимогам до вироку суду. У вирокі суду за результатами спрощеного провадження замість доказів на підтвердження встановлених судом обставин, зазначаються встановлені органом досудового розслідування обставини, які не оспоруються учасниками судового провадження.

3). Суд має право призначити судовий розгляд у судовому засіданні обвинувального акта, який надійшов з клопотанням про його розгляд у спрощеному провадженні, та викликати для участі в ньому учасників кримінального провадження, якщо визнає це за необхідне.

4). Копія вироку за результатами розгляду обвинувального акта з клопотанням про його розгляд у спрощеному провадженні не пізніше наступного дня після його винесення надсилається учасникам судового провадження.

5). Вирок за результатами розгляду обвинувального акта з клопотанням про його розгляд у спрощеному провадженні може бути оскаржений в апеляції його по рядку.

150

Провадження в суді присяжних

Новела нашого кримінального процесу. Відповідно до ст. 383 КПК провадження судом присяжних здійснюється у відповідності із загальними правилами. Суд присяжних утворюється при місцевому загальному суді першої інстанції. Усі питання, пов'язані з судовим розглядом, судді і присяжні вирішують спільно.

Обвинувачений у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді довічного позбавлення волі, під час підготовчого судового засідання має право заявити клопотання про розгляд кримінального провадження стосовно нього судом присяжних.

Прокурор, суд зобов'язані роз'яснити обвинуваченому у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді довічного позбавлення волі,

можливість та особливості розгляду кримінального провадження стосовно нього судом присяжних.

Письмове роз'яснення прокурора обвинуваченому про можливість, особливості і правові наслідки розгляду кримінального провадження судом присяжних додається до обвинувального акта і реєстру матеріалів досудового розслідування, які передаються до суду.

Обвинувачений у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді довічного позбавлення волі, під час підготовчого судового засідання має право заявити клопотання про розгляд кримінального провадження стосовно нього судом присяжних.

Після призначення судового розгляду судом присяжних головуючий дає розпорядження секретарю судового засідання про виклик присяжних у кількості семи осіб, які визначаються автоматизованою системою документообігу суду з числа осіб, які внесені до списку присяжних. Громадяни, які внесені до списку присяжних і можуть бути викликані до суду як присяжні, визначаються згідно із Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

Письмовий виклик має бути вручений присяжному під розписку не пізніше ніж за п'ять днів до судового засідання. У виклику зазначаються день, час і місце проведення судового засідання, права та обов'язки присяжного, перелік вимог до присяжних, а також підстави для увільнення їх від виконання обов'язків, припис про явку, а також обов'язок присяжного (чи іншої особи, яка одержала виклик для передачі його присяжному) невідкладно повідомити суд про причини неможливості явки. На підставі письмового виклику роботодавець зобов'язаний звільнити присяжного від роботи на час виконання ним обов'язків зі здійснення правосуддя.

Права присяжного:

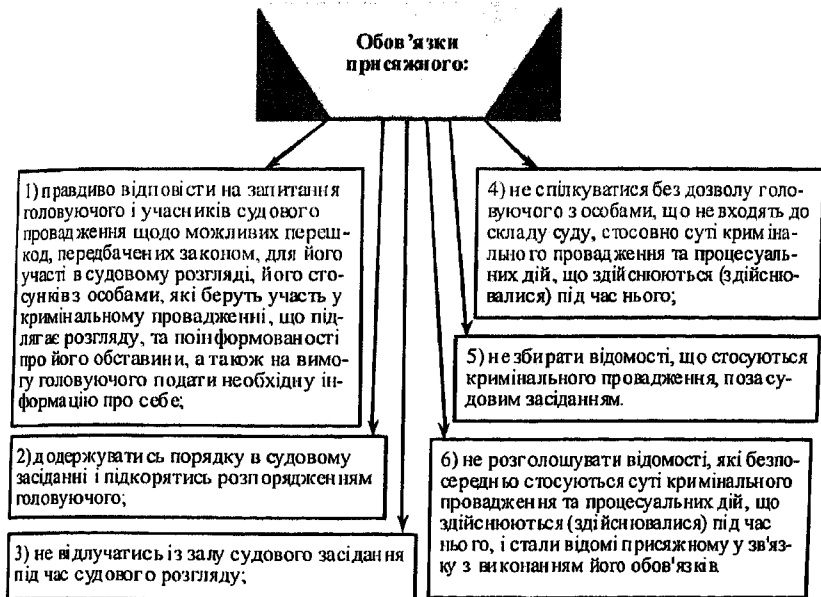
1) брати участь у дослідженні всіх відомостей та доказів у судовому засіданні;

2) робити нотатки під час судового засідання;

3) з дозволу головуючого задавати запитання обвинуваченому, потерпілому, свідкам, експертам, іншим особам, які допитуються;

4) просити головуючого роз'яснити норми закону, що підлягають застосуванню при вирішенні питань, юридичні терміни і поняття, зміст оголошених у судовому засіданні документів, ознаки злочину, у вчиненні якого обвинувачується особа.

Відбір присяжних здійснюється після відкриття судового засідання.

Головуючий повідомляє присяжним, яке провадження підлягає розгляду, роз'яснює їм права та обов'язки, а також умови їх участі в судовому розгляді. Кожен із присяжних має право заявити про неможливість його участі у судовому розгляді, вказавши на причину цього, та заявити собі самовідвід.

Головуючий з'ясовує, чи немає передбачених у законі підстав, які перешкоджають залученню громадянина в якості присяжного або є підставою для звільнення окремих присяжних від виконання їх обов'язків, а так само для звільнення присяжних від виконання їх обов'язків за їх усними чи письмовими заявами.

Для з'ясування обставин, що можуть перешкоджати участі присяжного в судовому розгляді, прокурор, потерпілий, обвинувачений з дозволу головуючого можуть задавати присяжним відповідні запитання. Кожному з присяжних, який з'явився, учасники судового провадження можуть заявити відвід.

Усі питання, пов'язані зі звільненням присяжних від участі в розгляді кримінального провадження, а також питання про самовідводи і відводи присяжних, вирішуються ухвалою суду у складі двох професійних суддів, що ухвалюється після наради на місці без виходу до нарадчої кімнати, крім випадків, коли вихід до нарадчої кімнати буде визнаний судом необхідним. У випадку, якщо судді не прийшли до одноголосного рішення щодо вирішення питання, пов'язаного зі звільненням присяжного від участі в розгляді кримінального провадження або самовідводом чи відводом присяжного,

присяжний вважається звільненим від участі у розгляді кримінального провадження або відведеним.

Якщо присяжних залишилось більше необхідної для участі в судовому розгляді кількості, присяжні визначаються автоматизованою системою документообігу суду з числа присяжних, що не були звільнені або відведені від участі в розгляді кримінального провадження.

Якщо присяжних залишилось менше необхідної для участі в судовому розгляді кількості, секретар судового засідання за вказівкою головуючого викликає присяжних додатково. Після відбору основних присяжних відбирається двоє запасних присяжних. Прізвища відібраних основних і запасних присяжних заносяться до журналу судового засідання в тому порядку, в якому їх було відібрано.

Запасні присяжні під час судового засідання постійно перебувають на відведених їм місцях і до ухвалення вироку можуть бути включені до складу основних присяжних у разі неможливості кого-небудь з основних присяжних продовжувати участь у судовому розгляді. Про заміну вибулих основних присяжних запасними суд присяжних виносить ухвалу.

Приведення присяжних до присяги.

Після закінчення відбору основних і запасних присяжних вони займають місця, відведені їм головуючим. За пропозицією головуючого присяжні приймають присягу

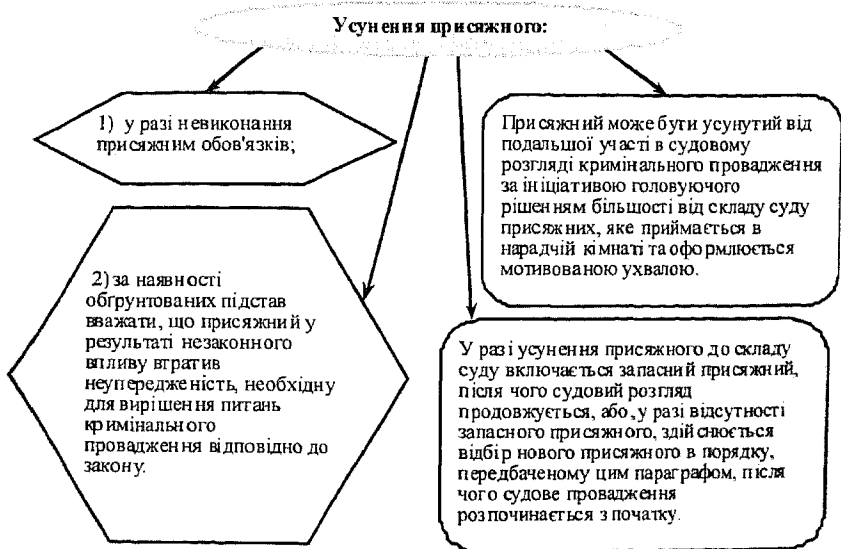
Зміст присяги:

"Я, (прізвище, ім'я, по батькові), присягаю виконувати свої обов'язки чесно і неупереджено, брати до уваги лише досліджені в суді докази, при вирішенні питань керуватись законом, своїм внутрішнім переконанням і совістю, як личить вільному громадянину і справедливій людині".

Текст присяги зачитує кожен присяжний, після чого підтверджує, що його права, обов'язки та компетенції йому зрозумілі.

Прокурору, обвинуваченому, потерпілому та іншим учасникам кримінального провадження протягом усього судового розгляду забороняється спілкуватись із присяжними інакше, ніж у порядку, передбаченому законодавством.

Порядок наради і голосування в суді присяжних. Нарадою суду присяжних керує головуючий, який послідовно ставить на обговорення питання, проводить відкрите голосування і веде підрахунок голосів. Усі питання вирішуються простою більшістю голосів. Головуючий голосує останнім.

Ніхто із складу суду присяжних **не має права утримуватися** від голосування, за винятком випадку, коли вирішується питання про міру покарання, а суддя чи присяжний голосував за виправдання обвинуваченого. У цьому разі голос того, хто утримався, додається до голосів, поданих за рішення, яке є найсприятливішим для обвинуваченого. При виникненні розбіжностей про те, яке рішення для обвинуваченого є більш сприятливим, питання вирішується голосуванням.

Кожен із складу суду присяжних має право викласти **письмово окрему думку**, яка не оголошується в судовому засіданні, приєднується до матеріалів провадження і є відкритою для ознайомлення.

У випадку, коли серед більшості складу суду, яка прийняла рішення, відсутні професійні судді, **головуючий зобов'язаний надати допомогу присяжним у складенні судового рішення.**

ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ

Опорний конспект № 18. Провадження в суді апеляційної інстанції

- 151. *Поняття та значення апеляційного провадження.*
- 152. *Особливості апеляційного оскарження окремих судових рішень.*
- 153. *Суб'єкти, порядок та строки апеляційного оскарження.*
- 154. *Вимоги до апеляційної скарги.*
- 155. *Розгляд справ за апеляцією.*
- 156. *Підстави для скасування або зміни судового рішення.*
- 157. *Результати розгляду справ в апеляційному провадженні.*
- 158. *Судові рішення суду апеляційної інстанції.*

151

Поняття та значення апеляційного провадження

Забезпечуючи виконання завдань кримінального судочинства, суди вищого рівня перевіряють законність і обґрунтованість винесених судом першої інстанції, вироків, ухвал.

Наше законодавство передбачає 4 види перегляду вироків:

Апеляційне провадження

Касаційне провадження

Провадження за ново-
виявленими обставинами

Провадження у
Верховному Суді України

Всі 4 види перегляду вироків є складовою частиною кримінального процесу, при цьому кожен з них являє собою самостійну стадію.

Апеляційне провадження – це 4 стадії кримінального процесу, в якій суд вищого рівня розглядає за апеляціями судові рішення, які не набрали законної сили.

Учасники процесу можуть скористатися своїм правом подачі апеляції, а можуть і не скористатися ним. Це, так зване диспозитивне право, не стосується прокурора, який у силу принципу публічності зобов'язаний реагувати на кожний не обґрунтований і не законний, на його думку, вирок. Новизна цієї стадії для українського процесу в тому, що апеляційний суд може винести новий вирок, чи ухвалу скасувавши повністю або частково судові рішення суду першої інстанції.

У апеляційному порядку можуть бути оскаржені судові рішення, які були ухвалені судами першої інстанції і не набрали законної сили, а саме:

- 1) вирок, крім випадків, передбачених КПК;
- 2) ухвали про застосування чи незастосування примусових заходів виховного або медичного характеру;
- 3) інші ухвали у випадках, передбачених КПК.

Ухвали, постановлені під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судових рішень, передбачених частиною першою цієї статті, окремому оскарженню не підлягають, за винятком випадків, визначених КПК. Заперечення проти таких ухвал можуть бути включені до апеляційної скарги на судові рішення.

У апеляційному порядку також можуть бути оскаржені ухвали слідчого судді у випадках, передбачених КПК.

Значення цієї стадії в тому, що вона призначена для забезпечення охорони прав і законних інтересів учасників процесу, а також і в тому, що в ній здійснюється процесуальне керівництво за діяльністю судів нижчого рівня.

Особливості апеляційного оскарження окремих судових рішень

Відповідно до ст. 394 КПК вирок суду першої інстанції, ухвалений за результатами спрощеного провадження не може бути оскаржений в апеляційному порядку з підстав розгляду провадження за відсутності учасників судового провадження, недослідження доказів у судовому засіданні або з метою оспорити встановлені досудовим розслідуванням обставини.

Судове рішення суду першої інстанції не може бути оскаржене в апеляційному порядку з підстав заперечення обставин, які ніким не оспорювалися під час судового розгляду і дослідження яких було визнано судом недоцільним.

Вирок суду першої інстанції на підставі угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим може бути оскаржений в апеляційному порядку:

1) обвинуваченим, його захисником, законним представником виключено з підстав: призначення судом покарання, суворішого ніж узгоджене сторонами угоди; ухвалення вироку без його згоди на призначення покарання; невиконання судом вимог, в тому числі не роз'яснення йому наслідків укладення угоди;

2) потерпілим, його представником, законним представником, виключено з підстав: призначення судом покарання, менш суворого ніж узгоджене сторо-

нами угоди; ухвалення вироку без його згоди на призначення покарання; не роз'яснення йому наслідків укладення угоди; невиконання судом вимог;

3) **прокурором** виключно з підстав затвердження судом угоди у кримінальному провадженні, в якому угода не може бути укладена.

Вирок суду першої інстанції на підставі угоди між прокурором та підозрюваним, обвинуваченим про визнання винуватості може бути оскаржений:

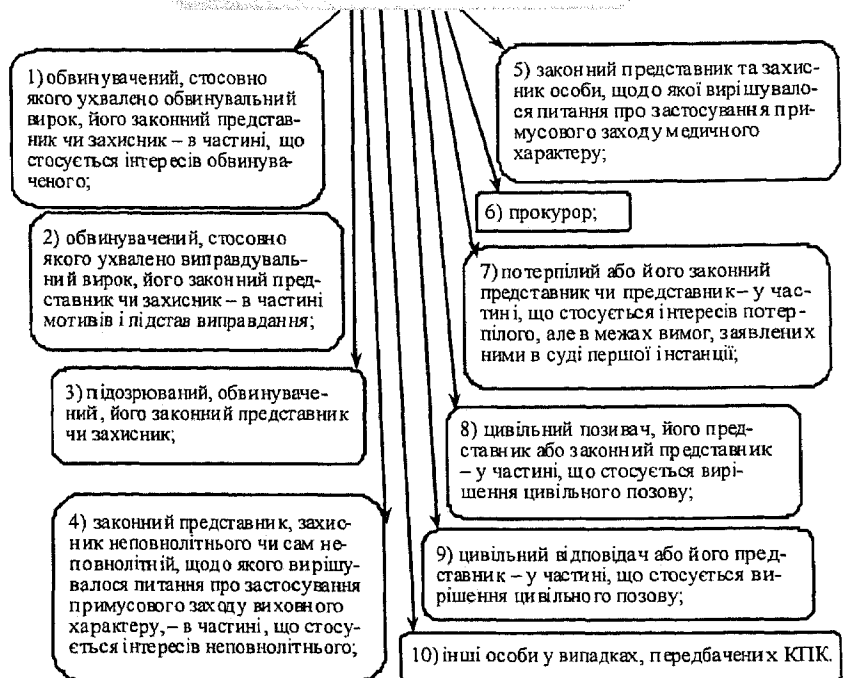
1) обвинуваченим, його захисником, законним представником виключно з підстав: призначення судом покарання, суворішого ніж узгоджене сторонами угоди; ухвалення вироку без його згоди на призначення покарання; невиконання судом вимог, в тому числі не роз'яснення йому наслідків укладення угоди;

2) прокурором виключно з підстав: призначення судом покарання, менш суворого ніж узгоджене сторонами угоди; затвердження судом угоди у провадженні, в якому угода не може бути укладена.

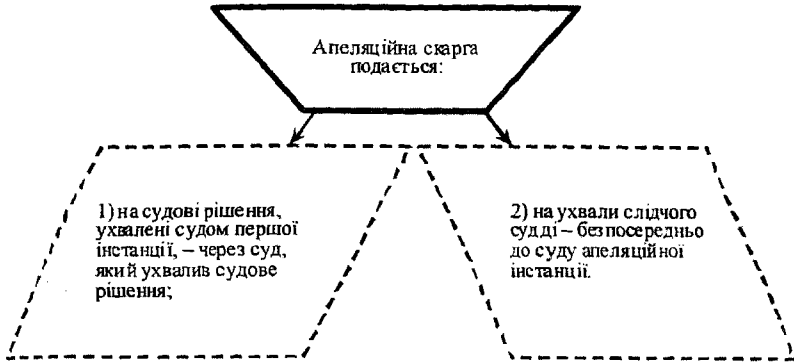
153

Суб'єкти, порядок та строки апеляційного оскарження

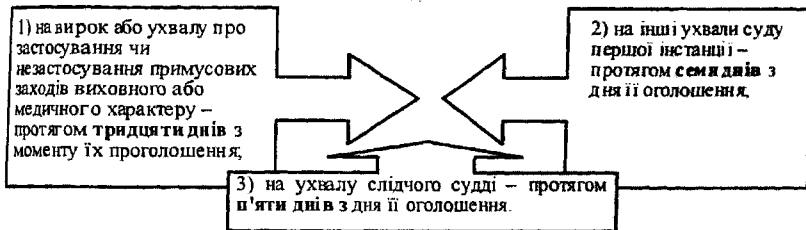
Суб'єкти апеляційного оскарження:

Порядок апеляційного оскарження

Строки апеляційного оскарження

Для особи, яка перебуває під вартою, строк подачі апеляційної скарги обчислюється з моменту вручення їй копії судового рішення. Якщо ухвалу суду або слідчого судді було постановлено без виклику особи, яка її оскаржує, а також якщо вирок було ухвалено без виклику особи, яка його оскаржує, то строк апеляційного оскарження для такої особи обчислюється з дня отримання нею копії судового рішення. Протягом строку апеляційного оскарження матеріали кримінального провадження ніким не можуть бути витребувані із суду. В цей строк суд зобов'язаний надати учасникам судового провадження за їх клопотанням можливість ознайомитися з матеріалами кримінального провадження.

Вимоги до апеляційної скарги

Атрибути Апеляційної скарги:

1) найменування суду апеляційної інстанції;

2) прізвище, ім'я, по батькові (найменування), місце проживання чи перебування особи, яка подає апеляційну скаргу, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є;

3) судові рішення, яке оскаржується, і назва суду, який його ухвалив;

4) вимоги особи, яка подає апеляційну скаргу та їх обґрунтування із зазначенням того, у чому полягає незаконність чи необґрунтованість судового рішення;

5) клопотання особи, яка подає апеляційну скаргу, про дослідження доказів;

6) перелік матеріалів, які додаються.

Якщо особа не бажає брати участь у апеляційному розгляді, вона зазначає це у апеляційній скарзі. Якщо в апеляційній скарзі зазначаються обставини, які не були досліджені у суді першої інстанції, або докази, які не подавалися суду першої інстанції, то у ній зазначаються причини цього.

Апеляційна скарга підписується особою, яка її подає. Якщо апеляційну скаргу подає захисник, представник потерпілого, то до неї додаються оформлені належним чином документи, що підтверджують його повноваження відповідно до вимог КПК. До апеляційної скарги та доданих до неї письмових матеріалів надаються копії в кількості, необхідній для їх надіслання сторонам і іншим учасникам судового провадження, інтересів яких стосується апеляційна скарга. Цей обов'язок не поширюється на обвинуваченого, який знаходиться під домашнім арештом або тримається під вартою.

Розгляд справ за апеляцією

Відповідно до ст. 397 КПК суд першої інстанції **через три дні** після закінчення строку апеляційного оскарження судового рішення надсилає отримані апеляційні скарги разом із матеріалами кримінального провадження до суду апеляційної інстанції.

Апеляційні скарги, що надійшли після направлення матеріалів кримінального провадження до суду апеляційної інстанції, не пізніше наступного дня після їх надходження направляються до суду апеляційної інстанції. Апеляційна скарга, що надійшла до суду апеляційної інстанції, не пізніше наступного дня передається судді-доповідачу. Отримавши апеляційну скаргу на вирок чи ухвалу суду першої інстанції, суддя-доповідач протягом трьох днів перевіряє її відповідність вимогам і за відсутності перешкод постановляє ухвалу про відкриття апеляційного провадження.

Суддя-доповідач, встановивши, що апеляційну скаргу на вирок чи ухвалу суду першої інстанції подано без додержання необхідних вимог, постановляє ухвалу про залишення апеляційної скарги без руху, у якій зазначаються недоліки скарги і встановлюється достатній строк для їх усунення, який не може перевищувати п'ятнадцяти днів з дня отримання ухвали особою, яка подала апеляційну скаргу. Копія ухвали про залишення апеляційної скарги без руху невідкладно надсилається особі, яка подала апеляційну скаргу.

Якщо особа усунула недоліки апеляційної скарги у строк, встановлений суддею-доповідачем, вона вважається поданою у день первинного її подання до суду апеляційної інстанції. Протягом трьох днів після усунення недоліків апеляційної скарги і за відсутності перешкод суддя-доповідач постановляє ухвалу про відкриття апеляційного провадження.

Апеляційна скарга повертається, якщо:

- особа не усунула недоліки апеляційної скарги, яку залишено без руху, в установленний строк;
- апеляційну скаргу подала особа, яка не має права подавати апеляційну скаргу;
- апеляційна скарга не підлягає розгляду у цьому суді апеляційної інстанції;
- апеляційна скарга подана після закінчення строку апеляційного оскарження і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку або суд апеляційної інстанції за заявою особи не знайде підстав для його поновлення.

Суддя-доповідач відмовляє у відкритті провадження лише, якщо апеляційна скарга подана на судові рішення, яке не підлягає оскарженню в апеляційному порядку або судові рішення оскаржене виключно з підстав, з яких воно не може бути оскарженим.

Копія ухвали про повернення апеляційної скарги, відмову у відкритті провадження невідкладно надсилається особі, яка подала апеляційну скаргу, разом із апеляційною скаргою та усіма доданими до неї матеріалами. Ухвала про повернення апеляційної скарги або відмову у відкритті провадження може бути оскаржена в касаційному порядку. Залишення апеляційної скарги без руху або її повернення не позбавляють права повторного звернення до суду апеляційної інстанції у межах строку на апеляційне оскарження.

Наслідки подання апеляційної скарги. Подання апеляційної скарги на вирок або ухвалу суду зупиняє набрання ними законної сили та їх виконання, за деяким винятком. Подання апеляційної скарги на ухвалу слідчого судді зупиняє набрання нею законної сили, але не зупиняє її виконання, крім випадків, встановлених КПК.

Суддя-доповідач протягом десяти днів після відкриття апеляційного провадження за скаргою на вирок або ухвалу суду першої інстанції:

✓ надсилає копії ухвали про відкриття апеляційного провадження учасникам судового провадження разом із копіями апеляційних скарг, інформацією про їхні права та обов'язки і встановлює строк, протягом якого можуть бути подані заперечення на апеляційну скаргу;

✓ 2) пропонує учасникам судового провадження подати нові докази, на які вони посилаються, або витребує їх за клопотанням особи, яка подала апеляційну скаргу;

✓ 3) вирішує інші клопотання, в тому числі щодо обрання, зміни або скасування запобіжного заходу;

✓ 4) вирішує інші питання, необхідні для апеляційного розгляду.

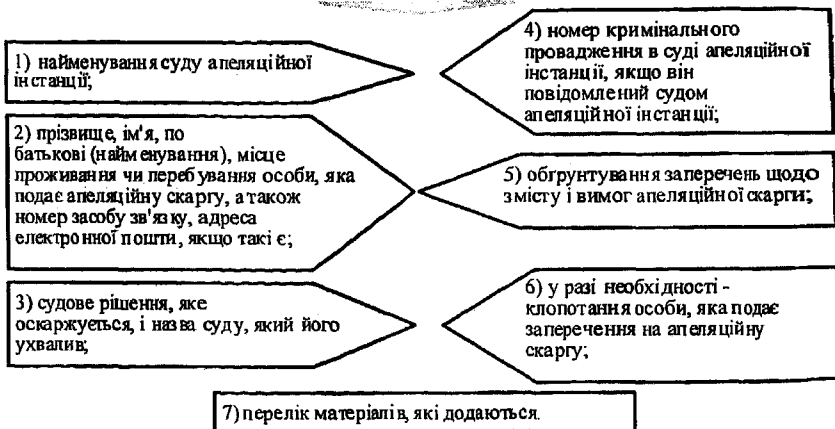
Усі судові рішення судді-доповідача під час підготовки до апеляційного розгляду викладаються у формі ухвали. Копії ухвал надсилаються учасникам судового провадження.

Після закінчення підготовки до апеляційного розгляду суддя-доповідач постановляє ухвалу про закінчення підготовки та призначення апеляційного розгляду.

Обвинувачений підлягає обов'язковому виклику в судове засідання для участі в апеляційному розгляді, якщо в апеляційній скарзі ставиться питання про погіршення його становища або якщо суд визнає обов'язковою його участь, а обвинувачений, що утримується під вартою, - також у випадках, коли про це надійшло його клопотання.

Заперечення на апеляційну скаргу. Учасники провадження мають право подати до суду апеляційної інстанції заперечення на апеляційну скаргу на вирок чи ухвалу суду першої інстанції в письмовій формі протягом встановленого судом апеляційної інстанції строку.

Атрибути заперечення:

У запереченні на апеляційну скаргу зазначається, чи бажає особа взяти участь в апеляційному розгляді.
Заперечення на апеляційну скаргу підписується особою, яка його подає.

Особа, яка подала апеляційну скаргу, має право відмовитися від неї до закінчення апеляційного розгляду. Захисник підозрюваного, обвинуваченого, представник потерпілого можуть відмовитися від апеляційної скарги тільки за згодою підозрюваного, обвинуваченого чи потерпілого.

Якщо вирок або ухвала суду першої інстанції не були оскаржені іншими особами або в разі відсутності заперечень інших осіб, які подали апеляційну скаргу, проти закриття провадження у зв'язку з відмовою від апеляційної скарги, суд апеляційної інстанції своєю ухвалою закриває апеляційне провадження.

До початку апеляційного розгляду особа, яка подала апеляційну скаргу, має право змінити та доповнити її. У такому разі суд апеляційної інстанції за клопотанням осіб, які беруть участь в апеляційному розгляді, надає їм час, необхідний для вивчення зміненої апеляційної скарги і подання заперечень на неї.

Внесення до апеляційної скарги змін, які тягнуть за собою погіршення становища обвинуваченого, за межами строків на апеляційне оскарження не допускається. Суд апеляційної інстанції переглядає судові рішення суду першої інстанції в межах апеляційної скарги.

Суд апеляційної інстанції вправі вийти за межі апеляційних вимог, якщо цим не погіршується становище обвинуваченого, особи, щодо якої вирішувалося питання про застосування примусового заходу медичного або виховного характеру. Якщо розгляд апеляційної скарги дає підстави для прийняття рішення на користь осіб, в інтересах яких апеляційні скарги не надійшли, суд апеляційної інстанції зобов'язаний прийняти таке рішення.

За клопотанням учасників судового провадження суд апеляційної інстанції зобов'язаний повторно дослідити обставини, встановлені під час кримінального провадження, за умови, що вони досліджені судом першої інстанції не повністю або з порушеннями, та може дослідити докази, які не досліджувалися судом першої інстанції, виключно якщо про дослідження таких доказів учасники судового провадження заявляли клопотання під час розгляду в суді першої інстанції або якщо вони стали відомі після ухвалення судового рішення, що оскаржується. Суд апеляційної інстанції не має права розглядати обвинувачення, що не було висунуте в суді першої інстанції. Апеляційний розгляд здійснюється згідно з правилами судового розгляду в суді першої інстанції з урахуванням деяких особливостей.

Суддя-доповідач доповідає зміст оскарженого судового рішення, доводи учасників судового провадження, викладені в апеляційних скаргах та запереченнях, і з'ясовує, чи підтримують свої апеляційні скарги особи, які їх подали.

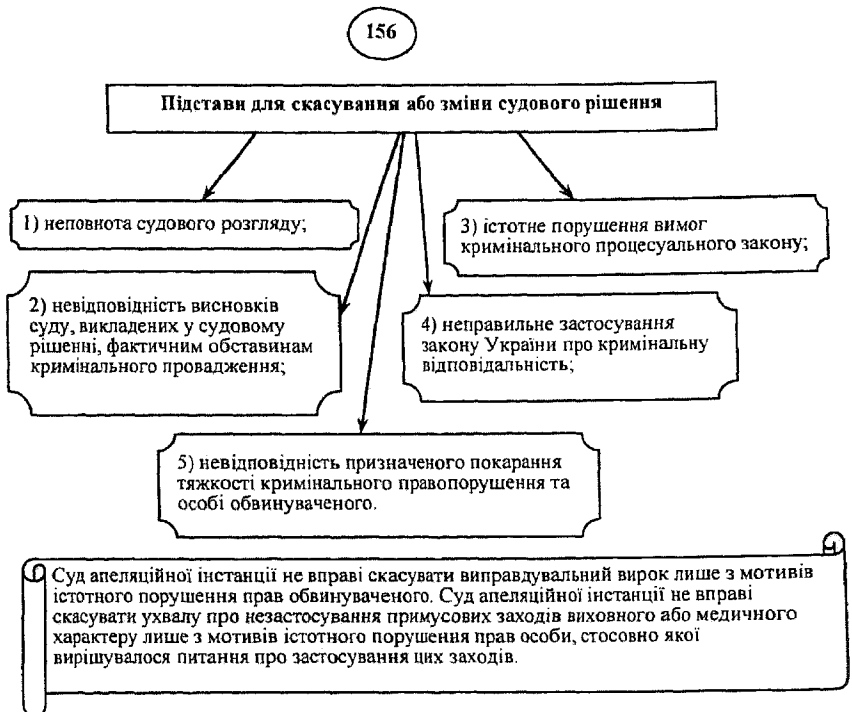
Для висловлення доводів, а також у судових дебатах першій надається слово особі, яка подала апеляційну скаргу. Якщо апеляційні скарги подали обидві сторони, першим висловлює доводи обвинувачений. Після цього слово надається іншим учасникам судового провадження. Непрйбуття сто-

рін або інших учасників кримінального провадження не перешкоджає проведеному розгляду, якщо такі особи були належним чином повідомлені про дату, час і місце апеляційного розгляду та не повідомили про поважні причини свого неприбуття. Якщо для участі в розгляді в судові засідання не прибули учасники кримінального провадження, участь яких рішенням суду апеляційної інстанції є обов'язковою, апеляційний розгляд відкладається.

Перед виходом суду до нарадчої кімнати для ухвалення судового рішення щодо законності та обґрунтованості вироку суду першої інстанції обвинуваченому, який брав участь в апеляційному розгляді, надається **останнє слово**.

Суд апеляційної інстанції має право ухвалити судові рішення за результатами письмового провадження, якщо всі учасники судового провадження, заявили клопотання про здійснення провадження за їхньої відсутності. Якщо під час письмового провадження суд апеляційної інстанції дійде висновку про те, що необхідно провести апеляційний розгляд, він призначає такий розгляд.

Якщо проводилося **письмове апеляційне провадження**, то копія судового рішення апеляційної інстанції надсилається учасникам судового провадження протягом **трьох днів** з моменту його підписання.

Неповнота судового розгляду.

Неповним визнається судовий розгляд, під час якого залишилися не дослідженими обставини, з'ясування яких може мати істотне значення для ухвалення законного, обґрунтованого та справедливого судового рішення, зокрема, у разі якщо:

➤ судом були відхилені клопотання учасників судового провадження про допит певних осіб, дослідження доказів або вчинення інших процесуальних дій для підтвердження чи спростування обставин, з'ясування яких може мати істотне значення для ухвалення законного, обґрунтованого та справедливого судового рішення;

➤ необхідність дослідження тієї чи іншої підстави впливає з нових даних, встановлених при розгляді справи в суді апеляційної інстанції.

Невідповідність висновків суду першої інстанції фактичним обставинам кримінального провадження.

Судове рішення вважається таким, що не відповідає фактичним обставинам кримінального провадження, якщо:

✓ висновки суду не підтверджуються доказами, дослідженими під час судового розгляду;

✓ суд не взяв до уваги докази, які могли істотно вплинути на його висновки;

✓ за наявності суперечливих доказів, які мають істотне значення для висновків суду, у судовому рішенні не зазначено, чому суд взяв до уваги одні докази і відкинув інші;

✓ висновки суду, викладені у судовому рішенні, містять істотні суперечності.

Вирок, ухвала із зазначених підстав підлягають скасуванню чи зміні лише тоді, коли невідповідність висновків суду фактичним обставинам кримінального провадження вплинула чи могла вплинути на вирішення питання про винуватість або невинуватість обвинуваченого, на правильність застосування закону України про кримінальну відповідальність, на визначення міри покарання або застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру.

Істотні порушення вимог кримінального процесуального закону.

Істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону є такі порушення, які перешкодили чи могли перешкодити суду ухвалити законне, обґрунтоване та справедливе судове рішення.

Судове рішення у будь-якому разі підлягає скасуванню, якщо:

• за наявності підстав для закриття судом провадження в кримінальній справі його не було закрито;

• судове рішення ухвалено незаконним складом суду;

• судове провадження здійснене у відсутності обвинуваченого або прокурора, крім деяких випадків;

• судове провадження здійснене у відсутності захисника, коли його участь є обов'язковою;

• судове провадження здійснене у відсутності потерпілого, належним чином не повідомленого про дату, час і місце судового засідання;

• порушено правила підсудності;

- у матеріалах провадження відсутній журнал судового засідання або відсутній технічний носій інформації, на якому зафіксовано судове провадження в суді першої інстанції.

Неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність.

Неправильним застосуванням закону України про кримінальну відповідальність, що тягне за собою скасування або зміну судового рішення, є:

- незастосування судом закону, який підлягає застосуванню;
- застосування закону, який не підлягає застосуванню;
- неправильне тлумачення закону, яке суперечить його точному змісту;
- призначення більш суворого покарання, ніж передбачено відповідною статтею закону України про кримінальну відповідальність.

Невідповідність призначеного судом покарання ступеню тяжкості кримінального правопорушення та особі обвинуваченого.

Невідповідним ступеню тяжкості кримінального правопорушення та особі обвинуваченого визнається таке покарання, яке хоч і не виходить за межі, встановлені відповідною статтею закону України про кримінальну відповідальність, але за своїм видом чи розміром є явно несправедливим як через м'якість, так і через суворість.

Суд апеляційної інстанції скасовує вирок чи ухвалу суду і призначає новий розгляд у суді першої інстанції, якщо:

- ✓ встановлені порушення, передбачені законодавством;
- ✓ в ухваленні судового рішення брав участь суддя, якому було заявлено відвід на підставі обставин, які очевидно викликали сумнів у неупередженості судді, і заяву про його відвід визнано судом апеляційної інстанції обґрунтованою;
- ✓ судові рішення ухвалено чи підписано не тим складом суду, який здійснював судовий розгляд.

Призначаючи новий розгляд у суді першої інстанції, суд апеляційної інстанції не має права вирішувати наперед питання про доведеність чи недоведеність обвинувачення, достовірність або недостовірність доказів, переваги одних доказів над іншими, застосування судом першої інстанції того чи іншого закону України про кримінальну відповідальність та покарання. Висновки і мотиви, з яких скасовані судові рішення, є обов'язковими для суду першої інстанції при новому розгляді.

Після скасування судом апеляційної інстанції вироку або ухвали про закриття кримінального провадження чи про застосування, незастосування примусових заходів виховного або медичного характеру суд першої інстанції здійснює судове провадження в іншому складі суду.

При новому розгляді в суді першої інстанції допускається застосування закону про більш тяжке кримінальне правопорушення та посилення покарання тільки за умови, якщо вирок було скасовано за апеляційною скаргою прокурора або потерпілого чи його представника у зв'язку з необхідністю застосування закону про більш тяжке кримінальне правопорушення або посилення покарання.

При новому розгляді в суді першої інстанції питання про застосування примусових заходів виховного або медичного характеру правова кваліфікація

Результати розгляду справ в апеляційному провадженні

За наслідками апеляційного розгляду за скаргою на вирок суду у відставі угода суду апеляційної інстанції має право також скасувати вирок і направити кримінальне провадження:

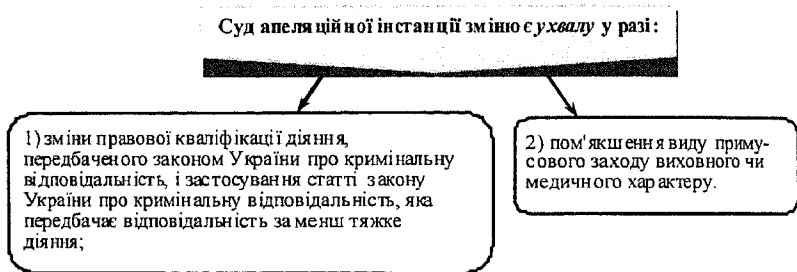
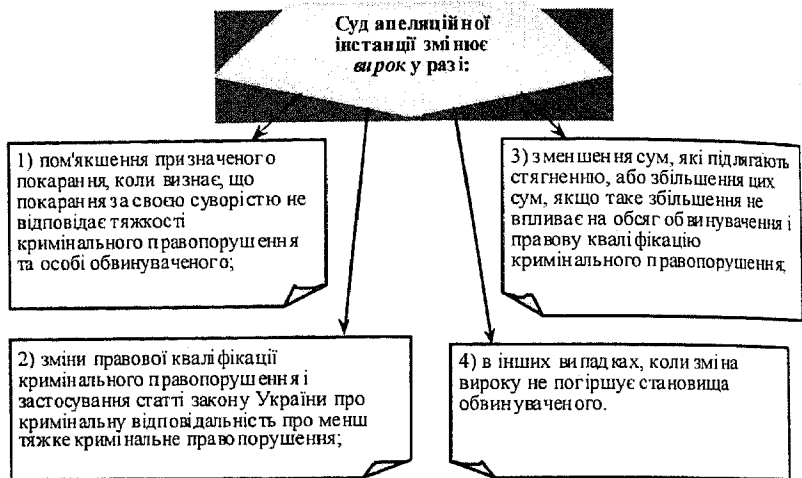
1) до суду першої інстанції для проведення судового провадження у загальному порядку, якщо угода була укладена під час судового провадження;

2) до органу досудового розслідування для здійснення досудового розслідування в загальному порядку, якщо угода була укладена під час досудового розслідування.

За наслідками апеляційного розгляду за скаргою на ухвали слідчого судді суд апеляційної інстанції має право:

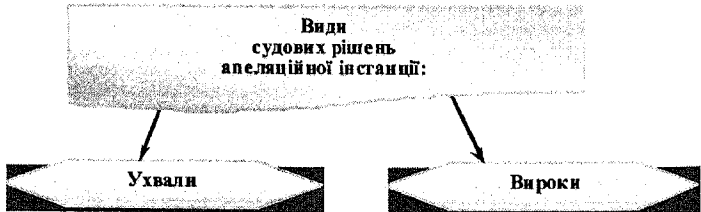
1) залишити ухвалу без змін;

2) скасувати ухвалу і постановити нову ухвалу.

158

Судові рішення суду апеляційної інстанції

Атрибути ухвали:

1) вступна частина із зазначенням:

- ✓ дати і місця її постановлення;
- ✓ найменування суду апеляційної інстанції, прізвищ та ініціалів суддів і секретаря судового засідання;
- ✓ найменування (номера) кримінально го провадження;
- ✓ прізвища, ім'я і по батькові підозрюваного, обвинуваченого, року, місяця і дня його народження, місця народження і місця проживання;
- ✓ закону України про кримінальну відповідальність, що передбачає кримінальне правопорушення, у вчиненні якого підозрюється, обвинувачується особа;
- ✓ імен учасників в судового провадження;

2) мотивувальна частина із зазначенням:

- короткого змісту вимог апеляційної скарги і судового рішення суду першої інстанції;
- узагальнених доводів особи, яка подала апеляційну скаргу;
- узагальненого викладу позиції інших учасників судового провадження;
- встановлених судом першої інстанції обставин;
- встановлених судом апеляційної інстанції обставин із посиланням на докази, а також мотивів визнання окремих доказів недопустимими чи неналежними;
- мотивів, з яких суд апеляційної інстанції виходить при постановленні ухвали, і положення закону, яким він керувався;

3) резолютивна частина із зазначенням:

- висновку суду апеляційної інстанції по суті вимог апеляційної скарги,
- рішення щодо запобіжного заходу;
- розподілу процесуальних витрат;
- строку і порядку набрання ухвалою законної сили та її оскарження.

При записанні апеляційної скарги без задоволення в ухвалі суду апеляційної інстанції мають бути зазначені підстави, через які апеляційну скаргу визнано необґрунтованою. При скасуванні або зміні судового рішення в ухвалі повинно бути зазначено, які статті закону порушено та в чому саме полягають ці порушення або необґрунтованість вироку чи ухвали.

Суд апеляційної інстанції ухвалює свій вирок у разі:

1) необхідності застосування закону про більш тяжке кримінальне правопорушення чи збільшення обсягу обвинувачення;

2) необхідності застосування більш суворого покарання;

3) скасування необґрунтованого виправдувального вироку суду першої інстанції;

4) неправильного звільнення обвинуваченого від відбування покарання.

Вирок суду апеляційної інстанції повинен відповідати загальним вимогам до вироку. Крім того, у вирокі суду апеляційної інстанції зазначається зміст вироку суду першої інстанції, короткий зміст вимог апеляційної скарги, мотиви прийнятого рішення, рішення по суті вимог апеляційної скарги.

Суд апеляційної інстанції скасовує ухвалу про застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру і постановляє свою ухвалу у разі:

- необхідності правової кваліфікації діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, як більш тяжкого;
- застосування більш суворого виду примусових заходів виховного чи медичного характеру;
- скасування необґрунтованої ухвали суду про відмову в застосуванні примусового заходу виховного чи медичного характеру та закриття кримінального провадження щодо неосудного або неповнолітнього з тих мотивів, що вони не вчинили діяння, передбачене законом України про кримінальну відповідальність.

Недопустимість погіршення правового становища обвинуваченого.

Обвинувальний вирок, ухвалений судом першої інстанції, може бути скасовано у зв'язку з необхідністю застосувати закон про більш тяжке кримінальне правопорушення чи суворіше покарання, скасувати неправильне звільнення обвинуваченого від відбування покарання, збільшити суми, які підлягають стягненню або в інших випадках, коли це погіршує становище обвинуваченого, лише у разі, коли з цих підстав апеляційну скаргу подали прокурор, потерпілий чи його представник.

Виправдувальний вирок, ухвалений судом першої інстанції, може бути скасований лише у разі, коли з цих підстав апеляційну скаргу подав прокурор, потерпілий чи його представник, а також на підставі апеляційної скарги обвинуваченого, його захисника з мотивів і підстав виправдання.

Ухвала суду першої інстанції про застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру може бути скасована у зв'язку з необхідністю застосувати закон про більш тяжке діяння, передбачене законом України про кримінальну відповідальність, та суворіший вид примусового заходу виховного чи медичного характеру лише у разі, коли з цих підстав апеляційну скаргу подали прокурор, потерпілий чи його представник.

Ухвала суду першої інстанції про відмову в застосуванні примусових заходів виховного чи медичного характеру та закриття кримінального провадження щодо неосудного або неповнолітнього з тих мотивів, що вони не вчинили діяння, передбачене законом України про кримінальну відповідальність, може бути скасована лише у разі, коли з цих підстав апеляційну скаргу подали прокурор, потерпілий чи його представник.

Ухвала суду першої інстанції може бути скасована з **метою погіршення** становища особи, щодо якої вона постановлена, лише у разі, коли з цих підстав апеляційну скаргу подали прокурор, потерпілий чи його представник.

Після закінчення апеляційного провадження матеріали кримінального провадження не пізніш як у **семиденний строк**, а у провадженні за апеляційною скаргою на ухвалу слідчого судді — не пізніш як у **триденний строк**, направляються до суду першої інстанції.

Опорний конспект № 19. Провадження в суді касаційної інстанції

159. Суть і значення касаційного провадження.

160. Суб'єкти, порядок та строки касаційного оскарження.

161. Вимоги до касаційної скарги.

162. Розгляд справ за касацією.

163. Підстави для скасування або зміни судового рішення.

164. Результати розгляду справ у касаційному провадженні.

165. Ухвала суду касаційної інстанції.

159

Суть і значення касаційного провадження

Касаційне провадження – це стадія кримінального процесу, в якій суд вищого рівня перевіряє за касаційними скаргами судові рішення апеляційних судів і ухвали апеляційних судів, постановлені щодо цих вироків, які набрали законної сили.

Касаційний суд не вправі посилити покарання, або застосувати закон про більш тяжкий злочин. Тут діє принцип *reformation in pejus (недопустимість повороту до гіршого)*. Попереднє судове рішення може бути скасоване у зв'язку з необхідністю застосувати закон про більш тяжкий злочин, або більш тяжке покарання лише у разі коли з цих підстав вніс подання прокурор, подав скаргу потерпілий чи його представник.

У касаційному порядку можуть бути оскаржені вирoki та ухвали про застосування або відмову у застосуванні примусових заходів виховного чи медичного характеру суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також судові рішення суду апеляційної інстанції, постановлені щодо зазначених судових рішень суду першої інстанції.

Ухвали суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також ухвали суду апеляційної інстанції можуть бути оскаржені в касаційному порядку, якщо вони перешкоджають подальшому кримінальному провадженню, крім деяких випадків. Заперечення проти інших ухвал можуть бути включені до касаційної скарги на судові рішення, ухвалені за наслідками апеляційного провадження.

Вирок суду першої інстанції на підставі угоди після його перегляду в апеляційному порядку, а також судові рішення суду апеляційної інстанції за результатами розгляду апеляційної скарги на такий вирок можуть бути оскаржені в касаційному порядку:

✓ засудженням, його захисником, законним представником виключно з підстав: призначення судом покарання, суворішого ніж узгоджене сторонами угоди; ухвалення вироку без згоди засудженого на призначення покарання; невиконання судом обов'язкових вимог, в тому числі не роз'яснення засудженому наслідків укладення угоди;

✓ потерпілим, його представником, законним представником виключно з підстав: призначення судом покарання менш суворого ніж узгоджене сторонами угоди; ухвалення вироку без згоди потерпілого на призначення покарання; не роз'яснення потерпілому наслідків укладення угоди;

✓ прокурором виключно з підстав: призначення судом покарання менш суворого ніж узгоджене сторонами угоди; затвердження судом угоди у провадженні, в якому угода не може бути укладена.

Ухвала слідчого судді після її перегляду в апеляційному порядку, а також ухвала суду апеляційної інстанції за результатами розгляду апеляційної скарги на таку ухвалу оскарженню в касаційному порядку не підлягають.

Значення цієї стадії в тому, що вона є гарантією забезпечення законності і охорони прав особи; виправлення судових помилок; забезпечення однакового і правильного застосування законів; сприяння досягненню мети правосуддя.

160

Суб'єкти, порядок та строки касаційного оскарження

Суб'єкти оскарження:

1) засуджений, його законний представник чи захисник – у частині, що стосується інтересів засудженого;

2) виправданий, його законний представник чи захисник – у частині мотивів і підстав виправдання;

3) підозрюваний, обвинувачений, його законний представник чи захисник;

4) законний представник, захисник неповнолітнього чи сам неповнолітній, щодо якого вирішувалося питання про застосування примусового заходу виховного характеру, – в частині, що стосується інтересів неповнолітнього;

5) законний представник та захисник особи, щодо якої вирішувалося питання про застосування примусового заходу медичного характеру;

6) прокурор;

7) потерпілий або його законний представник чи представник – у частині, що стосується інтересів потерпілого, але в межах вимог, заявлених ними в суді першої інстанції;

8) цивільний позивач, його представник або законний представник – у частині, що стосується вирішення цивільного позову;

9) цивільний відповідач або його представник – у частині, що стосується вирішення цивільного позову.

Особам, які вправі подати касаційну скаргу, надається можливість ознайомитися в суді з матеріалами кримінального провадження для вирішення питання про подання касаційної скарги.

Порядок оскарження:

Касаційна скарга подається безпосередньо до суду касаційної інстанції.

Протягом строку, встановленого на касаційне оскарження, матеріали кримінального провадження ніким не можуть бути витребувані із суду, який виконує судові рішення, за винятком суду касаційної інстанції.

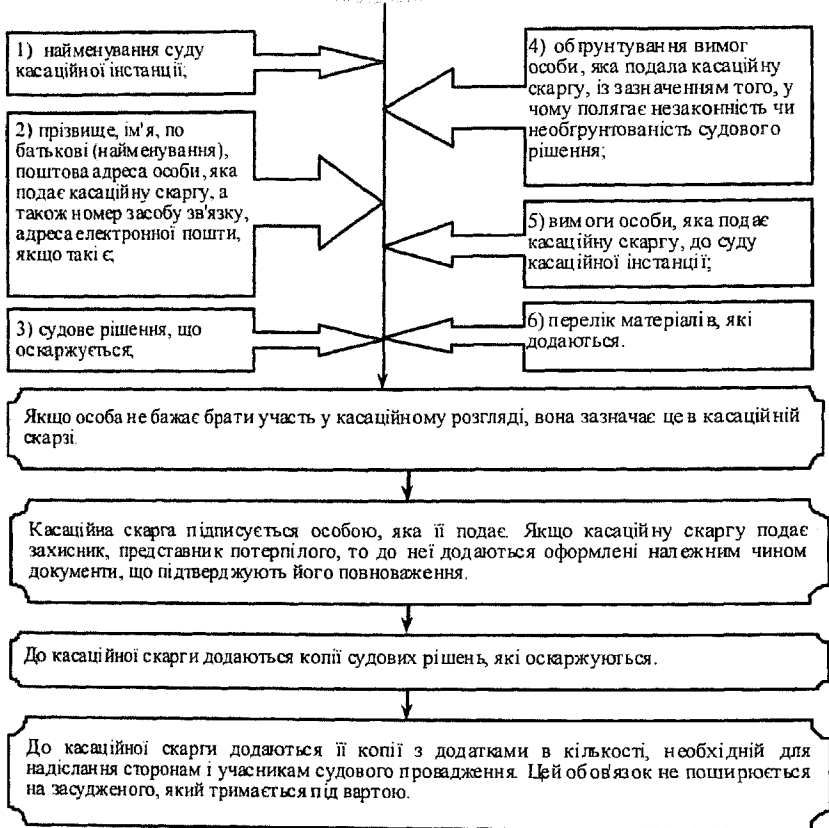
Строки оскарження:

Касаційна скарга на судові рішення може бути подана протягом **трьох місяців** з моменту проголошення судового рішення суду апеляційної інстанції.

Засудженим, який перебуває під вартою, – в той же строк з моменту вручення йому копії судового рішення.

Вимоги до касаційної скарги

Атрибути касаційної скарги:

Розгляд справ за касацією

Відповідно до ст. 428 КПК суд касаційної інстанції відкриває касаційне провадження протягом **п'яти днів** з дня надходження касаційної скарги, якщо відсутні підстави для залишення касаційної скарги без руху, повер-

нення касаційної скарги або відмови у відкритті касаційного провадження. Питання про відкриття касаційного провадження суд касаційної інстанції вирішує без виклику сторін кримінального провадження.

Суд касаційної інстанції постановляє ухвалу про відмову у відкритті касаційного провадження, якщо:

- касаційна скарга подана на судові рішення, яке не підлягає оскарженню в касаційному порядку;
- з касаційної скарги, наданих до неї судових рішень та інших документів, вбачається, що підстав для задоволення скарги немає.

Про відкриття або про відмову у відкритті касаційного провадження суд касаційної інстанції постановляє ухвалу. Копія ухвали про відкриття касаційного провадження, про відмову у відкритті касаційного провадження (разом із касаційною скаргою та усіма доданими до неї матеріалами) невідкладно надсилається особі, яка подала касаційну скаргу.

Суд касаційної інстанції, встановивши, що касаційну скаргу подано без додержання необхідних вимог постановляє ухвалу про залишення касаційної скарги без руху, у якій зазначаються недоліки касаційної скарги і встановлюється строк, необхідний для їх усунення, який не може перевищувати п'ятнадцяти днів з дня отримання ухвали особою, яка подала касаційну скаргу. Копія ухвали про залишення касаційної скарги без руху невідкладно надсилається особі, яка подала касаційну скаргу.

Якщо особа усунула недоліки касаційної скарги у строк, встановлений судом, вона вважається поданою у день первинного її подання до суду касаційної інстанції. Протягом п'яти днів після усунення недоліків касаційної скарги чи закінчення строку, встановленого для усунення недоліків касаційної скарги, суд касаційної інстанції вирішує питання про відкриття касаційного провадження.

Касаційна скарга повертається, якщо:

- ✓ особа не усунула недоліки касаційної скарги, яку залишено без руху, в установленний строк;
- ✓ її подала особа, яка не має права подавати касаційну скаргу;
- ✓ вона подана після закінчення строку касаційного оскарження і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку або суд касаційної інстанції за заявою особи не знайде підстав для його поновлення.

Копія ухвали про повернення касаційної скарги невідкладно надсилається особі, яка подала касаційну скаргу, разом із касаційною скаргою та усіма доданими до неї матеріалами. Залишення касаційної скарги без руху або її повернення не позбавляють права повторного звернення до суду касаційної інстанції у межах строку на касаційне оскарження.

Суддя-доповідач протягом десяти днів після відкриття касаційного провадження без виклику сторін:

- надсилає копії ухвали про відкриття касаційного провадження учасникам судового провадження разом з копіями касаційних скарг, інформацією про їхні права та обов'язки і встановлює строк, протягом якого можуть бути подані заперечення на касаційну скаргу;
- витребує матеріали кримінального провадження;
- вирішує заявлені клопотання;

▪ вирішує питання про зупинення виконання судових рішень, які оскаржуються;

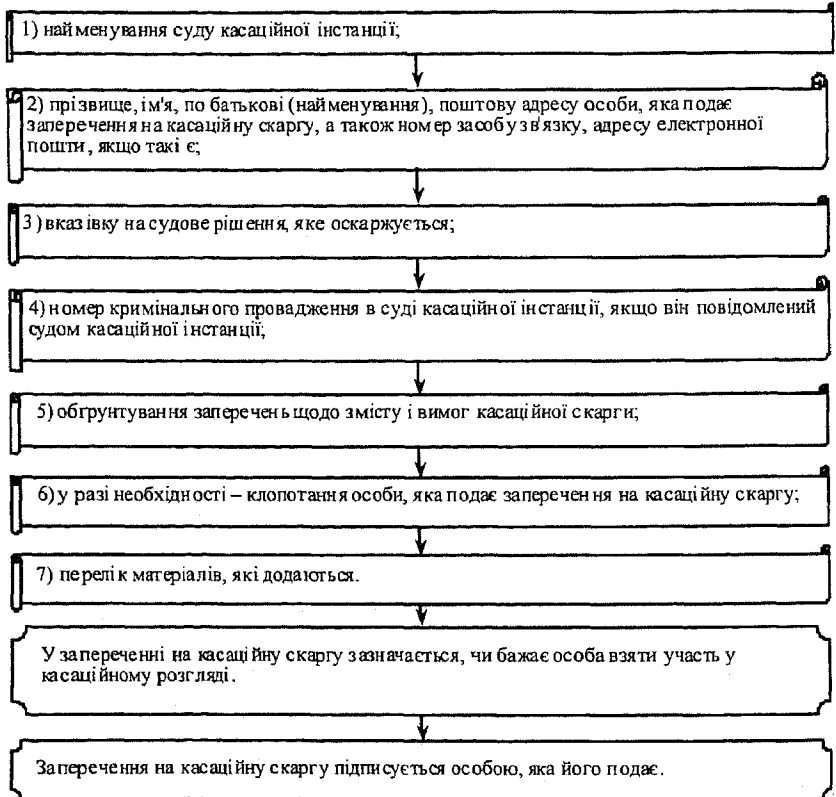
▪ вирішує інші питання, необхідні для касаційного розгляду.

Усі рішення, ухвалені суддею-доповідачем під час підготовки провадження до касаційного розгляду, викладаються у формі ухвали. Копії ухвали надсилаються учасникам судового провадження.

Після проведення підготовчих дій та отримання матеріалів кримінального провадження суддя-доповідач постановляє ухвалу про закінчення підготовки та призначення касаційного розгляду. Засуджений підлягає обов'язковому виклику в судове засідання для участі в касаційному розгляді, якщо суд визнає обов'язковою його участь, а засуджений, що утримується під вартою, - також у випадках, коли про це надійшло його клопотання.

Учасники провадження мають право подати до суду касаційної інстанції заперечення на касаційну скаргу в письмовій формі протягом встановленого судом касаційної інстанції строку.

Структура заперечення:

Суд касаційної інстанції перевіряє правильність застосування судами першої та апеляційної інстанцій норм матеріального та процесуального права, правової оцінки обставин і не має права досліджувати докази, встановлювати та визнавати доведеними обставини, що не були встановлені в оскарженому судовому рішенні, та вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу.

Суд касаційної інстанції переглядає судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій у межах касаційної скарги. Суд касаційної інстанції вправі вийти за межі касаційних вимог, якщо цим не погіршується становище засудженого чи виправданого. Якщо задоволення скарги дає підстави для прийняття рішення на користь інших засуджених, від яких не надійшли скарги, суд касаційної інстанції зобов'язаний прийняти таке рішення.

Касаційний розгляд здійснюється згідно з правилами розгляду у суді апеляційної інстанції з урахуванням деяких особливостей. Після виконання необхідних дій і вирішення клопотань учасників судового провадження, суддя-доповідач доповідає в необхідному обсязі зміст судових рішень, що оскаржуються, касаційної скарги та заперечень на неї.

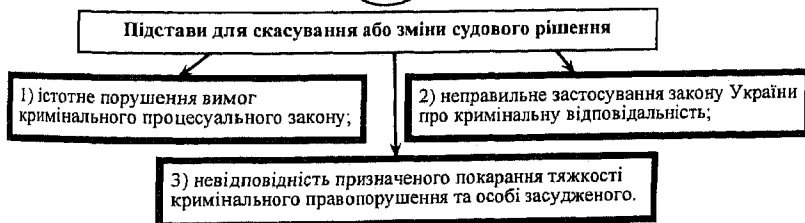
Сторони та інші учасники судового провадження висловлюють свої доводи. Першою висловлює доводи особа, яка подала касаційну скаргу. Якщо касаційні скарги подали обидві сторони, першим висловлюють доводи виправданій, засуджений. За ними висловлюють доводи інші учасники судового провадження. Суд має право обмежити тривалість висловлення доводів, встановивши для всіх учасників судового провадження рівний проміжок часу, про що оголошується на початку судового засідання.

Неприсуття сторін або інших учасників кримінального провадження не перешкоджає проведенню розгляду, якщо такі особи були належним чином повідомлені про дату, час і місце касаційного розгляду та не повідомили про поважні причини свого nepřисуття. Якщо для участі в розгляді в судових засідання не прибули учасники кримінального провадження, участь яких рішенням суду касаційної інстанції є обов'язковою, касаційний розгляд відкладається. Після закінчення касаційного розгляду колегія суддів виходить до нарадчої кімнати для ухвалення судового рішення.

Письмове касаційне провадження. Суд касаційної інстанції має право ухвалити судові рішення за результатами письмового провадження, якщо всі учасники судового провадження заявили заявляння про здійснення провадження за їхньої відсутності.

Якщо проводилося письмове касаційне провадження, то копія судового рішення суду касаційної інстанції надсилається учасникам судового провадження протягом трьох днів з моменту його підписання.

163

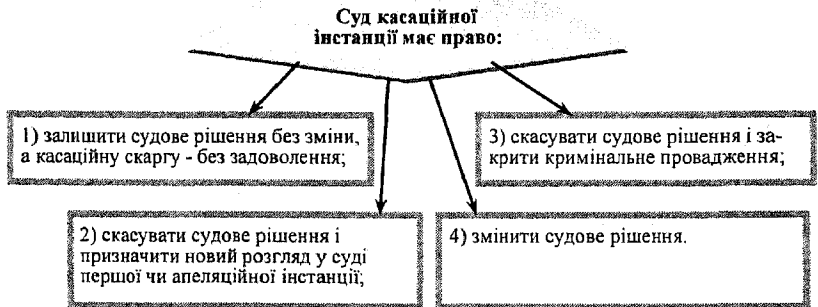
Суд касаційної інстанції не вправі скасувати виправдувальний вирок, ухвалу про незастосування примусових заходів виховного або медичного характеру, ухвалу про закриття кримінального провадження лише з моти в істотного порушення прав обвинуваченого або особи, стосовно якої вирішувалося питання про застосування примусових заходів виховного або медичного характеру.

Після скасування вироку або ухвали судом касаційної інстанції суд першої або апеляційної інстанцій здійснює судове провадження згідно із загальними вимогами в іншому складі суду. Вказівки суду, який розглянув справу в касаційному порядку, є обов'язковими для суду першої чи апеляційної інстанції при новому розгляді.

При новому розгляді у суді першої чи апеляційної інстанції застосування суворішого покарання або закону про більш тяжке кримінальне правопорушення допускається тільки за умови, що вирок було скасовано у зв'язку з необхідністю застосування закону про більш тяжке кримінальне правопорушення або посилення покарання за скаргою прокурора, потерпілого чи його представника, а також коли при новому розгляді буде встановлено, що обвинувачений вчинив більш тяжке кримінальне правопорушення, або коли збільшився обсяг обвинувачення.

164

Результати розгляду справ у касаційному провадженні

Відповідно до ст. 437 КПК суд касаційної інстанції не має права застосувати закон про більш тяжке кримінальне правопорушення чи суворіше покарання.

Обвинувальний вирок, ухвалений судом першої чи апеляційної інстанції, ухвалу суду апеляційної інстанції щодо вироку суду першої інстанції може бути скасовано у зв'язку з необхідністю застосувати закон про більш тяжке кримінальне правопорушення чи суворіше покарання або в інший спосіб погіршити становище засудженого лише у разі, коли з цих підстав касаційну скаргу подав прокурор, потерпілий чи його представник.

Ухвала суду касаційної інстанції

Виправдувальний вирок, ухвалений судом першої чи апеляційної інстанції, ухвалу суду апеляційної інстанції щодо вироку суду першої інстанції може бути скасовано не інакше як на підставі касаційної скарги прокурора, потерпілого чи його представника, а також на підставі касаційної скарги виправданого з мотивів його виправдання.

Ухвала складається з:

1) *вступної частини* із зазначенням:

- ✓ дати і місця її постановлення;
- ✓ найменування суду касаційної інстанції, прізвищ та ініціалів суддів і секретаря судового засідання;
- ✓ найменування (номера) кримінального провадження;
- ✓ прізвища, ім'я і по батькові обвинуваченого, засудженого, року, місяця і дня його народження, місця народження і місця проживання;
- ✓ закону України про кримінальну відповідальність, що передбачає кримінальне правопорушення, у вчиненні якого підозрюється чи обвинувачується особа;
- ✓ імен (найменувань) учасників судового провадження;

2) *мотивувальної частини* із зазначенням:

- ✓ короткого змісту вимог касаційної скарги та оскаржених судових рішень;
- ✓ узагальнених доводів особи, яка подала касаційну скаргу;
- ✓ узагальненого викладу позицій інших учасників судового провадження;
- ✓ встановлених судами першої та апеляційної інстанції обставин;
- ✓ мотивів, з яких суд касаційної інстанції виходив при постановленні ухвали, і положення закону, яким він керувався;

3) *резольютивної частини* із зазначенням:

- ✓ висновку суду касаційної інстанції по суті вимог касаційної скарги;
- ✓ розподілу процесуальних витрат;
- ✓ строку і порядку набрання ухвалою законної сили та її оскарження.

При залишенні касаційної скарги без задоволення в ухвалі зазначається, якими нормами права спростовуються її доводи.

При скасуванні або зміні судових рішень в ухвалі повинно бути зазначено, які статті закону порушено та в чому саме полягають ці порушення.

Після закінчення касаційного провадження матеріали кримінального провадження не пізніше як у **семиденний строк** направляються до суду першої інстанції, якщо інше не випливає із судового рішення суду касаційної інстанції.

Опорний конспект № 20. Провадження у Верховному Суді України

166. Підстави для перегляду судових рішень Верховним Судом України.

167. Суб'єкти, порядок та строки подання заяви.

168. Вимоги до заяви про перегляд судових рішень. Допуск справи до провадження.

169. Розгляд справи Верховним Судом України.

170. Наслідки розгляду справи Верховним Судом України.

171. Ухвала Верховного Суду України.

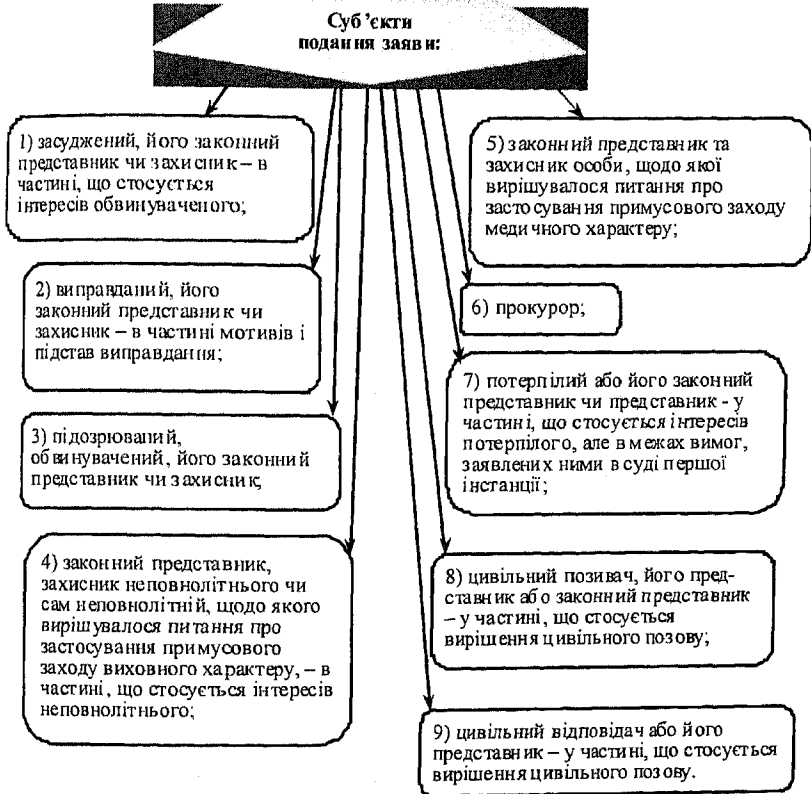
166

Підстави для перегляду судових рішень Верховним Судом України

1) неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм закону України про кримінальну відповідальність щодо подібних суспільно небезпечних діянь (крім питань призначення покарання, звільнення від покарання та від кримінальної відповідальності), що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень;

2) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом. Перегляд судових рішень з метою застосувати закон про більш тяжке кримінальне правопорушення, збільшити обсяг обвинувачення чи з інших підстав погіршити становище засудженого, а також виправдувального вироку, ухвали чи постанови про закриття справи не допускається.

Суб'єкти, порядок та строки подання заяви

Заяву про перегляд судового рішення вправі подати особа, на користь якої постановлено рішення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною.

Не може бути подана заява про перегляд ухвал суду касаційної інстанції, які не перешкоджають провадженню у справі. Заперечення проти таких ухвал можуть бути включені до заяви про перегляд судового рішення, ухваленого за наслідками касаційного провадження.

Порядок подання заяви:

Згідно зі ст. 449 КПК заява про перегляд судових рішень подається до Верховного Суду України через Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ. До заяви додаються:

- ✓ копії заяви відповідно до кількості учасників судового провадження (за винятком випадку, коли заява подається особою, яка тримається під вартою);
- ✓ копії судових рішень, про перегляд яких подано заяву;
- ✓ копії рішень за змістом судових рішень, в яких має місце неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм закону України про кримінальну відповідальність щодо подібних суспільно небезпечних діянь;
- ✓ копія рішення міжнародної судової установи, юрисдикція якої визнана Україною, або клопотання про витребування такої копії рішення.

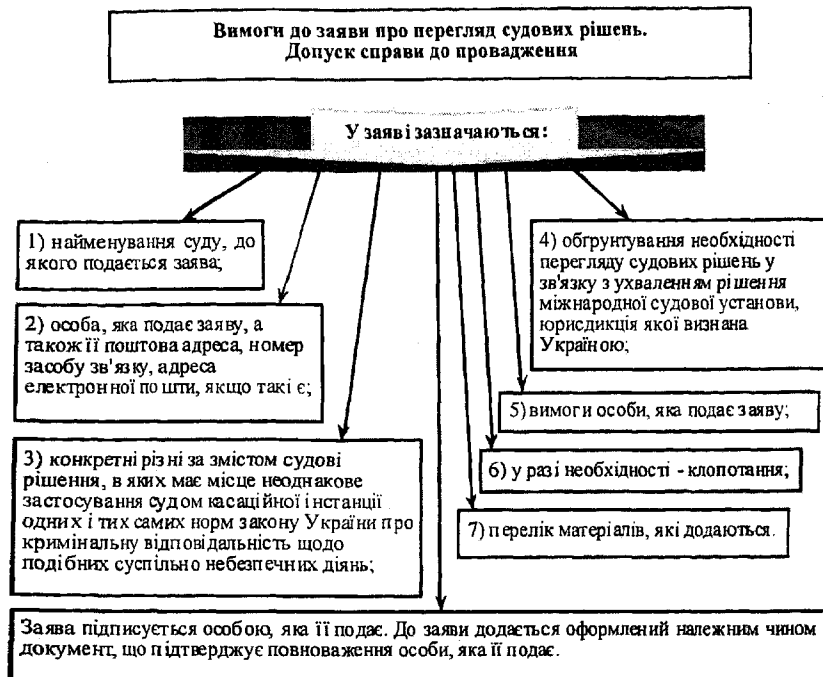
Строки подання заяви:

Згідно зі ст. 447 КПК заява про перегляд судового рішення подається протягом **трьох місяців** з дня ухвалення судового рішення, відносно якого заявлено клопотання про перегляд, або з дня ухвалення судового рішення. Заява про перегляд судового рішення може бути подана протягом трьох місяців від дня, коли особі, на користь якої постановлено рішення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, стало відомо про набуття цим рішенням статусу остаточного.

Перегляд виправдувального вироку, ухвали про закриття справи, інших судових рішень з метою погіршити становище засудженого допускається лише протягом установлених законом строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, але **не пізніше одного року** з дня постановлення такого судового рішення.

Відбуття покарання або смерть засудженого не є перешкодою для перегляду справи в інтересах його реабілітації.

У разі пропущення строку з причин, визнаних поважними, суд за клопотанням особи, яка подала заяву про перегляд судового рішення, може поновити цей строк. Заява про перегляд судового рішення залишається без розгляду, якщо особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку, а також якщо в поновленні строку відмовлено. Питання про поновлення строку для подання заяви про перегляд судового рішення або про залишення заяви без розгляду вирішується судом без виклику учасників судового провадження та за результатами розгляду постановляється відповідна ухвала.

Заява про перегляд судового рішення, яка надійшла до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, реєструється в день її надходження та не пізніше наступного дня передається судді-доповідачу.

Суддя-доповідач протягом трьох днів здійснює перевірку відповідності заяви необхідним вимогам. У разі якщо заяву подано без додержання необхідних вимог, заявник письмово повідомляється про недоліки заяви та строк, протягом якого він зобов'язаний їх усунути.

Якщо заявник усунув недоліки заяви в установлений строк, вона вважається поданою у день первинного її подання до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Заява повертається заявнику у разі, якщо:

- заявник не усунув її недоліки протягом установленого строку;
- заяву подано особою, яка не наділена правом на подання такої заяви;
- заяву подано від імені особи, яка не має відповідних повноважень;
- є ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ про відмову у допуску справи до провадження за наслідками її розгляду, прийнята з аналогічних підстав.

Повернення заяви не перешкоджає повторному зверненню у разі належного оформлення заяви або з інших підстав, ніж ті, які були предметом розгляду.

Допуск Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ справи до провадження здійснюється колегією у складі п'яти суддів Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, яка формується без участі суддів, що прийняли рішення, яке оскаржується.

Про допуск справи до провадження або відмову в такому допуску Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ протягом п'ятнадцяти днів з дня надходження заяви постановляє ухвалу. Ухвала постановляється в нарадчій кімнаті без виклику учасників судового провадження. Ухвала про допуск справи до провадження або про відмову в такому допуску має бути мотивованою.

Ухвала про допуск справи до провадження разом із самою заявою про перегляд судового рішення та доданими до неї документами надсилається до Верховного Суду України протягом п'яти днів з дня її постановлення. Копія ухвали про допуск справи надсилається разом із копією заяви учасникам судового провадження, а в разі відмови у допуску - особі, яка подала заяву.

Якщо за результатами розгляду питання про допуск справи до провадження буде встановлено, що порушення Україною міжнародних зобов'язань є наслідком недотримання норм процесуального права, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ постановляє ухвалу про відкриття провадження у справі та вирішує питання про необхідність витребування справи. Розгляд такої справи здійснюється колегією у складі п'яти суддів Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ за правилами, встановленими для перегляду справ у касаційному порядку.

169

Розгляд справи Верховним Судом України

Підготовка до перегляду судового рішення у Верховному Суді України. Ухвала про допуск справи до провадження разом із заявою про перегляд судового рішення та доданими до неї документами реєструється у день її надходження та не пізніше наступного дня передається судді-доповідачу. Суддя-доповідач протягом трьох днів постановляє ухвалу про відкриття провадження та надсилає її копії учасникам судового провадження.

Суддя-доповідач протягом п'ятнадцяти днів з дня відкриття провадження здійснює підготовку до перегляду судового рішення Верховним Судом України:

✓ вносить ухвалу про витребування матеріалів справи та направляє її до відповідного суду;

- ✓ визначає порядок розгляду справи (у відкритому або закритому судовому засіданні);
- ✓ вирішує питання про поновлення строку для подання заяви про перегляд судового рішення або про залишення заяви без розгляду, якщо таке питання не розглядалося у Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ;
- ✓ має право доручати відповідним фахівцям Науково-консультативної ради при ВСУ підготувати науковий висновок щодо норми закону України про кримінальну відповідальність, яка неоднаково застосована судом касаційної інстанції щодо подібних суспільно небезпечних діянь;
- ✓ має право визначати органи державної влади, представники яких можуть дати в суді пояснення, які будуть корисні для вирішення справи, та дає розпорядження про їх виклик до суду;
- ✓ здійснює інші заходи, необхідні для вирішення питання про усунення розбіжностей у застосуванні норми матеріального права.

За результатами проведення підготовчих дій суддя-доповідач готує доповідь та постановляє ухвалу про закінчення підготовки та призначення справи до розгляду ВСУ. Справа про перегляд судового рішення з підстави неоднакового застосування судом касаційної інстанції розглядається на засіданні Судової палати у кримінальних справах ВСУ. Засідання є правомочним за умови присутності на ньому не менше двох третин суддів від складу Судової палати у кримінальних справах ВСУ.

Справа про перегляд судового рішення з підстави встановлення міжнародною судовою установою порушених Україною міжнародних зобов'язань розглядається на спільному засіданні всіх судових палат ВСУ. Засідання є правомочним за умови присутності на ньому не менше двох третин суддів від складу ВСУ, визначеного законом.

Відкриття судового засідання, роз'яснення його учасникам прав та обов'язків, оголошення складу суду і роз'яснення права відводу здійснюються за правилами КПК.

Після проведення необхідних процесуальних дій та розгляду клопотань учасників судового провадження суддя-доповідач доповідає в необхідному обсязі про зміст вимог, викладених у заяві, яка надійшла до ВСУ, та результати проведених ним підготовчих дій.

Особа, яка подала заяву до ВСУ, у разі її прибуття у судові засідання має право надати пояснення по суті заявлених вимог. Якщо такі заяви, крім сторони обвинувачення, подали інші особи, першою дає пояснення сторона обвинувачення. Для з'ясування сутності норми закону України про кримінальну відповідальність, яка неоднаково застосована, можуть заслуховуватися пояснення представників органів державної влади.

Неприбуття учасників судового провадження і належним чином повідомлені про дату, час і місце розгляду справи для участі у судовому засіданні не перешкоджає судовому розгляду справи.

Після закінчення заслуховування пояснень осіб суд виходить до нарадчої кімнати для ухвалення судового рішення.

Строк розгляду заяви про перегляд судового рішення ВСУ не може перевищувати одного місяця з дня відкриття провадження у справі.

Наслідки розгляду справи Верховним Судом України

За наслідками розгляду справи більшістю голосів від складу суду приймається одна з таких ухвал:

про повне або часткове задоволення заяви;

про відмову в задоволенні заяви.

Судді, які не погоджуються з ухвалою, можуть висловити окрему думку, що додається до ухвали.
Ухвала Верховного Суду України є остаточною і не може бути оскаржена, крім як на підставі, порушення Україною міжнародних зобов'язань.

Ухвала Верховного Суду України

Відповідно до ст. 455 КПК Верховний Суд України задовольняє заяву в разі наявності однієї з підстав, передбачених КПК. Якщо ВСУ установить, що судове рішення у справі, яка переглядається з підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 445 КПК, є незаконним, він скасовує його повністю чи частково, змінює його і приймає нове судове рішення або направляє справу на новий розгляд до суду касаційної інстанції. У мотивувальній частині ухвали має міститися обґрунтування помилковості висновків суду касаційної інстанції з цього питання. У резолютивній частині нового судового рішення має міститися висновок про те, як саме має застосовуватися відповідна норма закону України про кримінальну відповідальність щодо подібних суспільно небезпечних діянь.

Ухвала Верховного Суду України про задоволення заяви має бути **вмотивованою**.

ВСУ відмовляє в задоволенні заяви, якщо обставини, які стали підставою для перегляду справи, не підтвердилися.

Ухвала про відмову в задоволенні заяви повинна бути вмотивованою. У мотивувальній частині ухвали про відмову в задоволенні заяви у зв'язку з правильним застосуванням судом касаційної інстанції норми закону України про кримінальну відповідальність має міститися обґрунтування з цього питання, а в резолютивній частині — висновок про те, як саме має застосовуватися відповідна норма закону України про кримінальну відповідальність щодо подібних суспільно небезпечних діянь.

Ухвала ВСУ повинна бути виготовлена та направлена учасникам судового провадження не пізніше **п'яти днів** з дня закінчення розгляду справи.

Рішення ВСУ, прийняте за наслідками розгляду заяви про перегляд судового рішення з мотивів неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм закону України про кримінальну відповідальність щодо подібних суспільно небезпечних діянь, є обов'язковим для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності зазначену норму закону, та для всіх судів України.

Невиконання судових рішень тягне за собою відповідальність, встановлену законом. Рішення ВСУ, прийняті за результатами розгляду заяв про перегляд судового рішення підлягають опублікуванню на офіційному веб-сайті Верховного Суду України не пізніше як через десять днів з дня їх прийняття.

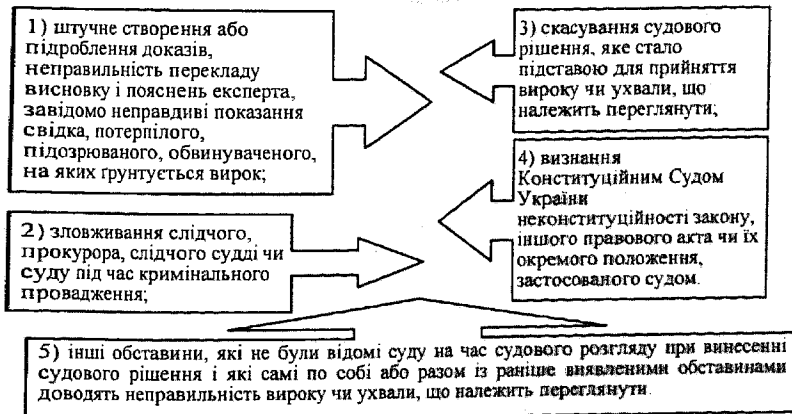
Опорний конспект № 21. Провадження за нововиявленими обставинами

172. Підстави для здійснення провадження за нововиявленими обставинами.
173. Суб'єкти, порядок та строки звернення про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами.
174. Вимоги до заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами.
175. Розгляд справ за нововиявленими обставинами.
176. Результати розгляду справ за нововиявленими обставинами.

172

Підстави для здійснення провадження за нововиявленими обставинами

Нововиявленими обставинами визнаються:

Обставини, передбачені КПК повинні бути встановлені вироком суду, що набрав законної сили, а при неможливості ухвалення вироку – підтверджені матеріалами розслідування.

Перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами в разі прийняття нових законів, інших нормативно-правових актів, які ми скасовані закони та інші нормативно-правові акти, що діяли на час здійснення провадження, не допускається.

173

Суб'єкти, порядок та строки звернення про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами

Учасники судового провадження мають право подати заяву про перегляд за нововиявленими обставинами судового рішення суду будь-якої інстанції, яке набрало законної сили.

Порядок подання заяви

Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами подається до суду тієї інстанції, який першим допустив помилку внаслідок незнання про існування таких обставин.

Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами у разі вчинення суддею злочину, внаслідок якого було ухвалено незаконне або необґрунтоване рішення, подається до суду тієї інстанції, суддею якого він був.

Строки звернення

Заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами може бути подано протягом **трьох місяців** після того, як особа, яка звертається до суду, дізналася або могла дізнатися про ці обставини.

За наявності обставин, які підтверджують вчинення особою більш тяжкого кримінального правопорушення, ніж той, за який вона була засуджена, судові рішення може бути переглянуто за нововиявленими обставинами протягом **строку давності** притягнення до кримінальної відповідальності за більш тяжке кримінальне правопорушення.

Перегляд за нововиявленими обставинами виправдувального вироку допускається лише протягом **передбачених законом строків давності** притягнення до кримінальної відповідальності.

За наявності обставин, які підтверджують **невинуватість** засудженого або вчинення ним менш тяжкого кримінального правопорушення, перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами строками не обмежено.

Вимоги до заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами

У заяві зазначаються:

- 1) найменування суду, до якого подається заява про перегляд;
- 2) прізвище, ім'я, по батькові (найменування), поштова адреса особи, яка подає заяву, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є;
- 3) судові рішення, про перегляд якого за нововиявленими обставинами подається заява;
- 4) обставини, що могли вплинути на судові рішення, але не були відомі та не могли бути відомі суду та особі, яка звертається із заявою, під час судового розгляду;
- 5) обґрунтування з посиланням на обставини, що підтверджують наявність нововиявлених обставин, та зміст вимог особи, яка подає заяву, до суду;
- 6) перелік документів та інших матеріалів, які додаються.

Заява підписується особою, яка її подає. Якщо заяву подає захисник, представник потерплого, то до неї додаються оформлені належним чином документи, що підтверджують його повноваження відповідно до вимог КПК.

До заяви додаються копії заяви в кількості, необхідній для їх надіслання сторонам та іншим учасникам судового провадження. Цей обов'язок не поширюється на особу, яка тримається під вартою.

Особа, яка подає заяву, має право додати до неї документи або їхні копії, що мають значення для кримінального провадження і не були відомі на час ухвалення судового рішення.

Розгляд справ за нововиявленими обставинами

Відповідно до ст. 464 КПК заява про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, що надійшла до суду, передається в порядку черговості судді суду. У розгляді заяви та перегляді судового рішення за нововиявленими обставинами не має права брати участь суддя, який брав участь в ухваленні судового рішення, про перегляд якого ставиться питання.

Не пізніше наступного дня після надходження заяви до суду суддя перевіряє її відповідність необхідним вимогам і вирішує питання про відкриття кримінального провадження за нововиявленими обставинами.

Відкривши кримінальне провадження за нововиявленими обставинами, суддя надсилає учасникам копії ухвали про відкриття провадження, заяви про перегляд і призначає дату, час та місце судового засідання, про що повідомляє зазначених осіб.

Особа, яка подала заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, має право відмовитися від заяви до початку судового розгляду. У разі прийняття відмови від заяви суд закриває кримінальне провадження за нововиявленими обставинами, про що постановляє ухвалу.

Особа, яка відмовилася від заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, не має права повторно звертатися до суду із такою ж заявою з тих самих підстав.

Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами розглядається судом протягом **двох місяців** після її надходження в суді тієї інстанції, яка здійснює перегляд.

Учасники судового провадження повідомляються про дату, час та місце розгляду заяви. Неприбуття у судові засідання осіб, які були належним чином повідомлені, не перешкоджає розгляду заяви і перегляду судового рішення.

Суд своєю ухвалою має право **зупинити виконання** судового рішення, яке переглядається за нововиявленими обставинами, до закінчення перегляду.

Суд має право не досліджувати докази щодо обставин, що встановлені в судовому рішенні, яке переглядається за нововиявленими обставинами, якщо вони не оспоруються.

176

Результати розгляду справ за нововиявленими обставинами

Суд має право:

скасувати вирок чи ухвалу

прийняти новий вирок чи ухвалу

залишити заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами без задоволення

При ухваленні нового судового рішення суд користується повноваженнями суду відповідної інстанції.

Судове рішення за наслідками кримінального провадження за нововиявленими обставинами може бути оскаржене судом відповідної інстанції. З набранням законної сили новим судовим рішенням втрачають законну силу судові рішення інших судів у цьому кримінальному провадженні.

ОСОБЛИВІ ПОРЯДКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Опорний конспект № 22. Кримінальне провадження на підставі угод

177. Види угод та порядок їх укладення.

178. Зміст угоди.

179. Порядок судового провадження на підставі угоди.

180. Вирок на підставі угоди.

Відповідно до ст. 469 КПК угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого чи підозрюваного, обвинуваченого. Домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним, обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами (за винятком слідчого, прокурора або судді).

Угода про визнання винуватості може бути укладена за ініціативою прокурора або підозрюваного, обвинуваченого. Угода про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої і середньої тяжкості та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення.

Угода між прокурором та підозрюваним, обвинуваченим про визнання винуватості може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої тяжкості, злочинів середньої тяжкості, тяжких злочинів, та внаслідок яких шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам. Укладення угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні, в якому бере участь потерпілий, не допускається.

Укладення угоди про примирення або про визнання винуватості може ініціюватися в будь-який момент після повідомлення особі про підозру і до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку.

У разі недосягнення згоди щодо укладення угоди факт її ініціювання і твердження, що були зроблені з метою її досягнення, не можуть розглядатися як відмова від обвинувачення або як визнання своєї винуватості.

Слідчий, прокурор зобов'язані поінформувати підозрюваного, потерпілого про їх право на примирення, роз'яснити механізм його реалізації та не чинити перешкод в укладенні угоди про примирення.

У разі, якщо кримінальне провадження здійснюється щодо кількох осіб, які підозрюються, обвинувачуються у вчиненні одного або кількох кримінальних правопорушень, і згода щодо укладення угоди досягнута не з усіма підозрюваними, угода може бути укладена з одним з підозрюваних, обвинувачених. Кримінальне провадження щодо особи, з якими досягнуто згоди, підлягає виділенню в окреме провадження.

У разі, якщо в кримінальному провадженні беруть участь кілька потерпілих від одного кримінального правопорушення, угода може бути укладена та затверджена лише з усіма потерпілими.

У разі, якщо в кримінальному провадженні беруть участь кілька потерпілих від різних кримінальних правопорушень, і згода щодо укладення угоди досягнута не з усіма потерпілими, угода може бути укладена з одним чи кількома з потерпілих. Кримінальне провадження щодо особи, яка досягла згоди, підлягає виділенню в окреме провадження.

При укладанні угоди враховуються такі обставини:

1) ступінь та характер сприяння підозрюваного, обвинуваченого у проведенні кримінального провадження щодо нього або інших осіб;

2) характер і тяжкість обвинувачення чи підозри;

3) наявність суспільного інтересу в забезпеченні більш швидшого досудового розслідування і судового провадження, викритті більшої кількості кримінальних правопорушень;

4) наявність суспільного інтересу в заго біганні, виявленні чи припиненні більшої кількості кримінальних правопорушень або інших більш тяжких кримінальних правопорушень.

Зміст угоди

Зміст угоди про примирення:

Відповідно до ст. 471 КПК в угоді про примирення зазначаються її сторони, формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація із зазначенням статті закону України про кримінальну відповідальність, істотні для відповідного кримінального провадження обставини, розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, строк її відшкодування чи перелік дій не пов'язаних з відшкодуванням шкоди, які підозрюваний, обвинувачений зобов'язані вчинити на користь потерпілого, строк їх вчинення, узгоджене покарання та згода сторін на його призначення, наслідки укладення та затвердження угоди, наслідки невиконання угоди.

В угоді зазначається дата її укладення та вона скріплюється підписами сторін.

Зміст угоди про
визнання винуватості:

Згідно зі ст. 472 КПК в угоді про визнання винуватості зазначаються її сторони, формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація з зазначенням статті закону України про кримінальну відповідальність, істотні для відповідного кримінального провадження обставини, беззастережне визнання підозрюваним, обвинуваченим своєї винуватості у вчиненні кримінального правопорушення, обов'язки підозрюваного, обвинуваченого щодо співробітництва у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою (якщо відповідні домовленості мали місце), узгоджене покарання та згода підозрюваного, обвинуваченого на його призначення, наслідки укладення та затвердження угоди, наслідки невиконання угоди.

В угоді зазначається дата її укладення та вона скріплюється підписами сторін.

Наслідком укладення та затвердження угоди про примирення є:

а) для підозрюваного, обвинуваченого — обмеження права оскарження вироку та відмова від здійснення прав;

б) для потерпілого — обмеження права оскарження вироку та позбавлення права вимагати в подальшому притягнення особи до кримінальної відповідальності за відповідне кримінальне правопорушення та змінювати розмір вимог про відшкодування шкоди.

Наслідком укладення та затвердження угоди про визнання винуватості для прокурора, підозрюваного, обвинуваченого є обмеження їх права оскарження вироку, а для підозрюваного, обвинуваченого також у його відмові від здійснення деяких прав, передбачених КПК.

Порядок судового провадження на підставі угоди

Відповідно до ст. 474 КПК якщо угоди досягнуто під час досудового розслідування, то обвинувальний акт з підписаною сторонами угодою невідкладно надсилається до суду. Прокурор має право відкласти направлення до суду обвинувального акта з підписаною сторонами угодою до отримання висновку експерта або завершення проведення інших слідчих дій, які необхідні для збирання та фіксації доказів, що можуть бути втрачені зі спливом часу, або які не можливо буде провести пізніше без суттєвої шкоди для їх результату у разі відмови суду в затвердженні угоди.

Розгляд щодо угоди проводиться судом під час підготовчого судового засідання за обов'язкової участі сторін угоди з повідомленням інших учасників судового провадження. Відсутність інших учасників судового провадження не є перешкодою для розгляду.

Якщо угоди досягнуто під час судового провадження, то суд невідкладно зупиняє проведення процесуальних дій і переходить до розгляду угоди.

Перед ухваленням рішення про затвердження угоди про **визнання винуватості** суд під час судового засідання повинен з'ясувати в обвинуваченого, чи ясно він розуміє:

1) що він має право на судовий розгляд, під час якого прокурор зобов'язаний довести кожну обставину щодо кримінального правопорушення, у вчиненні якого його обвинувачують, а він має такі **права**:

- мовчати і факт мовчання не матиме для суду жодного доказового значення;

- мати захисника, у тому числі на отримання правової допомоги безоплатно у порядку та випадках, передбачених законом, або захищатися самостійно;

- допитати під час судового розгляду свідків обвинувачення, подавати клопотання про виклик свідків і подавати докази, що свідчать на його користь;

2) наслідки укладення та затвердження угод;

3) характер кожного обвинувачення, щодо якого обвинувачений визнає себе винуватим;

4) вид покарання, а також інші заходи, які будуть застосовані до нього у випадку затвердження угоди судом.

Перед прийняттям рішення про затвердження угоди про **примирення** суд під час судового засідання повинен з'ясувати в обвинуваченого, чи ясно він розуміє:

1) що він має право на справедливий судовий розгляд, під час якого сторона обвинувачення зобов'язана довести кожну обставину щодо кримінального правопорушення, у вчиненні якого його обвинувачують, а він має такі **права**:

- мовчати і факт мовчання не матиме для суду жодного доказового значення;

- мати захисника, у тому числі на отримання правової допомоги безоплатно у порядку та випадках, передбачених законом, або захищатися самостійно;

- допитати під час судового розгляду свідків обвинувачення, подавати клопотання про виклик свідків і подавати докази, що свідчать на його користь;

2) наслідки укладення та затвердження угод;

3) характер кожного обвинувачення;

4) вид покарання, а також інші заходи, які будуть застосовані до нього у випадку затвердження угоди судом.

Крім того, перед прийняттям рішення про затвердження угоди про примирення, суд під час судового засідання повинен з'ясувати у потерпілого, чи ясно він розуміє наслідки затвердження угоди.

Суд зобов'язаний переконатися у судовому засіданні, що укладення угоди сторонами є добровільним, тобто не є наслідком застосування насильства, примусу, погроз або наслідком обіцянок чи дії будь-яких інших обставин, ніж ті, які передбачені в угоді. Для з'ясування добровільності укладення угоди у разі необхідності суд має право витребувати документи, в тому числі скарги підозрюваного, обвинуваченого, подані ним під час кримінального провадження, та рішення за наслідками їх розгляду, а також викликати в судові засідання осіб та опитувати їх.

Суд перевіряє угоду на відповідність закону. Суд відмовляє в затвердженні угоди у випадках:

1) умови угоди суперечать вимогам закону, в тому числі допущена неправильна правова кваліфікація кримінального правопорушення, яке є більш тяжким ніж те, щодо якого передбачена можливість укладення угоди;

2) умови угоди суттєво не відповідають інтересам суспільства;

3) умови угоди порушують права, свободи чи інтереси сторін або інших осіб;

4) існують обґрунтовані підстави вважати, що укладення угоди не було добровільним, або сторони не примирилися;

5) очевидна неможливість виконання обвинуваченим взятих на себе за угодою зобов'язань;

6) відсутні фактичні підстави для визнання винуватості.

У такому випадку досудове розслідування або судові провадження продовжуються у загальному порядку.

Повторне звернення з угодою в одному кримінальному провадженні не допускається.

Відповідно до ст. 475 КПК якщо суд переконається, що угода може бути затверджена, він ухвалює вирок, яким затверджує угоду і призначає узгоджену сторонами міру покарання. Він повинен відповідати загальним вимогам до обвинувальних вироків з урахуванням деяких особливостей.

Мотивувальна частина вироку на підставі угоди повинна містити тільки: формулювання обвинувачення та статті закону України про кримінальну відповідальність, яка передбачає кримінальне правопорушення, у вчиненні якого обвинувачувалася особа; відомості про укладену угоду, її рек-

візити, зміст та визначена міра покарання; мотиви, з яких суд виходив при вирішенні питання щодо відповідності угоди вимогам закону і ухваленні вироку, та положення закону, якими він керувався.

У резолютивній частині вироку на підставі угоди повинно міститися рішення про затвердження угоди із зазначенням її реквізитів, рішення про винуватість особи із зазначенням статті закону України про кримінальну відповідальність, рішення про призначення узгодженої сторонами міри покарання по кожному з обвинувачень та остаточна міра покарання, а також інші відомості. Вирок на підставі угоди може бути оскаржений.

У разі невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості потерпілий чи прокурор відповідно мають право звернутися до суду, який затвердив таку угоду, з клопотанням про скасування вироку. Клопотання про скасування вироку, яким затверджена угода, може бути подано протягом встановлених законом **строків давності** притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення відповідного кримінального правопорушення.

Клопотання про скасування вироку, яким затверджена угода, розглядається в судовому засіданні за участю сторін угоди з повідомленням інших учасників судового провадження. Відсутність інших учасників судового провадження не є перешкодою для судового розгляду.

Суд своєю ухвалою скасовує вирок, яким затверджена угода, якщо особа, що звернулася з відповідним клопотанням, доведе, що засуджений не виконав умов угоди. Наслідком скасування вироку є призначення судового розгляду в загальному порядку або направлення матеріалів провадження для завершення досудового розслідування в загальному порядку у випадку, коли угода була ініційована на стадії досудового розслідування.

Ухвала про скасування вироку, яким була затверджена угода, або про відмову у цьому може бути оскаржена в апеляційному порядку. Умисне невиконання угоди є підставою для притягнення особи до відповідальності, встановленої законом.

Опорний конспект № 23. Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення

181. Поняття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення.

182. Початок кримінального провадження.

183. Відшкодування шкоди потерпілому.

181

Поняття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення

Відповідно до ст. 477 КПК кримінальним провадженням у формі приватного обвинувачення є провадження, яке може бути розпочате слідчим, прокурором лише на підставі заяви потерпілого щодо кримінальних правопорушень, передбачених:

1) частиною першою ст. 122 (умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження без обтяжуючих обставин), ст. 125 (умисне легке тілесне ушкодження), частиною першою ст. 126 (побої без обтяжуючих обставин), частиною першою ст. 129 (погроза вбивством без обтяжуючих обставин), ст. 132 (розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби), частиною першою ст. 133 (зараження венеричною хворобою без обтяжуючих обставин), частиною першою ст. 135 (залишення в небезпеці без обтяжуючих обставин), частиною першою ст. 136 (ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, без обтяжуючих обставин), частиною першою ст. 139 (ненадання допомоги хворому медичним працівником без обтяжуючих обставин), частиною першою ст. 142 (незаконне проведення дослідів над людиною без обтяжуючих обставин), ст. 145 (незаконне розголошення лікарської таємниці), частиною першою ст. 152 (згвалтування без обтяжуючих обставин), ст. 154 (примушування до вступу в статевий зв'язок), частиною першою ст. 161 (порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або ставлення до релігії без обтяжуючих обставин), частиною першою ст. 162 (порушення недоторканості житла без обтяжуючих обставин), частиною першою ст. 163 (порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції або іншої особистої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер, без обтяжуючих обставин), частиною першою ст. 164 (ухилення від сплати аліментів на утримання дітей без обтяжуючих обставин), частиною першою ст. 165 (ухилення від сплати коштів на утримання непрацездатних батьків без обтяжуючих обставин), частиною першою ст. 168 (розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) без обтяжуючих обставин), частиною першою ст. 176 (порушення авторського права і суміжних прав), частиною першою ст. 177 (порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію), ст. 180 (перешкоджання здійсненню релігійного обряду), ст. 182 (порушення недоторканості приватного життя), частиною першою ст. 194 (умисне знищення або пошкодження майна без обтяжуючих обставин), ст. 195 (погроза знищення майна), ст. 197 (порушення обов'язків щодо охорони майна), ст. 203¹ (незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва), частиною першою ст. 206 (протидія законній господарській діяльності без обтяжуючих обставин), ст. 219 (доведення до банкрутства — щодо дій, якими завдано шкоду кредиторам), ст. 229 (незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару), ст. 231 (незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю), ст. 232 (розголошення комерційної або банківської таємниці), ст. 232¹ (незаконне використання інсайдерської інформації — щодо дій, якими заподіяно шкоду правам, свободам та інтересам окремих громадян або інтересам юридичних осіб), ст. 232² (приховування інформації про діяльність емітента), частиною першою ст. 355

(примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань без обтяжуючих обставин), ст. 356 (самоправство — щодо дій, якими заподіяно шкоду правам та інтересам окремих громадян або інтересам власника), частиною першою ст. 361 (несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку, без обтяжуючих обставин), частиною першою ст. 362 (несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї, без обтяжуючих обставин), ст. 364¹ (зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми), ст. 365¹ (перевищення повноважень службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми), ст. 365² (зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги) Кримінального кодексу України;

2) частиною другою ст. 122 (умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження за обтяжуючих обставин), частиною другою ст. 126 (побої і мордування за обтяжуючих обставин, за виключенням випадків, якщо такі дії вчинені групою осіб), ст. 128 (необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження), частиною першою ст. 130 (свідоме поставлення іншої особи в небезпеку зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, що є небезпечною для життя людини), частиною першою ст. 146 (незаконне позбавлення волі або викрадення людини без обтяжуючих обставин), частина друга ст. 152 (згвалтування, вчинене повторно або особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених ст.ст. 153-155 Кримінального кодексу України), частиною першою ст. 153 (насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом), частиною першою ст. 286 (порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами, без обтяжуючих обставин), частиною першою ст. 296 (хуліганство без обтяжуючих обставин), частиною другою ст. 361 (несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку, за обтяжуючих обставин), частиною другою ст. 362 (несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї) Кримінального кодексу України — якщо вони вчинені чоловіком (дружиною) потерпілого;

3) ст. 185 (крадіжка, крім крадіжки, вчиненої організованою групою), ст. 186 (грабіж, крім грабежу, вчиненого організованою групою), ст. 189 (вимагання, крім вимагання, вчиненого організованою групою, а також поєднаного з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи), ст. 190 (шахрайство, крім шахрайства, вчиненого організованою групою), ст. 191 (привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, крім вчиненого організованою групою, або

шкода від якого завдана державним інтересам), ст. 192 (заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою), частинами першою, другою ст. 289 (незаконне заволодіння транспортним засобом без особливо обтяжуючих обставин), ст. 357 (викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження) Кримінального кодексу України — якщо вони вчинені чоловіком (дружиною) потерпілого, іншим близьким родичем чи членом сім'ї потерпілого, або якщо вони вчинені особою, яка щодо потерпілого була найманим працівником і завдала шкоду виключно власності потерпілого.

182

Початок кримінального провадження

Відповідно до ст. 478 КПК потерпілий має право подати до слідчого, прокурора, іншої службової особи органу, уповноваженого на початок досудового розслідування, заяву про вчинення кримінального правопорушення протягом строку давності притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення певного кримінального правопорушення.

183

Відшкодування шкоди потерпілому

Відповідно до ст. 479 КПК відшкодування шкоди потерпілому у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення може відбуватися на підставі угоди про примирення або без неї.

Опорний конспект № 24. Кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб

184. Суб'єкти, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження.

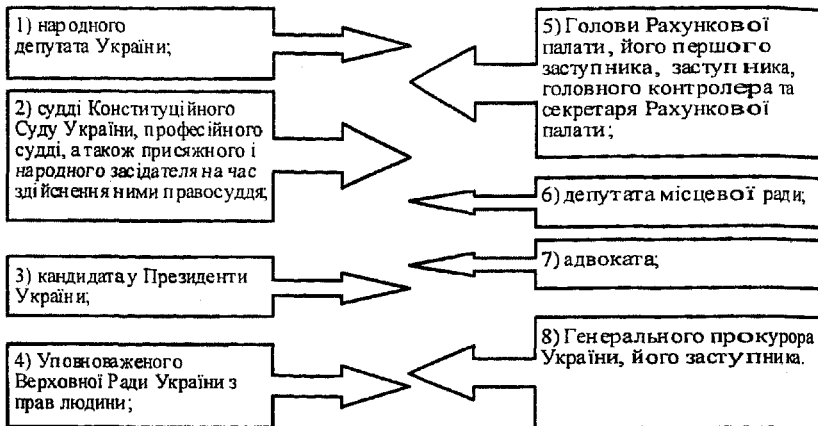
185. Повідомлення про підозру.

186. Особливий порядок затримання і обрання запобіжного заходу.

187. Інформувannya державних та інших органів чи службових осіб.

Суб'єкти, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження

Особливий порядок кримінального провадження застосовується стосовно:

Повідомлення про підозру

Відповідно до ст. 481 КПК письмове повідомлення про підозру здійснюється:

- адвокату, депутату місцевої ради — Генеральним прокурором України, його заступником, прокурором Автономної Республіки Крим, області, міст Києва або Севастополя в межах його повноважень;
- народному депутату України, професійному судді, судді Конституційного Суду України, присяжному та засідателю на час здійснення ними правосуддя, кандидату у Президенти України, Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, Голові Рахункової палати, його першому заступнику, заступнику, головному контролеру, секретарю Рахункової палати — Генеральним прокурором України;
- судді Конституційного Суду України, професійному судді, присяжному та засідателю на час здійснення ними правосуддя — Генеральним прокурором України або його заступником;
- Генеральному прокурору України — заступником Генерального прокурора України.

Особливий порядок затримання і обрання запобіжного заходу

Відповідно до ст. 482 КПК затримання судді, народного депутата України або обрання стосовно них запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою чи домашнього арешту до ухвалення обвинувального вироку судом не може бути здійснено без згоди Верховної Ради України. Притягнення до кримінальної відповідальності народного депутата України, його затримання або обрання стосовно нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою чи домашнього арешту не може бути здійснено без згоди ВРУ.

Обшук, затримання народного депутата України чи огляд його особистих речей і багажу, транспорту, жилого чи службового приміщення, а також порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції та застосування інших заходів, в тому числі негласних слідчих дій, що відповідно до закону обмежують права і свободи народного депутата України, допускаються лише у разі, якщо ВРУ надано згоду на притягнення його до кримінальної відповідальності, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо.

Особливості порядку притягнення народного депутата України до відповідальності визначаються Конституцією України, законами України «Про статус народного депутата України», «Про Регламент Верховної Ради України» та КПК.

Інформування державних та інших органів чи службових осіб

Відповідно до ст. 483 КПК про застосування запобіжного заходу, ухвалення вироку повідомляються:

- 1) щодо адвокатів — відповідні кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури;
- 2) щодо інших категорій осіб, передбачених законом, — органи і службові особи, які їх обрали чи призначили або відповідають за заміщення їхніх посад.

Опорний конспект № 25. Кримінальне провадження щодо неповнолітніх

188. *Загальні правила кримінального провадження щодо неповнолітніх.*
189. *Застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх, які не досягли віку кримінальної відповідальності.*
190. *Ухвали суду у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів виховного характеру.*

Загальні правила кримінального провадження щодо неповнолітніх

Відповідно до гл. 38 КПК порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх визначається загальними правилами з урахуванням деяких особливостей.

Кримінальне провадження щодо неповнолітньої особи, в тому числі під час провадження щодо застосування примусових заходів виховного характеру, слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд та всі інші особи, що беруть у ньому участь, зобов'язані здійснювати процесуальні дії в порядку, що найменше порушує звичайний уклад життя неповнолітнього та відповідає його віковим та психологічним особливостям, роз'яснювати суть процесуальних дій, рішень та їх значення, вислуховувати його аргументи при прийнятті процесуальних рішень та вживати всіх інших заходів, спрямованих на уникнення негативного впливу на неповнолітнього.

Положення цього параграфу застосовуються у кримінальному провадженні щодо кримінальних правопорушень, вчинених особами, які не досягли вісімнадцятирічного віку.

Обставини що підлягають встановленню у кримінальному провадженні:

1) повні і всебічні відомості про особу неповнолітнього: його вік (число, місяць, рік народження), стан здоров'я та рівень розвитку, інші соціально-психологічні риси особи, які необхідно враховувати при індивідуалізації відповідальності чи обранні заходу виховного характеру. При наявності даних про розумову відсталість неповнолітнього, не пов'язану з психічною хворобою, повинно бути також з'ясовано, чи міг він повністю усвідомлювати значення своїх дій і в якій мірі міг керувати ними;

2) ставлення неповнолітнього до вчиненого ним діяння,

3) умови життя та виховання неповнолітнього;

4) наявність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення.

У разі необхідності для вирішення питання про наявність у неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого психічного захворювання чи затримки психічного розвитку та його здатності повністю або частково усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними в конкретній ситуації призначається комплексна психолого-психіатрична експертиза.

Для з'ясування рівня розвитку, інших соціально-психологічних рис особи неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого, які необхідно враховувати при призначенні покарання і обранні заходу виховного характеру, може бути призначена психологічна експертиза.

Належить з'ясувати:

1) склад сім'ї неповнолітнього, обстановку в ній, взаємини між дорослими членами сім'ї та дорослими і дітьми, ставлення батьків до виховання неповнолітнього, форми контролю за його поведінкою, морально-побутові умови сім'ї;

2) обстановку в школі чи іншому навчальному закладі або на виробництві, де навчається або працює неповнолітній, його ставлення до навчання чи роботи, взаємини з вихователями, учителями, однолітками, характер і ефективність виховних заходів; які раніше застосовувалися до нього;

3) зв'язки і поведінку неповнолітнього поза домом, навчальним закладом та роботою.

Батьки або інші законні представники неповнолітнього беруть участь у кримінальному провадженні за участю неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого.

Законні представники викликаються в судові засідання. Їхнє неприбуття не зупиняє судового провадження, крім випадків, коли суд визнає необхідною їх участь. Вони перебувають у залі судового засідання протягом усього судового провадження, а в разі необхідності **можуть бути допитані як свідки**.

У виняткових випадках, коли участь законного представника може завдати шкоди інтересам неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого, суд за його клопотанням, клопотанням прокурора чи за власною ініціативою своєю ухвалою має право обмежити участь законного представника у виконанні окремих процесуальних чи судових дій або усунути його від участі у кримінальному провадженні і залучити замість нього іншого законного представника.

Неповнолітній підозрюваний, обвинувачений повідомляється або **викликається** слідчим, прокурором чи судом **через його батьків** або інших законних представників. Інший порядок допускається лише в разі, якщо це зумовлюється обставинами, встановленими під час кримінального провадження.

Допит неповнолітнього підозрюваного здійснюється згідно з правилами, передбаченими КПК, у **присутності захисника**.

Якщо неповнолітній не досяг шістнадцятирічного віку або якщо неповнолітнього визнано розумово відсталим, при його допиті за рішенням слідчого, прокурора або за клопотанням захисника забезпечуються участь законного представника, педагога, психолога, а у разі необхідності - лікаря.

До початку допиту педагогу, психологу або законному представнику **роз'яснюється** їхнє право за дозволом ставити запитання неповнолітньому підозрюваному чи обвинуваченому. Слідчий, прокурор вправі відвести поставлене запитання, але відведене запитання повинно бути занесено до протоколу.

За наявності підстав до неповнолітнього з урахуванням його вікових та психологічних особливостей, роду занять може бути застосовано один із **запобіжних заходів**, передбачених КПК.

Затримання та тримання під вартою можуть застосовуватися до неповнолітнього лише у разі, якщо він підозрюється, обвинувачується у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину за умови, що застосування іншого запобіжного заходу не забезпечить запобігання ризикам, зазначеним у КПК.

Про затримання і взяття під варту неповнолітнього негайно сповіщаються його батьки чи особи, які їх замінюють. До неповнолітніх підозрюваних, обвинувачених, крім загальних запобіжних заходів може застосовуватися передача їх під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, а до неповнолітніх, які виховуються в дитячій установі - передача їх під нагляд адміністрації цієї установи.

Передання неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого під нагляд батьків, опікунів, піклувальників або адміністрації дитячої установи полягає у взятті на себе будь-ким із зазначених осіб або представником адміністрації дитячої установи письмового зобов'язання забезпечити прибуття неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого до слідчого, прокурора, суду, а також його належну поведінку.

Передання під нагляд батьків та інших осіб можлива лише за їхньої на це згоди та згоди неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого. Особа, яка взяла зобов'язання про нагляд, має право відмовитися від подальшого виконання цього зобов'язання, заздалегідь про це повідомивши.

До передання неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого під нагляд суд зобов'язаний зібрати відомості про особу батьків, опікунів або піклувальників, їхні стосунки з неповнолітнім і впевнитися в тому, що вони можуть належно здійснювати нагляд за неповнолітнім.

При відібранні зобов'язання про взяття під нагляд батьки, опікуни, піклувальники, адміністрація дитячої установи попереджаються про характер підозри, обвинувачення неповнолітньому і про їхню відповідальність у разі порушення взятого на себе зобов'язання. При порушенні цього зобов'язання на батьків, опікунів і піклувальників накладається грошове стягнення в розмірі від 2 до 5 розмірів мінімальної заробітної плати.

Питання передання неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого під нагляд батьків, опікунів, піклувальників або адміністрації дитячої установи розглядається за клопотанням прокурора за правилами обрання запобіжного заходу або за клопотанням сторони захисту під час розгляду питання про обрання запобіжного заходу.

Якщо неповнолітній підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення разом із повнолітнім, повинна бути з'ясована можливість виділення в окреме цього кримінального провадження щодо неповнолітнього під час досудового розслідування.

Суд, вислухавши думку прокурора, захисника і законного представника неповнолітнього обвинуваченого, має право своєю ухвалою видалити його із залу судового засідання на час дослідження обставин, що можуть негативно вплинути на нього.

Після повернення неповнолітнього обвинуваченого головуючий знайомить його з результатами дослідження обставин, проведеного у його відсутності, і надає йому можливість поставити запитання особам, які були допитані у його відсутності.

Про час і місце судового розгляду за участю неповнолітнього обвинуваченого суд повідомляє відповідну службу у справах дітей та кримінальну

міліцію у справах дітей. Суд має право також викликати в судове засідання представників цих установ.

Представники служби у справах дітей та кримінальної міліції у справах дітей мають право заявляти клопотання, ставити запитання неповнолітньому обвинуваченому, його законному представнику, потерпілому, свідкам, експерту і спеціалісту, висловлювати думку з приводу найбільш доцільних заходів щодо обвинуваченого з метою його перевиховання.

Якщо під час досудового розслідування прокурор дійде висновку про можливість виправлення неповнолітнього, який обвинувачується у вчиненні вперше кримінального проступку, злочину невеликої тяжкості або необережного злочину середньої тяжкості без застосування кримінального покарання, він складає клопотання про застосування до неповнолітнього обвинуваченого примусових заходів виховного характеру і надсилає його до суду.

Клопотання про застосування до неповнолітнього обвинуваченого примусових заходів виховного характеру може бути складене і надіслане до суду за умови, що неповнолітній обвинувачений та його законний представник проти цього не заперечують.

Під час судового розгляду суд може прийняти рішення про застосування до неповнолітнього обвинуваченого одного з примусових заходів виховного характеру, передбачених ст. 97, 105 КПК.

Застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх, які не досягли віку кримінальної відповідальності

У відповідності зі ст. 498 КПК кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів виховного характеру, передбачених законом України про кримінальну відповідальність, провадиться внаслідок вчинення особою, яка після досягнення одинадцятирічного віку до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, вчинила суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність.

Досудове розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів виховного характеру провадиться згідно з загальними правилами. Таке досудове розслідування здійснюється слідчим, спеціально уповноваженим керівником органу досудового розслідування на здійснення досудових розслідувань щодо неповнолітніх.

Під час досудового розслідування проводяться необхідні процесуальні дії для з'ясування обставин вчинення суспільно небезпечного діяння та особи неповнолітнього.

Участь захисника у кримінальному провадженні є обов'язковою.

За наявності достатніх підстав вважати, що особа вчинила суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, за яке КК передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад п'ять років, вона може бути поміщена в приймальник-розподільник для дітей на строк до тридцяти днів на підставі ухвали слідчого судді, суду, постановленої за клопо-

тання прокурора згідно з правилами, передбаченими для обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Слідчий суддя, суд зобов'язаний відмовити у поміщенні особи в приймальник-розподільник для дітей, якщо прокурор не доведе наявності достатніх підстав вважати, що особа вчинила суспільно небезпечне діяння, яке підпадає під ознаки діяння, за яке КК передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад п'ять років, наявності ризиків, які дають достатні підстави вважати що жоден із більш м'яких заходів не може запобігти цьому.

Строк тримання особи у приймальнику-розподільнику для дітей може бути **продовжено** ухвалою слідчого судді, суду **ще на строк до тридцяти днів**. Питання скасування чи продовження строку тримання особи у приймальнику-розподільнику для дітей вирішується в порядку, передбаченому для скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або продовження строку тримання під вартою відповідно.

За відсутності підстав для закриття кримінального провадження прокурор затверджує складене слідчим або самостійно складає клопотання про застосування до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру і надсилає його до суду.

Судовий розгляд здійснюється в судовому засіданні за участю прокурора, законного представника, захисника та представників служби у справах дітей та кримінальної міліції у справах дітей, якщо вони з'явилися або були викликані в судове засідання. Судовий розгляд завершується постановленням ухвали про застосування примусових заходів виховного характеру або про відмову в їх застосуванні.

190

Ухвали суду у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів виховного характеру

Відповідно до ст. 501 КПК під час постановлення ухвали в кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів виховного характеру суд з'ясовує такі питання:

- ✓ чи мало місце суспільно небезпечне діяння;
- ✓ чи вчинено це діяння неповнолітнім у віці від одинадцяти років до настання віку, з якого настає кримінальна відповідальність за це діяння;
- ✓ чи слід застосовувати до нього примусовий захід виховного характеру і якщо слід, то який саме.

Якщо під час судового розгляду не буде доведено однієї із обставин, передбачених КПК, суд зобов'язаний постановити ухвалу про відмову у застосуванні примусових заходів виховного характеру і закрити кримінальне провадження.

При застосуванні до неповнолітнього примусового заходу у вигляді направлення до спеціального навчально-виховного закладу на кримінальну міліцію у справах дітей покладається обов'язок доставити неповнолітнього до спеціального навчально-виховного закладу.

Ухвала, постановлена за наслідками розгляду клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру, може бути оскаржена.

Дострокове звільнення від примусового заходу виховного характеру.

Ухвалою суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться спеціальна навчально-виховна установа, неповнолітній може бути достроково звільнений від примусового заходу виховного характеру в порядку, передбаченому КПК.

Ухвала суду може бути постановлена за наслідками клопотання неповнолітнього, його захисника, законного представника або прокурора, якщо поведінка неповнолітнього під час перебування у навчально-виховній установі свідчить про його перевиховання. При розгляді клопотання суд з'ясовує думку ради спеціальної навчально-виховної установи, в якій перебуває неповнолітній, щодо можливості його дострокового звільнення від примусового заходу виховного характеру.

Опорний конспект № 26. Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру

191. Підстави для здійснення примусових заходів медичного характеру.

192. Порядок здійснення досудового розслідування.

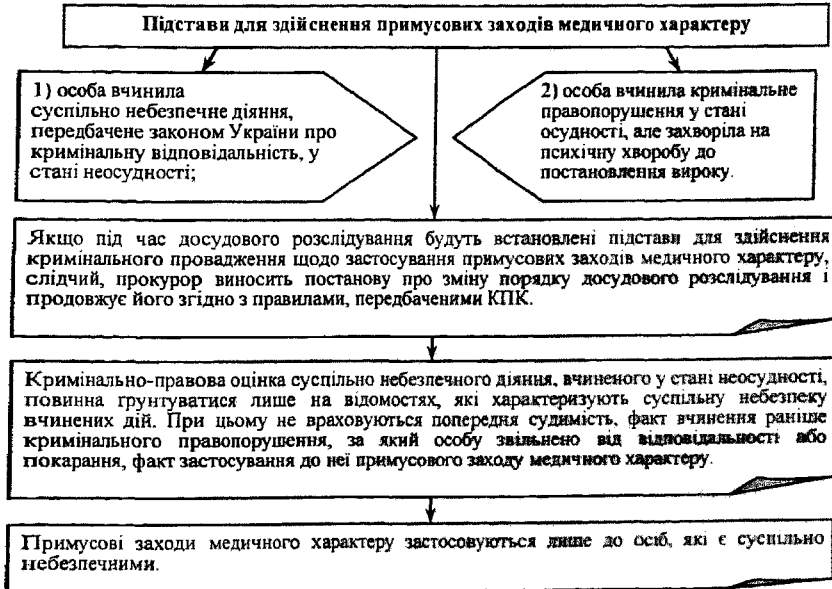
193. Судовий розгляд.

194. Ухвала суду.

195. Продовження, зміна або припинення примусових заходів медичного характеру.

196. Відновлення кримінального провадження та оскарження ухвали суду.

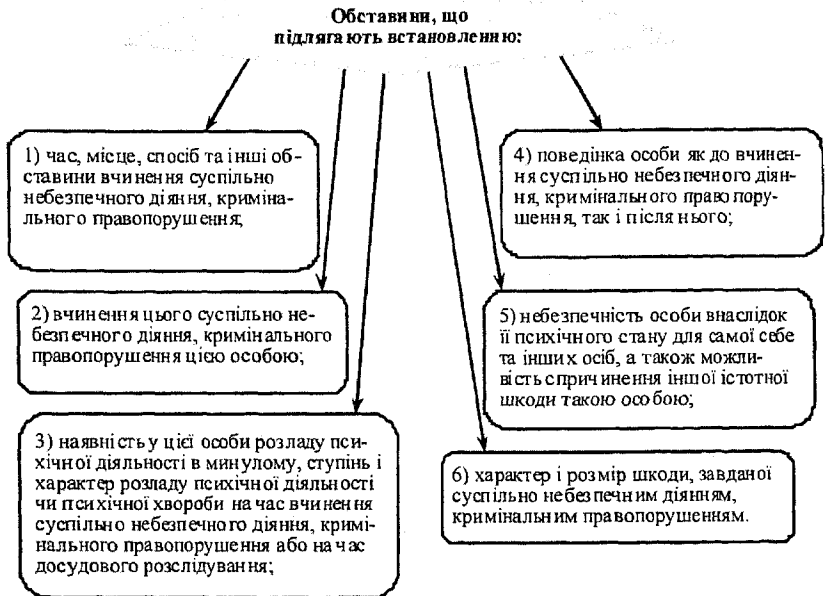
191

Порядок здійснення досудового розслідування

Відповідно до ст. 504 КПК досудове розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру провадиться слідчим згідно із загальними правилами, з урахуванням положень 39 Глави КПК.

Досудове розслідування щодо осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення у стані обмеженої осудності, провадиться слідчим згідно із загальними правилами. Суд, ухвалюючи вирок, може врахувати стан обмеженої осудності як підставу для застосування примусового заходу медичного характеру.

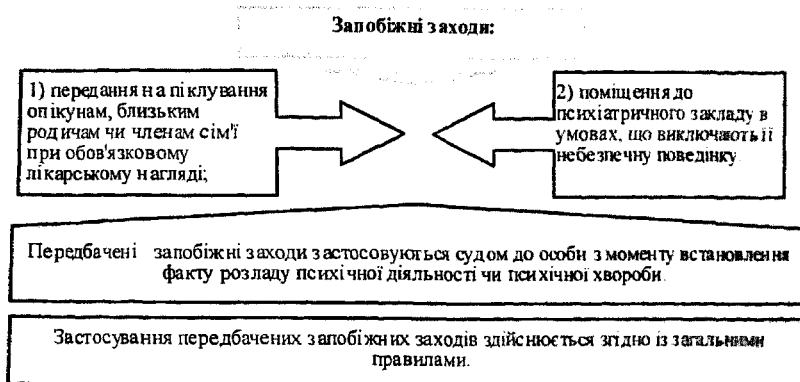

Особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, користується правами підозрюваного, обвинуваченого в обсязі, який визначається характером розладу психічної діяльності чи психічного захворювання відповідно до висновку судово-психіатричної експертизи, та здійснює їх через законного представника, захисника.

Якщо характер розладу психічної діяльності чи психічного захворювання особи перешкоджає проведенню процесуальних дій за її участю або участі у судовому засіданні, прокурор, суд мають право прийняти рішення про проведення відповідних процесуальних дій без участі такої особи.

У кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру участь захисника є обов'язковою.

Психіатрична експертиза. Слідчий, прокурор зобов'язані залучити експерта для проведення психіатричної експертизи у випадку, якщо під час кримінального провадження будуть встановлені обставини, які дають підстави вважати, що особа під час вчинення суспільно небезпечного діяння була у неосудному або обмежено осудному стані, або вчинила кримінальне правопорушення в осудному стані, але після його вчинення захворіла психічною хворобою, яка позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії або керувати ними. Такими обставинами, зокрема, є:

✓ наявність згідно із медичним документом у особи розладу психічної діяльності або психічного захворювання;

✓ поведінка особи при вчиненні суспільно небезпечного діяння або після нього була або є неадекватною (затямарення свідомості, порушення сприйняття, мислення, волі, емоцій, інтелекту чи пам'яті тощо).

У разі необхідності здійснення тривалого спостереження та дослідження особи може бути проведена стаціонарна психіатрична експертиза, для чого така особа направляється до відповідного медичного закладу на строк не більше двох місяців. Питання про направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи вирішується під час досудового розслідування — ухвалою слідчого судді за клопотанням сторони в порядку, передбаченому для подання та розгляду клопотань щодо обрання запобіжного заходу, а під час судового провадження — ухвалою суду.

Ухвала слідчого судді про направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи або відмова у такому направленні може бути оскаржена в апеляційному порядку.

Кримінальне провадження, яке здійснюється у загальному порядку і кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру можуть бути об'єднані в одне або виділені в окремі кримінальні провадження.

Закінчення досудового розслідування. Досудове розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного ха-

рактеру закінчується закриттям кримінального провадження або складенням клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру.

Про закриття кримінального провадження прокурор приймає постанову, яка може бути оскаржена. Постанова про закриття кримінального провадження надсилається до місцевих органів охорони здоров'я.

Прокурор затверджує складене слідчим або самостійно складає клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру і надсилає його суду.

193

Судовий розгляд

Відповідно до ст. 512 КПК судовий розгляд здійснюється одноособово суддею в судовому засіданні за участю прокурора, законного представника, захисника згідно із загальними правилами. Участь особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру, не є обов'язковою і може мати місце, якщо цьому не перешкоджає характер розладу психічної діяльності чи її психічного захворювання.

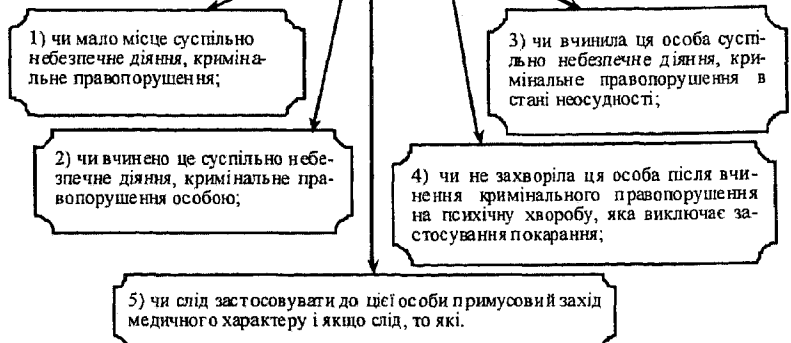
Судовий розгляд завершується постановленням ухвали про застосування примусових заходів медичного характеру або про відмову в їх застосуванні.

У разі об'єднання в одне провадження кримінального провадження, яке здійснюється у загальному порядку та кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру вони розглядаються в судовому засіданні в одному кримінальному провадженні з додержанням вимог КПК. Після закінчення судового розгляду суд виходить до нарадчої кімнати для ухвалення вироку щодо обвинуваченого та ухвали щодо застосування примусового заходу медичного характеру.

194

Ухвала суду

Структура ухвали:

Визнавши доведеним, що ця особа вчинила суспільно небезпечне діяння в стані неосудності або після вчинення кримінального правопорушення захворіла на психічну хворобу, яка виключає можливість застосування покарання, суд постановляє ухвалу про застосування примусового заходу медичного характеру.

Встановивши, що суспільно небезпечне діяння, кримінальне правопорушення не було вчинено або вчинено іншою особою, а також коли не доведено, що ця особа вчинила суспільно небезпечне діяння, кримінальне правопорушення, суд постановляє ухвалу про відмову в застосуванні примусового заходу медичного характеру та закриває кримінальне провадження.

Якщо буде встановлено, що суспільно небезпечне діяння особа вчинила в стані неосудності, а на момент судового розгляду видужала або внаслідок змін у стані її здоров'я відпала потреба в застосуванні примусового заходу медичного характеру, суд постановляє ухвалу про закриття кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру.

Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру може бути закрито судом також, якщо неосудність особи на момент вчинення суспільно небезпечного діяння не була встановлена, а так само в разі видужання особи, яка після вчинення кримінального правопорушення захворіла на психічну хворобу. У такому випадку, після закриття судом кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру прокурор повинен розпочати кримінальне провадження в загальному порядку.

195

Продовження, зміна або припинення примусових заходів медичного характеру

Відповідно до ст. 514 КПК продовження, зміна або припинення застосування примусових заходів медичного характеру здійснюється на підставі ухвали суду, в межах територіальної юрисдикції якого застосовується цей захід чи відбувається лікування.

Зміна або припинення застосування примусових заходів медичного характеру здійснюється, коли особа, яка вчинила суспільно небезпечне діяння в стані неосудності, видужала або коли в результаті змін у стані її здоров'я відпала потреба в раніше застосованих заходах медичного характеру.

Розгляд питання про продовження, зміну чи припинення застосування примусових заходів медичного характеру здійснюється за поданням представника медичного закладу, де тримається дана особа. До подання додається **висновок комісії лікарів-психіатрів, який обґрунтовує необхідність продовження, зміни або припинення застосування таких примусових заходів.**

Питання про продовження застосування примусового заходу медичного характеру, призначеного судовим рішенням суду **іншою державою стосовно особи, переданої в Україну в порядку, передбаченому ст. 605-611 КПК та міждержавними договорами України, вирішується за результатами судового розгляду.**

Відновлення кримінального провадження та оскарження ухвали суду

Відповідно до ст. 515 КПК у разі видужання особи, яка після вчинення кримінального правопорушення захворіла на психічну хворобу або в неї настав тимчасовий розлад психічної діяльності чи інший хворобливий стан психіки, які позбавляли її можливості усвідомлювати свої дії або керувати ними, суд на підставі висновку комісії лікарів-психіатрів своєю ухвалою припиняє застосування примусового заходу медичного характеру.

Постановлення ухвали суду про припинення застосування примусового заходу медичного характеру є підставою для проведення досудового розслідування чи судового провадження.

У разі засудження цієї особи до арешту, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців чи позбавлення волі, час перебування її в медичній установі зараховується в строк відбування покарання.

Якщо на час розгляду питання про відновлення кримінального провадження закінчився строк давності притягнення до кримінальної відповідальності або прийнято закон, який усуває кримінальну відповідальність за вчинене кримінальне правопорушення, кримінальне провадження підлягає закриттю, якщо особа, щодо якої розглядається питання, не заперечує проти цього.

Ухвала суду про застосування чи відмову в застосуванні примусового заходу медичного характеру, продовження, зміну, припинення застосування примусового заходу медичного характеру або відмова у цьому може бути оскаржена. На ухвалу суду про закриття кримінального провадження щодо застосування примусового заходу медичного характеру в цьому випадку можуть бути внесені заперечення, які викладаються в апеляційній скарзі, що подається за наслідками судового розгляду в загальному порядку.

Опорний конспект № 27. Кримінальне провадження яке містить державну таємницю

197. *Охорона державної таємниці під час кримінального провадження.*
 198. *Особливості проведення експертизи у кримінальному провадженні, яке містить державну таємницю.*

Охорона державної таємниці під час кримінального провадження

Відповідно до ст. 517 КПК досудове розслідування та судове провадження у кримінальному провадженні, яке містить відомості, що становлять державну таємницю, проводяться з дотриманням вимог режиму секретності. Процесуальні рішення не повинні містити відомостей, які становлять державну таємницю.

До участі у кримінальному провадженні, яке містить відомості, що становлять державну таємницю, допускаються особи, які мають допуск до державної таємниці відповідної форми та яким надано доступ до конкретної секретної інформації (категорії секретної інформації) та її матеріальних носіїв. Підозрюваний, обвинувачений бере участь у кримінальному провадженні без оформлення допуску до державної таємниці після роз'яснення йому вимог ст. 28 Закону України «Про державну таємницю» та попередження про кримінальну відповідальність за розголошення відомостей, що становлять державну таємницю.

Доступ до матеріалів, які містять відомості, що становлять державну таємницю, надається захисникам та законним представникам підозрюваного, обвинуваченого, потерпілому та їхнім представникам, перекладачу, експерту, спеціалісту, секретарю судового засідання, судовому розпоряднику, яким надано допуск до державної таємниці та які потребують його при здійсненні своїх прав і обов'язків, виходячи з обставин, встановлених під час кримінального провадження. Рішення про надання доступу до конкретної таємної інформації та її матеріальних носіїв приймаються у формі наказу або письмового розпорядження керівником органу досудового розслідування, прокурором, судом.

Потерпілому та його представникам, перекладачу, експерту, спеціалісту, секретарю судового засідання, судовому розпоряднику забороняється робити виписки та копії з матеріалів, які містять державну таємницю.

Захисникам та законним представникам підозрюваного, обвинуваченого, забороняється робити копії з матеріалів, які містять державну таємницю.

Підозрюваний, обвинувачений, його захисник та законний представник з метою підготовки та здійснення захисту можуть робити виписки з матеріалів, що містять державну таємницю. Такі виписки опечатуються особою, якою були зроблені, у вигляді, що унеможливує ознайомлення з їх змістом. Виписки зберігаються з дотриманням вимог режиму секретності в органі досудового розслідування або суді та надаються особі, яка їх склала, на її вимогу: під час досудового розслідування — в приміщенні органу досудового розслідування, під час судового провадження — в приміщенні суду. Ознайомлення зі змістом виписок будь-кого, крім особи, яка їх зробила, не допускається.

Матеріальні носії секретної інформації, які не долучені до матеріалів досудового розслідування, передаються в установленому законом порядку на зберігання до режимно-секретного підрозділу органу досудового розслідування.

Здійснення кримінального провадження, яке містить державну таємницю, не є підставою для обмеження прав його учасників, крім випадків, передбачених законом та обумовлених необхідністю забезпечення секретності державної таємниці.

Відповідно до ст. 518 КПК проведення експертизи (якою завданням) віднесення інформації у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку до державної

таємниці, зміни ступеня секретності цієї інформації та її розсекречування, підготовка висновку щодо завданої національній безпеці України шкоди у разі розголошення секретної інформації чи втрати матеріальних носіїв такої інформації здійснюється посадовою особою, на яку покладено виконання функцій державного експерта з питань таємниць відповідно до закону у сфері державної таємниці. У цьому випадку на вказану особу поширюються обов'язки і права, які передбачено для експертів.

Якщо під час проведення експертизи використовуються методики, технології чи інформація, яка містить охоронювану державою таємницю, в описовій частині висновку експертизи ці відомості не зазначаються.

Опорний конспект № 28. Кримінальне провадження на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні

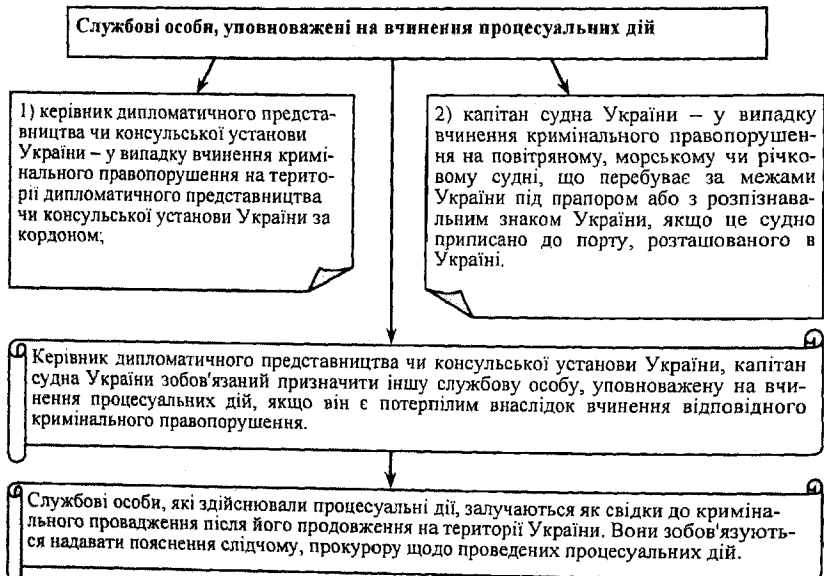
199. Службові особи, уповноважені на вчинення процесуальних дій.

200. Процесуальні дії під час кримінального провадження.

201. Строки звернення із клопотанням про арешт і затримання особи.

202. Місце проведення досудового розслідування.

199

Процесуальні дії під час кримінального провадження

Відповідно до ст. 520 КПК службові особи зобов'язані негайно провести необхідні процесуальні дії після того, як із заяви, повідомлення, самостійного виявлення або з іншого джерела їм стали відомі обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення на території дипломатичного представництва, консульської установи України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні.

Службові особи **уповноважені** на:

- застосування заходів забезпечення кримінального провадження у вигляді тимчасового вилучення майна, здійснення законного затримання особи;
- проведення слідчих чи розшукових дій у вигляді обшуку житла чи іншого володіння особи і особистого обшуку без ухвали суду, огляду місця вчинення кримінального правопорушення.

Процесуальні дії під час кримінального провадження, що проводиться згідно ст. 520 КПК, докладно описуються у відповідних процесуальних документах, а також фіксуються за допомогою технічних засобів фіксування кримінального провадження, крім випадків, коли таке фіксування неможливе з технічних причин.

Строки звернення із клопотанням про арешт і затримання особи

Відповідно до ст. 521 КПК клопотання прокурора про арешт тимчасово вилученого майна повинно бути подане не пізніше **наступного робочого дня** після доставлення на територію України особи, затриманої в дипломатичному представництві, консульській установі, на судні України, інакше майно має бути негайно повернуто особі, у якої його було вилучено.

Керівник дипломатичного представництва чи консульської установи України має право затримати особу на необхідний строк, але не більше ніж **на 48 годин**, і зобов'язаний надати затриманій особі доступ до отримання правової допомоги.

Капітан судна України мають право затримати особу на строк, необхідний для її доставлення на територію України.

Службові особи зобов'язані забезпечити доставлення затриманої особи до підрозділу органу державної влади на території України, уповноваженого на тримання затриманих осіб, і повідомлення про факт законного затримання слідчому органу досудового розслідування за місцем проведення досудового розслідування в Україні.

Місце проведення досудового розслідування

Відповідно до ст. 523 КПК досудове розслідування кримінального правопорушення, вчиненого на території дипломатичного представництва чи консульської установи України за кордоном, здійснюється слідчим органу досудового розслідування, юрисдикція якого поширюється на територію місцезнаходження центрального органу виконавчої влади у сфері закордонних справ України.

Досудове розслідування кримінального правопорушення, вчиненого на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні, здійснюється слідчим органу досудового розслідування, юрисдикція якого поширюється на територію місцезнаходження порту приписки.

Опорний конспект № 29. Відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження

- 203. *Особи, які мають право звертатися до суду із заявою про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження.*
- 204. *Зміст заяви про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження.*
- 205. *Судовий розгляд.*

Особи, які мають право звертатися до суду із заявою про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження

Відповідно до ст. 525 КПК втрачені матеріали кримінального провадження можуть бути відновлені за заявою учасника судового провадження. Близькі родичі обвинуваченого, який помер, мають право подати відповідну заяву, якщо це необхідно для його **реабілітації**.

Відновленню підлягають втрачені матеріали в тому кримінальному провадженні, яке завершилося ухваленням вироку суду.

Заява про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження подається до суду, який ухвалив вирок.

Зміст заяви про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження

Відповідно до ст. 527 КПК у заяві повинно бути зазначено, про відновлення яких саме матеріалів просить заявник, чи був ухвалений вирок, в

якому процесуальному статусі перебував заявник, хто конкретно і в якості кого брав участь у судовому розгляді, місце проживання чи місцезнаходження цих осіб, що відомо заявнику про обставини втрати матеріалів кримінального провадження, про місцезнаходження копій документів кримінального провадження або відомостей щодо них, поновлення яких саме документів заявник вважає необхідним, для якої мети необхідне їх поновлення.

До заяви про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження додаються документи або їх копії, навіть якщо вони не посвідчені в Установленому порядку, що збереглися у заявника.

Якщо у заяві не зазначено мету відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження або відомості, необхідні для їх відновлення, суд постановляє ухвалу про залишення заяви без руху, якою встановлює заявникові строк, необхідний для усунення цих недоліків.

Якщо мета звернення до суду, зазначена заявником, не пов'язана із захистом його прав та інтересів, суд своєю ухвалою відмовляє у відкритті провадження про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження або залишає заяву без розгляду, якщо провадження було відкрито.

205

Судовий розгляд

Відповідно до ст. 529 КПК одержавши заяву про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження, суддя вживає заходів для одержання від прокурора відомостей та копій відповідних процесуальних документів, які стосуються відновлюваних матеріалів.

Під час судового розгляду суд використовує ту частину матеріалів кримінального провадження, що збереглася, документи, видані фізичним чи юридичним особам до втрати матеріалів кримінального провадження, копії цих документів, інші довідки, папери, відомості, які стосуються цього провадження.

Суд має право допитати як свідків осіб, які були присутніми під час вчинення процесуальних дій, осіб та їх представників, які брали участь у судовому розгляді, а в необхідних випадках — осіб, які входили до складу суду, що здійснював судовий розгляд, а також осіб, які виконували судові рішення.

На підставі зібраних і перевічених матеріалів суд постановляє ухвалу про відновлення матеріалів втраченого кримінального провадження повністю або в частині, яку, на його думку, необхідно відновити.

У рішенні суду про відновлення матеріалів втраченого кримінального провадження зазначається, на підставі яких конкретно доказів, поданих суду і досліджених у судовому засіданні з участю всіх учасників судового провадження, суд вважає установленим зміст відновленого судового рішення, наводяться висновки суду про доведеність того, які докази досліджувалися судом і які процесуальні дії вчинялися.

За недостатності зібраних матеріалів для точного відновлення матеріалів втраченого кримінального провадження суд ухвалою закриває розгляд заяви про відновлення матеріалів втраченого кримінального провадження і роз'яснює учасникам судового провадження право на повторне звернення з такою самою заявою за наявності необхідних документів.

Строк зберігання матеріалів кримінального провадження не має значення для вирішення заяви про їх відновлення.

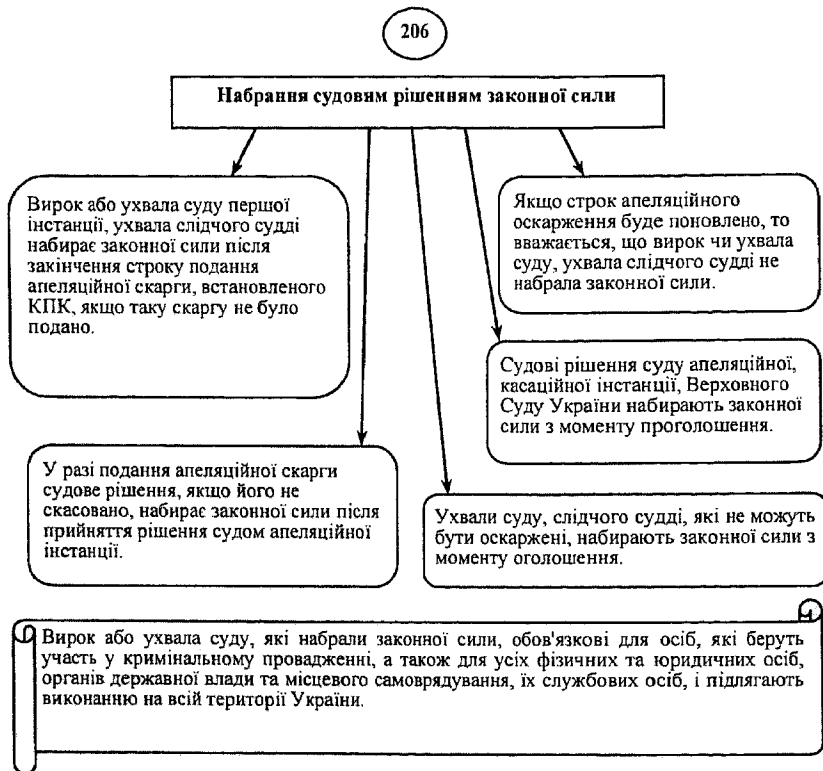
Опорний конспект № 30. Виконання судових рішень

206. *Набрання судовим рішенням законної сили.*

207. *Порядок виконання судових рішень у кримінальному провадженні.*

208. *Питання, які вирішуються судом під час та після виконання вироків.*

209. *Порядок вирішення судом питань, пов'язаних з виконанням вироку.*

Порядок виконання судових рішень у кримінальному провадженні

Відповідно до ст. 534 КПК у разі необхідності спосіб, строки і порядок виконання можуть бути визначені у самому судовому рішенні.

Судове рішення, яке набрало законної сили або яке належить виконати негайно, є підставою для його виконання.

Виправдувальний вирок або судове рішення, що звільняє обвинуваченого з-під варті, виконуються в цій частині негайно після їх проголошення в залі судового засідання.

У разі поновлення судом апеляційної інстанції строку апеляційного оскарження одночасно вирішується питання про зупинення виконання вироку або ухвали.

Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень в кримінальному провадженні, вирішує суддя суду першої інстанції одноособово, якщо інше не передбачено КПК.

Судове рішення, що набрало законної сили звертається до виконання не пізніше як через **три дні** з дня набрання ним законної сили або повернення матеріалів кримінального провадження до суду першої інстанції із суду апеляційної, касаційної інстанції чи Верховного Суду України.

Суд разом зі своїм розпорядженням про виконання судового рішення надсилає його копію відповідному органу чи установі, на які покладено обов'язок виконати судове рішення.

У разі якщо судове рішення або його частина підлягає виконанню органами державної виконавчої служби, **суд видає виконавчий лист**, який звертається до виконання в порядку, передбаченому законом про виконавче провадження.

Органи, що виконують судове рішення, повідомляють суд, який поставив судове рішення, про його виконання.

До набрання обвинувальним вироком законної сили обвинувачений, до якого застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, не може бути переведений у місце позбавлення волі в іншу місцевість.

Відстрочка виконання вироку:

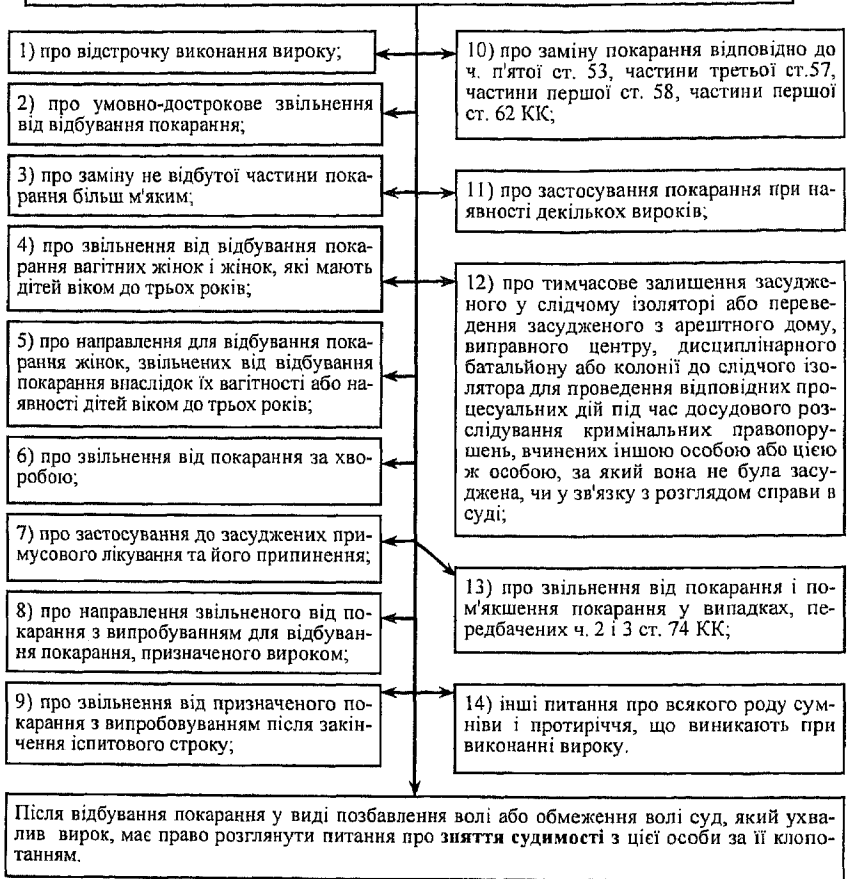
1) при **тяжкій хворобі** засудженого, яка перешкоджає відбуванню покарання, – до його видужання;

2) при вагітності засудженої або за наявності у неї малолітніх дітей – на час вагітності або до досягнення дитиною **трьох років**, якщо особу засуджено за злочин, що не є особливо тяжким.

3) якщо негайне відбування покарання може потягти за собою винятково тяжкі наслідки для засудженого або його сім'ї через особливі обставини (пожежа, стихійне лихо, тяжка хвороба або смерть єдиного працездатного члена сім'ї тощо) – на строк, встановлений судом, але **не більше одного року** з дня набрання вироком законної сили.

Відстрочка виконання вироку не допускається щодо осіб, засуджених за тяжкі (за деяким винятком) та особливо тяжкі злочини незалежно від строку покарання.

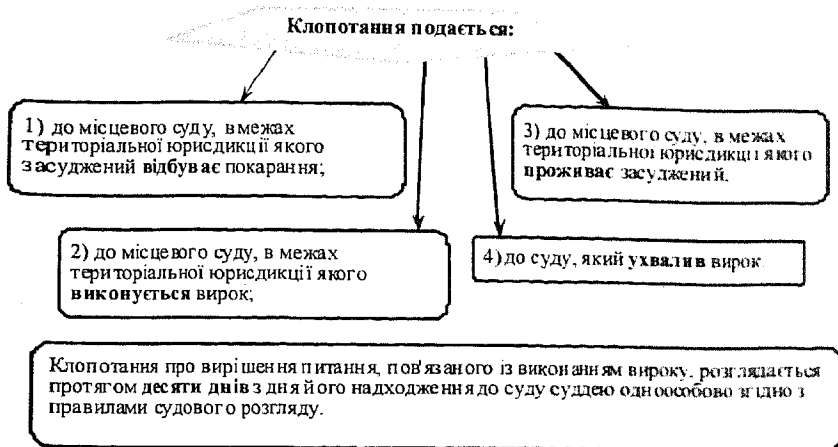
Питання, які вирішуються судом під час та після виконання вироків

Порядок вирішення судом питань, пов'язаних з виконанням вироку

Відповідно до ст. 539 КПК питання, які виникають під час та після виконання вироку вирішуються судом за клопотанням чи поданням прокурора, засудженого, його захисника, законного представника, органу або установи виконання покарань, а також інших осіб, установ або органів у випадках, встановлених законом.

Потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач та інші особи мають право звертатися до суду з клопотаннями про вирішення питань, які безпосередньо стосуються їх прав, обов'язків чи законних інтересів.

У судове засідання викликаються засуджений, його захисник, законний представник, прокурор. Про час та місце розгляду клопотання повідомляються орган або установа виконання покарань, що відає виконанням покарання або здійснює контроль за поведінкою засудженого; лікарська комісія, що дала висновок стосовно питань застосування до засудженого примусового лікування або його припинення, у випадку розгляду відповідних питань; спостережна комісія, служба у справах дітей, якщо розглядається погоджене з ними клопотання; цивільний позивач і цивільний відповідач, якщо питання стосується виконання вироку в частині цивільного позову, інші особи у разі необхідності.

Неприбуття в судове засідання осіб, які були належним чином повідомлені про місце та час розгляду клопотання, не перешкоджає проведенню судового розгляду, крім випадків, коли їх участь визнана судом обов'язковою або особа повідомила про поважні причини неприбуття.

За наслідками розгляду клопотання суд постановляє ухвалу, яка може бути оскаржена в апеляційному порядку. **Оскарження прокурором** ухвали суду щодо умовно-дострокового звільнення від відбування покарання або заміни невідбутої частини покарання більш м'яким **зупиняє її виконання**.

У разі набрання законної сили ухвалою суду про відмову в задоволенні клопотання щодо умовно-дострокового звільнення засудженого від відбування покарання або заміну невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням розгляд повторного клопотання з цього ж питання щодо осіб, засуджених за тяжкі та особливо тяжкі злочини до позбавлення волі на строк не нижче п'яти років, може мати місце не раніше як через рік з дня

винесення ухвали суду про відмову, а щодо засуджених за інші злочини та неповнолітніх засуджених — не раніше як через **шість місяців**.

У разі набрання законної сили ухвалою суду про відмову в задоволенні клопотання щодо зняття судимості розгляд повторного клопотання з цього ж питання може мати місце не раніше як через рік з дня винесення ухвали суду про відмову.

У разі задоволення клопотання про звільнення від подальшого відбування покарання засудженим, який захворів на психічну хворобу під час відбування покарання, суддя вправі застосувати примусові заходи медичного характеру відповідно до ст. 92-95 КК.

Час перебування засудженого в лікувальній установі під час відбування покарання у виді позбавлення волі зараховується у строк позбавлення волі.

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Опорний конспект № 31. Засади міжнародного співробітництва

210. Роз'яснення термінів.

211. Обсяг міжнародного співробітництва.

212. Центральний орган України.

213. Застосування міжнародного співробітництва.

210

Роз'яснення термінів

1) **міжнародна правова допомога** – проведення компетентними органами однієї держави процесуальних дій, виконання яких необхідне для досудового розслідування, судового розгляду або для виконання вироку, ухваленого судом іншої держави або міжнародною судовою установою;

2) **видача особи (екстрадиція)** – видача особи державі, компетентними органами якої ця особа розшукується для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку, Екстрадиція включає: офіційне звернення про встановлення місця перебування на території запитованої держави особи, яку необхідно видати, та видачу такої особи; перевірку обставин, що можуть перешкоджати видачі; прийняття рішення за запитом; фактична передача такої особи під юрисдикцію запитуючої держави;

3) **переїняття кримінального провадження** – здійснення компетентними органами однієї держави розслідування з метою притягнення особи до кримінальної відповідальності за злочини, вчинені на території іншої держави, за її запитом;

4) **запитуюча сторона** – держава, компетентний орган якої звертається із запитом, або міжнародна судова установа;

5) **запитувана сторона** – держава, до компетентного органу якої направляється запит,

6) **уповноважений (центральный) орган** – орган, який уповноважений від імені держави розглянути запит компетентного органу іншої держави або міжнародної судової установи і вжити заходів з метою його виконання, або направити до іншої держави запит компетентного органу про надання міжнародної правової допомоги;

7) **компетентний орган** – орган, який здійснює кримінальне провадження, і який звертається із запитом згідно з Главою 42 КПК або який забезпечує виконання запиту про надання міжнародної правової допомоги.

8) **екстрадиційна перевірка** - діяльність визначених законом органів щодо встановлення та дослідження передбачених міжнародним договором України, іншими актами законодавства України обставин, що можуть перешкоджати видачі особи (екстрадиції), яка вчинила злочин;

9) **екстрадиційний арешт** – застосування запобіжного заходу у вигляді тримання особи під вартою з метою забезпечення її видачі (екстрадиції);

10) **тимчасовий арешт** – взяття під варту особи, розшукуваної за вчинення злочину за межами України, на строк, визначений КПК або міжнародним договором України, до отримання запиту про видачу (екстрадицію);

11) **тимчасова видача** - видача на певний строк особи, яка відбуває покарання на території однієї держави, іншій державі для проведення процесуальних дій з її участю та притягнення до кримінальної відповідальності з метою запобігання закінченню строків давності.

Обсяг міжнародного співробітництва

Відповідно до ст. 542 КПК міжнародне співробітництво під час кримінального провадження полягає у вжитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків. Міжнародним договором України можуть бути передбачені інші, ніж у КПК, форми співробітництва під час кримінального провадження.

Законодавство, що регулює міжнародне співробітництво під час кримінального провадження. Порядок направлення запиту до іншої держави, порядок розгляду уповноваженим (центральним) органом України запиту іншої держави або міжнародної судової установи про таку допомогу і порядок виконання такого запиту визначаються КПК і чинними міжнародними договорами України.

За відсутності міжнародного договору України міжнародна правова допомога чи інше співробітництво може бути надано на підставі запиту іншої держави чи запитано на засадах взаємності.

Уповноважений (центральний) орган України, направляючи до такої держави запит, письмово гарантує запитуваній стороні розглянути у майбутньому її запит про надання такого ж виду міжнародної правової допомоги.

Згідно з умовами КПК уповноважений (центральний) орган України розглядає запит іноземної держави лише за наявності письмової гарантії запитуючої сторони прийняти і розглянути в майбутньому запит України на засадах взаємності.

Уповноважений (центральний) орган України при зверненні за міжнародною правовою допомогою до такої держави та наданні такій державі міжнародної правової допомоги керується КПК.

За відсутності міжнародного договору з відповідною державою уповноважений (центральний) орган України надсилає запит про надання міжнародної правової допомоги до Міністерства закордонних справ України для подальшого передання його компетентному органу запитуваної сторони дипломатичним шляхом.

212

Центральний орган України

Генеральна прокуратура України звертається із запитами про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні під час досудового розслідування та розглядає відповідні запити іноземних компетентних органів.

Міністерство юстиції України звертається із запитами судів про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні під час судового провадження та розглядає відповідні запити судів іноземних держав.

Якщо КПК або чинним міжнародним договором України передбачено інший порядок зносин, на визначений цими нормативними актами орган поширюються повноваження, передбачені частинами першою, другою статті 545 КПК.

Якщо внаслідок виконання в Україні запиту про міжнародну правову допомогу отримані відомості, які згідно із законом віднесені до державної таємниці, вони можуть бути передані запитуючій стороні виключно через уповноважений (центральний) орган України у разі, якщо ці відомості не спричинять шкоди інтересам України або іншої держави, що надала їх Україні, лише за наявності договору про взаємний захист інформації та згідно з передбаченими ним вимогами і правилами.

Консульські установи або дипломатичні представництва інших держав в Україні мають право одержувати на добровільній основі пояснення, речі, документи від громадян держави, яку вони представляють, а також вручати документи таким особам.

213

Запити про міжнародне співробітництво

Відповідно до ст. 548 КПК запит (доручення, прохання, клопотання) про міжнародне співробітництво складається відповідно до вимог міжнародного договору України, на підставі якого запитується співробітництво, а якщо відповідним міжнародним договором такі вимоги не визначено — згідно з КПК.

Запит і долучені до нього документи складаються у письмовій формі, засвідчуються підписом уповноваженої особи та скріплюються печаткою органу, що їх склав або засвідчив.

Запит і долучені до нього документи супроводжуються засвідченим у встановленому порядку перекладом мовою, визначеною відповідним міжнародним договором України, а за відсутності такого договору — офіційною мовою запитуваної сторони або іншою прийнятною для цієї сторони мовою.

Запит надсилається за кордон поштою, а у невідкладних випадках попередньо може бути переданий електронною поштою, факсимільним або іншим засобом зв'язку. У такому разі оригінал запиту надсилається поштою не пізніше трьох днів з моменту його передання електронною поштою, факсимільним або іншим засобом зв'язку.

Центральний орган України може прийняти до розгляду запит, який надійшов від запитуючої сторони електронним, факсимільним або іншим засобом зв'язку. Виконання такого запиту здійснюється виключно за умови підтвердження надіслання або передачі його оригіналу. Направлення компетентному органу іноземної держави матеріалів виконання запиту можливе тільки після отримання українською стороною оригіналу запиту.

Речові докази і документи, передані запитуваною стороною на виконання запиту (доручення, клопотання) компетентного органу України у порядку міжнародного співробітництва, зберігаються в порядку, встановленому КПК для зберігання речових доказів та документів, і після закінчення кримінального провадження повертаються запитуваній стороні, якщо не було досягнуто домовленості про інше.

Під час передання компетентному органу запитуючої сторони речових доказів і документів на виконання запиту (доручення, клопотання) у порядку міжнародного співробітництва компетентний орган України може відмовитись від вимоги їх повернення в Україну після закінчення кримінального провадження у запитуючій стороні у разі, якщо на території України відсутня потреба їх використання для досудового розслідування та судового розгляду в іншому кримінальному провадженні або відсутні правомірні вимоги третіх осіб щодо права на відповідне майно чи спір щодо нього розглядається у суді.

Документи, які направляються у зв'язку із запитом про міжнародне співробітництво, якщо їх складено, засвідчено у відповідній формі офіційною особою компетентного органу запитуючої сторони або запитуваної сторони і скріплено гербовою печаткою компетентного органу, приймаються на території України без додаткового засвідчення (легалізації) у разі, якщо це передбачено міжнародним договором України.

Відомості, які містяться в матеріалах, отриманих у результаті виконання дій, передбачених у запиті про міжнародне співробітництво, органами іноземної держави та за процедурою, передбаченою законодавством запитуваної держави, не потребують легалізації і визнаються судом допустимими, якщо під час їх отримання не було порушено засади справедливого судочинства, права людини і основоположні свободи.

Правовий статус учасників кримінального провадження в іноземній державі не потребує додаткового встановлення за правилами КПК.

Опорний конспект № 32. Міжнародна правова допомога при провадженні процесуальних дій

214. *Запит про міжнародну правову допомогу.*

215. *Порядок виконання запиту.*

216. *Процесуальні дії, які можуть бути проведені в порядку надання міжнародної правової допомоги.*

217. *Оскарження рішення, дій чи бездіяльності органів державної влади.*

214

Запит про міжнародну правову допомогу

Відповідно до ст. 551 КПК суд, прокурор або слідчий за погодженням з прокурором надсилає до уповноваженого (центрального) органу України запит про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні, яке він здійснює.

Уповноважений (центральный) орган України розглядає запит на предмет обґрунтованості і відповідності вимогам законів та міжнародних договорів України.

У разі прийняття рішення про направлення запиту уповноважений (центральный) орган України протягом десяти днів надсилає запит уповноваженому (центральному) органу запитуваної сторони безпосередньо або дипломатичним шляхом.

У разі відмови у направленні запиту всі матеріали протягом десяти днів повертаються відповідному органу України з викладом недоліків, які потрібно усунути, або з поясненням причин неможливості направлення запиту.

Зміст та форма запиту про міжнародну правову допомогу повинні відповідати вимогам законодавства або міжнародного договору України, що застосовується у конкретному випадку. Запит може бути складений у формі доручення.

Атрибути запиту:

1) назва органу, який здійснює кримінальне провадження, та компетентного органу запитуваної сторони;

2) посилання на міжнародний договір України або вказівку на дотримання засади взаємності;

3) найменування кримінального провадження, щодо якого запитується міжнародна правова допомога;

4) стислий опис кримінального правопорушення, що є предметом кримінального провадження, його правову кваліфікацію;

5) відомості про повідомлену лідозру, обвинувачення з викладенням повного тексту відповідних статей КК;

6) відомості про відповідну особу, зокрема її ім'я та прізвище, процесуальний статус, місце проживання або перебування, громадянство, інші відомості, які можуть сприяти виконанню запиту, а також зв'язок цієї особи із предметом кримінального провадження,

7) чіткий перелік запитуваних процесуальних дій та обґрунтування їхнього зв'язку із предметом кримінального провадження,

8) відомості про осіб, присутність яких при виконанні процесуальних дій вважається необхідною, і обґрунтування цієї необхідності,

9) інші відомості, які можуть сприяти виконанню запиту або передбачені міжнародним договором чи вимогою компетентного органу запитуваної сторони.

До запиту про допит особи як свідка, потерпілого, експерта додається текст відповідної статті КПК з метою роз'яснення особі її процесуальних прав і обов'язків. До запиту також додається перелік питань, які слід поставити особі, або відомості, які слід одержати від особи.

До запиту про проведення обшуку, огляду місця події, вилучення, арешту чи конфіскації майна або інших процесуальних дій, дозвіл на проведення яких надається судом, додається інформація про докази, які обґрунтовують потребу у відповідних заходах.

На стадії досудового розслідування запит про міжнародну правову допомогу погоджується у письмовій формі прокурором, який здійснює нагляд за дотриманням законів при проведенні досудового розслідування.

Докази та відомості, одержані від запитуваної сторони в результаті виконання запиту про міжнародну правову допомогу, можуть бути використані лише у кримінальному провадженні, якого стосувався запит, крім випадків, коли досягнуто домовленості про інше із запитуваною стороною.

Відомості, які містяться в матеріалах, отриманих внаслідок виконання запиту про міжнародну правову допомогу, не можуть визнаватися судом допустимими, якщо запит компетентного органу України був переданий запитуваній стороні з порушенням передбаченого порядку.

Отримавши запит про міжнародну правову допомогу від запитуючої сторони, уповноважений орган України розглядає його на предмет обґрунтованості і відповідності вимогам законів або міжнародних договорів України.

У разі прийняття рішення про задоволення запиту уповноважений орган України надсилає запит компетентному органу України для виконання.

У межах повноважень Генеральна прокуратура України має право надавати вказівки щодо забезпечення належного, повного та своєчасного виконання такого запиту. Наведені вказівки є обов'язковими до виконання відповідним компетентним органом України.

Виключно центральним органом України щодо міжнародної правової допомоги приймається рішення за запитом (дорученням) про міжнародну правову допомогу щодо:

1) присутності представника компетентного органу іноземної держави під час надання міжнародної правової допомоги. Якщо запит (доручення) про міжнародну правову допомогу, що передбачає присутність представника, надійшов відповідно до ч. 3 ст. 545 КПК, його копію невідкладно надсилають до уповноваженого (центрального) органу для вирішення в цій частині;

2) надання компетентним органам іноземної держави гарантій щодо умов виконання запиту (доручення), передбачених ч. 2 ст. 544 КПК, та отримання таких гарантій від інших держав;

3) тимчасової передачі особи, яка відбуває покарання, для участі у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях.

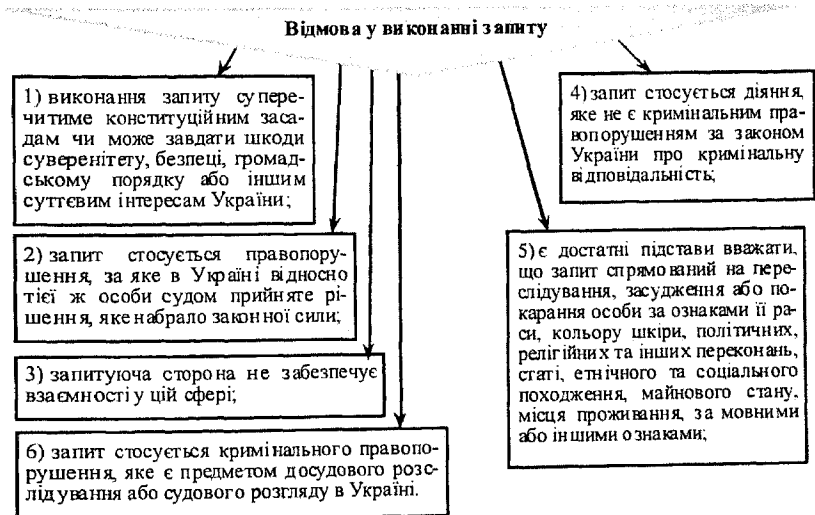
У разі задоволення запиту уповноважений орган України зобов'язаний забезпечити передачу уповноваженому органу запитуючої сторони матеріалів, одержаних у результаті виконання запиту.

У разі відмови у задоволенні запиту уповноважений орган України повідомляє запитуючій стороні причини відмови, а також умови, за яких запит може бути розглянутий повторно, і повертає запит.

Якщо є підстави для відмови у задоволенні запиту або для його відкладення уповноважений орган України може узгодити із запитуючою стороною порядок виконання запиту за певних обмежень. Якщо запитуюча сторона погоджується з визначеними умовами, запит задовольняється після виконання запитуючою стороною цих умов.

На прохання запитуючої сторони уповноважений орган України має право вжити додаткових заходів для забезпечення конфіденційності факту отримання запиту про міжнародну правову допомогу, його змісту та відомостей, отриманих внаслідок його виконання.

За необхідності погоджуються умови та терміни збереження конфіденційних відомостей, отриманих внаслідок виконання запиту.

Порядок виконання запиту

Відповідно до ст. 558-560 КПК Центральний орган України щодо міжнародної правової допомоги або орган, уповноважений здійснювати зносини відповідно до ст. 545 КПК, за результатами розгляду запиту компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу приймає рішення щодо:

- доручення його виконання органу досудового розслідування, прокуратури або суду з одночасним вжиттям заходів щодо забезпечення умов конфіденційності;
- можливості виконання запиту із застосуванням законодавства іноземної держави;
- відкладення виконання, якщо це може перешкоджати кримінальному провадженню на території України, або погоджує з компетентним органом іноземної держави можливість виконання запиту на певних умовах;
- відмови у виконанні запиту з підстав, передбачених ст. 557 КПК;
- можливості виконання запиту, якщо витрати на таке виконання явно перевищуватимуть завдану кримінальним правопорушенням шкоду або явно не відповідатимуть тяжкості кримінального правопорушення (якщо це не суперечить міжнародному договору України);
- вчинення інших дій, передбачених міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Запит компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу виконується упродовж одного місяця з дати його надходження до безпосереднього виконавця. За необхідності виконання складних та великих за обсягами процесуальних дій, у тому числі таких, що потребують погодження прокурора або можуть бути проведені лише на підставі ухвали слідчого судді, строк виконання може бути продовжений центральним органом України або органом, уповноваженим здійснювати зносини з компетентними органами іноземної держави відповідно до ст. 545 КПК.

Складені органом досудового розслідування, слідчим, прокурором або суддею документи для забезпечення виконання запиту про міжнародну правову допомогу підписуються зазначеними посадовими особами та скріплюються печаткою відповідного органу. Отримані за результатами виконання запиту від інших відомств, установ чи підприємств (незалежно від форми власності) документи повинні бути підписаними їхніми керівниками та скріплені печаткою відповідного відомства, установи чи підприємства. Орган досудового розслідування або слідчий передає матеріали виконання запиту прокурору, який здійснює нагляд за додержанням законів при проведенні досудового розслідування, для перевірки повноти і законності проведених слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій.

Отримані під час виконання запиту про міжнародну правову допомогу документи направляються компетентному органу іноземної держави у по-

рядку, встановленому відповідним міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана ВРУ.

У разі відсутності міжнародного договору України з відповідною іноземною державою виконання запиту про міжнародну правову допомогу здійснюється з дотриманням вимог цієї статті, а отримані документи направляються центральним органом України щодо міжнародної правової допомоги дипломатичним шляхом.

При передачі матеріалів компетентному органу іноземної держави центральний орган України щодо міжнародної правової допомоги або орган, уповноважений здійснювати зносини з компетентними органами іноземної держави відповідно до ст. 545 КПК, може встановити відповідно до законодавства та міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, обмеження щодо використання таких матеріалів.

У разі неможливості виконати запит про міжнародну правову допомогу, а також у разі відмови у наданні міжнародної правової допомоги з підстав, передбачених ст. 557 КПК, центральний орган України щодо міжнародної правової допомоги або орган, уповноважений здійснювати зносини відповідно до ст. 545 КПК, повертає такий запит компетентному органу іноземної держави із зазначенням причин.

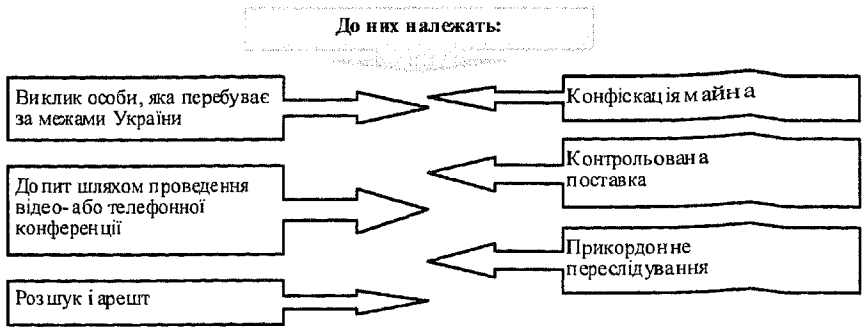
Надання правової допомоги може бути повністю або частково відкладене, якщо виконання доручення перешкоджатиме досудовому розслідуванню або судовому розгляду, що триває в Україні.

Орган, якому було доручено виконання запиту, після здійснення необхідних процесуальних дій надсилає всі отримані матеріали уповноваженому (центральному) органу України. У разі неправильного або неповного виконання запиту уповноважений (центральный) орган має право вимагати додаткових заходів для виконання запиту.

Документи, отримані внаслідок виконання запиту, засвідчуються гербовою печаткою компетентного органу, який проводив процесуальні дії, та передаються уповноваженому (центральному) органу України для передавання запитуючій стороні без перекладу, якщо інше не передбачено міжнародним договором.

Уповноважений (центральный) орган України надсилає матеріали, отримані під час виконання запиту, уповноваженому (центральному) органу запитуючої сторони протягом десяти календарних днів після їх отримання від компетентного органу України.

На території України з метою виконання запиту про надання міжнародної правової допомоги можуть бути проведені будь-які процесуальні дії, передбачені КПК або міжнародним договором.

Процесуальні дії, які потребують спеціального дозволу. Якщо для виконання запиту компетентного органу іноземної держави необхідно провести процесуальну дію, виконання якої в Україні можливе лише з дозволу прокурора або суду, така дія здійснюється лише за умови отримання відповідного дозволу в порядку, передбаченому КПК, навіть якщо законодавство запитуючої сторони цього не передбачає. Підставою для вирішення питання щодо надання такого дозволу є матеріали звернення компетентного органу іноземної держави.

У разі якщо при зверненні за допомогою в іноземній державі необхідно виконати процесуальну дію, для проведення якої в Україні потрібно дозвіл прокурора або суду, така процесуальна дія може запитуватися лише після надання відповідного дозволу прокурором або судом у порядку, встановленому КПК. При цьому належно засвідчена копія такого дозволу долучається до матеріалів запиту.

Представник компетентного органу іноземної держави, дозвіл на присутність якого надано відповідно до вимог КПК, не має права самостійно проводити на території України будь-які процесуальні дії. У разі присутності під час проведення процесуальних дій такі представники повинні дотримуватися вимог законів України.

Особи, передбачені ч. 1 ст. 563 КПК, мають право спостерігати за проведенням процесуальних дій та вносити зауваження та пропозиції щодо їх проведення, з дозволу слідчого, прокурора або суду ставити запитання, а також робити записи, у тому числі із застосуванням технічних засобів.

За запитом компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу документи та рішення, долучені до такого запиту, вручаються особі, визначеній у запиті, в порядку, встановленому КПК.

Слідчий, прокурор або суд для виконання запиту компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу викликає особу для вручення документів. Якщо особа не з'явилася без поважних причин, до неї може бути застосовано привід у порядку, передбаченому КПК.

Орган досудового розслідування, слідчий, прокурор або суд складає протокол про вручення особі документи із зазначенням місця та дати їх вручення. Протокол підписується особою, якій вручено документи, з вкладом її заяв або зауважень при отриманні документів. У випадках, передбачених міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана

Верховною Радою України, складається також окреме підтвердження, що підписується особою, яка отримала документи, та особою, яка здійснила їх вручення.

У разі відмови особи отримати документи, що підлягають врученню, про це зазначається у протоколі. При цьому документи, що підлягають врученню, вважаються врученими, про що зазначається у протоколі.

Якщо документи, що підлягають врученню, не містять перекладу українською мовою і складені мовою, яка є незрозумілою особі, зазначеній у запиті, така особа має право відмовитися отримати документи. У такому разі документи вважаються такими, вручення яких не відбулося.

Протокол про вручення документів передається разом з іншими документами, доданими до запиту, компетентному органу іноземної держави у порядку, передбаченому ст. 558 КПК.

Тимчасова передача. Якщо для дачі показань або участі в інших процесуальних діях під час кримінального провадження необхідна присутність особи, яка тримається під вартою або відбуває покарання у виді позбавлення волі на території іноземної держави і не притягується до кримінальної відповідальності в цьому кримінальному провадженні, орган досудового розслідування, прокурор, суддя або суд України, який здійснює кримінальне провадження, складає прохання про тимчасову передачу такої особи в Україну.

Прохання про тимчасову передачу оформляється та направляється відповідно до порядку, передбаченого ст. 548, 551 та 552 КПК.

У разі задоволення компетентним органом іноземної держави прохання про тимчасову передачу особи така особа має бути повернута після проведення процесуальних дій, для яких вона була передана, у погоджений з іноземною державою строк.

Орган досудового розслідування, прокурор, суддя або суд України, який здійснює кримінальне провадження, складає документи про продовження в разі необхідності строку тимчасової передачі та направляє їх центральному органу щодо міжнародної правової допомоги не пізніше як за двадцять днів до закінчення такого строку.

Рішення компетентного органу іноземної держави про тримання особи під вартою або про призначення їй покарання у виді позбавлення волі є підставою для тримання під вартою в Україні особи, яка тимчасово передана в Україну.

Тимчасова передача до іноземної держави особи, яка відбуває покарання на території України, можлива на прохання компетентного органу іноземної держави з дотриманням умов, передбачених КПК. Тимчасова передача особи здійснюється лише за наявності письмової згоди такої особи.

Виклик особи, яка перебуває за межами України. Особу, яка перебуває за межами України, для провадження слідчих чи інших процесуальних дій на території України викликають повісткою на підставі запиту чи доручення про міжнародну правову допомогу. Викликаній особі, крім підозрюваного та обвинуваченого, повідомляється про розмір і порядок відшкодування витрат, пов'язаних з викликом. Запит чи доручення у рамках міжнародної правової допомоги про виклик особи, яка перебуває за межами України, направляється компетентному органу іноземної держави не піз-

ніше шістдесяти діб до дати явки особи або в інший строк, передбачений міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Викликана особа не може бути притягнута до кримінальної відповідальності, затримана, стосовно неї не може бути обраний запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, до неї не можуть бути застосовані інші заходи забезпечення кримінального провадження чи обмеження її особистої свободи як з приводу кримінального правопорушення, яке є предметом цього кримінального провадження, так і за будь-яке інше кримінальне правопорушення, вчинене до перетинання державного кордону України (при в'їзді в Україну). Стосовно такої особи не може бути приведений до виконання вирок, ухвалений до перетину державного кордону України у зв'язку з викликом. Підозрюваний, обвинувачений або засуджений може бути затриманий, стосовно нього може бути застосований запобіжний захід або приведений до виконання вирок лише за злочин, зазначений у повістці.

Викликана особа втрачає гарантії, передбачені КПК, якщо не залишить територію України, маючи таку можливість, протягом п'ятнадцяти діб або іншого строку, передбаченого міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, від моменту отримання письмового повідомлення органу досудового розслідування, прокуратури або суду про відсутність необхідності у проведенні слідчих чи інших процесуальних дій за її участю.

Допит за запитом компетентного органу іноземної держави шляхом проведення відео- або телефонної конференції. Проводиться у присутності слідчого судді за місцезнаходженням особи за допомогою відео- або телефонної конференції у таких випадках:

- ✓ неможливості прибуття певних осіб до компетентного органу іноземної держави;
- ✓ для забезпечення безпеки осіб;
- ✓ з інших підстав, визначених слідчим суддею (судом).

Допит шляхом відео- або телефонної конференції виконується у порядку, передбаченому процесуальним законом запитуючої сторони у тій мірі, в якій такий порядок не суперечить засадам кримінального процесуального законодавства України та загальновизнаним стандартам забезпечення прав людини і основоположних свобод.

Компетентний орган запитуючої сторони повинен забезпечити участь перекладача під час проведення відео- або телефонної конференції.

Якщо під час допиту слідчий суддя виявив порушення порядку, передбаченого КПК, особою, яка здійснює допит, він повідомляє про це учасників процесуальної дії та зупиняє допит з метою вжиття заходів для його усунення. Допит продовжується тільки після узгодження з компетентним органом запитуючої сторони необхідних змін у процедурі.

Протокол допиту та носії відео- або аудіоінформації надсилаються до компетентного органу запитуючої сторони.

За правилами, передбаченими ст. 567 КПК, проводяться допити за допомогою відео- або телефонної конференції за запитом компетентного органу України.

Розшук, арешт і конфіскація майна. На підставі запиту про міжнародну правову допомогу відповідні органи України проводять передбачені КПК процесуальні дії з метою виявлення та арешту майна, грошей і цінностей, отриманих злочинним шляхом, а також майна, яке належить підозрюванам, обвинуваченим або засудженим особам.

При накладенні арешту на майно, вказане в КПК, забезпечуються необхідні заходи з метою його збереження до прийняття судом рішення щодо такого майна, про що повідомляють запитуючій стороні.

За запитом запитуючої сторони виявлене майно:

➤ може бути передане компетентному органу запитуючої сторони як доказ у кримінальному провадженні з дотриманням вимог ст. 562 КПК або для повернення власнику;

➤ може бути конфісковано, якщо це передбачено вироком чи іншим рішенням суду запитуючої сторони, які набрали законної сили.

Майно, передбачене пунктом 1 ч. 3 ст. 568 КПК, не передається запитуючій стороні або його передання може бути відстрочене чи тимчасовим, якщо це майно потребується для цілей розгляду цивільної або кримінальної справи в Україні чи не може бути вивезено за кордон з інших підстав, передбачених законом.

Майно, конфісковане згідно з пунктом 2 ч. 3 ст. 568 КПК, передається в дохід Державного бюджету України, крім випадків, передбачених КПК.

За клопотанням центрального органу України суд може прийняти рішення про передачу майна, конфіскованого згідно з п. 2 ч. 3 ст. 568 КПК, а так само його грошового еквівалента:

▪ запитуючій стороні, яка прийняла рішення про конфіскацію для відшкодування потерпілим шкоди, завданої злочиним;

▪ згідно з міжнародними договорами України, що регулюють питання розподілу конфіскованого майна або його грошового еквівалента.

Передання майна, на яке накладено арешт, а також конфіскованого майна може бути відкладено, якщо це необхідно для досудового розслідування та судового розгляду в Україні або розгляду спору про права інших осіб.

Контрольована поставка. Слідчий органу досудового розслідування України у разі виявлення ним контрабандної поставки при проведенні процесуальних дій, у тому числі за запитом про міжнародну правову допомогу, має право не вилучати її з місця закладки або транспортування, а за домовленістю з компетентними органами держави, куди її адресовано, безперешкодно пропустити її через митний кордон України з метою виявлення, викриття та документування злочинної діяльності міжнародних злочинних організацій.

Про виявлення контрабандної поставки складається протокол, який направляється компетентному органу держави, на територію якої пропущено контрольовану поставку, а в разі одержання таких матеріалів від відповідних органів іншої держави вони доставляються до матеріалів досудового розслідування.

Прикордонне переслідування. У разі проведення компетентними органами України прикордонного переслідування особи, яка вчинила незаконне переміщення через державний кордон України, проводиться розслідування її незаконної діяльності на території України.

Матеріали кримінального провадження щодо документування незаконної діяльності вказаної особи на території України згідно з міжнародними

договорами про прикордонне переслідування передаються відповідним органам держави, де цю особу притягнуто до кримінальної відповідальності, а в разі одержання таких матеріалів від відповідних органів іншої держави, вони долучаються до матеріалів досудового розслідування.

Для проведення досудового розслідування обставин кримінальних правопорушень, вчинених на територіях декількох держав, або якщо порушуються інтереси цих держав, можуть створюватися спільні слідчі групи.

Генеральна прокуратура України розглядає і вирішує питання про створення спільних слідчих груп за запитом слідчого органу досудового розслідування України, прокурора України та компетентних органів іноземних держав.

Члени спільної слідчої групи безпосередньо взаємодіють між собою, узгоджують основні напрямки досудового розслідування, проведення процесуальних дій, обмінюються отриманою інформацією. Координацію їх діяльності здійснює ініціатор створення спільної слідчої групи або один з її членів.

Слідчі чи розшукові та інші процесуальні дії виконуються членами спільної слідчої групи тієї держави, на території якої вони проводяться.

217

Оскарження рішення, дій чи бездіяльності органів державної влади

Відповідно до ст. 572 КПК особи, які вважають, що рішеннями, діями або бездіяльністю органів державної влади України, їх посадових чи службових осіб, вчинених у зв'язку з виконанням запиту про міжнародну правову допомогу, завдано шкоди їх правам, свободам чи інтересам, мають право оскаржити рішення, дії та бездіяльність до суду.

Якщо неправомірними діями чи бездіяльністю органів державної влади України, їх посадових чи службових осіб, а також присутніх при виконанні запиту представників запитуючої сторони завдана шкода фізичним або юридичним особам, то ці особи мають право вимагати її відшкодування за рахунок держави.

Оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади України, їх посадових чи службових осіб та відшкодування завданої шкоди вирішується у порядку, передбаченому законами України.

Витрати, пов'язані з наданням міжнародної правової допомоги на території України, здійснюються за рахунок коштів, передбачених у державному бюджеті на утримання органів досудового розслідування, прокуратури, суду та інших установ України, на які покладається виконання запитів про надання міжнародної правової допомоги на території України.

Якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, за **рахунок компетентного органу іноземної держави** відшкодовуються витрати, пов'язані з виконанням запиту про міжнародну правову допомогу, на:

- ✓ виклик на територію іноземної держави учасників кримінального провадження, свідків та експертів, у тому числі в разі тимчасової передачі осіб;
- ✓ проведення експертиз;
- ✓ забезпечення безпеки учасників кримінального провадження.

Опорний конспект № 33. Екстрадиція

218. Направлення запиту про екстрадицію та порядок підготовки документів.

219. Межі кримінальної відповідальності виданої особи.

220. Тимчасова видача та арешт.

221. Проведення екстрадиційної перевірки та спрощений порядок видачі особи.

222. Рішення за запитом про екстрадицію та порядок його оскарження.

223. Передача особи.

218

Направлення запиту про екстрадицію та порядок підготовки документів

Відповідно до ст. 573 КПК запит про видачу особи направляється за умови, якщо за законом України хоча б за один із злочинів, у зв'язку з якими запитується видача, передбачено покарання у виді позбавлення волі на максимальний строк не менше одного року або особу засуджено до покарання у виді позбавлення волі і невідбутий строк становить не менше чотирьох місяців.

Запит компетентного органу іноземної держави про видачу особи може розглядатися лише у разі дотримання вимог, передбачених КПК.

Запити про тимчасову видачу і транзитне перевезення особи направляються та розглядаються у такому самому порядку, як і запити про видачу особи. При розгляді запитів компетентних органів іноземних держав про транзитне перевезення екстрадиційній перевірці підлягають лише обставини, передбачені ч. 1 і 2 ст. 589 КПК.

Центральний орган України має право відмовити в направленні запиту до іноземної держави, якщо існують передбачені КПК або міжнародним договором України обставини, які можуть перешкоджати видачі. Він також має право відмовити компетентному органу України у зверненні до іноземної держави, якщо видача буде явно не виправданою з огляду на співвідношення тяжкості вчиненого особою кримінального правопорушення та його витрат, необхідних для екстрадиції.

Центральними органами України щодо видачі особи, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, є відповідно Генеральна прокуратура України та МЮ.

Генеральна прокуратура України є центральним органом України щодо видачі підозрюваних, обвинувачених у кримінальних провадженнях під час досудового розслідування.

МЮ є центральним органом України щодо видачі підсудних, засуджених у кримінальних провадженнях під час судового провадження або виконання вироку.

Центральні органи:

1) звертаються до компетентних органів іноземних держав із запитом про видачу особи, тимчасову видачу або транзитне перевезення;

2) розглядають запити компетентних органів іноземних держав про видачу особи, тимчасову видачу або транзитне перевезення та приймають рішення щодо них;

3) організують проведення екстрадиційної перевірки;

4) організують прийом-передачу осіб, щодо яких прийнято рішення про видачу, тимчасову видачу чи транзитне перевезення;

5) здійснюють інші повноваження, визначені цим розділом або міжнародним договором про видачу особи.

Порядок підготовки документів. Клопотання про видачу особи в Україну готує слідчий, прокурор, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування або суд, який розглядає справу чи яким ухвалено вирок, з дотриманням вимог, передбачених КПК та відповідним міжнародним договором України.

Клопотання складається у письмовій формі і повинно містити дані про особу, видача якої вимагається, обставини і кваліфікацію вчиненого нею злочину.

Атрибути клопотання:

1) засвідчена копія ухвали слідчого судді і або суду про тримання особи під вартою, якщо видача запитується для притягнення до кримінальної відповідальності;

2) копія вироку з підтвердженням набуття ним законної сили, якщо видача запитується для приведення вироку до виконання;

3) довідка про відомості, які вказують на вчинення кримінального правопорушення особою, або довідка про докази, якими підтверджується винуватість розшукуваної особи у його вчиненні;

4) положення статті закону України про кримінальну відповідальність, за яким кваліфікується кримінальне правопорушення;

5) висновок компетентних органів України про громадянство особи, видача якої запитується, складений згідно з вимогами закону про громадянство України;

6) довідка про частину невідбутого покарання, якщо йдеться про видачу особи, яка вже відбула частину призначеного судом покарання;

7) інформація про перебіг строків давності;

8) інші відомості, передбачені міжнародним договором України, який також чинний для іноземної держави, на території якої встановлено розшукувану особу.

Клопотання та передбачені частиною другою цієї статті документи підписуються слідчим, прокурором або суддею, засвідчуються печаткою відповідного органу та перекладаються мовою, передбаченою міжнародним договором України.

Клопотання про видачу особи передаються до відповідного центрального органу України через прокуратуру Автономної Республіки Крим, області, міст Києва і Севастополя, та прирівняні до них прокуратури у десятиденний строк з дня затримання особи на території іноземної держави. У зазначений строк керівник відповідного органу досудового розслідування у складі центрального апарату органу внутрішніх справ, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань України безпосередньо передає Генеральній прокуратурі України клопотання про видачу особи.

Центральний орган України за наявності підстав, передбачених міжнародним договором України, звертається до компетентного органу іноземної держави із запитом про видачу особи в Україну. Запит про видачу направляється керівником центрального органу України або уповноваженою ним особою протягом п'яти днів з дня отримання клопотання.

Межі кримінальної відповідальності виданої особи

Відповідно до ст. 576 КПК видана в Україну особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності або щодо неї може бути виконано вирок суду лише за ті злочини, за які здійснена екстрадиція.

Обмеження, висловлені компетентним органом іноземної держави під час прийняття рішення про видачу особи в Україну, є обов'язковими при прийнятті відповідних процесуальних рішень.

Якщо застереження компетентного органу іноземної держави щодо обмежень у видачі особи стосується виконання вироку, суд, який ухвалив вирок, вирішує питання про приведення його до виконання лише за ті діяння, за які відбулася видача.

У разі вчинення особою до її видачі іншого злочину, не зазначеного у запиті про видачу, притягти таку особу до кримінальної відповідальності або виконати вирок суду за цей злочин можна лише після отримання згоди компетентного органу іноземної держави, що видала особу.

Запит про надання такої згоди готується та надсилається в порядку, передбаченому для запиту про видачу особи.

У разі притягнення особи до кримінальної відповідальності за злочин, вчинений нею після видачі, отримання такої згоди не вимагається.

Час тримання виданої особи під вартою на території запитуваної держави у зв'язку з вирішенням питання про видачу в Україну, а також час її етапування зараховуються до загального строку відбування покарання, призначеного вироком суду України.

Прокурор надсилає центральному органу України повідомлення про результати кримінального провадження щодо виданої особи для подальшого інформування уповноваженого органу запитуваної держави.

Тимчасова видача та арешт

У відповідності зі ст. 579-586 КПК у разі необхідності запобігання закінченню строків давності притягнення до кримінальної відповідальності або втраті доказів у кримінальному провадженні може бути направлений запит про тимчасову видачу. У разі задоволення запиту про тимчасову видачу така особа має бути повернута до відповідної іноземної держави у погоджений строк.

У разі необхідності компетентний орган України, який здійснює кримінальне провадження, готує документи про продовження строку тимчасової видачі, що надсилаються відповідному уповноваженому органу не пізніше як за двадцять днів до закінчення строку тимчасової видачі.

Рішення компетентного органу іноземної держави про взяття особи під варту або призначення їй покарання у виді позбавлення волі є підставою для тримання осіб під вартою на території України, які:

- транзитно перевозяться територією України;
- тимчасово видані в Україну.

Період тримання особи під вартою на території України на підставі рішення компетентного органу іноземної держави під час тимчасової видачі не зараховується такій особі у строк відбування покарання, призначеного за вироком суду України.

Права особи, видача якої запитується

1) знати, у зв'язку з яким кримінальним правопорушенням надійшов запит про її видачу;

2) мати захисника і побачення з ним за умов, що забезпечують конфіденційність спілкування, на присутність захисника під час допитів;

3) у разі за тримання – на повідомлення близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб про затримання і місце свого перебування;

4) брати участь у розгляді судом питань, пов'язаних з її триманням під вартою і запитом про її видачу;

5) ознайомлюватися з запитом про видачу або одержати його копію;

6) оскаржувати рішення про тримання під вартою та про задоволення запиту про видачу;

7) висловлювати в судовому засіданні свою думку щодо запиту про видачу;

8) просити про застосування спрощеної процедури видачі.

Особі, стосовно якої розглядається питання про видачу, і яка не володіє державною мовою, забезпечується право робити заяви, заявляти клопотання, виступати в суді мовою, якою вона володіє, користуватися послугами перекладача, а також отримати переклад судового рішення та рішення центрального органу України мовою, якою вона користувалася під час розгляду.

Якщо особа, стосовно якої розглядається питання про видачу, є іноземцем і тримається під вартою, то вона має право на зустрічі з представником дипломатичної чи консульської установи своєї держави.

Затримання на території України особи, яка розшукується іноземною державою у зв'язку із вчиненням кримінального правопорушення, здійснюється уповноваженою службовою особою.

Про затримання негайно інформується прокурор, у межах територіальної юрисдикції якого здійснено затримання. Повідомлення прокурору, до якого додається копія протоколу затримання, повинно містити докладну інформацію щодо підстав та мотивів затримання.

Прокурор, отримавши повідомлення, перевіряє законність затримання особи, яка розшукується компетентними органами іноземних держав, та негайно інформує прокуратуру Автономної Республіки Крим, області, міст Києва чи Севастополя.

Про затримання таких осіб прокуратура Автономної Республіки Крим, області, міста Києва чи Севастополя протягом шістдесяти годин після затримання повідомляє відповідний центральний орган України, який протягом трьох днів інформує компетентний орган іноземної держави.

Про кожен випадок затримання громадянина іноземної держави, який вчинив злочин за межами України, прокуратура Автономної Республіки Крим, області, міст Києва і Севастополя також повідомляє Міністерство закордонних справ України.

Затримана особа негайно звільняється у разі, якщо:

1) протягом шістдесяти годин з моменту затримання вона не доставлена до слідчого судді для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу тимчасового або екстрадиційного арешту.

2) встановлено обставини, за наявності яких екстрадиція не здійснюється

Порядок затримання таких осіб та розгляду скарг про їх затримання здійснюється відповідно до ст. 206 та 208 КПК з урахуванням особливостей, встановлених розділом IX КПК України.

До затриманої особи, яка вчинила злочин за межами України, застосовується тимчасовий арешт до 40 діб або інший встановлений відповідним міжнародним договором України строк до надходження запиту про її видачу.

У разі якщо максимальний строк тимчасового арешту, передбачений частиною першою цієї статті, закінчився, а запит про видачу цієї особи не надійшов, особа підлягає негайному звільненню з-під арешту.

Прокурор звертається до слідчого судді, у межах територіальної юрисдикції якого здійснено затримання, із клопотанням про застосування тимчасового арешту.

До клопотання додаються:

- протокол затримання особи;
- документи, що містять дані про вчинення особою злочину на території іноземної держави та обрання щодо неї запобіжного заходу компетентним органом іноземної держави;
- документи, що підтверджують особу затриманого.

Клопотання має бути розглянуто слідчим суддею у найкоротший строк, але не пізніше **сімдесяти двох годин** з моменту затримання особи.

При розгляді клопотання слідчий суддя встановлює особу затриманого, пропонує йому зробити заяву, перевіряє наявність документів, передбачених п. 2 ч. 4 ст. 583 КПК, вислуховує думку прокурора, інших учасників і виносить ухвалу про:

- ✓ застосування тимчасового арешту;
- ✓ відмову в застосуванні тимчасового арешту, якщо для його обрання немає підстав.

Ухвала слідчого судді може бути оскаржена в апеляційному порядку особою, до якої застосовано тимчасовий арешт, її захисником чи законним представником, прокурором.

Звільнення особи з-під тимчасового арешту у зв'язку з несвоєчасним надходженням до центрального органу України запиту про видачу не перешкоджає застосуванню до неї екстрадиційного арешту в разі отримання в подальшому такого запиту.

У разі надходження запиту про екстрадицію до закінчення строку тимчасового арешту ухвала слідчого судді про застосування тимчасового арешту втрачає юридичну силу з моменту винесення слідчим суддею ухвали про застосування екстрадиційного арешту щодо цієї особи.

Екстрадиційний арешт. Після надходження запиту компетентного органу іноземної держави про видачу особи за дорученням або зверненням центрального органу України прокурор звертається з клопотанням про її екстрадиційний арешт до слідчого судді за місцем тримання особи під вартою.

Разом із клопотанням на розгляд слідчого судді подаються:

- копія запиту компетентного органу іноземної держави про видачу особи (екстрадицію), засвідчена центральним органом України;
- документи про громадянство особи;
- наявні матеріали екстрадиційної перевірки.

Матеріали, що подаються слідчому судді, мають бути перекладені державною мовою або іншою мовою, передбаченою міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана ВРУ.

При вирішенні питання про застосування екстрадиційного арешту слідчий суддя керується положеннями КПК та міжнародного договору України, згода на обов'язковість якого надана ВРУ.

У разі, якщо особа, щодо якої вирішується питання про тримання під вартою, не володіє державною мовою, їй забезпечується участь перекладача.

Строки тримання особи під вартою та порядок їх продовження визначаються КПК.

Після одержання клопотання слідчий суддя встановлює особу, пропонує їй зробити заяву, перевіряє запит про видачу та наявні матеріали екстрадиційної перевірки, вислуховує думку прокурора, інших учасників і вносить ухвалу про:

- застосування екстрадиційного арешту;
- відмову в застосуванні екстрадиційного арешту, якщо для його обрання немає підстав.

При розгляді клопотання слідчий суддя не досліджує питання про винуватість та не перевіряє законність процесуальних рішень, прийнятих компетентними органами іноземної держави у справі стосовно особи, щодо якої надійшов запит про видачу.

Ухвала слідчого судді може бути оскаржена в апеляційному порядку особою, щодо якої застосовано екстрадиційний арешт, її захисником чи законним представником, прокурором.

Екстрадиційний арешт застосовується до вирішення питання про видачу особи та її фактичної передачі, але не може тривати більше дванадцяти місяців.

У межах цього строку слідчий суддя суду, в межах територіальної юрисдикції якого особа перебуває під вартою, за клопотанням прокурора не рідше одного разу на два місяці перевіряє наявність підстав для подальшого тримання особи під вартою або її звільнення.

За скаргою особи, до якої застосовано екстрадиційний арешт, або її захисника чи законного представника слідчий суддя суду, в межах територіальної юрисдикції якого особа перебуває під вартою, не частіше одного разу на місяць перевіряє наявність підстав для звільнення особи з-під варти.

Звільнення особи з-під екстрадиційного арешту слідчим суддею не перешкоджає повторному його застосуванню з метою фактичної передачі особи іноземній державі на виконання рішення про видачу, якщо інше не передбачено міжнародним договором України.

Центральний орган України невідкладно письмово інформує Управління Верховного Комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців про кожний випадок застосування тимчасового або екстрадиційного арешту до осіб, зазначених у ч. 2 ст. 589 КПК.

Запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою. За наявності обставин, які гарантують запобігання втечі особи та забезпечення у подальшому її видачі, слідчий суддя може обрати щодо такої особи запобіжний захід, не пов'язаний із екстрадиційним арештом.

При вирішенні питання про можливість застосування запобіжного заходу, не пов'язаного із триманням під вартою, слідчий суддя обов'язково враховує:

- відомості про ухилення особи від правосуддя у запитуючій стороні та дотримання нею умов, на яких відбулося звільнення її з-під варти під час цього або інших кримінальних проваджень;
- тяжкість покарання, що загрожує особі в разі засудження, виходячи з обставин, встановлених під час заявленого кримінального правопорушення, положень закону України про кримінальну відповідальність і усталеної судової практики;
- вік та стан здоров'я особи, видача якої запитується;

• міцність соціальних зв'язків особи, у тому числі наявність у неї родини та утриманців.

У разі порушення особою, щодо якої розглядається запит про її видачу, умов обраного запобіжного заходу слідчий суддя за клопотанням прокурора має право постановити ухвалу про застосування екстрадиційного арешту для забезпечення видачі особи.

Тимчасовий арешт припиняється в разі, якщо:

1) центральний орган України в передбачені міжнародним договором України строки не отримав запит про видачу особи;

3) компетентний орган іноземної держави відмовився вимагати видачу особи;

2) під час екстрадиційної перевірки встановлено обставини, за наявності яких видача особи не здійснюється;

4) центральним органом України прийнято рішення про відмову у видачі особи.

Скасування тимчасового арешту або запобіжного заходу здійснюється прокурором Автономної Республіки Крим, області, міст Києва і Севастополя або його заступником за дорученням (зверненням) центрального органу України, а у випадку, передбаченому п. 2 ч.1 ст. 586 КПК, за погодженням з відповідним центральним органом України. Копія постанови про скасування тимчасового арешту або запобіжного заходу надсилається уповноваженій службовій особі місця ув'язнення, слідчому судді, який приймав рішення про застосування тимчасового арешту або запобіжного заходу, а також особі, щодо якої застосовувався запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою.

221

Проведення екстрадиційної перевірки та спрощений порядок видачі особи

У відповідності зі ст. 587-589 КПК екстрадиційна перевірка обставин, що можуть перешкоджати видачі особи, проводиться центральним органом України або за його дорученням чи зверненням прокуратурою Автономної Республіки Крим, області, міст Києва і Севастополя.

Екстрадиційна перевірка здійснюється протягом **шістдесяти днів**. Цей строк може бути продовжено відповідним центральним органом України.

Матеріали екстрадиційної перевірки разом із висновком щодо такої перевірки надсилаються відповідному центральному органу України.

Особі, щодо якої надійшов запит про її видачу, повідомляється про право просити згідно з КПК застосування спрощеного порядку видачі і роз'яснюється порядок надання відповідної заяви.

Спрощений порядок видачі з України особи може бути застосований лише за наявності письмової заяви такої особи про її згоду на видачу, офо-

рмленої у присутності захисника та затвердженої слідчим суддею. У разі одержання відповідної заяви видача можлива без проведення в повному обсязі перевірки наявності можливих перешкод для видачі.

Прокурор звертається до слідчого судді з клопотанням про затвердження згоди особи на видачу. Слідчий суддя розглядає клопотання за участю особи, що підлягає видачі, її захисника та прокурора. Слідчий суддя зобов'язаний переконатися, що особа, яка підлягає видачі, добровільно погоджується на свою видачу і усвідомлює всі наслідки цієї видачі, після чого постановляє ухвалу про затвердження згоди особи на її спрощену видачу або про відмову в цьому.

У разі отримання заяви про згоду особи на видачу запитуючій стороні та її затвердження ухвалою слідчого судді прокурор передає заяву на розгляд центральному органу України, який протягом трьох днів розглядає її та приймає рішення про можливість застосування спрощеного порядку видачі.

Якщо особа, щодо якої надійшов запит про видачу, не погоджується на свою видачу, застосовується звичайний порядок розгляду запиту про видачу. Після затвердження слідчим суддею згоди особи на застосування спрощеного порядку видачі така згода не може бути відкликана.

У екстрадиції іноземній державі відмовляється у разі, якщо:

1) особа, стосовно якої надійшов запит про видачу, відповідно до законів України на час прийняття рішення про екстрадицію є громадянином України;

2) злочин, за який запитано видачу, не передбачає покарання у виді позбавлення волі за законом України;

3) закон чи інші передбачені законом України строки давності притягнення особи до кримінальної відповідальності за злочин, за який запитано видачу;

4) компетентний орган іноземної держави не надав на вимогу центрального органу України додаткових матеріалів або даних, без яких неможливе прийняття рішення за запитом про екстрадицію;

5) екстрадиція суперечить зобов'язанням України за міжнародними договорами України;

6) наявні інші підстави, передбачені міжнародним договором України.

Особа, якій надано статус біженця, статус особи, яка потребує додаткового захисту, або їй надано тимчасовий захист в Україні, не може бути видана державі, біженцем з якої вона визнана, а також іноземній державі, де її здоров'ю, життю або свободі загрожує небезпека за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства чи підданства, приналежності до певної соціальної групи або політичних переконань, крім випадків, передбачених міжнародним договором України.

У разі відмови у видачі з мотивів громадянства та наявності статусу біженця або з інших підстав, що не виключають здійснення кримінального провадження, за клопотанням компетентного органу іноземної держави Генеральна прокуратура України доручає здійснення досудового розслідування стосовно цієї особи в порядку, передбаченому КПК.

Рішення за запитом про екстрадицію та порядок його оскарження

Відповідно до ст. 590, 591 КПК після вивчення матеріалів екстрадиційної перевірки центральний орган України приймає рішення про екстрадицію або відмову у екстрадиції іноземній державі. Рішення виносяться керівником центрального органу України або уповноваженою ним особою.

Про своє рішення центральний орган України повідомляє компетентний орган іноземної держави, а також особу, щодо якої воно прийнято.

У разі прийняття рішення про екстрадицію такій особі вручається його копія. Якщо впродовж десяти днів зазначене рішення не оскаржено до суду, організується фактична видача цієї особи компетентним органам іноземної держави.

Рішення про екстрадицію не може бути прийнято, якщо така особа подала заяву про визнання її біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, чи скористалася відповідно до законодавства правом на оскарження рішення щодо зазначених статусів, до остаточного розгляду заяви, у порядку, встановленому законодавством України. Інформація про подання особою вказаних заяв або оскарження відповідних рішень не надається іноземній державі, що надіслала запит.

Рішення про екстрадицію може бути оскаржено особою, стосовно якої воно прийняте, її захисником чи законним представником до слідчого судді, в межах територіальної юрисдикції якого така особа тримається під вартою. Якщо до особи застосовано запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою, скарга на рішення про екстрадицію може бути подана до слідчого судді, в межах територіальної юрисдикції якого розташований відповідний центральний орган України.

Якщо скаргу на рішення про видачу подає особа, яка перебуває під вартою, уповноважена службова особа місця ув'язнення негайно надсилає скаргу до слідчого судді і повідомляє про це прокуратуру Автономної Республіки Крим, області, міст Києва і Севастополя.

Розгляд скарги здійснюється слідчим суддею протягом п'яти днів з дня її надходження до суду. Судовий розгляд проводиться за участю прокурора, який провів екстрадиційну перевірку, особи, щодо якої прийнято рішення про видачу, її захисника чи законного представника, якщо він бере участь у провадженні.

При розгляді скарги слідчий суддя не досліджує питання про винуватість та не перевіряє законність процесуальних рішень, прийнятих компетентними органами іноземної держави у справі стосовно особи, щодо якої надійшов запит про екстрадицію.

За результатами розгляду слідчий суддя виносить ухвалу, якою:

- залишає скаргу без задоволення;
- задовольняє скаргу і скасовує рішення про екстрадицію.

Ухвала слідчого судді може бути оскаржена в апеляційному порядку прокурором, особою, щодо якої прийнято рішення, її захисником чи законним представником. Подання апеляційної скарги на ухвалу слідчого судді зупиняє набрання нею законної сили та її виконання.

Ухвала суду апеляційної інстанції може бути оскаржена в касаційному порядку лише прокурором з мотивів неправильного застосування судом норм міжнародних договорів України, якщо скасування рішення про екстрадицію перешкоджає подальшому провадженню щодо особи, видача якої запитувалася іноземною державою.

Передача особи

Відповідно до ст. 592, 593 КПК після прийняття рішення про екстрадицію центральний орган України **може відстрочити** фактичну передачу особи до іноземної держави у разі, якщо:

➤ особа, щодо якої прийнято рішення про екстрадицію, притягається до кримінальної відповідальності або відбуває покарання у виді позбавлення чи обмеження волі за інший злочин на території України - до закінчення досудового розслідування або судового провадження, відбуття покарання чи звільнення від покарання з будь-яких законних підстав;

➤ особа, щодо якої надійшов запит про видачу, тяжко хворіє і за станом здоров'я не може бути видана без шкоди її здоров'ю — до її видужання.

Після прийняття рішення про відстрочку передачі прокуратура Автономної Республіки Крим, області, міст Києва і Севастополя за дорученням (зверненням) центрального органу України здійснює нагляд за процесом відбування особою покарання або контролює хід її лікування.

У разі відсутності підстав для відстрочення фактичної передачі особи, передбачених ч. 1 ст. 592 КПК, прокуратура Автономної Республіки Крим, області, міст Києва і Севастополя забезпечує застосування екстрадиційного арешту в порядку, встановленому КПК.

Якщо в період відстрочення настали обставини, які можуть перешкоджати видачі особи, центральний орган України має право переглянути своє рішення про екстрадицію.

З метою **фактичної передачі особи**, щодо якої прийнято рішення про екстрадицію, центральний орган України після набрання чинності цим рішенням надає відповідні доручення компетентним органам України.

Передача особи має бути здійснена протягом **п'ятнадцяти днів** з дати, встановленої для її передачі. Цей строк може бути продовжено центральним органом України до тридцяти днів, після чого особа підлягає звільненню з-під варти.

Якщо компетентний орган іноземної держави з незалежних від нього обставин не може прийняти таку особу, центральний орган України встановлює нову дату передачі у строки, передбаченою ч. 2 ст. 593 КПК. Під час фактичної передачі особи компетентний орган іноземної держави інформується про строк перебування під вартою в Україні.

Доставлення до установ системи виконання покарань особи, щодо якої компетентним органом іноземної держави прийнято рішення про видачу в Україну, забезпечують компетентні органи України за дорученням чи зверненням центрального органу України.

Опорний концепт № 34. Кримінальне провадження у порядку перейняття

224. Порядок і умови перейняття.

225. Порядок кримінального провадження.

226. Зміст та форма клопотання.

224

Порядок і умови перейняття

Відповідно до ст. 595 КПК клопотання компетентних органів інших держав про перейняття Україною кримінального провадження розглядається Генеральною прокуратурою України протягом двадцяти днів із моменту його надходження.

Кримінальне провадження, в якому судовими органами іноземної держави не було ухвалено вирок, може бути перейняте Україною за таких умов:

- ✓ особа, яка притягається до кримінальної відповідальності, є громадянином України і перебуває на її території;
- ✓ особа, яка притягається до кримінальної відповідальності, є іноземцем або особою без громадянства і перебуває на території України, а її видача згідно із КПК або міжнародним договором України неможлива або у видачі відмовлено;
- ✓ запитуюча держава надала гарантії, що в разі ухвалення вироку в Україні особа, яка притягається до кримінальної відповідальності, не піддаватиметься у запитуючій державі державному обвинуваченню за те ж кримінальне правопорушення;
- ✓ діяння, якого стосується запит, є кримінальним правопорушенням за законом України про кримінальну відповідальність.

У разі перейняття кримінального провадження Генеральна прокуратура України доручає здійснення досудового розслідування відповідному прокурору, про що повідомляє державу, яка надіслала запит.

При відмові перейняти кримінальне провадження Генеральна прокуратура України повертає матеріали відповідним органам іноземної держави з обґрунтуванням підстав відмови.

Кримінальне провадження не може бути перейняте, якщо:

1) не дотримані вимоги законодавства або міжнародного договору України згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України;

2) щодо цієї ж особи у зв'язку з тим же кримінальним правопорушенням в Україні судом ухвалено виправдувальний вирок;

3) щодо цієї ж особи у зв'язку з тим же кримінальним правопорушенням в Україні судом ухвалено обвинувальний вирок, за яким покарання вже відбуте або виконується,

4) щодо цієї ж особи у зв'язку з тим же кримінальним правопорушенням в Україні закрито кримінальне провадження або звільнення від відбування покарання у зв'язку з помилуванням або амністією;

5) провадження щодо заявленого кримінального правопорушення не може здійснюватися у зв'язку із закінченням строку давності.

За клопотанням компетентного органу іншої держави особа, щодо якої буде направлений запит про перейняття кримінального провадження, може триматися під вартою на території України не більш ніж **сорок днів**. Якщо після закінчення передбаченого законодавством строку запит про перейняття кримінального провадження не надійде, зазначена особа звільняється з-під варти.

225

Порядок кримінального провадження

Відповідно до ст. 598 КПК кримінальне провадження, що перейняте від компетентного органу іншої держави, починається зі стадії досудового розслідування та здійснюється згідно з законодавством України.

Відомості, які містяться в матеріалах, отриманих до перейняття кримінального провадження відповідними органами іншої держави на її території та згідно з її законодавством, можуть бути визнані допустимими під час судового розгляду в Україні, якщо це не порушує засад судочинства, передбачених Конституцією України та КПК, і вони не отримані із порушенням прав людини і основоположних свобод. Не потребують легалізації відомості, визнані судом допустимими.

Слідчий, прокурор України після перейняття кримінального провадження мають право здійснювати будь-які передбачені законодавством процесуальні дії. За наявності достатніх підстав для повідомлення про підозру, воно повинно бути здійснене згідно із законом України про кримінальну відповідальність і в порядку, передбаченому КПК.

Покарання, що призначається судом, не повинно бути суворішим від покарання, передбаченого законом запитуючої держави за таке ж кримінальне правопорушення. Компетентному органу запитуючої держави надсилається копія остаточного процесуального рішення, що набуло законної сили.

Клопотання слідчого, погоджене з прокурором, прокурора або суду про передання кримінального провадження компетентному органу іншої держави розглядаються уповноваженим органом України протягом двадцяти днів із моменту надходження.

Незакінчене кримінальне провадження може бути передане іншій державі за умови, що видача особи, яка підлягає притягненню до кримінальної відповідальності, неможлива або у видачі такої особи Україні відмовлено.

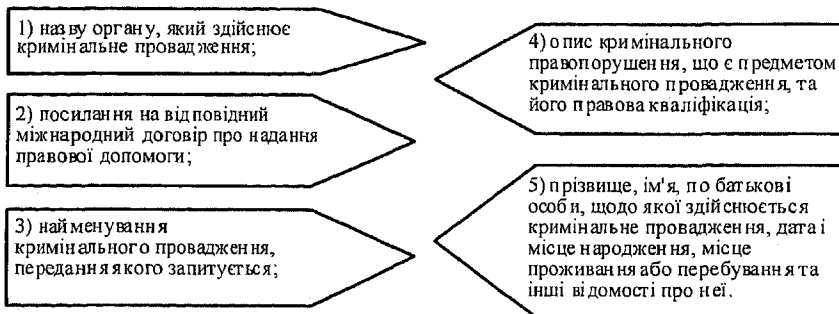
Слідчий, прокурор або суд на вимогу уповноваженого органу України поновлює кримінальне провадження, продовжує — якщо це дозволяється законодавством — строки розслідування або тримання під вартою з урахуванням часу, необхідного для перейняття його компетентним органом іноземної держави.

226

Зміст та форма клопотання

Відповідно до ст. 600 КПК зміст та форма клопотання про передання кримінального провадження повинні відповідати вимогам законодавства та відповідних міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Атрибути клопотання:

До клопотання додаються такі документи:

- матеріали кримінального провадження;
- текст статті закону України про кримінальну відповідальність, за яким кваліфікується кримінальне правопорушення, щодо якого здійснюється провадження;
- відомості про громадянство особи.

Разом з клопотанням та документами компетентному органу іншої держави передаються наявні речові докази.

Копії матеріалів залишаються в органі, який здійснював кримінальне провадження в Україні.

З моменту перейняття компетентним органом іншої держави кримінального провадження відповідні органи України не мають права здійснювати будь-які процесуальні дії щодо особи у зв'язку з кримінальним правопорушенням, щодо якого передано кримінальне провадження, інакше, ніж на підставі запиту про надання міжнародної правової допомоги з боку держави, яка перейняла кримінальне провадження.

Закриття компетентним органом іноземної держави переданого кримінального провадження на стадії досудового розслідування не перешкоджає відновленню провадження в Україні та подальшому розслідуванню в порядку, передбаченому КПК, якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, не встановлено інше.

Опорний конспект № 35. Визнання та виконання вироків судів іноземних держав

227. Підстави і порядок виконання вироків судів іноземних держав.

228. Розгляд судом клопотання про виконання вироку іноземної держави.

229. Умови передачі засуджених осіб і їх прийняття для відбування покарання.

230. Порядок і строки вирішення питання про передачу осіб на відбування покарання в іноземних державах.

231. Організація виконання покарання щодо переданої засудженої особи.

227

Підстави і порядок виконання вироків судів іноземних держав

Відповідно до ст. 602 КПК вирок суду іноземної держави може бути визнаний і виконаний на території України у випадках і в обсязі, передбаченими міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана ВРУ.

У разі відсутності міжнародного договору положення Глави 46 КПК можуть бути застосовані при вирішенні питання про передачу засудженої особи для подальшого відбування покарання.

Запит про виконання вироку суду іноземної держави, крім запиту про передання засудженої особи, МЮ розглядає протягом **тридцяти днів** з моменту надходження запиту. Якщо запит і додаткові матеріали надійшли іноземною мовою, цей строк продовжується **до трьох місяців**.

При розгляді запиту про виконання вироку суду іноземної держави Міністерство юстиції України з'ясовує наявність підстав, передбачених міжнародним договором України, для його задоволення. З цією метою Міністерство юстиції України може запитувати необхідні матеріали та інформацію в Україні або у компетентного органу іноземної держави.

Встановивши відповідність запиту про визнання і виконання вироку суду іноземної держави умовам, передбаченим міжнародним договором України, МЮ направляє до суду клопотання про визнання і виконання вироку суду іноземної держави і передає наявні матеріали. При відмові у задоволенні запиту МЮ повідомляє про це іноземний орган, від якого надійшов запит, з роз'ясненням підстав відмови.

Не підлягають виконанню в Україні вироки судів іноземних держав, ухвалені заочно (in absentia), тобто без участі особи під час кримінального провадження — крім випадків, коли засудженій особі було вручено копію вироку і надано можливість його оскаржити у задоволенні запиту про виконання вироку суду іноземної держави може бути відмовлено, якщо таке виконання суперечить зобов'язанням України за міжнародними договорами. Вирішення питання про визнання і виконання вироку суду іноземної держави у частині цивільного позову вирішується у порядку, передбаченому ЦПК.

У випадках, передбачених міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, якщо вирок суду іноземної держави передбачає покарання у виді позбавлення волі, Міністерство юстиції України надсилає засвідчену копію запиту прокурору для внесення до суду з метою організації застосування запобіжного заходу до вирішення питання про виконання вироку суду іноземної держави.

Розгляд судом клопотання про виконання вироку іноземної держави

Відповідно до ст. 603 КПК клопотання Міністерства юстиції України про виконання вироку суду іноземної держави розглядається протягом **одного місяця** з дня його подачі судом першої інстанції, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться місце проживання чи останнє відоме місце проживання особи, засудженої вироком, або місце перебування майна такої особи, а у разі їх відсутності - місце знаходження МЮ. Про дату судового засідання повідомляють особі, щодо якої ухвалено вирок, якщо така особа перебуває на території України. Така особа має право користуватися правовою допомогою захисника. Судовий розгляд здійснюється за участю прокурора.

При розгляді клопотання Міністерства юстиції України про виконання вироку суду іноземної держави суд встановлює, чи дотримані умови, передбачені міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого

надана Верховною Радою України. При цьому суд не перевіряє фактичні обставини, встановлені вироком суду іноземної держави, та не вирішує питання щодо винуватості особи.

За результатами судового розгляду суд постановляє ухвалу:

1) про виконання вироку суду іноземної держави повністю або частково. При цьому суд визначає, яка частина покарання може бути виконана в Україні, керуючись положеннями КК, що передбачають кримінальну відповідальність за злочин, у зв'язку з яким винесено вирок, та вирішує питання про застосування запобіжного заходу до набрання ухвалою законної сили;

2) про відмову у виконанні вироку суду іноземної держави.

У разі необхідності проведення додаткової перевірки суд може постановити ухвалу про відкладення розгляду та отримання додаткових матеріалів. Період, протягом якого особа перебувала під вартою в Україні у зв'язку з розглядом запиту про виконання вироку суду іноземної держави, зараховується до загального строку відбування покарання.

У разі ухвалення рішення про виконання вироку суду іноземної держави суд може одночасно ухвалити рішення про обрання запобіжного заходу стосовно особи. Копії ухвали суд надсилає Міністерству юстиції України та вручає особі, засудженій вироком суду іноземної держави, якщо така особа перебуває на території України.

Судове рішення стосовно виконання вироку суду іноземної держави може бути оскаржено в апеляційному порядку органом, що подав клопотання, особою, щодо якої вирішено відповідне питання, та прокурором. Ухвала про виконання вироку суду іноземної держави звертається до виконання згідно з законодавством України.

Міністерство юстиції України повідомляє запитуючій стороні про результати виконання вироку суду іноземної держави. Підставою для розгляду питання про передачу засудженої особи для відбування покарання є запит уповноваженого органу іноземної держави, звернення засудженого, його законного представника або близьких родичів чи членів сім'ї, а також інші обставини, передбачені законом України або міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Положення гл. 46 КПК можуть бути застосовані при вирішенні питання про передачу особи, до якої судом застосовано **примусові заходи медичного характеру**.

Відповідно до ст. 606 КПК засуджену судом України особу може бути передано для відбування покарання в іншу державу, а засудженого іноземним судом громадянина України прийнято для відбування покарання в Україні за певних умов.

Умови передачі та прийняття засуджених осіб:

1) якщо ця особа є громадянином держави виконання вироку;

2) якщо вирок набрав законної сили;

3) якщо на час отримання запиту про передачу засудженої має відбуватися покарання упродовж якнайменш шести місяців або якщо йому ухвалено вирок до ув'язнення на невизначений строк;

4) якщо на передачу згодний засуджений або з урахуванням його віку або фізичного чи психічного стану на це згоден законний представник засудженого;

5) якщо кримінальне правопорушення, внаслідок вчинення якого було ухвалено вирок, є злочином згідно із законодавством держави виконання вироку або було б злочином у разі вчинення на її території, за вчинення якого може бути призначено покарання у виді позбавлення волі;

6) якщо відшкодовано майнову шкоду, завдану кримінальним правопорушенням, а у разі наявності – також процесуальні витрати;

7) якщо держава ухвалення вироку і держава виконання вироку згодні на передачу засудженого.

Перед вирішенням питання про передачу засудженої особи для відбування покарання з України в іншу державу остання має надати гарантії того, що засуджений не буде підданий катуванню або іншому жорстокому, нелюдському чи такому, що принижує гідність поводженню чи покаранню.

Згода засудженого чи його законного представника повинна бути висловлена у письмовій формі з усвідомленням усіх правових наслідків такої згоди. Засуджений чи його законний представник мають право на отримання правової допомоги у вигляді юридичної консультації щодо наслідків своєї згоди. Згода засудженої особи не вимагається, якщо на момент вирішення питання вона перебуває на території держави свого громадянства.

У разі недотримання хоча б однієї з умов МЮ може відмовити у передачі або прийнятті засудженого, якщо інше не передбачено законодавством або міжнародним договором України.

У разі, якщо при вирішенні питання про передачу засудженого в Україну громадянина іноземної держави встановлено, що законодавство держави виконання вироку відповідає необхідним умовам але максимальний передбачений строк покарання у виді позбавлення волі за відповідне діяння є меншим, ніж строк покарання, призначений вирок, передача засудженої особи можлива лише після фактичного відбуття засудженим частини пока-

рання, визначеної відповідно до ст. 81 КК. Таке саме правило може бути застосовано, якщо законодавство держави виконання вироку не відповідає умовам законодавства України стосовно виду покарання.

У разі прийняття рішення про відмову в передачі засудженого для подальшого відбування покарання наводяться обґрунтовані підстави прийняття такого рішення. Засуджена особа, яка надала згоду на передачу в іноземну державу для подальшого відбування покарання, **може відмовитись** від такої передачі у будь-який час до перетину кордону України. У разі отримання інформації про таку відмову Міністерство юстиції України **негайно припиняє** розгляд питання про передачу або, у відповідних випадках, вживає заходів для припинення передачі. Новий розгляд питання про передачу засудженої особи можливий не раніше, ніж **через три роки** після відмови у передачі або відмови засудженої особи від передачі.

230

Порядок і строки вирішення питання про передачу осіб на відбування покарання в іноземних державах

Відповідно до ст. 607 КПК питання про передачу осіб, засуджених судами України до позбавлення волі, для відбування покарання в державах, громадянами яких вони є, вирішується Міністерством юстиції України. Якщо засуджений є громадянином іноземної держави — учасниці міжнародного договору про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для відбування покарання в державі, громадянами якої вони є, орган, на який покладено обов'язок приведення вироку до виконання, роз'яснює засудженому його право звернутися до Міністерства юстиції України або до центрального органу держави, громадянином якої він є, з клопотанням про передачу його для відбування покарання в цій державі на підставі та в порядку, передбаченому законодавством. Це не перешкоджає засудженим громадянам інших держав звертатися з проханням про передачу в державу свого громадянства для подальшого відбування покарання.

МіО після вивчення та перевірки матеріалів у разі їх належного оформлення приймає рішення щодо передання особи, засудженої судом України до позбавлення волі, для подальшого відбування покарання у державі, громадянином якої вона є, про що надсилає інформацію відповідному органу іноземної держави та особі, за ініціативою якої розглядалося питання передачі засудженої особи.

Після отримання від центрального органу іноземної держави інформації про згоду на прийняття засудженого для відбування покарання МіО надсилає МВС доручення про узгодження місця, часу і порядку передачі та організацію передачі цієї особи з установи системи виконання покарань України в іноземну державу.

Передача засудженого громадянина іноземної держави для подальшого відбування покарання відповідно КПК не позбавляє його права порушува-

ти питання про його умовно-дострокове звільнення у строки, передбачені КК, а також про помилування у порядку, передбаченому законодавством України. Будь-які документи чи інформація, необхідні для розгляду цього питання в Україні, можуть бути запитані від компетентних органів держави виконання вироку через МЮ.

МЮ повідомляє суд, що ухвалив вирок, про рішення про передачу засудженої особи, а також забезпечує інформування суду про результати виконання вироку в іноземній державі. У разі проголошення в Україні акта амністії суд, який отримав інформацію про рішення про передачу засудженої особи розглядає питання про застосування амністії до такої засудженої особи. У разі потреби суд може звернутися до МЮ з метою отримання від компетентних органів держави виконання вироку інформації, необхідної для розгляду питання про застосування амністії.

Орган, що прийняв рішення про умовно-дострокове звільнення, помилування чи амністію, надсилає копію відповідного рішення МЮ для відповідного інформування держави виконання вироку. У разі зміни або скасування вироку суду України щодо засудженого, переданого для відбування покарання в іншу державу, а також у разі застосування до нього виданого в Україні акта амністії чи помилування, МЮ направляє центральному органу іноземної держави копію ухвали суду про зміну або скасування вироку або копію рішення відповідних органів України про застосування до засудженого амністії чи помилування. Якщо вирок скасовано і призначений новий судовий розгляд, одночасно направляються інші необхідні для цього документи.

Запит центрального органу іноземної держави про передачу для відбування покарання в Україні засуджених судами цих держав до позбавлення волі громадян України, а також клопотання таких засуджених або їхніх законних представників чи родичів про передачу розглядаються МЮ в **розумний строк**.

Після порушення перед МЮ клопотання про прийняття громадянина України, засудженого судом іноземної держави до позбавлення волі, для подальшого відбування покарання в Україні та підтвердження громадянства України цієї особи МЮ запитує у відповідного органу іноземної держави документи, необхідні для вирішення питання по суті.

Після надходження всіх необхідних документів МЮ **протягом місяця** розглядає надіслані матеріали та в разі прийняття рішення щодо прийняття громадянина України, засудженого судом іноземної держави, для подальшого відбування покарання на території України звертається до суду з клопотанням про приведення вироку суду іноземної держави у відповідність із законодавством України. Якщо запит і додаткові матеріали надійшли іноземною мовою, строк розгляду продовжується до **трьох місяців**.

У разі відмови МЮ в задоволенні запиту чи клопотання про передачу засудженої особи в Україну відповідна інформація направляється державі, судом якої ухвалено вирок, а також особі, за ініціативою якої розглядалося питання передачі засудженої особи, з роз'ясненням підстав такої відмови.

У разі задоволення запиту МЮ направляє державі, судом якої ухвалено вирок, інформацію про це разом з копією ухвали суду за результатами розгляду клопотання згідно з КПК

Клопотання МЮ про приведення вироку суду іноземної держави у відповідність із законодавством України відповідно до ст. 609 КПК розглядає суд першої інстанції за останнім відомим місцем проживання засудженої особи в Україні або за місцем знаходження Міністерства юстиції України протягом **одного місяця з моменту його надходження. Судовий розгляд здійснюється за участю прокурора (державного обвинувача).**

До клопотання додаються такі документи:

1) копію вироку разом з документом, що підтверджує набрання ним законної сили;

2) текст статей кримінального закону іноземної держави, на якому ґрунтується вирок;

3) документ про тривалість відбутої частини строку покарання, в тому числі інформацію про будь-яке попереднє ув'язнення, звільнення від покарання і про будь-які інші обставини щодо виконання вироку;

4) заяву засудженого про згоду на передачу його для відбування покарання в Україні, а у випадку, передбаченому міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, заяву законного представника засудженого;

5) інформацію про стан здоров'я і поведінку засудженого.

Під час розгляду клопотання МЮ суд визначає статті (частини статей) закону України про кримінальну відповідальність, якими передбачена відповідальність за кримінальне правопорушення, вчинене засудженим громадянином України, і строк позбавлення волі, визначений на підставі вироку суду іноземної держави.

При визначенні строку покарання у виді позбавлення волі, що підлягає відбуванню на підставі вироку суду іноземної держави, суд дотримується тривалості призначеного таким вироком покарання, крім таких випадків:

✓ якщо законом України про кримінальну відповідальність за кримінальне правопорушення максимальний строк позбавлення волі є меншим, ніж призначений вироком суду іноземної держави, суд визначає максимальний строк позбавлення волі, передбачений кримінальним законом України;

✓ якщо строк покарання, призначений вироком суду іноземної держави, є меншим, ніж мінімальний строк, передбачений санкцією статті КК за відповідне кримінальне правопорушення, суд дотримується строку, визначеного вироком суду іноземної держави.

Відповідно до клопотання МЮ суд може також розглянути питання про виконання додаткового покарання, призначеного вироком суду іноземної держави. Невиконане додаткове покарання, призначене вироком суду іноземної держави, підлягає виконанню, якщо таке покарання за вчинення цього кримінального правопорушення передбачено законом України. Воно виконується в межах і в порядку, передбаченими законодавством України.

При розгляді питання про виконання покарання суд може одночасно вирішити питання про виконання вироку суду іноземної держави в частині цивільного позову і процесуальних витрат у разі наявності відповідного клопотання.

Ухвала, постановлена згідно з ст. 610 КПК, може бути оскаржена в апеляційному порядку органом, що подав клопотання, особою, щодо якої вирішено питання про приведення вироку суду іноземної держави у відповідність із законодавством України, та прокурором. Копія ухвали суду направляється до МЮ та центрального органу виконавчої влади у сфері виконання покарань в Україні.

231

Організація виконання покарання щодо переданої засудженої особи

Відповідно до ст. 611 КПК після задоволення запиту про передачу засудженої особи в Україну і одержання згоди центрального органу іноземної держави на таку передачу Міністерство юстиції України надсилає Міністерству внутрішніх справ України доручення про узгодження місця, часу і порядку передачі та організацію передачі цієї особи в установу системи виконання покарань в Україні.

Виконання покарання в Україні стосовно переданої особи, засудженої вироком суду іноземної держави, здійснюється згідно з кримінально-виконавчим законодавством України. Щодо засудженого, переданого для відбування покарання в Україні, настають такі самі правові наслідки, як і щодо осіб, засуджених в Україні за вчинення такого ж кримінального правопорушення.

До особи, переданої в Україну для подальшого відбування покарання, може бути застосовано умовно-дострокове звільнення, амністію або здійснено помилування у порядку, передбаченому законом.

МЮ повідомляє уповноважений орган держави, судом якої було ухвалено вирок, про стан або результати виконання покарання у разі:

- ✓ завершення відбування покарання згідно із законодавством України;
- ✓ смерті засудженої особи;
- ✓ втечі засудженої особи.

Будь-які питання, пов'язані з переглядом вироку суду іноземної держави, вирішуються судом держави, в якій ухвалено вирок. У разі зміни або скасування судом іноземної держави вироку, питання про виконання такого рішення розглядається в порядку, передбаченому КПК.

У разі скасування судом іноземної держави вироку із закриттям кримінального провадження або застосування до засудженого акта помилування, амністії, пом'якшення вироку, ухваленого судом іншої держави, МЮ інформує центральний орган виконавчої влади у сфері виконання покарань в Україні про необхідність звільнення особи.

Якщо вирок судом іноземної держави скасовано і призначено нове досудове розслідування або новий судовий розгляд, питання про подальше

здійснення кримінального провадження вирішується Генеральною прокуратурою України згідно з законодавством України.

Витрати, пов'язані з передачею засудженого в Україні іноземця для подальшого відбування покарання в державу його громадянства, крім тих, що виникли на території України, покриває держава, громадянином якої є засуджена особа. Витрати, пов'язані з переданням засудженого в іноземній державі громадянина України, здійснюються органом, що виконує перевезення, за рахунок Державного бюджету України.

Визнання та виконання в Україні вироків міжнародних судових установ, а також прийняття громадян України, засуджених такими судами до позбавлення волі, здійснюється згідно з нашими правилами на підставі міжнародного договору України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Питання для семінарських занять, заліків та іспитів (4 модулі)

1. Поняття і завдання кримінального процесу — 1-й модуль.
2. Історичні форми кримінального процесу.
3. Стадії кримінального процесу.
4. Функції кримінального процесу.
5. Процесуальна форма.
6. Процесуальні відносини.
7. Процесуальні гарантії.
8. Наука кримінального процесуального права.
9. Джерела кримінального процесуального права.
10. Дія кримінального процесуального права в часі, у просторі і за колом осіб.
11. Поняття і значення принципів.
12. Принцип верховенства права.
13. Здійснення правосуддя виключно судом.
14. Участь народу у здійсненні правосуддя.
15. Незалежність суддів і підкорення їх лише закону.
16. Одноособовий і колегіальний розгляд справи.
17. Принцип законності.
18. Рівність всіх учасників перед законом та судом.
19. Забезпечення доведеності вини.
20. Змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості.
21. Підтримання державного обвинувачення в суді прокурором.
22. Забезпечення обвинуваченому права на захист.
23. Гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами.
24. Забезпечення апеляційного і касаційного оскарження рішень суду.
25. Обов'язковість рішень суду.
26. Презумпція невинуватості.
27. Виборність і призначуваність суддів.
28. Принцип державної мови судочинства.
29. Повага до гідності особи, невтручання в її особисте і сімейне життя.
30. Право на свободу та особисту недоторканність.
31. Недоторканність житла.
32. Таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції.
33. Недоторканність права власності.
34. Свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї.
35. Заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення.
36. Доступ до правосуддя.
37. Безпосередність дослідження показань, речей і документів.
38. Публічність.

39. Диспозитивність.
40. Розумність строків.
41. Класифікація учасників процесу.
42. Суд (суддя), слідчий суддя.
43. Прокурор.
44. Керівник органу досудового розслідування.
45. Слідчий.
46. Оперативні підрозділи.
47. Підозрюваний, обвинувачений.
48. Виправданий, засуджений.
49. Законний представник підозрюваного, обвинуваченого.
50. Захисник.
51. Потерпілий і його представник.
52. Заявник.
53. Цивільний позивач.
54. Цивільний відповідач.
55. Представник цивільного позивача, цивільного відповідача.
56. Свідок.
57. Перекладач.
58. Експерт.
59. Спеціаліст.
60. Секретар судового засідання.
61. Судовий розпорядник.
62. Відводи.
63. Поняття, належність та допустимість доказів.
64. Обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні.
65. Обов'язок доказування.
66. Збирання і оцінка доказів.
67. Показання.
68. Речові докази.
69. Документи.
70. Зберігання речових доказів і документів.
71. Висновок експерта.
72. Форми фіксування кримінального провадження.
73. Протокол.
74. Запис за допомогою технічних засобів.
75. Журнал судового засідання.
76. Реєстр матеріалів досудового розслідування.
77. Процесуальні рішення.
78. Повідомлення.
79. Поняття процесуальних строків.
80. Обчислення процесуальних строків.
81. Додержання та поновлення процесуальних строків.
82. Види процесуальних витрат.
83. Розміри процесуальних витрат.
84. Розподіл процесуальних витрат.
85. Відшкодування шкоди потерпілому.

86. Цивільний позов у кримінальному провадженні.
87. Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю.
88. Види заходів забезпечення кримінального провадження.
89. Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження.
90. Виклики і приводи.
91. Накладення грошового стягнення.
92. Тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом.
93. Відсторонення від посади.
94. Тимчасовий доступ до речей і документів.
95. Тимчасове вилучення майна.
96. Арешт майна.
97. Загальні положення про запобіжні заходи.
98. Особисте зобов'язання.
99. Особиста порука.
100. Домашній арешт.
101. Застава.
102. Тримання під вартою.
103. Застосування електронних засобів контролю.
104. Затримання особи.
- 105. Початок досудового розслідування — 2-й модуль.**
106. Підслідність.
107. Об'єднання і виділення досудового розслідування.
108. Строки досудового розслідування.
109. Ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення.
110. Недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування.
111. Поняття та види слідчих (розшукових) дій.
112. Вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій.
113. Допит.
114. Пред'явлення для впізнання.
115. Проведення допиту, впізнання у режимі відео-конференції.
116. Обшук.
117. Огляд. Ексгумація трупа.
118. Слідчий експеримент.
119. Освідування особи.
120. Призначення експертизи.
121. Поняття та види негласних слідчих (розшукових) дій.
122. Загальні положення про негласні слідчі (розшукові) дії.
123. Негласні слідчі (розшукові) дії, пов'язані з втручанням у приватне спілкування.
124. Інші види негласних слідчих (розшукових) дій.
125. Випадки повідомлення про підозру.
126. Зміст письмового повідомлення про підозру.
127. Вручення письмового повідомлення про підозру.
128. Підстави та порядок зупинення досудового розслідування.
129. Розшук підозрюваного та відновлення досудового розслідування.

130. Форми закінчення досудового розслідування.
131. Відновлення провадження при відмові від поручительства.
132. Обвинувальний акт і реєстр матеріалів досудового розслідування.
133. Продовження строку досудового розслідування.
134. Загальні положення досудового розслідування кримінальних проступків.
135. Особливості закінчення досудового розслідування кримінальних проступків.
136. Клопотання прокурора про розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні.
137. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування.
138. Строк подання скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора, її повернення або відмова відкриття провадження.
139. Порядок розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора під час досудового провадження.
140. Оскарження ухвал слідчого судді під час досудового провадження.
141. Оскарження слідчим рішення, дій чи бездіяльності прокурора.
142. **Підготовче провадження — 3-й модуль.**
143. Загальні положення судового розгляду.
144. Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження.
145. Межі судового розгляду.
146. Процедура судового розгляду.
147. Судові рішення.
148. Виправлення помилок у рішеннях суду. Роз'яснення судового рішення.
149. Спрощене провадження щодо кримінальних проступків.
150. Провадження в суді присяжних.
151. Поняття та значення апеляційного провадження.
152. Особливості апеляційного оскарження окремих судових рішень.
153. Суб'єкти, порядок та строки апеляційного оскарження.
154. Вимоги до апеляційної скарги.
155. Розгляд справ за апеляцією.
156. Підстави для скасування або зміни судового рішення.
157. Результати розгляду справ в апеляційному провадженні.
158. Судові рішення суду апеляційної інстанції.
159. Суть і значення касаційного провадження.
160. Суб'єкти, порядок та строки касаційного оскарження.
161. Вимоги до касаційної скарги.
162. Розгляд справ за касацією.
163. Підстави для скасування або зміни судового рішення.
164. Результати розгляду справ у касаційному провадженні.
165. Ухвала суду касаційної інстанції.
166. Підстави для перегляду судових рішень Верховним Судом України.
167. Суб'єкти, порядок та строки подання заяви.
168. Вимоги до заяви про перегляд судових рішень. Допуск справи до провадження.

169. Розгляд справи Верховним Судом України.
170. Наслідки розгляду справи Верховним Судом України.
171. Ухвала Верховного Суду України.
172. Підстави для здійснення провадження за нововиявленими обставинами.
173. Суб'єкти, порядок та строки звернення про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами.
174. Вимоги до заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами.
175. Розгляд справ за нововиявленими обставинами.
176. Результати розгляду справ за нововиявленими обставинами.
177. **Види угод та порядок їх укладення — 4-й модуль.**
178. Зміст угоди.
179. Порядок судового провадження на підставі угоди.
180. Вирок на підставі угоди.
181. Поняття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення.
182. Початок кримінального провадження.
183. Відшкодування шкоди потерпілому.
184. Суб'єкти, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження.
185. Повідомлення про підозру.
186. Особливий порядок затримання і обрання запобіжного заходу.
187. Інформування державних та інших органів чи службових осіб.
188. Загальні правила кримінального провадження щодо неповнолітніх.
189. Застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх, які не досягли віку кримінальної відповідальності.
190. Ухвали суду у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів виховного характеру.
191. Підстави для здійснення примусових заходів медичного характеру.
192. Порядок здійснення досудового розслідування.
193. Судовий розгляд.
194. Ухвала суду.
195. Продовження, зміна або припинення примусових заходів медичного характеру.
196. Відновлення кримінального провадження та оскарження ухвали суду.
197. Охорона державної таємниці під час кримінального провадження.
198. Особливості проведення експертизи у кримінальному провадженні, яке містить державну таємницю.
199. Службові особи, уповноважені на вчинення процесуальних дій.
200. Процесуальні дії під час кримінального провадження.
201. Строки звернення із клопотанням про арешт і затримання особи.
202. Місце проведення досудового розслідування.
203. Особи, які мають право звертатися до суду із заявою про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження.
204. Зміст заяви про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження.

205. Судовий розгляд.
206. Набрання судовим рішенням законної сили.
207. Порядок виконання судових рішень у кримінальному провадженні.
208. Питання, які вирішуються судом під час та після виконання вироків.
209. Порядок вирішення судом питань, пов'язаних з виконанням вироку.
210. Роз'яснення термінів.
211. Обсяг міжнародного співробітництва.
212. Уповноважений орган України.
213. Запити про міжнародне співробітництво.
214. Запит про міжнародну допомогу.
215. Порядок виконання запиту.
216. Процесуальні дії, які можуть бути проведені в порядку надання міжнародної правової допомоги.
217. Оскарження рішення, дій чи бездіяльності органів державної влади.
218. Направлення запиту про екстрадицію та порядок підготовки документів.
219. Межі кримінальної відповідальності виданої особи.
220. Тимчасова видача та арешт.
221. Проведення екстрадиційної перевірки та спрощений порядок видачі особи.
222. Рішення за запитом про екстрадицію та порядок його оскарження.
223. Передача особи.
224. Порядок і умови перейняття.
225. Порядок кримінального провадження у справах про передачу осіб.
226. Зміст та форма клопотання.
227. Підстави і порядок виконання вироків судів іноземних держав.
228. Розгляд судом клопотання про виконання вироку іноземної держави.
229. Умови передачі засуджених осіб і їх прийняття для відбування покарання.
230. Порядок і строки вирішення питання про передачу осіб на відбування покарання в іноземних державах.
231. Організація виконання покарання щодо переданої засудженої особи.

Розділ X. Прикінцеві положення

1. КПК набирає чинності через шість місяців з дня його опублікування, крім:

положень, що стосуються кримінального провадження щодо кримінальних проступків, які вводяться в дію одночасно з набранням чинності законом України про кримінальні проступки;

частини першої (у частині положень щодо повноважень здійснення судового розслідування злочинів, передбачених статтями 402-421, 423-435 Кримінального кодексу України), частини четвертої статті 216 КПК, які вводяться в дію з дня створення Державного бюро розслідувань України, але не пізніше п'яти років з дня набрання чинності КПК.

частини четвертої статті 213 КПК, яка вводиться в дію з дня набрання чинності положень закону, що регулює надання безоплатної правової допомоги, які передбачають надання відповідного виду безоплатної правової допомоги;

частини першої статті 41 та частини шостої статті 246 КПК (у частині віднесення органів Державної митної служби України до оперативних підрозділів), які вводяться в дію через рік після набрання чинності КПК;

частини другої статті 45 КПК, яка вводиться в дію через рік після створення Єдиного реєстру адвокатів України;

частини п'ятої статті 181 КПК (у частині можливості використання електронних засобів контролю), пункту 9 частини п'ятої статті 194, статті 195, які вводяться в дію з дня набрання чинності положенням про порядок їх застосування, затвердженим Міністерством внутрішніх справ України;

пунктів 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26 розділу XI «Перехідні положення», які вводяться в дію з дня, наступного за днем опублікування КПК;

2. Визнати такими, що втратили чинність:

- 1) Кримінально-процесуальний кодекс України із наступними змінами;
- 2) Закон Української РСР «Про затвердження Кримінально-процесуального кодексу Української РСР» (Відомості Верховної Ради УРСР, 1961 р., № 2, ст.15).

Розділ XI. Перехідні положення

1. До дня введення в дію положень частини першої (в частині положень щодо повноважень здійснення досудового розслідування злочинів, передбачених статтями 402-421, 423-435 Кримінального кодексу України), частини четвертої статті 216 КПК, повноваження щодо досудового розслідування передбачених ними кримінальних правопорушень здійснюють слідчі органів прокуратури, які користуються повноваженнями слідчих, визначених КПК.

Після введення в дію положень частини першої (в частині положень щодо повноважень здійснення досудового розслідування злочинів, передбачених статтями 402-421, 423-435 Кримінального кодексу України), четвертої статті 216 КПК матеріали кримінальних проваджень, досудове розслідування яких здійснюється органами прокуратури, передаються слідчими органів прокуратури відповідним органам досудового розслідування з урахуванням підслідності, визначеної КПК.

2. До дня введення в дію положень закону, що регулює надання безоплатної правової допомоги, які передбачають діяльність органів (установ), уповноважених законом на надання безоплатної правової допомоги, функції таких органів (установ) здійснюють адвокатські об'єднання або органи адвокатського самоврядування.

3. Заяви та повідомлення про злочини, які надійшли до органів дізнання, слідчих, прокурорів до набрання чинності КПК і по яких не прийнято рішення про порушення кримінальної справи або про відмову у порушенні кримінальної справи, передаються органам досудового розслідування згідно з КПК для початку досудового розслідування в порядку, встановленому КПК.

4. Ведення оперативно-розшукових справ, які на день набрання чинності КПК перебувають у провадженні підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, продовжується. За наявності відповідних підстав такі оперативно-розшукові справи передаються органам досудового розслідування для початку досудового розслідування у порядку, встановленому КПК, з урахуванням підслідності.

5. Кримінальні справи, які на день набрання чинності КПК перебувають у провадженні органів дізнання, протягом десяти днів з дня набрання ним чинності передаються відповідним органам досудового розслідування з урахуванням підслідності для здійснення досудового розслідування.

6. Кримінальні справи, які на день набрання чинності КПК перебувають у провадженні органів досудового слідства, залишаються у провадженні цих органів до завершення розслідування незалежно від зміни їх підслідності відповідно до КПК.

7. Оперативно-розшукові заходи, слідчі та процесуальні дії, розпочаті до дня набрання чинності КПК, завершуються у порядку, який діяв до набрання ним чинності. Після набрання чинності КПК оперативно-розшукові заходи, слідчі та процесуальні дії здійснюються згідно з положеннями Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та положеннями КПК.

8. Допустимість доказів, отриманих до набрання чинності КПК, визначається у порядку, що діяв до набрання ним чинності.

9. Запобіжні заходи, арешт майна, відсторонення від посади, застосовані під час дізнання та досудового слідства до дня набрання чинності цим Кодексом, продовжують свою дію до моменту їх зміни, скасування чи припинення у порядку, що діяв до набрання чинності КПК.

10. Кримінальні справи, які на день набрання чинності КПК не направлені до суду з обвинувальним висновком, постановою про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, постановою про направлення справи до суду для вирішення питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності, розслідуються, надсилаються до суду та розглядаються судами першої, апеляційної, касаційної інстанцій і Верховним Судом України згідно з положеннями КПК.

11. Кримінальні справи, які до дня набрання чинності КПК надійшли до суду від прокурорів з обвинувальним висновком, постановою про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, постановою про направлення справи до суду для вирішення питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності, розглядаються судами першої, апеляційної, касаційної інстанцій та Верховним Судом України в порядку, який діяв до набрання чинності КПК.

12. Розслідування кримінальних справ, передбачених пунктом 10 розділу XI «Перехідні положення», у разі повернення таких кримінальних справ судом прокурору для проведення додаткового розслідування проводиться у порядку, передбаченому КПК.

13. Судові рішення, які ухвалені судом першої інстанції і не набрали законної сили на день набрання чинності цим Кодексом, можуть бути оскаржені в апеляційному порядку та строки, що діяли до набрання чинності КПК.

14. Неоскаржені судові рішення, які ухвалені судом першої інстанції і не набрали законної сили на день набрання чинності КПК, набирають законної сили в порядку, що діяв до набрання чинності КПК.

15. Апеляційні, касаційні скарги, заяви про перегляд судових рішень Верховним Судом України у кримінальних справах, які були розглянуті до набрання чинності КПК, або у справах, розгляд яких не завершено з набранням чинності КПК, подаються і розглядаються у порядку, що діяв до набрання чинності КПК.

16. Клопотання про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами, подані відповідним прокурорам до дня набрання чинності КПК, розглядаються та подаються ними до суду в порядку, що діяв до набрання чинності цим Кодексом.

Заяви про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами, подані до суду до дня набрання чинності КПК, а також заяви, подані прокурорами відповідно до абзацу першого цього пункту після набрання ним чинності, розглядаються відповідними судами у порядку, що діяв до набрання чинності КПК.

17. Особи, які на день набрання чинності КПК, беруть участь у кримінальному провадженні в якості захисників і не мають статусу адвоката, продовжують здійснювати повноваження захисника в такому криміналь-

ному провадженні під час досудового розслідування, а також судового провадження у судах першої, апеляційної, касаційної інстанцій та Верховному Суді України.

18. Не пізніше трьох місяців з дня опублікування КПК у місцевих загальних судах проводяться збори суддів з метою обрання слідчих суддів у порядку, встановленому Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

У разі, якщо у зазначений строк слідчого суддю не було обрано, його повноваження, передбачені КПК, виконує найстарший за віком суддя цього суду до дня обрання слідчого судді.

19. Не пізніше трьох місяців з дня опублікування КПК у місцевих загальних судах, апеляційних судах областей, міст Києва та Севастополя, Апеляційному суді Автономної Республіки Крим та Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ проводяться збори суддів з метою обрання суддів, уповноважених на здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх, у порядку, встановленому Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

У разі, якщо у зазначений строк суддю, уповноваженого на здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх, не було обрано, його повноваження здійснює суддя, що має найбільший стаж роботи на посаді судді та досвід розгляду кримінальних справ.

20. Не пізніше трьох місяців з дня опублікування КПК керівники органів досудового розслідування визначають слідчих, спеціально уповноважених на здійснення досудових розслідувань щодо неповнолітніх.

21. Кабінету Міністрів України:

1) у тримісячний строк з дня опублікування КПК:

привести свої нормативно-правові акти у відповідність із КПК;

забезпечити приведення нормативно-правових актів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади України у відповідність із КПК;

забезпечити підготовку та впровадження в юридичних вищих навчальних закладах нових навчальних програм з вивчення нового кримінального процесуального законодавства;

2) у місячний строк з дня опублікування КПК внести на розгляд Верховної Ради України пропозиції щодо приведення законодавчих актів у відповідність із цим Кодексом, у тому числі з метою забезпечення фінансування:

оснащення органів досудового розслідування електронними засобами контролю;

створення та ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань;

обладнання органів досудового розслідування технічними засобами фіксування кримінального провадження і технічними засобами проведення дистанційного провадження в режимі відеоконференції;

заміни у судах загальної юрисдикції металевих загороджень, які відокремлюють підсудних від складу суду і присутніх громадян, на загородження зі скла чи органічного скла;

обладнання залів судового засідання у необхідній кількості технічними засобами фіксування кримінального провадження та технічними засобами проведення дистанційного провадження в режимі відеоконференції у кіль-

кості не менше двох залів на кожний місцевий суд, не менше чотирьох залів на кожний апеляційний суд, не менше п'яти залів на Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, не менше п'яти залів на Верховний Суд України;

обладнання установ попереднього ув'язнення та установ виконання покарань технічними засобами проведення дистанційного провадження в режимі відеоконференції з судами у кількості не менше двох приміщень у кожній установі;

збільшення кількості суддів місцевих загальних судів та апарату цих судів у зв'язку з необхідністю забезпечення здійснення функцій слідчого судді.

22. Рекомендувати Генеральній прокуратурі України протягом трьох місяців з дня опублікування КПК:

1) створити Єдиний реєстр досудових розслідувань, розробити та затвердити за погодженням з Міністерством внутрішніх справ України, Службою безпеки України, органом, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, положення про порядок його ведення;

2) привести свої нормативно-правові акти у відповідність із КПК.

23. Рекомендувати Міністерству внутрішніх справ України протягом трьох місяців з дня опублікування КПК розробити та затвердити положення про порядок застосування електронних засобів контролю згідно з вимогами КПК.

24. Рекомендувати Службі безпеки України протягом трьох місяців з дня опублікування КПК привести свої нормативно-правові акти у відповідність з КПК.

25. Кабінету Міністрів України спільно з Генеральною прокуратурою України, Вищою кваліфікаційною комісією суддів України та органами адвокатського самоврядування підготувати і забезпечити виконання програм перепідготовки працівників органів кримінальної юстиції та адвокатів з питань застосування нових положень кримінального процесуального законодавства.

26. Рекомендувати Державній судовій адміністрації України:

1) протягом одного місяця з дня опублікування КПК забезпечити звернення своїх територіальних управлінь з поданнями до відповідних місцевих рад про формування і затвердження ними списків присяжних відповідно до вимог Закону України «Про судоустрій і статус суддів»;

2) протягом трьох місяців з дня опублікування КПК привести свої нормативно-правові акти у відповідність з КПК.

Зміст

Переднє слово	3
А. Олександра Примаченко. Умовно прогресивний кодекс	5
Б. Микола Мельник. Об'єктивну оцінку новому КПК дасть його застосування.	12
ГЛАВА І. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ УКРАЇНИ	17
Опорний конспект № 1. Предмет і основні поняття курсу.	17
1. Поняття і завдання кримінального процесу	17
2. Історичні форми кримінального процесу	19
3. Стадії кримінального процесу	19
4. Функції кримінального процесу	21
5. Процесуальна форма	21
6. Процесуальні відносини	22
7. Процесуальні гарантії	23
8. Наука кримінального процесуального права	23
9. Джерела кримінального процесуального права	24
10. Дія кримінального процесуального права в часі, у просторі і за колом осіб	26
Опорний конспект № 2. Принципи кримінального процесу	26
11. Поняття і значення принципів	27
12. Принцип верховенства права	28
13. Здійснення правосуддя виключно судом	28
14. Участь народу у здійсненні правосуддя.	29
15. Незалежність суддів і підкорення їх лише закону.	30
16. Одноособовий і колегіальний розгляд справи	31
17. Принцип законності	33
18. Рівність всіх учасників перед законом та судом.	34
19. Забезпечення доведеності вини	35
20. Змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості	36
21. Підтримання державного обвинувачення в суді прокурором.	37
22. Забезпечення обвинуваченому права на захист	37
23. Гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами	38
24. Забезпечення апеляційного і касаційного оскарження рішень суду	40
25. Обов'язковість рішень суду	41
26. Презумпція невинуватості	42
27. Вибірність і призначуваність суддів.	43

28. Принцип державної мови судочинства	44
29. Повага до гідності особи, невтручання в її особисте і сімейне життя	45
30. Право на свободу та особисту недоторканність	46
31. Недоторканність житла	47
32. Таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції	48
33. Недоторканність права власності	49
34. Свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї	49
35. Заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення	49
36. Доступ до правосуддя	50
37. Безпосередність дослідження показань, речей і документів	50
38. Публічність	51
39. Диспозитивність	51
40. Розумність строків	52

Опорний конспект № 3. Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження. 53

41. Класифікація учасників процесу	53
42. Суд (суддя), слідчий суддя	54
43. Прокурор	56
44. Керівник органу досудового розслідування	58
45. Слідчий	59
46. Оперативні підрозділи	60
47. Підозрюваний, обвинувачений	61
48. Виправданий, засуджений	63
49. Законний представник підозрюваного, обвинуваченого	64
50. Захисник	64
51. Потерпілий і його представник	67
52. Заявник	72
53. Цивільний позивач	72
54. Цивільний відповідач	72
55. Представник цивільного позивача, цивільного відповідача	73
56. Свідок	74
57. Перекладач	76
58. Експерт	76
59. Спеціаліст	78
60. Секретар судового засідання	79
61. Судовий розпорядник	79
62. Відводи	80

Опорний конспект № 4. Докази і доказування 83

63. Поняття, належність та допустимість доказів	83
64. Обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні	86
65. Обов'язок доказування	87
66. Збирання і оцінка доказів	87
67. Показання	88
68. Речові докази	90
69. Документи	91
70. Зберігання речових доказів і документів	92
71. Висновок експерта	94

Опорний конспект № 5. Фіксування кримінального провадження	95
72. Форми фіксування кримінального провадження	95
73. Протокол	96
74. Запис за допомогою технічних засобів	97
75. Журнал судового засідання	98
76. Реєстр матеріалів досудового розслідування	98
77. Процесуальні рішення	98
78. Повідомлення	99
Опорний конспект № 6. Процесуальні строки та витрати.	100
79. Поняття процесуальних строків	100
80. Обчислення процесуальних строків	101
81. Додержання та поновлення процесуальних строків	101
82. Види процесуальних витрат	102
83. Розміри процесуальних витрат	103
84. Розподіл процесуальних витрат	104
Опорний конспект № 7. Відшкодування шкоди	105
85. Відшкодування шкоди потерпілому	105
86. Цивільний позов у кримінальному провадженні	105
87. Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю.	106
Опорний конспект № 8. Заходи забезпечення кримінального провадження	109
88. Види заходів забезпечення кримінального провадження	110
89. Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження	111
90. Виклики і приводи	111
91. Накладення грошового стягнення.	116
92. Тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом	117
93. Відсторонення від посади	120
94. Тимчасовий доступ до речей і документів.	123
95. Тимчасове вилучення майна.	126
96. Арешт майна	127
97. Загальні положення про запобіжні заходи	130
98. Особисте зобов'язання	132
99. Особиста порука	133
100. Домашній арешт	134
101. Застава	134
102. Тримання під вартою	136
103. Застосування електронних засобів контролю	144
104. Затримання особи	150
ОСОБЛИВА ЧАСТИНА	
Глава II. ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ	153
Опорний конспект № 9. Загальні положення досудового розслідування	153
105. Початок досудового розслідування	153
106. Підслідність	154

107. Об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування	155
108. Строки досудового розслідування	156
109. Ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення	157
110. Недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування	157
Опорний концепт № 10. Слідчі (розшукові) дії	158
111. Поняття та види слідчих (розшукових) дій	159
112. Вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій	160
113. Допит	161
114. Пред'явлення для впізнання	163
115. Проведення допиту, впізнання у режимі відео-конференції	166
116. Обшук	167
117. Огляд. Експуація трупа	171
118. Слідчий експеримент	172
119. Освідування особи	173
120. Призначення експертизи	173
Опорний концепт № 11. Негласні слідчі (розшукові) дії	177
121. Поняття та види негласних слідчих (розшукових) дій	177
122. Загальні положення про негласні слідчі (розшукові) дії	177
123. Негласні слідчі (розшукові) дії, пов'язані з втручанням у приватне спілкування	183
124. Інші види негласних слідчих (розшукових) дій	187
Опорний концепт № 12. Притягнення до кримінальної відповідальності	192
125. Випадки повідомлення про підозру	192
126. Зміст письмового повідомлення про підозру	193
127. Вручення письмового повідомлення про підозру	194
Опорний концепт № 13. Зупинення та закінчення досудового розслідування	194
128. Підстави та порядок зупинення досудового розслідування	194
129. Розшук підозрюваного та відновлення досудового розслідування	195
130. Форми закінчення досудового розслідування	196
131. Відновлення провадження при відмові від поручительства	199
132. Обвинувальний акт	201
133. Продовження строку досудового розслідування	203
Опорний концепт № 14. Особливості досудового розслідування кримінальних проступків	205
134. Загальні положення досудового розслідування кримінальних проступків	206
135. Особливості закінчення досудового розслідування кримінальних проступків	206
136. Клопотання прокурора про розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні	207
Опорний концепт № 15. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування	208
137. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування	208
138. Строк подання скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора, її повернення або відмова відкриття провадження	209

139. Порядок розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора під час досудового провадження	210
140. Оскарження ухвал слідчого судді під час досудового провадження	211
141. Оскарження слідчим рішень, дій чи бездіяльності прокурора	212
Глава III. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ	213
Опорний конспект № 16. Підготовче провадження та судовий розгляд у кримінальному провадженні	213
142. Підготовче провадження	213
143. Загальні положення судового розгляду	215
144. Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження	220
145. Межі судового розгляду	222
146. Процедура судового розгляду	224
147. Судові рішення	233
148. Виправлення помилок у рішеннях суду. Роз'яснення судового рішення. . .	238
Опорний конспект № 17. Особливі порядки провадження в суді першої інстанції	238
149. Спрощене провадження щодо кримінальних проступків	238
150. Провадження в суді присяжних	239
Глава IV ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ	244
Опорний конспект № 18. Провадження в суді апеляційної інстанції	244
151. Поняття та значення апеляційного провадження	244
152. Особливості апеляційного оскарження окремих судових рішень	245
153. Суб'єкти, порядок та строки апеляційного оскарження.	246
154. Вимоги до апеляційної скарги	248
155. Розгляд справ за апеляцією	248
156. Підстави для скасування або зміни судового рішення.	252
157. Результати розгляду справ в апеляційному провадженні	255
158. Судові рішення суду апеляційної інстанції	256
Опорний конспект № 19. Провадження в суді касаційної інстанції	259
159. Суть і значення касаційного провадження	259
160. Суб'єкти, порядок та строки касаційного оскарження	260
161. Вимоги до касаційної скарги	262
162. Розгляд справ за касацією	262
163. Підстави для скасування або зміни судового рішення.	265
164. Результати розгляду справ у касаційному провадженні.	266
165. Ухвала суду касаційної інстанції.	267
Опорний конспект № 20. Провадження у Верховному Суді України	268
166. Підстави для перегляду судових рішень Верховним Судом України	268
167. Суб'єкти, порядок та строки подання заяви	269
168. Вимоги до заяви про перегляд судових рішень. Допуск справи до провадження	271
169. Розгляд справи Верховним Судом України	272

170. Наслідки розгляду справи Верховним Судом України	274
171. Ухвала Верховного Суду України.	274
Опорний концепт № 21. Провадження за нововиявленими обставинами. . .	275
172. Підстави для здійснення провадження за нововиявленими обставинами . .	275
173. Суб'єкти, порядок та строки звернення про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами	276
174. Вимоги до заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами	277
175. Розгляд справ за нововиявленими обставинами	277
176. Результати розгляду справ за нововиявленими обставинами	278
ГЛАВА V. ОСОБЛИВІ ПОРЯДКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	279
Опорний концепт № 22. Кримінальне провадження на підставі угод	279
177. Види угод та порядок їх укладення	279
178. Зміст угоди	281
179. Порядок судового провадження на підставі угоди	282
180. Вирок на підставі угоди	283
Опорний концепт № 23. Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення	284
181. Поняття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення . .	284
182. Початок кримінального провадження	287
183. Відшкодування шкоди потерпілому	287
Опорний концепт № 24. Кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб	287
184. Суб'єкти, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження.	288
185. Повідомлення про підозру	288
186. Особливий порядок затримання і обрання запобіжного заходу	289
187. Інформування державних та інших органів чи службових осіб	289
Опорний концепт № 25. Кримінальне провадження щодо неповнолітніх	289
188. Загальні правила кримінального провадження щодо неповнолітніх	290
189. Застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх, які не досягли віку кримінальної відповідальності.	293
190. Ухвали суду у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів виховного характеру.	294
Опорний концепт № 26. Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру	295
191. Підстави для здійснення примусових заходів медичного характеру	295
192. Порядок здійснення досудового розслідування	296
193. Судовий розгляд	298
194. Ухвала суду	298
195. Продовження, зміна або припинення примусових заходів медичного характеру	299
196. Відновлення кримінального провадження та оскарження ухвали суду	300

Опорний конспект № 27. Кримінальне провадження яке містить державну таємницю	300
197. Охорона державної таємниці під час кримінального провадження.	300
198. Особливості проведення експертизи у кримінальному провадженні, яке містить державну таємницю.	301
Опорний конспект № 28. Кримінальне провадження на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні	302
199. Службові особи, уповноважені на вчинення процесуальних дій	302
200. Процесуальні дії під час кримінального провадження	303
201. Строки звернення із клопотанням про арешт і законного затримання особи	303
202. Місце проведення досудового розслідування.	304
Опорний конспект № 29 Відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження	304
203. Особи, які мають право звертатися до суду із заявою про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження.	304
204. Зміст заяви про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження	304
205. Судовий розгляд	305
Опорний конспект № 30. Виконання судових рішень	306
206. Набрання судовим рішенням законної сили	306
207. Порядок виконання судових рішень у кримінальному провадженні.	307
208. Питання, які вирішуються судом під час та після виконання вироків.	308
209. Порядок вирішення судом питань, пов'язаних з виконанням вироку	308
ГЛАВА VI. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	311
Опорний конспект № 31. Засади міжнародного співробітництва.	311
210. Роз'яснення термінів	311
211. Обсяг міжнародного співробітництва	312
212. Центральний орган України	313
213. Запити про міжнародне співробітництво	313
Опорний конспект № 32. Міжнародна правова допомога при провадженні процесуальних дій.	315
214. Запит про міжнародну допомогу.	315
215. Порядок виконання запиту	318
216. Процесуальні дії, які можуть бути проведені в порядку надання міжнародної правової допомоги	319
217. Оскарження рішення, дій чи бездіяльності органів державної влади	324

Опорний конспект № 33. Екстрадиція	325
218. Направлення запиту про екстрадицію та порядок підготовки документів	325
219. Межі кримінальної відповідальності виданої особи	327
220. Тимчасова видача та арешт	328
221. Проведення екстрадиційної перевірки та спрощений порядок видачі особи	332
222. Рішення за запитом про екстрадицію та порядок його оскарження	334
223. Передача особи	335
Опорний конспект № 34. Кримінальне провадження у порядку перейняття	336
224. Порядок і умови перейняття	336
225. Порядок кримінального провадження у справах про передачу осіб	337
226. Зміст та форма клопотання	338
Опорний конспект № 35. Визнання та виконання вироків судів іноземних держав	339
227. Підстави і порядок виконання вироків судів іноземних держав	339
228. Розгляд судом клопотання про виконання вироку іноземної держави	340
229. Умови передачі засуджених осіб і їх прийняття для відбування покарання	341
230. Порядок і строки вирішення питання про передачу осіб на відбування покарання в іноземних державах	343
231. Організація виконання покарання щодо переданої засудженої особи	346
Додаток 1. Питання для семінарських занять, заліків та іспитів (4 модулі)	348
Додаток 2. Розділ X Прикінцеві положення КПК	354
Додаток 3. Розділ XI Перехідні положення КПК	355

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Андрій Валеріанович МОЛДОВАН
Сергій Миколайович МЕЛЬНИК

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС УКРАЇНИ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Оригінал-макет підготовлено
ТОВ «Видавництво«Центр учбової літератури»

Підписано до друку 09.06.2012. Формат 60x84 ¹/₁₆.
Друк лазерний. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. арк. 20,7.

ТОВ «Видавництво «Центр учбової літератури»
вул. Електриків, 23 м. Київ 04176
тел./факс 044-425-01-34
тел.: 044-425-20-63; 425-04-47; 451-65-95
800-501-68-00 (безкоштовно в межах України)

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 4162 від 21.09.2011 р.